

ธมฺมปทฎฐกถา สดตโฆ ภาโค

(แบบแยก -อิตติ คัพพ)

๑๘. มลลคคความณณา

- ๑. โคฆาตคคปุตตวตถุ. ๗
- ๒. อณณุตตรพราหฺมณวตถุ. ๑๑
- ๓. ติสสตเถรวตถุ. ๑๓
- ๔. โลหุทายิตเถรวตถุ. ๑๖
- ๕. อณณุตตรกคปุตตวตถุ. ๑๙
- ๖. จุฬสารีภิกคชวตถุ. ๒๑
- ๗. ปณจจุปาสกวตถุ. ๒๓
- ๘. ติสสททรวตถุ. ๒๕
- ๙. ปณจจุปาสกวตถุ. ๒๗
- ๑๐. เมณทกเสณฐีวตถุ. ๒๙
- ๑๑. อุชฌานสณณิตเถรวตถุ. ๓๖
- ๑๒. สุกคททวตถุ. ๓๗

๑๙. ธมฺมฐฐวคคความณณา

- ๑. วินิจจณมคคความณณา. ๔๐
- ๒. ฉพคคความณณา. ๔๒
- ๓. เอกุททานตเถรวตถุ. ๔๓
- ๔. ลกณณฎกคททิตเถรวตถุ. ๔๕
- ๕. สมหพคคความณณา. ๔๗
- ๖. ทคคความณณา. ๔๘
- ๗. อณณุตตรพราหฺมณวตถุ. ๔๙
- ๘. ติตถียวตถุ. ๕๐

- ๙. อริยพาลิสีกวตถุ. ๕๒
- ๑๐. สมหพคคความณณา. ๕๓

๒๐. มคคความณณา

- ๑. ปณจสทภิกคชวตถุ. ๕๖
- ๒. อปรี ปณจสทภิกคชวตถุ. ๕๘
- ๓. ปธานกคคความณณา. ๖๐
- ๔. สุกคคความณณา. ๖๒
- ๕. โปฐีสตเถรวตถุ. ๖๖
- ๖. มคคความณณา. ๖๘
- ๗. สารีปุตตตเถรสสททิตถิวตถุ. ๗๐
- ๘. มคคความณณา. ๗๓
- ๙. กิสาคคความณณา. ๗๕
- ๑๐. ปณจจรวตถุ. ๗๖

๒๑. ปกคคความณณา

- ๑. อตตโนปคคความณณา. ๗๘
- ๒. กุกคคความณณา. ๘๕
- ๓. กคคความณณา. ๘๗
- ๔. ลกณณฎกคททิตเถรวตถุ. ๘๙
- ๕. ทารุสากคคความณณา. ๙๑
- ๖. วชชูปคคความณณา. ๙๔
- ๗. จิตคคความณณา. ๙๖

- ๘. จุฬสูกคคความณณา. ๙๗
- ๙. เอกวิทิตเถรวตถุ. ๑๐๑

๒๒. นิริยคคความณณา

- ๑. สุนทรีปริพพาชีกวตถุ. ๑๐๓
- ๒. ทคคความณณา. ๑๐๖
- ๓. วคคความณณา. ๑๐๗
- ๔. เขมกเสณฐีปุตตวตถุ. ๑๐๘
- ๕. ทคคความณณา. ๑๑๐
- ๖. อีสสาปคคความณณา. ๑๑๒
- ๗. อาคคความณณา. ๑๑๓
- ๘. นิคคความณณา. ๑๑๕
- ๙. ติตถียวตถุ. ๑๑๗

๒๓. นาคคคความณณา

- ๑. อตตโนวตถุ. ๑๒๐
- ๒. ทคคความณณา. ๑๒๒
- ๓. ปริชณณพราหฺมณปุตตวตถุ. ๑๒๓
- ๔. ปเสนทโกสลาชวตถุ. ๑๒๗
- ๕. สานุสามเถรวตถุ. ๑๒๙
- ๖. ปาเวรคคความณณา. ๑๓๓
- ๗. สมหพคคความณณา. ๑๓๔
- ๘. มารวตถุ. ๑๓๗

คลิกที่หัวข้อเพื่อไปยังหน้าที่ต้องการ – กด Home เพื่อกลับมายังหน้าแรก

PaliDict ๓๐ พ.ค.๖๓ จัดหน้าด้วยโปรแกรม LibreOffice 6

แผนผังประกอบ: แผนกคคความณณา • สานุสามเถรวตถุ • ลำดับเหตุการณ์พระพุทธานุชาสนา • ราชนคคความณณาและคคความณณาต่างๆ •

๑๘. มลลคคความณณา

- ๑. โคฆาตคคปุตตวตถุ.....๗
- [นายคคความณณาคคความณณาปึงเนื่อ].....๗
- [นายคคความณณาคคความณณาปึงบรีภคคความณณา].....๗
- [บุตรนายคคความณณาคคความณณา].....๘
- [ลูกคคความณณาคคความณณา].....๘

- [พระคคความณณาคคความณณา].....๘
- [คคความณณา].....๙
- [พวคคความณณาคคความณณา].....๙
- [คคความณณา].....๑๐
- ๒. อณณุตตรพราหฺมณวตถุ.....๑๑
- [พราหฺมณคคความณณาคคความณณา].....๑๑

[พราหมณ์สร้างมณฑปและศาลา].....	๑๑
[พระศาสดาทรงแสดงธรรม].....	๑๑
[แก้อรธ].....	๑๑
๓. ติสสเถรวตถุ.....	๑๓
[พระตีสสะมอบผ้าสาฎกเนื้อหยาบให้พี่สาว].....	๑๓
[พระเถระเตรียมจะตัดจีวร].....	๑๓
[พระเถระห่วงใยในจีวร ตายแล้วเกิดเป็นเส้น].....	๑๓
[พระศาสดารับสั่งไม่ให้แจกจีวร].....	๑๓
[พระศาสดารับสั่งให้แจกจีวรของพระตีสสะเถระ].....	๑๔
[ค้นหาทำให้สัตว์ถึงความพินาศ].....	๑๔
[แก้อรธ].....	๑๔
๔. โลหุทายิตเถรวตถุ.....	๑๖
[พระโลหุทายิตอวดดีอยากแสดงธรรม].....	๑๖
[พระเถระไม่สามารถแสดงธรรมได้].....	๑๖
[พระเถระถูกมหาชนไล่ไปตกหลุมคู].....	๑๖
[บุรพกรรมของพระโลหุทายิต].....	๑๗
[แก้อรธ].....	๑๗
๕. อณฺดรกุลปุตตวตถุ.....	๑๙
[สามีละอายเพราะภริยาประพฤตินอกใจ].....	๑๙
[สตรีเปรียบเหมือนของ ๕ อย่าง].....	๑๙
[แก้อรธ].....	๑๙
๖. จุฬสาริกขุวตถุ.....	๒๑
[พระจุฬสารีได้โทษเพราะทำเวชกรรม].....	๒๑
[ผู้ตั้งอยู่ในอนสนกรรม เป็นอยู่ง่าย].....	๒๑
[แก้อรธ].....	๒๑
๗. ปณฺจอุปาสกวตถุ.....	๒๓
[อุบาสกเถียงกันในเรื่องศีล].....	๒๓
[พระศาสดาทรงตัดสิน].....	๒๓
[แก้อรธ].....	๒๓
๘. ติสสทหรวตถุ.....	๒๕
[พระตีสสะนินทาคนอื่น แต่ชมเชยญาติของตน].....	๒๕
[พวกภิกษุสอบสวนฐานะของตีสสะ].....	๒๕
[จับโกหกได้].....	๒๕
[บุรพกรรมของพระตีสสะ].....	๒๕
[แก้อรธ].....	๒๖
๙. ปณฺจอุปาสกวตถุ.....	๒๗
[อุบาสก ๕ คนไปฟังธรรม].....	๒๗

[ประวัติเดิมของอุบาสก ๕ คน].....	๒๗
[แก้อรธ].....	๒๘
๑๐. เมณฺฑกเสณฺฐิวตถุ.....	๒๙
[พระศาสดาเสด็จไปภัททิยนคร].....	๒๙
[เหตุที่ได้ชื่อว่าเมณฺฑกเสณฺฐี].....	๒๙
[บุรพกรรมของท่านเสณฺฐี].....	๒๙
[เสณฺฐีประสบผาตภย].....	๓๐
[เสณฺฐีถวายภัตแก่พระปัจเจกพุทธเจ้า].....	๓๑
[ทั้ง ๕ คนปรารถนาให้ได้อยู่ร่วมกัน].....	๓๒
[อานิสงส์ของการถวายทาน].....	๓๓
[เสณฺฐีและคณะไปเกิดที่ภัททิยนคร].....	๓๓
[โทษของคนอื่นเห็นได้ง่าย].....	๓๔
[แก้อรธ].....	๓๕
๑๑. อุชฺฌมานสณฺญิตเถรวตถุ.....	๓๖
[คุณวิเศษไม่เกิดแก่ผู้ฟังโทษผู้อื่น].....	๓๖
[แก้อรธ].....	๓๖
๑๒. สุกฺกทวตถุ.....	๓๗
[บุรพกรรมของสุกฺกท].....	๓๗
[พระศาสดาทรงแก้ปัญหาของสุกฺกท].....	๓๗
[แก้อรธ].....	๓๗
๑๙. ฌมมฺภูวคฺควณฺณา	
๑. วินิจฺฉยมหามตฺตวตถุ.....	๔๐
[พวกภิกษุเห็นมทมาตย์รับสินบน].....	๔๐
[ลักษณะบุคคลผู้ตั้งอยู่และไม่ตั้งอยู่ในธรรม].....	๔๐
[แก้อรธ].....	๔๐
๒. ฉพฺพคฺคิยวตถุ.....	๔๒
[ภิกษุฉัพพคฺคิยทำโรงภัตให้อากุล].....	๔๒
[ลักษณะบัณฑิตและไม่ใช่บัณฑิต].....	๔๒
[แก้อรธ].....	๔๒
๓. เอกุทธานตเถรวตถุ.....	๔๓
[พวกเทวดาให้สาธุการแก่เทศนาของพระเถระ].....	๔๓
[พวกเทวดาไม่ให้สาธุการแก่เทศนาของภิกษุ ๒ รูป].....	๔๓
[พวกภิกษุติเตียนเทวดา].....	๔๓
[ลักษณะผู้ทรงธรรมและไม่ทรงธรรม].....	๔๔
[แก้อรธ].....	๔๔
๔. ลกฺุณฺณกภทฺทิตเถรวตถุ.....	๔๕
[พวกภิกษุเห็นพระเถระเข้าใจว่าเป็นสามเณร].....	๔๕

[ลักษณะเถระและมีใช้เถระ].....	๔๕
[แก้อรธ].....	๔๕
๕. สมพหุลภิกขุขัตถุ.....	๔๗
[พระเถระบางพวกอยากได้ลาภสักการะ].....	๔๗
[แก้อรธ].....	๔๗
๖. ทตถกขัตถุ.....	๔๘
[พระหัตถกขะพุดอวดดี].....	๔๘
[ลักษณะสมณะและผู้มิใช่สมณะ].....	๔๘
[แก้อรธ].....	๔๘
๗. อณฺญตรพราหมณขัตถุ.....	๔๙
[พราหมณ์อยากให้พระศาสดาเรียกตนว่าภิกษุ].....	๔๙
[ลักษณะภิกษุและผู้มิใช่ภิกษุ].....	๔๙
[แก้อรธ].....	๔๙
๘. ติตถียขัตถุ.....	๕๐
[เหตุที่ทรงอนุญาตอนุโมทนาภา].....	๕๐
[พวกเดียริยติเตียนพุทธสาวก].....	๕๐
[ลักษณะมุณีและผู้ไม่ใช่มุณี].....	๕๐
[แก้อรธ].....	๕๐
๙. อริยพาลิสถิกขัตถุ.....	๕๒
[พราณเบ็ดต้องการให้พระศาสดาตรัสเรียกตนว่าอริยะ].....	๕๒
[ลักษณะผู้เป็นอริยะและไม่ใช่อริยะ].....	๕๒
[แก้อรธ].....	๕๒
๑๐. สมพหุลภิกขุขัตถุ.....	๕๓
[ยังไม่สิ้นกิเลส ก็อย่าประมาทในคุณธรรมที่มี].....	๕๓
[แก้อรธ].....	๕๓
๒๐. มคฺควคฺควณฺณนา	
๑. ปณฺจสทถิกขุขัตถุ.....	๕๖
[พวกภิกษุพูดถึงทางที่ตนเที่ยวไป].....	๕๖
[อริยมรรคเป็นทางให้พ้นทุกข์].....	๕๖
[แก้อรธ].....	๕๖
๒. อปร ปณฺจสทถิกขุขัตถุ.....	๕๘
[ภิกษุเรียนกัมมฏฺฐาน].....	๕๘
[ทางแห่งความหมดจด].....	๕๘
[แก้อรธ].....	๕๘
[แก้อรธ].....	๕๘
[แก้อรธ].....	๕๘
[แก้อรธ].....	๕๙
๓. ปธานกมมิกติสสเถรขัตถุ.....	๖๐

[พวกภิกษุประสงค์จะกราบพุดคุณที่ตนได้].....	๖๐
[ความไม่รู้จักกาลให้เกิดความเดือดร้อน].....	๖๐
[ทรงแสดงชาดกในเรื่องไม่รู้จักกาล].....	๖๐
[แก้อรธ].....	๖๑
๔. สฺฐกรเปตวขัตถุ.....	๖๒
[พระมหาโมคคัลลานเถระเห็นเปรต].....	๖๒
[พระศาสดาตรัสรับรอง].....	๖๒
[บุรพกรรมของสฺฐกรเปต]	๖๒
[พระศาสดาตรัสพระธรรมเทศนา].....	๖๕
[แก้อรธ].....	๖๕
๕. โปฐฺฐิตเถรขัตถุ.....	๖๖
[รู้มากแต่เอาตัวไม่รอด].....	๖๖
[วิธีขจัดมานะของพระโปฐฺฐิต]	๖๖
[พระโปฐฺฐิตหมดมานะ].....	๖๖
[พระโปฐฺฐิตปฏิบัติตามคำสั่งสอนของสามเณร].....	๖๗
[ทางเจริญและทางเสื่อมแห่งปัญญา].....	๖๗
[แก้อรธ].....	๖๗
๖. มหฺลลคฺคเถรขัตถุ.....	๖๘
[พวกกุมภพีละฆราวาสอกบวช].....	๖๘
[พวกภิกษุแก้ร้องให้รำพันถึงอุบาสิกา].....	๖๘
[พระศาสดาตรัสกาชชากแก่ภิกษุทั้งหลาย].....	๖๘
[แก้อรธ].....	๖๙
๗. สารีปุตตเถรตฺถสทถิวิหารีขัตถุ.....	๗๐
[บุตรช่างทองบวชแล้วได้กัมมฏฺฐานไม่ถูกจริต].....	๗๐
[พระศาสดาประทานกัมมฏฺฐานที่เหมาะสมแก่ภิกษุนั้น].....	๗๐
[ภิกษุนั้นสำเร็จคุณวิเศษ].....	๗๑
[จงตัดความเยื่อใย เจริญทางสงบ].....	๗๑
[แก้อรธ].....	๗๒
๘. มหฺธาณวณฺนิขัตถุ.....	๗๓
[พ่อค้าไม่ทราบความตายที่จะมาถึงตน].....	๗๓
[คนเขลาอย่ามัวไม่รู้อันตรายแห่งชีวิต].....	๗๔
[แก้อรธ].....	๗๔
๙. กิสฺวาโคตมียขัตถุ.....	๗๕
[ความตายเป็นของเที่ยง].....	๗๕
[มัจจุยอมพานระไป เหมือนหัวน้ำใหญ่].....	๗๕
[แก้อรธ].....	๗๕
๑๐. ปญฺจารวขัตถุ.....	๗๖

[ไม่มีใครต้านทานมัจจุได้].....๗๖
 [แก้อรธ].....๗๖

๒๑. ปกิณณกวจความณนา

๑. อตตโนปุปพกมมวตถุ.....๗๘
 [เกิดภัย ๓ อย่างในเมืองไพศาลี].....๗๘
 [ชาวเมืองไพศาลีให้ไปทูลเชิญพระศาสดา].....๗๘
 [พระศาสดาเสด็จเมืองไพศาลี].....๗๙
 [ชาวเมืองไพศาลีจัดการต้อนรับพระศาสดา].....๗๙
 [น้ามนต์แห่งพระปริตรมีอำนาจมาก].....๘๐
 [พวกพญานาคทำการบูชาพระศาสดา].....๘๑
 [พระเจ้าพิมพิสารให้เตรียมรับเสด็จพระพุทธเจ้าอีก].....๘๑
 [พวกภิกษุชมพุทธานุภาพ].....๘๒
 [เรื่องสุสิมมานพ].....๘๒
 [อานิสงส์แห่งการบริจาคสุขพอประมาณ].....๘๓
 [แก้อรธ].....๘๓

๒. กุกกุณนชชาทิกาวตถุ.....๘๕
 [แม่ไก่ผูกอาฆาตในนางกุมาริกา].....๘๕
 [การจองเวรกันให้เกิดทุกข์].....๘๕
 [แก้อรธ].....๘๖

๓. ภททียภิกขวตถุ.....๘๗
 [ภิกษุละเลยสมณกิจ].....๘๗
 [พระศาสดาทรงตำหนิโทษแล้วเทศนา].....๘๗
 [แก้อรธ].....๘๗

๔. ลกณฎกภททียตเถรวตถุ.....๘๙
 [อาคันตุกภิกษุเข้าเฝ้าพระศาสดา].....๘๙
 [แก้อรธ].....๘๙
 [แก้อรธ].....๘๙

๕. ทารุสากฎิกวตถุ.....๙๑
 [เด็ก ๒ คนเล่นขลุบ].....๙๑
 [เด็กผู้เป็นสัมมาทิฐิไปปากกับบิดา].....๙๑
 [เจริญพุทธานุสสติป้องกันอมนุษย์ได้].....๙๑
 [อมนุษย์รักษาและบำรุงเด็กผู้นอนให้ป่าคนเดียว].....๙๒
 [เด็กถูกไต่สวน].....๙๒
 [พระศาสดาทรงแสดงฐานะ ๖].....๙๒
 [แก้อรธ].....๙๓

๖. วชชปีตตคภิกขวตถุ.....๙๔
 [เสียงกิ้งก้องเป็นประปักษ์ต่อสมณเพศ].....๙๔

[เทวดากล่าวคาถาให้เกิดความสังเวช].....๙๔
 [พระศาสดาทรงแสดงทุกข์ ๕ อย่าง].....๙๔
 [แก้อรธ].....๙๕

๗. จิตตคหปติวตถุ.....๙๖
 [ลามสัการะเกิดขึ้นแกจิตตคหปติ].....๙๖
 [แก้อรธ].....๙๖

๘. จุฬสุภททาวตถุ.....๙๗
 [สองเศรษฐีทำกตีกาต่อกัน].....๙๗
 [อุคคเศรษฐีชื่อนางจุฬาสุภททาเพื่อบุตร].....๙๗
 [พ่อผู้ให้นางจุฬาสุภททาให้ชีเปลือย].....๙๗
 [ลูกสะใภ้บอกสมณภาพแก่แม่ผู้].....๙๘
 [นางจุฬาสุภททานิมนต์ภิกษุสงฆ์ฉันอาหาร].....๙๘
 [สัตบุรุษยอมปรากฏในที่ไกล].....๙๙
 [แก้อรธ].....๙๙
 [วิสกรรมนิรมิตเรือนยอด ๕๐๐ หลัง].....๙๙
 [อุคคเศรษฐีกลับเลื่อมใสในพระพุทธานุภาพ].....๑๐๐

๙. เอกวิหาริตเถรวตถุ.....๑๐๑
 [พวกภิกษุทูลเรื่องพระเถระแต่พระศาสดา].....๑๐๑
 [ภิกษุพึงเป็นผู้สังัด].....๑๐๑
 [แก้อรธ].....๑๐๑

๒๒. นิริยวคความณนา

๑. สุนทรีปริพาชิกาวตถุ.....๑๐๓
 [พวกเดียริถียึดติดลามสัการะพระศาสดา].....๑๐๓
 [พวกเดียริถียินให้นางสุนทรีทำลายพระเกียรติพระศาสดา].....๑๐๓
 [พวกภิกษุถูกพวกเดียริถียินว่าผ่านางสุนทรี].....๑๐๓
 [แก้อรธ].....๑๐๔
 [พวกผ่านางสุนทรีถูกประหารชีวิต].....๑๐๔

๒. ทุกขปีหิตตตวตถุ.....๑๐๖
 [พระมหาโมคคัลลานะเห็นเปรตมีแต่ร่างกระดูก].....๑๐๖
 [ผู้มีกรรมลามกยอมเข้าถึงนรก].....๑๐๖
 [แก้อรธ].....๑๐๖

๓. วคคุมทาทิริยภิกขวตถุ.....๑๐๗
 [พระศาสดาทรงติเตียนภิกษุเห็นแก่ท้อง].....๑๐๗
 [แก้อรธ].....๑๐๗

๔. เขมกเสฏฐิปุตตวตถุ.....๑๐๘
 [เขมกะเป็นนักร้องเจ้าชู้ ถูกจับถึง ๓ ครั้ง].....๑๐๘
 [พระศาสดาทรงแสดงโทษแห่งปรทารกรรม].....๑๐๘

[แก้อรรถ].....	๑๐๘
[บุรพกรรมของนายเขมกะ].....	๑๐๙
๕. ทูพพกิกขุวตฺถุ.....	๑๑๐
[ภิกษุเด็ดหญ้าแล้วสงสัย].....	๑๑๐
[กรรมที่บุคคลทำย่อหย่อนไม่มีผลมาก].....	๑๑๐
[แก้อรรถ].....	๑๑๐
๖. อีสสาปทอติถิวตฺถุ.....	๑๑๒
[หญิงซึ่งทำกรรมชั่วแล้วคิดปกปิด].....	๑๑๒
[กรรมชั่วย่อแผดผลาญในภายหลัง].....	๑๑๒
[แก้อรรถ].....	๑๑๒
๗. อาคนตุกิกขุวตฺถุ.....	๑๑๓
[พวกภิกษุไปกรุงสวตฺถิเพื่อเฝ้าพระศาสดา].....	๑๑๓
[พระศาสดาตรัสถามสุขทุกข์กะภิกษุเหล่านั้น].....	๑๑๓
[แก้อรรถ].....	๑๑๓
๘. นิคคนฐวตฺถุ.....	๑๑๕
[พวกนิครนถ์ได้วาทะกับพวกภิกษุ].....	๑๑๕
[ผู้สมานทานผิดย่อมถึงทุกข].....	๑๑๕
[แก้อรรถ].....	๑๑๕
๙. ติตถียสาวกวตฺถุ.....	๑๑๗
[บุตรพวกเดียรฉัตรสอนบุตรไม่ให้ไหว้สมณะ].....	๑๑๗
[บุตรพวกเดียรฉัตรนับถือพระพุทธศาสนา].....	๑๑๗
[ความเห็นเป็นเหตุให้สัตว์ไปทุกขและสุคติ].....	๑๑๗
[แก้อรรถ].....	๑๑๗

๒๓. นาควคควณฺณนา

๑. อตตโนวตฺถุ.....	๑๒๐
[พระศาสดาถูกพวกมิงฉาที่ภูจิจิตา].....	๑๒๐
[พระอานนทให้เสด็จไปนครอื่น ก็ไม่เสด็จไป].....	๑๒๐
[พระศาสดาทรงอดกลั้นค้ำลวงเกินได้].....	๑๒๐
[แก้อรรถ].....	๑๒๑
๒. หตถาจริยปุพพกิกขุวตฺถุ.....	๑๒๒
[ความข้างฝีกข้างให้ตีได้ เพราะได้นัยจากภิกษุ].....	๑๒๒
[ฝีกตนตีแล้ว ย่อมไปสู่ที่ไม่เคยไปได้].....	๑๒๒

[แก้อรรถ].....	๑๒๒
๓. ปริชฌณพราหมณปุตตวตฺถุ.....	๑๒๓
[บุตรบำรุงบิดาเพราะอยากได้สมบัติ].....	๑๒๓
[พราหมณ์เที่ยวขอทานเขากิน].....	๑๒๓
[พระศาสดาให้พราหมณ์เรียนคาถา].....	๑๒๔
[พราหมณ์ได้อุบายดี].....	๑๒๔
[พราหมณ์คิดถึงอุปการคุณของพระศาสดา].....	๑๒๔
[พระศาสดาโปรดบุตรพราหมณ์].....	๑๒๕
[การบำรุงมารดาบิดาเป็นมงคล].....	๑๒๖
[แก้อรรถ].....	๑๒๖
๔. ปเสนทิโกสลราชวตฺถุ.....	๑๒๗
[พระเจ้าปเสนทิโกศลง่วง เพราะเสวยจุเกินไป].....	๑๒๗
[พระศาสดาทรงติการบริโภคน้ำ].....	๑๒๗
[แก้อรรถ].....	๑๒๗
[พระศาสดาทรงบอกอุบายบรรเทาการกินจุ].....	๑๒๗
๕. สานุสามเณรวตฺถุ.....	๑๒๙
[สานุสามเณรประกาศธรรม].....	๑๒๙
[ยักษิณีเคยเป็นมารดาของสานุสามเณร].....	๑๒๙
[ยักษิณีเข้าสิงกายสามเณร].....	๑๒๙
[อุบาสิกาครัครวญ].....	๑๓๐
[แก้อรรถ].....	๑๓๒
๖. ปาเวรกทถิวตฺถุ.....	๑๓๓
[ช้างของพระเจ้าโกศลติดหล่ม].....	๑๓๓
[แก้อรรถ].....	๑๓๓
๗. สมพหุลกิกขุวตฺถุ.....	๑๓๔
[ภิกษุ ๕๐๐ รูปอยากเข้าเฝ้าพระศาสดา].....	๑๓๔
[ช้างปาลีไลยกะจับไม้จะตีพระอานนท].....	๑๓๔
[เที่ยวไปคนเดียว ดีกว่าไปกับเพื่อนชั่ว].....	๑๓๔
[แก้อรรถ].....	๑๓๕
๘. มารวตฺถุ.....	๑๓๗
[มารทูลให้พระศาสดาทรงครองราชสมบัติ].....	๑๓๗
[พระศาสดาตรัสถามเหตุผลที่มารทูล].....	๑๓๗
[แก้อรรถ].....	๑๓๘

๑๘. มลวคคควณณา

๑. โคฆาตกปุตตวตถุ.

“ปณฺฑุปลาโสว ทานิสฺส -อิตฺติ อิมํ ฆมฺมเทสนํ สตฺถา เขตฺวเน วิหรนฺโต เอกํ โคฆาตกปุตฺตํ อารพฺภ กเถสิ.

[นายโคฆาตกสั่งให้ภรรยาปึงเนื้อ]

สาวตถียํ กิเรโก โคฆาตโก คาโว วธิตฺวา ฆมฺมสาณิ คเหตุวา ปจาเปตฺวา ปุตฺตทาเรน สหฺธิ นิสฺสิตฺวา มํสญจ^๑ ขาพตี มุเลน จ วิกกิณาตี.

โส เอวํ ปณฺจปณฺณาสวสฺสาณิ โคฆาตกกมฺมํ กโรนฺโต ธูรวิหารเ วฺหรนฺตสฺส สตฺถุเน เอกทิวสํ กญฺจจฺจุมตฺตมฺปิ ยาคุ วา ฆตฺตํ วา น อทาสี.

โส วินา มํเสน ฆตฺตํ น ภูชฺชตี.

โส เอกทิวสํ ทิวสภาเค มํสํ วิกกิณฺตีวา อตฺตโน อตฺถาย ปจิตฺตุํ เอกํ มํสขณฺฑํ ภาริยา^๒ ทตฺวา นหายิตฺตุํ อคฺมาสิ.

อถสฺส สหายโก เคหํ อาคนฺตฺวา ภาริยํ อาท “โถกํ เม วิกกิณฺตีมํสํ เทหิ. เคเห เม ปาหฺนโก อาคโต -อิตฺติ.

“นตฺถิ วิกกิณฺตีมํสํ. สหายโก เต มํสํ วิกกิณฺตีวา อิทานิ นหายิตฺตุํ คโต -อิตฺติ.

“มา เอวํ ภาริ. สเจ มํสขณฺฑํ อตฺถิ, เทหิ -อิตฺติ.

“สหายกสฺส เต นิภฺชิตฺตํ มํสขณฺฑํ ฐฺเปตฺวา อณฺญํ มํสํ นตฺถิ -อิตฺติ.

โส “สหายกสฺส เม อตฺถาย ฐฺปิตมํสโต อณฺญํ นตฺถิ; โส จ วินา มํเสน น ภูชฺชตี, นายนํ ทสฺสติ -อิตฺติ สามํ ตํ มํสํ คเหตุวา ปกฺกามิ.

โคฆาตโกปิ นหาตฺวา อาคโต, ตาย อตฺตโน ปกฺกปณฺเณน สหฺธิ วฺจฺเจตฺวา ฆตฺเต อูปนฺเต, อาท “กํ มํสํ -อิตฺติ.

“นตฺถิ สามิ -อิตฺติ.

“นनु อหํ ปจนฺตถาย มํสํ ทตฺวา คโต -อิตฺติ.

“ตว สหายโก อาคนฺตฺวา ‘ปาหฺนโก เม อาคโต, วิกกิณฺตีมํสํ เม เทหิ -อิตฺติ วตฺวา,

มยา ‘สหายกสฺส เต ฐฺปิตมํสโต อณฺญํ นตฺถิ, โส จ วินา มํเสน น ภูชฺชตี -อิตฺติ วุตฺเตปิ^๓, พลกาเรน ตํ มํสํ สามเวยว คเหตุวา คโต -อิตฺติ.

โส “อหํ วินา มํเสน ฆตฺตํ น ภูชฺชามิ, หาราหิ นํ -อิตฺติ.

“กึ สกฺกา กาทฺตุ, ภูชฺช สามิ -อิตฺติ.

[นายโคฆาตกตัดลิ้นโคมาปึงบริโภาค]

โส “นารํ ฆตฺตํ ภูชฺชามิ -อิตฺติ ตํ ฆตฺตํ ทราเปตฺวา สตฺถํ อาทาย, ปจฺฉาเคเห ฐฺโต โคโณ อตฺถิ, ตสฺส สนฺตํกํ คนฺตฺวา

มุเข หตฺถํ ปกฺกขิปฺตฺวา ชิวหํ นินฺทิตฺวา สตฺถเณน มุเล ฉินฺทิตฺวา อาทาย คนฺตฺวา องฺคาเรสุ ปจาเปตฺวา ฆตฺตมตฺถเก ฐฺเปตฺวา นิสฺสนโน

เอกํ ฆตฺตปณฺฑํ ภูชฺชิตฺวา เอกํ มํสขณฺฑํ มุเข ฐฺเปสิ.

ตํขณฺณญฺเววสฺส ชิวหา ฉินฺทิตฺวา^๔ ฆตฺตปาตฺติยํ ปตี.

๑ ย. สามํ จ.

๒ ส. ย. “ภาริยา -อิตฺติ นตฺถิ.

๓ ส. ย. วุตฺโตปิ.

๔ ม. ฉินฺทิตฺวา.

ตัมณเวยว กम्मสิริกขกัม วิปากัม ลภี.

โสปี โข โคโณ วีย โลหิตธาราย มุขโต ปคฆรณติยา อนฺโตเคหํ ปริสิตฺวา ชนฺนุเกหิ วิจฺรณโต วิรวี.

[บุตรนายโคชาตกัชนี]

ตสมึ สมเย โขชาตกสฺส ปุตโต ปิตฺรํ โอลฺเกตฺวา สมิเป จฺฐิตो โหติ.

อถ นํ มาตา อาห “ปสฺส ปุตฺต อิมํ โคณํ วีย เคหมชฺเฌ ชนฺนุเกหิ วิจฺริตฺวา วิรวนฺตํ. อิทํ ทุกฺขํ ตว มตฺถเก ปตีสฺสตี. มมปิ อนฺโนโลเกตฺวา อตฺตโน โสตฺถิ กโรนฺโต ปลาเยสฺสุ -อิตี.

โส มรณภยตฺชฺชิตฺมา ตฺวํ วนฺทิตฺวา ปลาเย, ปลาเยตฺวา จ ปน ตกฺกสิลํ อคฺมาสิ.

โคชาตโกปี โคโณ วีย เคหมชฺเฌ วิรวนฺโต วิจฺริตฺวา กาลํ กตฺวา อวิจิมฺหิ นิพฺพตฺติ.

โคโณปี กาลมกาสิ.

โคชาตกปุตโตปี ตกฺกสิลํ คนฺตฺวา สุวณฺณการกมฺมํ อุกฺคณฺหิ.

อถสฺส จารีโย คามํ คจฺจนฺโต “เอวรूपํ นาม อลงฺการํ กเรยฺยาสี -อิตี วตฺวา ปกฺกามิ.

โสปี ตถารูปํ อลงฺการํ อกาสิ.

อถสฺส จารีโย อาคนฺตฺวา อลงฺการํ ทิสฺวา “อโย ยตฺถ กตฺถจฺจิ คนฺตฺวา ชีวิตฺุํ สมตฺถโธ -อิตี วยฺปตฺตํ อตฺตโน ธีตฺรํ อทาสี.

โส ปุตฺตธีตฺาหิ วจฺตมิ.

[ลูกทำบุญให้พ่อ]

อถสฺส ปุตฺตา วยฺปตฺตา สิปปํ อุกฺคณฺหิตฺวา อปรภาเค สาวตฺถิ คนฺตฺวา ตตฺถ ชฺรราวาสํ สณฺฐเปตฺวา วสนฺตา สทฺธา ปสนฺนา อเหตุ.

ปีตาปี เนสํ ตกฺกสิลาเย กิณฺจิจิ กุสฺลํ อกตฺวาว ชฺรํ ปาปุณฺนิ.

อถสฺส ปุตฺตา “ปีตา โน มหฺลลโก -อิตี อตฺตโน สนฺติกํ ปกฺโกสาเปตฺวา “ปีตุ อตฺถาย ทานํ ทสฺสาม -อิตี พุทฺธปฺมุขํ ภิกฺขุสงฺขมฺ นิมฺนตฺยีสฺสุ.

เต ปฺนทิวเส อนฺโตเคเห พุทฺธปฺมุขํ ภิกฺขุสงฺขมฺ นิสีทาเปตฺวา สกฺกจฺจํ ปริวิสิตฺวา ภาตฺตกิจฺจาวสานเณ สตฺถารํ อาหํสู

“ภนฺเต อมเหหิ อิทํ ปีตุ ชีวภตฺตํ ทินฺนํ, ปีตุ โน อนฺนุโมทณํ กโรถ -อิตี.

[พระศาสดาทรงแสดงธรรม]

สตฺถา ตํ อามนฺเตตฺวา “อุปาสก ตฺวํ มหฺลลโก ปริปกฺกสฺสิโร ปณฺฑุปลาสฺสทิสฺโส. ตว ปฺรโลกคฺมนาย กุสฺลปาเถยํ นตฺถิ.

อตฺตโน ปตฺถิภูฏํ กโรหิ. ปณฺฑิตโต ภาว. มา พาโล -อิตี วตฺวา อนฺนุโมทณํ กโรนฺโต อีมา คาถา อภาสิ

ปณฺฑุปลาโสว ทานิสี.

ยมปริสาปี จ เต^๑ อุกฺกุฏิตฺา.

อุยโยคฺมุขเ ปตฺติภูตฺติ.^๒
ปาเถยฺยปี จ เต น วิชฺชติ.
โส กโรหิ ทีปมตฺตโน.
ชิปปิ วายม. ปณฺชิโต ภา.
นิทฺธนฺตมโล อนนฺจโณ
ทิพฺพ อริยภูมิมฺเหสิ -อิตฺติ

[แก้้อรรถ]

ตตถ “ปณฺฑุปลาโสว ทานิสฺสิ -อิตฺติ: อุปาสก ตฺว อิทานิ ฉิขฺชิตฺวา ภูมฺยํ ปตนปณฺฑุปลาโส วิย อโหสิ.
ยมบุริสา -อิตฺติ ยมทฺตา วุจฺจนฺติ. อิท ปน มรณฺเมว สนฺธาย วุตฺตํ. “มรณฺเต ปจฺจุปฺภูตฺติ -อิตฺติ อตฺถ.
อุยโยคฺมุขเ -อิตฺติ: ปริหานิมฺุขเ อวฺุทฺตมิมุขเ จ ฐฺิตฺติ -อิตฺติ อตฺถ.
ปาเถยฺย -อิตฺติ: คมิกสฺส ตมฺุทฺลาทีปาเถยฺย วิย ปฺโรโลกํ คจฺจนฺตสฺส ตว กฺุสลาปาเถยฺยปี นตฺถิ -อิตฺติ อตฺถ.
โส กโรหิ -อิตฺติ: โส ตฺว สมฺุทฺเท นาวาย ภิณฺนาย ทีปสงฺขาตํ ปตฺติภูตฺติ วิย อตฺตโน กฺุสลาปตฺติภูตฺติ กโรหิ,
กโรนฺโต จ ชิปปิ วายม สฺสิ สฺสิ วิริยํ อารภ อตฺตโน กฺุสลาปตฺติภูตฺติการณฺน ปณฺชิโต ภา.
โย หิ มรณฺมุขํ อปตฺวา กาคฺุ สมตฺถกาเลเยว กฺุสลํ กโรตฺติ, เอ ปณฺชิโต นาม. “ตาทิสฺโส ภา มา อนฺธพาล -อิตฺติ อตฺถ.
ทิพฺพ อริยภูมฺี -อิตฺติ: เอว วิริยํ กโรนฺโต รากาทีนํ มลานํ นีหฺนฺตาย นิทฺธนฺตมโล,
องคฺณาภาเวน อนนฺจโณ นิกฺกิลโส ทฺุทฺวา ปณฺจวิธํ สฺุทฺธาวัสสภูมฺี ปาปฺณิสฺสสิ -อิตฺติ อตฺถ.
เทสนาวसानเ อุปาสกโก โสตาปตฺติผลเ ปตฺติภูตฺติ.
สมปตฺตานมฺปี สาทฺถิกา เทสนา อโหสิ -อิตฺติ.

[พวกบุตรถวายทานอีก]

เต ปฺนทิวสฺตถายปี สตฺถารํ นิมนฺเตตฺวา ทานํ ทตฺวา กตฺถตฺตกิจฺจํ สตฺถารํ อนฺุเมทฺนกาเล อาหํสุ
“ภนฺเต อิทมฺปี อมฺหากํ ปิตฺุ ชิวภตฺตเมว, อิมสฺเสว อนฺุเมทฺนํ กโรถ -อิตฺติ.
สฺตถา ตสฺส อนฺุเมทฺนํ กโรนฺโต อิมา เทว คธา อภาสิ

“อุปนิทฺวโยว ทานิสฺสิ.
สมปยาโตสิ ยมสฺส สนฺติเก.^๑
วาโสปี จ เต นตฺถิ อนฺฺตรา.
ปาเถยฺยปี จ เต น วิชฺชติ.
โส กโรหิ ทีปมตฺตโน.
ชิปปิ วายม. ปณฺชิโต ภา

๒ สฺ. ย. จ ตฺติภูตฺติ.

๑ ย. สนฺติเก.

นิทุธนตมโล อนนงคโณ

น ปุณ ชาติชริ อูเปหิสิ -อิติ.

[แก้อรรถ]

ตตถ “อูปนิตวโย -อิติ: “อูป -อิติ นิปาตมตต.

นิตวโย คตวโย อติกนตวโย. “ตวมสิ อิทานิ ตโย เวย อติกมิตวา มรณมุเข สฺวित -อิติ อติโธ.

สมปยาโตสิ ยมสส สนตีก -อิติ: มรณมุขํ คนตุํ สชฺไซ หุตวา สฺวิตสิ -อิติ อติโธ.

วาโสปี จ เต นตถิ อนตฺตรา -อิติ: ยถา มคฺคํ คจฺจนฺตา ตานิ ตานิ กิจจานิ กโรนฺตา อนตฺรามคฺเค วสนฺติ; น เอวํ ปโรโลกํ คจฺจนฺตา.

น ทิ สกฺกา ปโรโลกํ คจฺจนฺเตน “อิธิวาเสถ กติปาหํ. ทานํ ตาว เทมิ. ฐมฺมํ ตาว สฺยณามิตฺตานิ วตฺตุ.

อิโต ปน จวิตฺวา ปโรโลกे นิพฺพตฺโตว โหติ. อิมมตถํ สนฺธาเยตี วุตฺต.

ปาเถยํ -อิติ อิทํ กิจฺจายปี เภฏฐฺวา วุตฺตเมว, อูปาสกสฺส ปน ปุณฺนปฺปุณํ ทฬฺหิกรณตถํ อิทาปี สตถารา คหิตํ.

ชาติชริ -อิติ เอตถ พยาธิมรณานิปี คหิตาเนว โหนติ.

เภฏฐิมคาลาหิ จ อนาคามิมคโค กถิต. อิช อรรหตฺตมคโค.

เอวํ สนฺเตปี, ยถา นาม รณฺญา อตฺตโน มุขฺปฺปมาณํ กพฺพํ วทฺเตตฺวา ปุตฺตสฺส อูปนิต^๑, กุมารโ อตฺตโน มุขฺปฺปมาณเนว คณฺหาติ;

เอวเมว, สตถารา อูปริมคควเสน ฐมฺเม เทสิเตปี, อูปาสโก อตฺตโน อูปนิสฺสยพฺเลน เภฏฐฺวา โสตาปตฺติผลํ ปตฺวา

อิมิสฺสา อุนฺโมทนาย อวसाने อนาคามิผล^๒ ปตฺโต.

เสสฺปฺริสายปี สาทถิกา ฐมฺมเทสนา อโหสิ -อิติ.

โคฆาตกปุตตวตถุ.

๑ สี. ย. เอตถนตฺเร “โส -อิติ อตถิ.

๒ สี. ย. “ปตฺวา ... อนาคามิผล -อิติ นตถิ.

๒. อณฺฏตฺรพฺรหฺมณฺวตฺถุ.

“อนุพุพเพน เมธาวี -อิติ อิมํ ฐมฺมเทสนํ สฺตถา เซตวเน วิหรนฺโต อณฺฏตฺรํ พฺรหฺมณํ อารพฺภ กเถสิ.

[พฺรหฺมณํทํความเกื้อกุลแก่ภิกษุ]

โส กิร เอกทิวสํ ปาโตว นิกฺขมิตฺวา, ภิกฺขุณํ จีวรปารุปนภูฏาเน ภิกฺขุ จีวรํ ปารุปนเต โอลฺเลนโต อภฺฐาสี. ตํ ปน ฐานํ วิรุฬฺหติณฺโหนติ.

อเถกสฺส ภิกฺขุโน จีวรํ ปารุปนตสฺส, จีวรกณฺโณ ติณฺเนสฺ ปวตฺเตนฺโต^๑ อุสฺสาวพินฺทุหิ เตมิ.

พฺรหฺมโณ ตํ ทิสฺวา “อิมํ ฐานํ อปฺปหริตํ” กาตํ วฏฺฐติ -อิติ ปุณฺทิวเส กุพฺพาลํ อาทาย คนฺตฺวา ตํ ฐานํ ตจฺเจตฺวา ชลมณฺพลสฺทิสํ อกาลี.

ปุณฺทิวเสปิ ตํ ฐานํ อาคนฺตฺวา ภิกฺขุสฺส จีวรํ ปารุปนตฺส, อเถกสฺส จีวรกณฺณํ ภูมียํ ปติตฺวา ปัสฺมุหิ ปวตฺตมานํ ทิสฺวา

“อิธ วาลุกํ โองฺกิริตํ วฏฺฐติ -อิติ จินฺเตตฺวา วาลุกํ อาหริตฺวา โองฺกิริ.

[พฺรหฺมณํสร้างมณฺพและศาลา]

อเถกทิวสํ ปุเรภตฺตํ จณฺโฑ อาตโป อโหสิ.

ตทาปิ ภิกฺขุณํ จีวรํ ปารุปนตํ คตฺโต เสเท มุญฺจนฺเต ทิสฺวา “อิธ มยา มณฺพํ กาเรตํ วฏฺฐติ -อิติ จินฺเตตฺวา มณฺพํ กಾರೆสิ.

ปุเนกทิวสํ ปาโต ว วพฺพทิกฺกา อโหสิ.

ตทาปิ พฺรหฺมโณ ภิกฺขุ โอลฺเลนโต, ตินฺตจิวเรก ภิกฺขุ ทิสฺวา “เอตฺถ มยา สาลํ กาเรตํ วฏฺฐติ -อิติ สาลํ กಾರೆตฺวา

“อิทานิ สาลมฺหํ กริสฺสามิ -อิติ จินฺเตตฺวา พุทฺธปฺมุขํ ภิกฺขุสงฺฆํ นิมนฺเตตฺวา อนฺโต จ พหิ จ ภิกฺขุ นิสฺสีทาเปตฺวา ทานํ ทตฺวา

ภตฺตกิจฺจาวสาเน อนฺโมทฺนตฺถาย สตฺถุ ปตฺตํ คเหตุว “ภนฺเต อหํ ภิกฺขุณํ จีวรปารุปนกาเล อิมสฺมี ฐาเน โอลฺเลนโต จฺฐิตฺ,

อิทฺถจิทฺถจ ทิสฺวา อิทฺถจิทฺถจ กಾರೆสิ -อิติ อาทิตฺโต ปฏฺฐาย สพฺพนฺตํ ปวตฺตี อโรเจสิ.

[พฺรหฺมณํแสดงธรรม]

สฺตถา ตสฺส วจนํ สุตฺวา “พฺรหฺมณ ปณฺชิตา นาม ขณฺเน ขณฺเน โลกํ โลกํ กุสลํ กโรนฺตา อนุพุพเพน อตฺตโน อกุสลมฺลํ นีหฺรนฺติเยว

-อิติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

“อนุพุพเพน เมธาวี

โลกํ โลกํ ขณฺเน ขณฺเน

กมฺมาโร รชตฺสเสว

นิทฺธเม มลฺมตฺตโน -อิติ.

[แก้บรรณ]

ตตฺถ “อนุพุพเพน -อิติ: อนุปฏิปาฏิยา.

เมธาวี -อิติ: ฐมฺโมชฺปญฺญาเย สมนฺนาคโต.

ขณฺเน ขณฺเน -อิติ: โองกาเส โองกาเส กุสลํ กโรนฺโต.

๑ “ปวตฺเตนฺโต -อิติ ยุตฺตตฺรํ.

๒ “อปฺปหริตํ -อิติ ยุตฺตตฺรํ.

กมฺมาโร รชตสฺเสว -อติ: ยถา สฺวณฺณกาโร เอกวารเมว สฺวณฺณํ ตาเปตฺวา โภจฺจฺญตฺวา มลํ นีหริตฺวา ปิลนฺธนวิกตึ กาคํ น สกโกติ,
ปฺนปฺปฺนํ ตาเปนโต โภจฺจฺญนโต ปน มลํ นีหริติ, ตโต อนเนกวิธึ ปิลนฺธนวิกตึ กโรติ;

เอวเมว ปฺนปฺปฺนํ กุสลํ กโรนโต ปฺนฺชิตโต อตฺตโน รากาติมลํ นีหริเมยฺย, เอวํ นีหริตฺมโล หิ นิกฺกิลโส โหติ -อติ อตฺโถ.

เทสนาวसानเ พราหมโณ โสตาปตฺติมเล ปติฏฺฐหิ.

มหาชนสฺสาปิ สาทฺธิกา เทสนา อโหสิ -อติ.

อณฺฏตรพราหมณวตฺถุ.

๓. ติสสตุเถรวตถุ.

“อัยสว มลํ สมุญฺญา ย-อติ อิมํ รมมเทสนํ สตุถา เขตวเน วิหรนโต ติสสตุเถรํ นามกํ ภิกขุํ อารพภ กเถสิ.

[พระติสสุมอบผ้าสาฎกเนื้อหยาบให้พี่สาว]

เอโก กิร สวตถิวาสี กุลปุตโต ปพพชิตวา ลพฐุปสมบโท “ติสสตุเถโร -อติ ปญญา ย.

โส อปรภาเค ชนปทวิหาเร วสุสฺสคโต อญฺฐหตถํ ญฺลสาฎกํ ลภิตวา วุตถวสฺส ปวาเรตวา ตํ อาทาย คนฺตวา ภคินิยา หตเถ ฐฺเปสิ.

สา “น เม เอส สาฎโก ภาตุ อญฺจวโก -อติ ตํ ติชินาย วาสิยา ฉินทิตวา หิราหิรํ กตวา อุทฺทขเล โภกฺกญฺตวา วิชญฺตวา ไปเถตวา วญฺญตวา สุขุมสฺสตํ กนฺติตวา สาฎกํ วายาเปสิ.

[พระเถระเตรียมจะตัดจีวร]

เถโรปิ สุตตถฺยเจว สฺฐิจโย จ สฺวิทิตวา จีวรการเก ทหรสามเณเร สนฺนิปาเตตวา ภคินิยา สนฺติกํ คนฺตวา

“ตํ เม สาฎกํ เทถ. จีวรํ การาเปสฺสามิ -อติ อาห.

สา นวหตถํ สาฎกํ นีหริตวา กนิญฺฐภาติกสฺส หตเถ ฐฺเปสิ.

โส ตํ คเหตวา วิจาเรตวา “มม สาฎโก ญฺล อญฺฐหตถํ. อัย สุขุโม นวหตถํ. นาย มม สาฎโก. ตุมหากํ เอส. น เม อิมินา อตถ. ตเมว เม เทถ -อติ อาห.

“ภนฺเต ตุมหากเมว เอโส. คณฺหน นํ -อติ.

โส เนว อิจฺฉิ.

อถสฺส อตตนา กตทิกจฺจ สพฺพํ อโรเจตวา “ภนฺเต ตุมหากเมว เอส, คณฺหน นํ -อติ อทาสิ.

โส ตํ อาทาย วิหารํ คนฺตวา จีวรกมฺมํ ปญฺญเปสิ.

[พระเถระห่วงใยในจีวร ตายแล้วเกิดเป็นเส้น]

อถสฺส ภคินี จีวรการกานํ อตถาย ยาคุภตฺตาทินิ สมฺปาเทสิ.

จีวรสฺส นิญฺจิตทิวเส ปน อติเรกสกการํ การสิ.

โส จีวรํ โอลเถตวา ตสมิ อฺอุปฺนสนฺเนโห “เสวทานิ นํ ปารุปีสฺสามิ -อติ สหริตวา จีวรวิเส ฐฺเปตวา

ตํ รตตี ภูตฺตาทารํ ชิราเปตุํ อสกโกนฺโต กาลํ กตวา ตสมิเยว จีวเร อุกา หุตฺวา นิพฺพตฺติ.

[พระศาสดารับสั่งไม่ให้แจกจีวร]

ภคินีปีสฺส กาลกิริยํ สุตฺวา ภิกขุณํ ปาเทสุ ปวตฺตมานา โรทิ.

ภิกขุ ตสฺส สรริกจฺจ กตวา “คิลานุปญฺฐากสฺส อภาเวน ตํ สงฺขสฺเสว ปาปุณาติ, ภาเชสฺสาม นํ -อติ ตํ จีวรํ นีหราเปสุ.

อุกา “อิม มม สนฺตํ วิลุมฺปนฺติ -อติ วิรวนฺตี อิตฺโต จิตฺโต จ สนฺธาวิ.

สตถา คนธกุณฺเฑยํ นิสินฺโนว ทิพฺพาย โสตธาตฺตฺยา ตํ สทฺทํ สุตฺวา “อานนฺท ติสสสฺส จิวรํ อภาเชตฺวา” สุตฺตํ นิกฺขิปปิตฺตํ วเทหิติ อาท.

เถโร ตถา การเสสิ.

[พระศาสดารับสั่งให้แก่จิวรของพระตีสสเถระ]

สาปิ สุตตเม ทิวเส กาลํ กตฺวา ตฺสิตฺตวิมานเณ นินฺพตฺตติ.

สตถา อภฺฐเม ทิวเส “ตีสสสฺส จิวรํ อภาเชตฺวา คนฺหนตฺตติ อาณาเปสิ.

ภิกฺขุ ตถา กรีสุ.

ภิกฺขุ ธรรมสภายํ กถํ สมฺภูทฺธาเปสุํ “กสฺมา นฺ โข **สตถา** ติสสสฺส จิวรํ สุตตํ ทิวเส รุปาเปตฺวา อภฺฐเม ทิวเส คนฺหนิตฺตํ อนุชานิตฺติ.

[ต้นเหตุทำให้สัตว์ถึงความพินาศ]

| **สตถา** อากนฺตฺวา “กายํ นฺตฺถ ภิกฺขเว เอตฺรทฺธิ กถาย สนนิสินฺนาตฺติ ปุจฺฉิตฺวา, “อิมาย นามาตฺติ วุตฺเต,
“ภิกฺขเว **ตีสฺโส** อตฺตโน จิวเร อูกา หุตฺวา นินฺพตฺโต, ตฺมฺเหหิติ ตสฺมี อภาชียมาเน, ‘อิมเม มม สนฺตํ วิลฺลุมฺปนฺตฺติ วิรวนฺโต อิตฺโต จิตฺโต จ ธาวิ,
โส, ตฺมฺเหหิติ จิวเร คยฺหมาเน, ตฺมฺเหสุ มนํ ปุทฺสสิตฺวา นิริเย นินฺพตฺเตยฺย. เตนาหํ จิวรํ นิกฺขิปปาเปสิ;

อิทานิ ปน **โส** ตฺสิตฺตวิมานเณ นินฺพตฺโต, เตน โว มยา **จิวรคฺคหณฺ** อนุญญาตํ -อิตฺติ วตฺวา,

ปุณฺ เตหิ “ภาริยา วต อยํ ภนฺเต **ตฺมฺหา** นามาตฺติ วุตฺเต,

“อาม ภิกฺขเว อิมสํ สุตฺตํ **ตฺมฺหา** นาม ภาริยา; ยถา อยโต **มลฺ** อภฺฐหิตฺวา อยเมว ชาทฺติ วินาสฺสตี อปฺริโกคฺ กโรตฺติ;

เอวเมวายํ **ตฺมฺหา** อิมสํ สุตฺตํ อพฺภนฺตฺเร อฺปฺปชฺชิตฺวา เต สุตฺเต นิริยาทิสฺสุ นินฺพตฺตาเปตฺติ วินาสํ ปาเปตฺติ วตฺวา อิมํ คาลมฺมาท

“อยสา ว **มลฺ** สมฺภูทฺธา

ตฺทฺฐาย ตเมว ชาทฺติ;

เอวํ อติโรนจารินํ

सानิ **กมฺมานิ** นยฺนติ ทฺคคฺตฺติ -อิตฺติ.

[แก้เอรรถ]

ตตฺถ “อยสา -อิตฺติ: อยโต.

สมฺภูทฺธา -อิตฺติ: สมฺภูทฺหิตฺวา.

ตฺทฺฐาย -อิตฺติ: ตโต อภฺฐหิตฺวา.

อติโรนจารินํ -อิตฺติ:

โรนา วุจฺจติ จตฺตาริ ปจฺจเย “อิทฺมตฺถํ เอเตหิ -อิตฺติ” ปจฺจเวกฺขิตฺวา **ปริภฺภูชนปฺปญฺญา**. ตํ อตฺถกมฺมิตฺวา จรฺนโต อติโรนจาริ นาม.

อิทฺ วุตฺตํ โหติ “ยถา อยโต **มลฺ** สมฺภูทฺธา อยโต สมฺภูทฺตํ ตเมว ชาทฺติ;

เอวเมว จตฺตปจฺจเย อปฺปจฺจเวกฺขิตฺวา ปริภฺภูชนตํ อติโรนจารินํ สานิ **กมฺมานิ**

อตฺตนิ อภฺฐิตฺตฺตา อตฺตโน สนฺตกาเนว ตานิ กมฺมานิ ทฺคคฺตฺติ นยฺนติ -อิตฺติ.

๑ ส. ย. “อภาเชตฺวาติ นตฺถิ.

๒ ย. อิทฺมตฺถิตฺตํ อลเมเตน -อิตฺติ.

เทศนาวสาน [พหุ](#) โสตาปตติผลาทีนิ ปาปุณีสสุ - อติ.

[ตีสตเถรวตฺถ.](#)

๔. โลกุตตยิตถะวตถุ.

“อสนชฌายมลา มนตา -อติ: อิมิ ฌมมเทสนิ สุตถา เขตวเน วิหรนโต โลกุตตยิตถะวตถุ^๑ อารพภ กเถสิ.

[พระโลกุตตยิตถะวตถุอยากแสดงธรรม]

สาวตถิยิ กิร ปญจโกฏิมิตตา อริยสาวกา ปุระภตติ ทานํ ทตวา ปจฉภตติ สปิเตลมชฌาณิตตวตถาทีนิ คเหตุวา วิหาริ คนตวา ฌมมกถิ สุนนติ. ฌมม สุตวา คมนกาเล จ สาริปุตตโมคคัลลานานิ कुณ กเถนติ.

อุทตยิตถะโร เตสํ กถิ สุตวา “เอเตสํ ตาว ฌมมกถิ สุตวา ตุมहे เอวิ กเถถ, มม ฌมมกถิ สุตวา กิณนุ โข กเถสเสถ -อติ วเทติ.

มนุสสา ตสฺส กถิ สุตวา “อยมปิ เอโก ฌมมกถิโก ภวิสสตี, อิมสสาปิ อมเหตี ฌมมกถิ สุตํ วฏฺฐตี -อติ จินเตสุ.

เต เอกทิวสํ เถริ ยาจิตวา “ภนเต อชช อมหากํ ฌมมสฺสวณทิวสเ -อติ สงฆสฺส ทานํ ทตวา

“ตุมहे ภนเต ทิวา ฌมมกถิ กเถยยาถ -อติ อาหํสุ.

โสปิ เตสํ อธิวาเสสิ.

[พระเถระไม่สามารถแสดงธรรมได้]

เตหิ ฌมมสฺสวณเวลาย อาคนตวา “ภนเต ฌมม โน กเถถ -อติ วุตเต, โลกุตตยิตถะโร อาสเน นิสิติตวา จิตตวิชนี คเหตุวา จาเลนโต เอกมปิ ฌมมปทํ อทิสวา “อหํ ปทภาณิ” ภณิสฺสामी. อญญเญ ฌมมกถิ กเถตุ -อติ วตวา โอตริ.

เต อญญเญ ฌมมกถิ กเถเปตวา ปทภาณตถาย ปุน ตํ อาสนํ आरोपียีสุ.

โส ปุนปิ กิลจิจิ อทิสวา “อหํ รตตี กเถสฺสामी, อญญเญ ปทภาณิ ภณตุ -อติ วตวา โอตริ.

เต อญญเญ ปทภาณิ ภณาเปตวา ปุน รตตี เถริ อานยีสุ.

โส รตติมปิ กิลจิจิ อทิสวา “อหํ ปจฺจเสว กเถสฺสामी, รตตี อญญเญ กเถตุ -อติ วตวา โอตริ.

เต อญญเญ^๒ กเถเปตวา ปุน ปจฺจเส ตํ อานยีสุ.

โส ปจฺจเสปิ^๓ กิลจิจิ นาททส.

[พระเถระถูกมหาชนไล่ไปตกหลุมคู]

มหาชนเ เลทพฺพทณฺชาทีนิ คเหตุวา “อนธพาล ตวํ, สาริปุตตโมคคัลลานานิ วณฺเณ กเถยมาเน, เอวณเจวณจ วเทสิ.

อิทานิ กสฺมา น กเถสิ -อติ สนตฺชเขตวา ปลายนตํ อนุพฺพนธิ.

โส ปลายนโต เอกิสสา วจฺจกุฎียา ปตี.

๑ “ลาหุทตยิตถะวตถุ -อติปิ ปาฐุ.

๒ “สรภณญ -อติ ปาฐุ.

๓ สี. ย. เอตถนตเร “รตตี -อติ อตถิ.

๔ สี. ย. ปุนปิ.

เทศนาวสาน [พหุ](#) โสตาปตติผลาทีนิ ปาปุณีสสุ-อติ.

[โลหุทายิตเถรวตถุ.](#)

๕. อณฺเวยตรกฺลปฺตวตฺถุ.

“มลิตฺถิยา ทฺวจฺจริตฺ -อิตฺติ อิมํ ฌมฺมเทสนํ สฺตถา เวฬุเน วิหรนฺโต อณฺเวยตรํ กฺลปฺตํ อารพฺภ กเถสิ.

[สามิละอายเพราะภริยาประพฤตินอกใจ]

ตสฺส กิร สมานชาติกํ กุลกุมาริกํ อานนฺสุ.

สา อานิตฺทิวสโต ปฏฺฐาย อติจารินี อโหสิ.

โส กฺลปฺโต ตสฺสา อติจาเรน ลขฺชิตฺ กสฺสจฺจิ สมฺมุขีภาวํ อุปคฺคนฺตุํ อสฺกโกนฺโต พุทฺธปฏฺฐานาทีนํ ปจฺฉินฺทิตฺวา
กตฺติปาหจฺจเยน สฺตถารํ อุปสงฺกมิตฺวา วนฺทิตฺวา เอกมฺนตํ นิสินฺโน, “กึ อุปาสก น ทิสฺสสิ -อิตฺติ วุตฺเต, ตมตฺถํ อโรเจสิ.

[สตรีเปรียบเหมือนของ ๕ อย่าง]

อถ นํ สฺตถา “อุปาสก พุทฺเพปิ มया ‘อิตฺถิโย นาม นที อาทิสฺทิสฺสา, ตาสฺ ปณฺชิตฺเตน โกโธ น กาดพฺโพ -อิตฺติ วุตฺตํ,
ตฺวํ ปน ภาวปฏฺิจฺฉนฺนตฺตา น สลฺลกฺเขสิ -อิตฺติ วตฺวา เตน ยาจฺจิตฺ

“ยถา นที จ ปนฺโถ จ ปานาคารํ สภา ปปา,
เอวํ โลกิตฺถิโย นาม, เวลา ตาสํ น วิชฺชติ -อิตฺติ^๑

ชาติกํ^๒ วิตฺถาเรตฺวา “อุปาสก อิตฺถิยา หิ อติจารินีภาโว, ทานํ เทนตสฺส มจฺฉเร,
อิธโลกปฺรโลเกสุ สฺตถานํ อกุสฺสกกมฺมํ วินาสนตฺเถน มลํ, อวิชฺชา ปน สพฺพมลาณํ อุตฺตมํ มลํ -อิตฺติ วตฺวา อีมา คากา อภาสิ

“มลิตฺถิยา ทฺวจฺจริตฺ มจฺฉเร ททโต มลํ,
มลา เว ปापกา ฌมฺมา อสฺมี โลเก ปรมฺหิ จ,
ตโต มลา มลตรํ อวิชฺชา ปรมํ มลํ,
เอตํ มลํ ปหนฺตฺวาน นิมฺมลา โหถ ภิกฺขโว -อิตฺติ.

[แก้อรธ]

ตตฺถ “ทฺวจฺจริตฺ -อิตฺติ:^๓ อติจโร.

อติจารินีหิ อิตฺถิ สามิโกปิ เคหา นีหฺรติ, มาตาปิตฺุณํ สนฺตํกํ คจฺฉนฺตํ “ตฺวํ กุสฺสส อคารวภูตา อกฺขีหิปี น ทฺฐุทฺฐา -อิตฺติ ตํ นีหฺรติ;

สา อนาถา วิจฺรนฺตี มหาทฺกฺขํ ปาปฺณาติ; เตนสฺสา ทฺวจฺจริตฺ “มลํ -อิตฺติ วุตฺตํ.

ททโต -อิตฺติ: ทายกสฺส.

ยสฺส หิ เขตฺตกฺสนกาเล “อิมสฺมี เขตฺเต สมฺปนฺเน, สลากภตฺตาทีนํ ทสฺสามิ -อิตฺติ จินฺเตนตสฺส, นิปฺพนฺเน สสฺเส,

มจฺฉเร อุปฺปชฺชิตฺวา จาคจฺจิตฺตํ นีวาเรติ;

๑ อนนฺริตฺติชาติเก “นาศํ กุชฺฉนฺติ ปณฺชิตฺตา -อิตฺติ ทิสฺสสิ ตมฺปน อสาดมฺนตฺชาติเก ทิสฺสสิ. ปมาทลฺลิตฺเตน ภวิตฺตพฺพ.

๒ อนนฺริตฺติชาติกํ พุ. ชา. เอก. ๒๗/๒๑. ตพฺพภูทฺธา. ๒/๙๘.

๓ ส. ย. เอตฺถนฺตเร “เอตฺถ -อิตฺติ อตฺถิ.

โส, มจฺฉรวรเสน จากจิตฺเต อวิรุหนเต, “มนุสฺสสมปตฺตี ทิพฺพสมปตฺตี นิพฺพานสมปตฺตี -อิตฺติ ติสฺโส สมปตฺติโย น ลภติ;
เตน วุตฺตํ “มจฺฉริ ททโต มลํ -อิตฺติ.

อณฺฏสุปี เอวฺรุเปสุ เอเสว นโย.

ปาปกกา ฌมฺมา -อิตฺติ: อุกฺสลา ฌมฺมา ปน อธิโลเก จ ปรีโลเก จ มลเมว.

ตโต -อิตฺติ: เภฏฐา วุตฺตมฺลโต.

มลตรํ -อิตฺติ: อติเรกมฺลํ โว กณฺณี -อิตฺติ อตฺถ.

อวิชฺชา -อิตฺติ: อญฺฐวตฺถกํ อญฺญาณเมว ปรมํ มลํ.

ปหนฺตวาน -อิตฺติ: เอตํ มลํ ชหิตฺวา ภิกฺขเว ตุมฺहे นิम्मลา โหถ -อิตฺติ อตฺถ.

เทสนาวสานเ พฺหุ โสตาปตฺติผลาทินิ ปาปฺณิสฺสุ -อิตฺติ.

อณฺฏตรกฺลปฺตวตฺตฺ.

๖. จุฬสาริกิกขุวตถ.

“สุชีวั อหิริเกณ -อิตติ อิมม เตสนน สตถา เขตวเนน วิหรนโต จุฬสารินนาม สาริปุตตตเถรสุส สหธิวิหาริก อารพภ กเถสิ.

[พระจุฬสารีได้โภชนะเพราะทำเวชกรรม]

โส ภิร เอกทิวส เวชชกมม กตวา ปณิตโภชน ลภิตวา อาทาย นิภขมนโต อนตรามคเค เถร์ ทิสวา

“ภนเต อิท มยา เวชชกมม กตวา ลทธิ, ตมเห อญญตถ เอวรูป โภชน น ลภิสสถ, อิม ภุชถ,

อห เต เวชชกมม กตวา นิจกาล เอวรูป อาหาร อหริสสามิ -อิตติ อาห.

เถโร ตสส วจน สุตวา ตุนหิภูโตว ปกคามิ.

ภิกขุ วิหาร อาคนตวา สตถ ตมตถ อโรเจสุ.

[ผู้ตั้งอยู่ในอนสนกรรม เป็นอยู่ง่าย]

สตถา “ภิกขเว อหิริโก นาม ปคพโภ กากสทิส หุตวา เอกวิสติวิธาย อนสนาย รุตวา สุข ชีวัตติ,

หิโรตตปสมปนโน ปน ทุกข ชีวัตติ -อิตติ วตวา อีมา คธา อภาสิ

“สุชีวั อหิริเกณ

กากสุเรน ธัสินา

ปกชนทีนา ปคพเภณ

สงกิลิฐฐน ชีวัตติ;

หิริมตา จ ทุกขชีวั

นิจจ สุกคเวสินา

อสิเนนาปคพเภณ^๑

สุทธาชีเวน ปสสตา -อิตติ.

[แก้อรธ]

ตถ “อหิริเกณ -อิตติ: ฉินนหิโรตตปเปณ.

เอวรูปเนน ทิ อมาตรมเว “มาตา เม -อิตติ อปิตาพโย เอว “ปิตา เมตติอาทีนา นเยน วตวา

เอกวิสติวิธาย อนสนาย ปติฐฐาย สุขเนน ชีวัตติ สกกา.

กากสุเรน -อิตติ: สุรกากสทิสเนน.

ยถา ทิ สุรกาโก กุลสมเรสุ ยาคูอาทีน คณหิตุกาโม ภิตติอาทีสุ นิสิตติวา อตตโน โอลอกนภาว ญตวา อนโกลเกนโต^๒ วีย

อญญาวิทโต วีย นิททายนโต วีย จ หุตวา มนุสสาน ปมาท สลลภเขตวา อนุปตติวา, “สุสุ -อิตติ วทนเตสุ เย,

ภาชนโต มุขปุริ คเหตุวา ปลายติ;

เอวเมว อหิริปกคคโลกปิ ภิกขุหิ สหธิ คาม ปวิสิตวา ยาคูภตตฐานาทีน ววฐฐเปติ,

ตถ ภิกขุ ปิณชทาย จริตวา ยาปนมตติ อาทาย อาสนสาล คนตวา ปจจเวกชนตา ยาคู ปิวิตวา กมมฐานัน มนสิกรอนตา สขมายนติ

อาสนสาล สมมชชนติ;

อัย ปน กิลยจ อกตวา คามาภิมุโขว โหติ,

๑ ส. ย. อสิเนนปคพเภณ.

๒ ส. โอลอกนโต.

โส ภิขุหิ “ปัสสณิมิ -อิตติ โอล็อกัยมาโนปิ โอล็อกเณโต วีย อณญาวีหิตโต วีย นิททายนโต วีย คณฐิกิ ปฏิมุญจนโต วีย
จิวริ สวิทหนโต วีย หุตวา “อสุกั นาม เม กมม อตถิ -อิตติ วทหนโต อฏฐายาสนา คามิ ปวิสิตวา
ปาโต ววฏฐาปีเตสฺส เคหเส อณญตริ เคหิ อุปสงกมิตวา,
ฆรมานุสเกสฺส โลกั กวากุ ปิธาย ทวารเ นิสิติตวา กนตฺนเตสฺสปี, เอเกน หตฺเถน กวากุ ปณามตฺวา อนโต ปวิสติ;
อถ นั ทิสวา อกามกาปิ อาสเน นิสิตาเปตวา ยาคูอาทิสฺส ยั อตถิ ตั เทนติ.

โส ยาวทตถิ ภูชิตวา อวเสสํ ปตฺเตน อาทาย ปกฺกมติ;

อัย กากสุโร นาม; เอวรูเปน อหิริเกน สุชีวิ -อิตติ อตโถ.

ธัสนา -อิตติ: “อสุกตเถโร นาม อปปิจจโถติอาทินิ วทหนเตสฺส, “กั ปน มยปิ น อปปิจจโถติอาทินา วจเนน ปเรสํ คุณธัสนตาย ธัสนา.

ตถารุปัสส หิ วจัน สุตวา “อัยปิ อปปิจจโถติอาทินุญโต -อิตติ มณญฺมานา มนุสสา ทาทพพิ มณญฺนติ.

โส ปน ตโต ปฏฐาย วิณฺญปุริสานั จิตตํ อาราเธตฺตํ อสกโกณโต ตมฺหาปิ ลากา ปริหายติ.

เอว ธัสนิ ปุคฺคโล อตฺตโนปิ ปรสสาปิ ลากั นาเสติเยว.

ปกฺขนฺทินา -อิตติ: ปกฺขนฺทจารินา ปเรสํ กิจฺจანი อตฺตโน กิจฺจანი วีย ทสฺเสนเตน.

ปาโตว ภิขุชฺส เจตยงคณาทิสฺส วตตํ กตฺวา กมมฏฐานมนสิการเณ โลกั นิสิติตวา อฏฐาย คามิ ปิณฺทาย ปวิสฺนเตสฺส,
มุขั ไรวิตวา ปณฺชุกาสาวปารุปนอกฺโขณฺชนสิสมกฺขนาทิหิ อตฺตถาวั มณฺเทตฺวา สมนฺชฺชนโต วีย เทว ตโย สมนฺชฺชนีปหารเ ทตฺวา
ทวารโกฏฐกาภิมุโข โหติ;

มนุสสา ปาโตว “เจตยั วณฺทิสฺสาม มาลาปุชฺสิ กริสฺสาม -อิตติ อาคตา

ตํ ทิสฺวา “อัย วิหาโร อิมั ทหริ นิสฺสาย ปฏฺิษคฺคณั ลภติ, อิมั มา ปมชฺชิตถ -อิตติ วตฺวา ตสฺส ทาทพพิ มณฺญนฺติ.

เอวรูเปน ปกฺขนฺทินา สุชีวิ.

ปกฺพเณน -อิตติ: กายปาคพภิยาทิหิ สมนฺนาคเตน.

สงกิลฺลิฏฐเณ ชีวิตํ -อิตติ: เอว ชีวิตํ กปเปตฺวา ชีวฺนเตน หิ ปุคฺคเลน สงกิลฺลิฏฐเณ หุตฺวา ชีวิต นาม โหติ.

ต ทฺชชีวิตํ ปापชีวิตเมว -อิตติ อตโถ.

หิริมตา จ -อิตติ: หิโรตฺตปฺปสมฺปนเนน ปุคฺคเลน ทฺชชีวิ.

โส หิ อมาตาทโย “มาตา เมตฺวาทินิ อวตฺวา อธมฺมิเก ปจฺจเย कुถั วีย ชิคฺคจฺจนโต ธมฺเมเน สเมเน ปรีเยสนโต สปทานั ปิณฺทาย จริตฺวา
ชีวิตํ กปเปนโต ลฺลชชีวิตํ ชีวติ -อิตติ อตโถ.

สุจิกเวสิน -อิตติ: สุจินี กายกมฺมาทินิ คเวสนเตน.

อลีเนน -อิตติ: ชีวิตฺวตฺตติยา อลีเนน.

สุทฺธาชีเวเน ปัสสตา -อิตติ: เอวรูโป หิ ปุคฺคโล สุทฺธาชีโว นาม โหติ,

เตน เอว สุทฺธาชีเวเน ตเมว สุทฺธาชีวึ สารโต ปัสสตา ลฺลชชีวิตเวเน ทฺชชีวิ โหติ -อิตติ อตโถ.

เทสนาวสานเ พหุ โสตาปตฺตติลลาทินิ ปापฺณิสฺส -อิตติ.

๗. ปญจอุปาสกาวตถุ.

“โย ปาณมตติมาเปติ -อิติ อิมํ ฆมฺมเทสนํ สตถา เซตวเน วิหรนฺโต ปญจ อุปาสเก อารพภ กเถสิ.

[อุบาสกเถียงกันในเรื่องศีล]

เตสุ ्हี เอโก ปาณมาติปาตาเวรมณีสึกขาปทเมว รกฺขติ. อิตเร อิตราณี.

เต เอกทิวสํ “อหํ ทุกฺกโร กโรมิ, ทุกฺกขํ รกฺขามิ -อิติ วิวาทาปนฺนา สตถุ สนฺติกํ คนฺตฺวา วนฺทิตฺวา ตมตถํ อโรเจสุ.

[พระศาสดาทรงตัดสิน]

สตถา เตสํ ถถํ สุตฺวา เอกสึลปิ กนิฏฺฐกํ อกตฺวา “สหฺพพานฺว ทุกฺกขานิ -อิติ วตฺวา อิมฺมา คาถา อภาสิ

“โย ปาณมตติมาเปติ,	มุสวาททญจ ภาสติ,
โลเก อทินนํ อาทียติ,	ปรทารญจ คจจติ,
สุราเมรยปานญจ	<u>โย</u> นโร อนุยฺยชติ:
อิเชว <u>เมโส</u> โลกสมิ	มุลํ ขนฺติ อตตโน.
เอวํ โภ ปุริส ชานาหิ	<u>‘ปาปธมฺมา</u> อสณฺญตา’
มา ตํ <u>โลโก</u> <u>อธมฺโม</u> จ	จิริํ ทุกฺขาย รนฺธยุํ -อิติ.

[แก้อรธ]

ตตถ “โย ปาณมตติมาเปติ -อิติ: สาหตถิกาทีสุ ฉสุ ปโยเคสุ เอกบุปโยเคนาปิ ปรสฺส ชีวิตินฺทริยํ อุปจฉินฺทติ.

มุสวาทํ -อิติ: ปรสํ อตถถณฺชนกํ มุสวาททญจ ภาสติ.

โลเก อทินนํ อาทียติ -อิติ: อิมสมิ สตตฺโลเก เถยยาวหาราทีสุ เอเกนาปิ อวหาเรน ปรปริคฺคหิตํ อาทียติ.

ปรทารญจ คจจติ -อิติ: ปรสฺส รกฺขิตโคปิเตสุ ฆณฺเตสุ อปรชมนฺโต อุบุปถจาร์ จรติ.

สุราเมรยปานํ -อิติ: ยสฺส กสฺสจि^๑ สุราย เจว เมรยสฺส จ ปานํ.

อนุยฺยชติ -อิติ: เสวติ พหุสิกรโ -อิติ.

มุลํ ขนฺติ -อิติ: ติฏฺฐตุ ปรโลโก, เอโส ปน อิช โลกสมิเยว, เยน เซตตวตถุอาทินา มุเลน ปติฏฺฐุเหย;

ตปิ อฏฺฐเปตฺวา วา วิสฺสชเซตฺวา วา สุริํ ปิวนฺโต อตตโน มุลํ ขนฺติ อนาโถ กปโณ หุตฺวา วิจรติ.

เอวํ โภ -อิติ: ปญจทฺสสึลภมฺมการกํ ปุคฺคลํ อาลปติ.

ปาปธมฺมา -อิติ: ลามกธมฺมา.

อสณฺญตา -อิติ: ภายสณฺญมาทิวริทิตา. “อเจตฺสา -อิติปิ ปาโร. “อจิตตกา -อิติ อตโถ.

โลโก อธมฺโม จ -อิติ; โลโก เจว โทโส จ. อุภยปิ เทตํ อุกฺสธเมว.^๒

๑ “ยาย ภายจิ -อิติ ยุตตฺตรํ. อิตถิลิงคิกสฺส ปทสฺส อนนฺตรํ ฐูปิตตฺตา ยมภาวิสฺสติ ฆยํ วา ฉมฺภิตตฺตํ วา โลมทิสฺวา วา โส น ภาวิสฺสติ -อิติ นิทสฺสนํ.

๒ สี. ย. อุกฺสธมฺมฏฺฐาน.

จิรั ทุกขาย รนธยุั -อิติ: จิรั กาลั นริยทุกขาทินั อตถาย เอเต ธมมา มา ขมาเตนตุ มา มททนตุ -อิติ อตุโถ.

เทสนาวสานเ เต ปญจ อุปาสกา โสตาปตติผลเ ปติภูฐหึสุ.

สมปตตานปี สาคถิกา ธมมเทสนา อโหสิ -อิติ.

ปญจอุปาสกวัตถุ.

๘. ติสสหรวตถุ.

“ททาติ เว ยถาสทฺธํ -อิตติ อิมํ ฌมมเทสนํ สตถา เซตวเน วิหรนโต ติสสหรวํ นาม อารพภ กเถสิ.

[พระติสสะนินทาชนอื่น แต่ชมเชยญาติของตน]

โส กิร “อนาถปิณฑิกัสส คหปติโน วิสาขาย อุปาสิกาย -อิตติ ปณฺจนนปี อริยสาวกโกฏฺฐิโน ทานํ นินฺทนโต วิจฺจิ,
อสทิสทานปี นินฺทิตฺเวว, เตสํ ทานคฺเค สิตฺลํ ลภิตฺวา “สิตฺลํ -อิตติ นินฺทิตฺ, อุณฺหํ ลภิตฺวา “อุณฺหํ -อิตติ นินฺทิตฺ,
อปฺปํ เทนฺเตปิ “กึ อิม อปฺปมตฺตํ เทนฺติ -อิตติ นินฺทิตฺ, พหุํ เทนฺเตปิ “อิมสํ เคเห ฐปนฺนฐานํ มณฺเณ นตฺถิ,
นนุ นาม ภิกฺขุณฺโณ ยาปนมตฺตํ ทาทพฺพํ, เอตฺตํ ยาคุมฺมตฺตํ นีรตฺถกเมว วิปฺชชติ -อิตติ นินฺทิตฺ;
อตฺตโน ปน ญฺาตเก อารพภ “อโห อมฺหากํ ญฺาตกาณํ เคหํ จตฺตฺหิ ทิสฺสาหิ อากตฺตานํ ภิกฺขุณฺโณ โอบานนฺตฺตฺวาหิ นินฺ ทฺวา ปสฺสํ ปวตฺเตติ.

[พวกภิกษุสอบสวนฐานะของติสสะ]

โส ปเนกสฺส โทวาริกสฺส ปุตฺโต ชนปํ วิจฺจเรเตหิ วชฺตมกฺกิหิ สทฺธิ วิจฺจเรโต สาวตฺถิ ปตฺวา ปพฺพชิตฺโต.

อด นํ ภิกฺขุ เอวํ มนุสฺसानํ ทานานิ นินฺทนฺตํ ทิสฺวา “ปริคคฺคหิสฺสาม” นํ -อิตติ จินฺเตตฺวา “อาวุโส ตว ญฺาตกา กหํ วสนฺติ -อิตติ ปุจฺฉิตฺวา
“อสุกคาเม นาม -อิตติ สุตฺวา กตฺติเปย ทฺหเร เปเสสุ.

เต ตตฺถ คนฺตฺวา คามวาสิเกหิ อาสนสาลาเย นิสฺสาเปตฺวา กตฺตสฺสกาธา ปุจฺฉิสฺสุ

“อิมมฺหา คามา นิกฺขมิตฺวา ปพฺพชิตฺโต ติสฺโส นาม ทฺทโร อตฺถิ? ตสฺส กตฺเม ญฺาตกา -อิตติ.

มนุสฺสา “อิตฺถ กุลเคหโต นิกฺขมิตฺวา ปพฺพชิตฺวารโก นตฺถิ: กนฺนุ โข อิม วทนฺติ -อิตติ จินฺเตตฺวา

“ภนฺเต เอโก โทวาริกปุตฺโต วชฺตมกฺกิหิ สทฺธิ วิจฺจิตฺวา ปพฺพชิตฺโตติ สฺสอณฺม, ตํ สนฺธาย วเทถ มณฺเณ -อิตติ อาหํสุ.

[จับโกหกได้]

ทฺทโรภิกฺขุ ตสฺส ตตฺถ อิสฺสรณญฺาตกาณํ อภาวํ ญฺุตฺวา สาวตฺถิ คนฺตฺวา “อการณเมว ภนฺเต ติสฺโส วิลปนฺโต วิจฺจเรติ -อิตติ
ตํ ปวตฺเตติ ภิกฺขุณฺโณ อาโรเจสุ.

ภิกฺขุปิ ตถาคตฺตสฺส อาโรเจสุ.

[บุรพกรรมของพระติสสะ]

สตถา “น ภิกฺขเว อิทาเนว เอส วิกตฺถนโต วิจฺจเรติ; ปุพฺเพปิ วิกตฺถนโก อโหสิ -อิตติ วตฺวา, ภิกฺขุหิ ยาจิโต อตฺตํ อหริตฺวา

“พฺหุํ โส วิกตฺถนเยย อณฺเณ ชนปํ คโต.

อนฺวาคนฺตฺวาน ทฺุเสยฺย, ภูมฺช โภเค กฺฎาหก -อิตติ

อิมํ กฺฎาหกชาตํ” วิตฺถาเรตฺวา “ภิกฺขเว โย หิ ปุคฺคโล, ปเรหิ อปฺเป วา พฺหุเก วา ลูเช วา ปณฺเณเต วา ทินฺเน,
อณฺเณสุ วา ทตฺวา อตฺตโน อทินฺเน, มงฺกุ โหติ; ตสฺส มฺมานํ วา วิปฺสฺสนา วา มคฺคผลานิ วา น อุปฺปชฺชนฺติ -อิตติ วตฺวา
ฌมฺมํ เทเสนฺโต อิมฺมา คาธา อภาสิ

๑ ปริคคฺคหิสฺสาม -อิตติปิ ปาฐุ.

๒ ขุ. ชา. เอก. ๒๗/๔๐. ตทญฺญกถา. ๒/๓๒๖.

“ททาติ เว ยถาสทฺธิ	ยถापसाहनं <u>ชินฺ</u> ;
ตตถ <u>โย</u> มงฺกโต โหติ	ปเรस्สํ ปานโกชเน,
น <u>โส</u> ทิวา वा रत्ती वा	समाधिं <u>อธิคจฺจติ</u> .
ยสฺส <u>เจตํ</u> สมฺมจฺฉินฺนํ	มุลขจฺจ ^๑ สมฺมุตํ,
<u>ส</u> เว ทิวา वा रत्ती वा	समाधिं <u>อธิคจฺจติ -อติ</u> .

[แก้อรรถ]

ตตถ “ททาติ เว ยถาสทฺธิ -อติ: ลุขปฺปณฺเฑตาทีสุ ยงฺกิลฺลิจิ เทนฺโต ชินฺ ยถาสทฺธิ อตฺตโน สทฺธานุรูปเมว เทติ.

ยถापसाहनं -อติ: เถรณวาทีสุ จสฺส ยสฺมี ยสฺมี ปสาโท อุปฺปชฺชติ, ตสฺส เทนฺโต ยถापसाहनं อตฺตโน ปสาทานุรูปเมว เทติ.

ตตถ -อติ: ตสฺมี ปเรสฺส ทาเน “มยา อปปิ ลทฺธิ, ลูขิ ลทฺธิ -อติ มงฺกภาวํ อาปชฺชติ.

समाधिं -อติ: โส ปคฺคโล ทิวา वा रत्ती वा อุปจารปฺปนาวเสน वा มคฺคผลวเสน वा समाधिं นาธิคจฺจติ.

यसฺस जेत्तํ -อติ: ยสฺส ปุคฺคลสฺส เอตํ เอเตสุ ฐาเนสุ มงฺกภาวสงฺขาตํ อกุสลํ สมฺมจฺฉินฺนํ มุลขจฺจํ กตฺวา อรหตฺตมคฺคญาเณน สมฺมุตํ.

โส วุตฺตปฺปการิ समाधिं อธิคจฺจติ -อติ อตฺโต.

तेसनवासाने พหุ โสตาปตฺติผลาทินิ ปาปฺณิสฺสุ -อติ.

ติสสทหรวตถุ.

๙. ปญจอุปาสกถ.

“นตฺถิ รากสโม อคฺคิ -อิตฺติ อิมํ ฌมฺมเทสนํ สตฺถา เขตฺวเน วิหรนฺโต ปญจ อุปาสเก อารพฺภ กเถสิ.

[อุบาสก ๕ คนไปฟังธรรม]

เต กิร ฌมฺมํ โสตุกามา วิหารํ คนฺตฺวา สตฺถารํ วนฺทิตฺวา เอกมฺนตํ นิสฺสีทิสฺสุ.

พฺพุธานญจ

“อฺย ขตฺติโย อฺย พฺราหฺมโณ อฺย อทฺโธ อฺย ทฺคฺโคโต, อิมสฺส อุพารํ กตฺวา ฌมฺมํ เทสิสฺสามิ, อิมสฺส โน -อิตฺติ จิตฺตํ น อุปฺปชฺชติ.

ยงฺกณฺจ อารพฺภ ฌมฺมํ เทเสนฺโต ฌมฺมคารวํ ปุรฺกขตฺวา อากาสคฺงคํ โอตฺวาเรนฺโต วีย เทเสติ.

เอวํ เทเสนฺตสฺส ปน ตถาคตฺสฺส สนฺติเก นิสฺสินนํ เตสํ เอโก นิสฺสินนโกว นิตฺทายิ, เอโก องฺคฺลียา ภูมึ วิลฺขนฺโต^๑ นิสฺสีทิ,

เอโก รุกฺโข จาเลนฺโต นิสฺสีทิ, เอโก อากาสํ อุลฺโลเกนฺโต นิสฺสีทิ, เอโก ปน สกฺกจํ ฌมฺมํ อสฺโสสิ.

อานนฺตเถโร สตฺถารํ วิชฺมาโน เตสํ อาการํ โอลฺโลเกนฺโต สตฺถารํ อาท “ภนฺเต ตฺมเห อิมสํ มหาเมฆคฺชิตํ คชฺชนฺตา ฌมฺมํ เทเสถ,

เอเต ปน, ตฺมเหสุ ฌมฺมํ กเถนฺเตสุ, อิทฺถจิทฺถจ กโรนฺตา นิสฺสินฺนา -อิตฺติ.

“อานนฺท ตฺว เอเต น ชานาสิ -อิตฺติ.

“อาม น ชานามิ ภนฺเต -อิตฺติ.

[ประวัติเดิมของอุบาสก ๕ คน]

“เอเตสุ ทิ โย เอส นิตฺทายนฺโต นิสฺสินโน, เอส ปญจ ชาติสฺตานิ สบฺบโยนฺยํ นิตฺทตฺติตฺวา โภเคสุ สีสํ ฐเปตฺวา นิตฺทายิ,

อิทานิ ปิสฺส นิตฺทาย ติตฺติ นตฺถิ, นาสฺส กณฺณํ มม สทฺโท ปวิสฺติ -อิตฺติ.

“กึ ปน ภนฺเต ปฏฺฐิปาฏฺฐียา กเถถ อุทาทุ อนฺตรนฺตรา -อิตฺติ.

| “อานนฺท เอเตสฺส ทิ ‘กาลเณ มนฺุสฺสตฺตํ กาลเณ เทวตฺตํ กาลเณ นาคตฺตํ -อิตฺติ เอวํ อนฺตรนฺตรา อุปฺปชฺชนฺตสฺส^๒

อุปฺปตฺติโย สพฺพญฺญตฺตฺวาณนาปิ น สกฺกา ปริจฺฉินฺทิตฺตุ,

ปฏฺฐิปาฏฺฐียา ปเนส ปญจ ชาติสฺตานิ นาคโยนฺยํ นิตฺทตฺติตฺวา นิตฺทายนฺโตปิ นิตฺทาย อตฺตโตเยว,

องฺคฺลียา ภูมึ วิลฺขนฺโต นिसฺสินฺบุรีโสปิ ปฏฺฐิปาฏฺฐียา ปญจ ชาติสฺตานิ คณฺุพฺปาทยอนฺยํ นิตฺทตฺติตฺวา ภูมึ ขนฺ,

อิทานิปิ ปุพฺพาจินฺณวเสน ภูมึ วิลฺขนฺโตว มม สทฺทํ น สฺสุณาติ,

เอส รุกฺโข จาเลนฺโต นिसฺสินฺบุรีโสปิ ปฏฺฐิปาฏฺฐียา ปญจ ชาติสฺตานิ มกฺกโยนฺยํ นิตฺทตฺติ, อิทานิปิ ปุพฺพาจินฺณวเสน รุกฺโข จาเลติเยว.

นาสฺส กณฺณํ มม สทฺโท ปวิสฺติ,

เอส อากาสํ อุลฺโลเกนฺโต นिसฺสินฺพฺราหฺมโณปิ ปฏฺฐิปาฏฺฐียา ปญจ ชาติสฺตานิ นกฺขตฺตปาฐโก หุตฺวา นิตฺทตฺติ,

อิทานิปิ ปุพฺพาจินฺณวเสน อชฺชาปิ อากาสเมว อุลฺโลเกติ, นาสฺส กณฺณํ มม สทฺโท ปวิสฺติ,

๑ ส. ย. ขณฺนโต.

๒ ม. ส. ย. อุปฺปชฺชนฺตสฺส.

เอส สกฺกจจํ ฌมฺมํ สุนฺนโต นินฺนินพฺรหฺมโณ ปน ปฏฺิปาฏฺิยา ปณฺจ ชาตีสฺตานิ ตินฺณํ เวทานํ ปารคฺคู มนฺตชฺฌายกพฺรหฺมโณ หุตฺวา นิพฺพตฺติ, อิทานิปิ มนฺตํ สํสฺนทฺนโต วยฺย สกฺกจจํ สุนฺนาติ -อิตฺติ. |

“ภนฺเต ตุมฺหากํ ฌมฺมเทสฺนา ฉวฺเวิทฺถิ เณฺตฺวา อภฺมุจฺฉิมฺมํ อหฺจจฺ ตินฺนุจฺฉิตฺติ; กสฺมา อิมฺ, ตุมฺเหสฺสุปิ ฌมฺมํ เทสฺเนตฺเตสฺสุ, สกฺกจจํ น สุนฺนติ -อิตฺติ.

“อานนฺท ‘มม ฌมฺโม สฺสฺสวณฺเอยติ สลฺลญฺ โกโรสิ มลฺลญฺ -อิตฺติ.

“กํ ปน ภนฺเต ทฺสฺสวณฺเอย -อิตฺติ.

“อาม อานนฺท -อิตฺติ.

“กสฺมา ภนฺเต -อิตฺติ.

“อานนฺท ‘พฺุทฺโธติ วา ‘ฌมฺโมติ วา ‘สจฺจติ วา ปทํ อิมฺเหติ สตฺเตทฺธิ อนฺนเกสฺสุปิ กปฺปสฺตสฺสเสสฺสุ อสฺสฺตปฺุพฺพํ; ตสฺมา อิมฺ” ฌมฺมํ สํสฺตํ น สกฺโกณฺติ; อนมฺตคฺเค ปน สํสฺเร อิมฺ สฺตฺตา อนฺนเกวทิตฺตํ ตฺริจฺฉานกถํเยว สุนฺนตา อาคฺตา; ตสฺมา สฺราปฺานเกพฺมณฺฑลฺลาทิสฺสุ คายนฺตา นจฺจนฺตา จรณฺติ, ฌมฺมํ สํสฺตํ น สกฺโกณฺติ -อิตฺติ.

“กํ นิสฺสาย ปนฺเต น สกฺโกณฺติ ภนฺเต -อิตฺติ.

อถสฺส สฺตฺถา “อานนฺท รากํ นิสฺสาย โทสํ นิสฺสาย โมนํ นิสฺสาย ตณฺหํ นิสฺสาย น สกฺโกณฺติ; รากคฺคิสิทิสฺ อคฺคิ นาม นตฺถิ, โย ฉาริกิปี” อทฺสเสตฺวา สตฺเต ททฺติ; กิยฺจาปิ ทิ สตฺตฺสฺริยปาตฺถวํ นิสฺสาย อุปฺปนฺโน กปฺปวินาสโก อคฺคิปิ กิยฺจิจิ อนวเสเสตฺวา โลกํ ททฺติ, โส ปน กทาจิเยว ททฺติ; รากคฺคิโน อทฺทนกาโล นาม นตฺถิ; ตสฺมา รากสโม วา อคฺคิ โทสสโม วา คโ โมหสมํ วา ชาลํ ตณฺหาสฺมา วา นทํ นาม นตฺถิ -อิตฺติ วัตฺวา อิมํ คาลมาห

“นตฺถิ รากสโม อคฺคิ, นตฺถิ โทสสโม คโ,
นตฺถิ โมหสมํ ชาลํ, นตฺถิ ตณฺหาสฺมา นทํ -อิตฺติ.

[แก้อรรถ]

ตตฺถ “รากสโม -อิตฺติ: ชฺฐมาทิสฺสุ กิยฺจิจิ อทฺสเสตฺวา อนฺโตเยว อภฺจฺจาย ฌายนฺวเสน รากเนน สโม อคฺคิ นาม นตฺถิ.

โทสสโม -อิตฺติ: ยกฺชคฺคหอยคฺครคฺคหุมภิลคฺคหาทโย เอกสมฺมึเยว อตฺตภาเว คณฺหิตฺตํ สกฺโกณฺติ, โทสคฺคโ ปน เอกนฺตเมว คณฺหาติ -อิตฺติ โทสเนน สโม คโ นาม นตฺถิ.

โมหสมํ ชาลํ -อิตฺติ: โอนทฺชน ปริโยชนทฺชนตฺถเนน ปน โมหเนน สมํ ชาลํ นาม นตฺถิ.

ตณฺหาสฺมา -อิตฺติ: คจฺจาทินํ นทินํ ปฺุณฺณกาโลปิ อฺุณฺนกาโลปิ สฺกฺชกาโลปิ ปณฺญายติ, ตณฺหาเยว ปน ปฺุณฺณกาโล วา สฺกฺชกาโล วา นตฺถิ, นิจฺจํ อฺุณฺนาว ปณฺญายติ -อิตฺติ พุปฺุรณตฺถเนน ตณฺหาเยว สฺมา นทํ นาม นตฺถิ -อิตฺติ อตฺถโ.

เทสฺนาวสาเนน โส สกฺกจจํ ฌมฺมํ สุนฺนโต อุปาสกโ โสตาปตฺติผลฺล ปตฺติภฺุทฺธิ.

สมปตฺตานปิ สาทฺถิกา ฌมฺมเทสฺนา อโหสิ -อิตฺติ.

ปณจอุปาสกวตฺถุ.

๑ “อิม -อิตฺติ ปเทน ภวิตฺตพฺพํ.

๒ สํ. ยฺ. โส ฉาริกิปี อเสเสตฺวา.

๑๐. เมณฑกเสฏฐีวตถุ.

“สุทสส์ วชชมนญเฐสฺ -อิตฺติ อิมํ ธรรมเทศนํ สตถา ภาทฺธิยํ นิสฺสาย ชาตฺติยาเวน วิหรนฺโต เมณฑกเสฏฐี อารพภ กเถสิ.

[พระศาสดาเสด็จไปภัททียนคร]

สตถา กิร อังคตตราปเถสุ^๑ จาริกํ จรณฺโต “เมณฑกเสฏฐีโน จ ภริยาย จสฺส จนนทปทุมาย ปุตฺตสฺส จ ธนญชยเสฏฐีโน สุนิสาย จ สุมนทเวีย นตฺตาย จ วิสาขาย ทาสสฺส จ ปุณฺณสฺส -อิตฺติ อิมํสํ โสตาปตฺติผลูปนิสฺสยํ ทิสฺวา ภาทฺทียนครํ คนฺตฺวา ชาตฺติยาเวน วิหาสิ.

เมณฑกเสฏฐี สตถุ อากมนํ อสฺโสสิ.

[เหตุที่ได้ชื่อว่าเมณฑกเศรษฐี]

“กสฺมา ปเนส เมณฑกเสฏฐี นาม ชาโต -อิตฺติ.

ตสฺส กิร ปจฺฉิมเคเห อฏฺฐกริสมตฺเต ฐาเน ทตฺถิสฺสอุสฺสภปฺมาณา สวณฺณเมณฑกา ปฐฺวี ภันฺทิตฺวา ปิฏฺฐิยา ปิฏฺฐี ปหฺรมาณา อฏฺฐทิสฺสุ.

เตสํ มุขฺสุ ปยฺจวณฺณมานํ สุตฺตานํ เคณฺฑกา ปกฺขิตฺตา โทหนฺติ.

สฺปิเตลมธฺมานิตาทีหิ วา วตฺถจฺฉาทนฺทริณฺญสฺวณฺณาทีหิ วา อตฺเถ สติ, เตสํ มุขฺโต เคณฺฑกํ อปฺเนนฺติ.

เอกสฺสาปิ เมณฑกสฺส มุขฺโต ชมฺพฺทิววาสิ นํ ปิเหนกํ สฺปิเตลมธฺมานิตวตฺถจฺฉาทนฺทริณฺญสฺวณฺณ นิกฺขมิ.

ตโต ปฏฺฐาย “เมณฑกเสฏฐี -อิตฺติ ปญฺญายติ.

[บุรพกรรมของท่านเศรษฐี]

“กํ ปนฺสส ปุพฺพกมฺม -อิตฺติ.

วิปฺสสิพฺพุทฺธกาเล กิร เอส อวโรชฺส นาม กุณฺมพิทฺสส ภาคิเนยฺโย มาตุเลน สมานนาโม อวโรช นาม อโหสิ.

อถสฺส มาตุโล สตถุ คนฺธกฺวี กาคู อารภิ.

โส ตสฺส สนฺติกํ คนฺตฺวา “มาตุล อุกฺโปกิ สเหว กโรม -อิตฺติ วตฺวา “อหํ อญฺเฐหิ สหฺธิ อสาธารณฺ อุกฺโวกว กริสฺสามิ -อิตฺติ

เตน ปฏฺิกฺขิตฺตกาเล “อิมสฺมี ฐาเน คนฺธกฺวียา กตฺตาย, อิมสฺมี นาม^๒ ฐาเน กุณฺชรสาลํ นาม ลทฺธิ วฏฺฐติ -อิตฺติ จินฺเตตฺวา

อรณฺญโต ทพฺพสมฺภาเร ออาหาราเปตฺวา “เอกํ ถมฺภ สุวณฺณชฺจิตํ เอกํ รชตฺชฺจิตํ เอกํ มณฺวิชฺจิตํ -อิตฺติ เอวํ ถมฺภ^๓”

ตุลาสงฺฆาฏฺวารกฺวาวตฺปานโคปานสิจฺฉทฺทนิฏฺฐกา สพฺพาปิ สุวณฺณาทฺชฺจิตาว กาทเรตฺวา

คนฺธกฺวียา สมฺมุขฺฐาเน ตถาคตฺสส สตฺตรตนมฺยํ กุณฺชรสาลํ กาทเรสิ.

ตสฺสา อูปริ ฆนฺรตฺตสฺวณฺณผลิกปฺวาพฺมยา ติสฺโส สิขฺรณฺปิโย อเหสิ.

กุณฺชรสาลาย มชฺฌกฺฐาเน รตนมณฺฑปํ กาทเรสิ, ธรรมาสนํ ปตฺติกฺฐาเปสิ.

๑ ส. ย. อังคตตราปเส.

๒ ส. ย. “นาม -อิตฺติ นตฺถิ.

๓ ส. ย. ถมฺภตุลา ...

ตสส ขนรตตสุณณมยา ปาธา อหะสุ, ตถา จตสโส อญนินโย,

จตตาริ ปน สุวณณเมณฑกเก การตเววา อาสนสส จตุนนํ ปาทานํ เหมฐา ฐเปสิ,

เทว เมณฑกเก การตเววา ปาทปัฐกาย เหมฐา ฐเปสิ, ฉ สุวณณเมณฑกเก การตเววา มณฑปํ ปริกชิปนุโต ฐเปสิ;

ธมมาสนํ ปฐมํ สุตตมเยหิ รชชุกะเทหิ วายาเปตวา มชเฆ สุวณณสุตตมเยหิ อูปริ มุตตามเยหิ^๑ วายาเปสิ;

ตสส จนทนมโย อปสสโย อโหสิ.

เอวํ กุณชรสาละ นิฐฐาเปตวา सालมหํ กโรนุโต อญฐสุญฐิกิกุขุตสสเสหิ สหธิ สตถาริ นิมนเตตวา จตตาริ มาเส ทานํ อทาสิ.

โอสานทิวเส ติจิวริ อทาสิ.

ตตถ สงขณวกสส สหสสคชนิกํ ปาปุนิ.

เอวํ วิปสสิพุทธกาเล ปุณญกम्मํ กตวา ตโต จโต เทเวสุ จ มนุสเสสุ จ สัสนุโต

อิมสมิ ภาทกูปเป พาราณสียิ มหาโกเค เสฏฐิกุเล นิพพตติตวา พาราณสีเสฏฐิ นาม อโหสิ.

[เศรษฐีประสบฉาตภัย]

เอกทิวสํ ราชูปฏฐานํ คจจณโต บุโรหิตํ ทิสวา “กึ อจริย นกขตตมุตตํ อูปธาเรถ -อิติ อาห.

“อาม อูปธาเรมิ, กึ อญญํ อมหากํ กम्मํ -อิติ.

“เตนหิ กิทิสํ ขนปทจาริตตํ -อิติ.

“เอกํ ภัยํ ภาวิสสตี -อิติ.

“กึ ภัยํ นาม -อิติ.

“ฉาตกภัยํ เสฏฐิ -อิติ.

“กทา ภาวิสสตี -อิติ.

“อิโต ตินณํ สัจจจรรณํ อจจเยน -อิติ.

ตํ สุตวา เสฏฐิ พหุ กสิกम्मํ การตเววา เคเห วิชขมานธเนนาปี ฐณญเมว คเหตุวา อทตมเตรसानิ โภฏฐสถานิ การตเววา สพพโภฏฐะ วิหิณํ ปุเรสิ.

โภฏฐะ อปปโหนเตสุ, จาฐิอาทีนิ ปุเรตวา อวเสสํ ภูมियํ อวาภา^๒ กตวา นิขนิ.

นิธานาวเสสํ มตติกาย สหธิ มททิตวา ภาตติโย ลิมปาเปสิ.

โส อปเรน สมเยน, ฉาตกภเย สมปตเต, ยถานิกขิตตํ ฐณญํ ปริกฤษณุโต,

โภฏฐะ จ จาฐิอาทีสุ จ นิกขิตตธญเย ปริกชีเณ, ปริกเชน ปกโกสาเปตวา อาห

“คจจถ ตาตา, ปพพตํ ปวิสิตวา ชีวนตา สุกิกขกาเล มม สนตีกํ อาคนตุคามมา อาคจจถ, โน เจ,^๓ ตตเถว ชีวถ -อิติ.

๑ ส. ย. รชตมเยหิ สุตเตหิ.

๒ ส. ย. อวาภา.

๓ ส. ย. อนาคคนตุคามมา

เต ตถา อภิสุ.

ตสส ปน สนตฺเถ เวยยาวจจโร เอโก ปุณฺโณ นาม ทาส โอิทฺธิ.

“เตน สทฺธิ เสฏฐิ เสฏฐิชายา เสฏฐิปุโต เสฏฐิสุมิสสา -อิติ ปญฺเจว ชนา อเหตุ.

เต, ภูมียํ อวาณฺเฐสุ นิตฺตธณฺเฐปิ ปริกฺขิณฺเณ, ภูตติมตฺตํ ปาเตตฺวา เตเมตฺวา ตโต ลทฺธธณฺเฐน ยาปยีสฺสุ.

อถสส ชายา, ฉาตเถ อวตฺถนฺเต, มตฺติกาย ชียมานาย, ภูตติปเทเสสุ^๑ อวสิญฺจุมตฺตํ ปาเตตฺวา เตเมตฺวา
อชฺฌาพทกมตฺเต วีหิ ลภิตฺวา โภจฺเจตฺวา เอกํ ตณฺหฺลนาหิ คเหตุวา “ฉาตกกาเล พหุ โจรา โหนติ -อิติ
โจรภเยน เอกสมฺมิ กุญฺญ ปกฺขิปิตฺวา ปิพฺพิตฺวา ภูมียํ นิกฺขินิตฺวา ฐเปสิ.

อถ นํ เสฏฐิ ราชูปฺถุฐานโต อาคนฺตฺวา อาห “ภทฺเท ฉาโตมฺหิ, อตฺถิ ภิกฺขุ -อิติ.

สา วิชฺชมานํ “นตฺถิ -อิติ อวตฺวา “สามี เอกา ตณฺหฺลนาหิ อตฺถิ -อิติ อาห.

“กหํ สา -อิติ.

“โจรภเยน เม นิกฺขินิตฺวา ฐปิตา -อิติ.

“เตนหิ นํ อุทฺธริตฺวา ภิกฺขุ ปจาทิ -อิติ.

“สเจ ยาคุํ ปจิสสามิ, เทว วาเร ภวิสสตี: สเจ ภตฺตํ ปจิสสามิ, เอกวารเมว ภวิสสตี; กิํ ปจามิ สามิ -อิติ.

“อมหากํ อญฺโณ ปจฺจโย นตฺถิ, ภตฺตํ ภูณฺชิตฺวาว มริสสาม, ภตฺตเมว ปจาทิ -อิติ.

สา ภตฺตํ ปจิตฺวา ปญฺจ โภจฺเจตฺวา เสฏฐิโน ภตฺตโภจฺเจตฺวา วชฺเชตฺวา ปุโรโต ฐเปสิ.

[เศรษฐีถวายภัตแก่พระปัจเจกพุทธเจ้า]

ตสมฺมิ ขณฺเณ คนฺธมาทนปพฺพเต เอโก ปจฺเจกพุทฺโธ สฺมาปตฺตีโต วุญฺญหิ.

อนโตสฺมาปตฺตีโย กิร สฺมาปตฺตีนิเลน ชฺชจฺฉา น พารตี, สฺมาปตฺตีวุญฺญิตานํ ปน พลวตี หุตฺวา อุทฺธปญฺจลํ ชานฺตี วิย อุปฺปชฺชตี;
ตสฺมา เต ลภณฺนฺตฺวานํ โอลฺลเกตฺวา คจฺฉนฺตี.

ตํ ทิวสญฺจ เตสํ ทานํ ทตฺวา เสนาปตฺตีญฺจานาหิสฺสุ อญฺญตฺรํ สฺมปตฺตี ลภณฺตี;

ตสฺมา โสปิ ทิพฺเพน จกฺขุณา โอลฺลเกนโต “สกลชฺมพุทฺธิเป ฉาตกภัก อุปฺปนฺนํ, เสฏฐิเคเห จ ปญฺจนฺนํ ชนानํ นาฬิโกทโนว ปกฺโก;
สทฺธา นุ โข เอเต สกฺขิสสนฺตี วา มม สงคฺห์ กาคุํ -อิติ เตสํ สทฺธภาวญฺจ สงคฺห์ กาคุํ สฺมตฺถภาวญฺจ ทิสฺวา
ปตฺตจิวรมาทาย คนฺตฺวา เสฏฐิสฺส ปุโรโต ทฺวาเร ฐิตเมว อตฺตานํ ทสฺเสสิ.

โส ตํ ทิสฺวาว ปสนฺนจิตฺโต “ปุพฺเพปิ มยา ทานสฺส อทินฺนตฺตา เอวรูปํ ฉาตกํ ทิฏฺฐํ, อิทํ โข ปน ภตฺตํ มํ เอกทิวสญฺญเวย รุกฺเขยฺย,
อญฺยสฺส ปน ทินฺนํ อเนกาสุ กปฺปโกฏฺฐิสฺส มม^๒ ทิตฺวาทํ ภวิสสตี -อิติ ตํ ภตฺตปาตี อปฺเนตฺวา ปจฺเจกพุทฺธํ อุปฺสงกมิตฺวา
ปญฺจปตฺตีญฺจเตน วนฺทิตฺวา เคหํ ปเวเสตฺวา อาสนเณ นิสินฺนสฺส ปาเท วัธิตฺวา สุวณฺณปีฐฺเฐ ฐเปตฺวา ตํ ภตฺตปาตี อาทาย
ปจฺเจกพุทฺธสฺส ปตฺเต โอภิรี.

๑ ส. ภิตติปาทาเยว. ย. ภิตติปาเทสุ.

๒ ย. “มม -อิติ นตฺถิ.

อุปัชฌาเวเสส ภาตเต^๑, ปัจเจกพุทธโธ หตถเนน ปตตํ ปิทฺติ.

อถ น “ภนฺเต เอกาย ตณฺหุลาณาฬิยา ปญฺจนนํ ชนฺนํ ปกฺกโธทนฺสส อัย โเอก โภภูฏาโส, อิมํ ทฺวิธา กาคฺตุํ น สกฺกา,
มา มยฺหํ อิชฺ โลเก สงฺคหํ กโรถ, นีรวเสสํ ทาทฺคาโมเมหิ -อิตฺติ วตฺวา สพฺพ ภาตตมทาสิ,

ทตฺวา จ ปน ปตถนํ ฐฺเปสิ “มา ภนฺเต ปุณฺ นีพพตตฺถุฏฺฐาเน เอวรูปี ฉาตกภยํ อพฺพสํ,
อิตฺโต ปุฏฺฐาย สกฺลชมฺพฺทีปฺวาสิณํ วิชภตตํ ทาทฺตุํ สมตฺโถ ภเวยฺย, สหตถเนน กมฺมํ กตฺวา ชีวิตํ น กปฺเปยฺย,
อพฺพตฺเตรสโภภูฏฺฐตานิ โสธาเปตฺวา สีสํ นหายิตฺวา เตสํ ทฺวาเร นิสฺสิตฺวา อุทฺธํ โอลฺลิกิตกฺขณฺเวย เม รตตฺสาธาธา
ปตฺติตฺวา สพฺพโภภูฏฺฐ ปุเรยฺย, นีพพตตนิพพตตฺถุฏฺฐาเน จ เม อยมฺเว ภริยา, อยมฺเว ปุตฺโต, อยมฺเว สุนิสฺสา, อยมฺเว ทาโส โทตฺ -อิตฺติ.

[ทั้ง ๕ คนปรารถนาให้ได้อยู่ร่วมกัน]

ภริยาปิสฺส “มม สามิกเ ชิมฺจฉาย ปิฬิยาเมเน, น สกฺกา มยา ภฺนุชิตฺตุํ -อิตฺติ จินฺเตตฺวา

อตตโน โภภูฏฺฐาสํ ปัจเจกพุทธฺสส ทตฺวา ปตถนํ ฐฺเปสิ “ภนฺเต อิตฺโต ปุฏฺฐาย นีพพตตฺถุฏฺฐาเน เอวรูปี ฉาตกภยํ น ปสฺเสยฺย,
ภตตถาลิกิ^๒ ปุโรโต กตฺวา สกฺลชมฺพฺทีปฺวาสิณํ ภาตตํ เทนฺตียาปิ จ เม, ยาว น อุฏฺฐาหามิ; ตาว คหิตคคหิตฺถุฏฺฐานํ ปุริตเมว โทตฺ,
อยมฺเว สามิกเ, อยมฺเว ปุตฺโต, อยมฺเว สุนิสฺสา, อยมฺเว ทาโส โทตฺ -อิตฺติ.

ปุตฺโตปิสฺส อตตโน โภภูฏฺฐาสํ ปัจเจกพุทธฺสส ทตฺวา ปตถนํ ฐฺเปสิ “อิตฺโต ปุฏฺฐาย เอวรูปี ฉาตกภยํ น ปสฺเสยฺย,
เอกภจ เม สหสฺสตถวิกิ คเหตฺวา สกฺลชมฺพฺทีปฺวาสิณํ กหาปณํ เทนฺตฺสาปิ, อัย ถฺวิกา ปริปุณฺณา ว โทตฺ,
อิมฺเวย เม มาตาปิตโร โทนฺตฺ, อัย ภริยา, อัย ทาโส -อิตฺติ.

สฺวนิสฺสาปิสฺส อตตโน โภภูฏฺฐาสํ ปัจเจกพุทธฺสส ทตฺวา ปตถนํ ฐฺเปสิ “อิตฺโต ปุฏฺฐาย เอวรูปี ฉาตกภยํ น ปสฺเสยฺย,
เอกภจ เม ฐณฺณปิฏฺกํ ปุโรโต ฐฺเปตฺวา สกฺลชมฺพฺทีปฺวาสิณํ วิชภตตํ เทนฺตียาปิ, ชีณภาโว มา ปญฺญายิตถ,
อิมฺเวย สสฺสฺสสฺสา โทนฺตฺ, อยมฺเว สามิกเ, อยมฺเว ทาโส -อิตฺติ.

ทาโสปิสฺส อตตโน โภภูฏฺฐาสํ ปัจเจกพุทธฺสส ทตฺวา ปตถนํ ฐฺเปสิ “อิตฺโต ปุฏฺฐาย เอวรูปี ฉาตกภยํ น ปสฺเสยฺย,
สพฺเพ อิมฺ สามิกเ โทนฺตฺ, กสนฺตสฺส จ เม, ‘อิตฺโต ติสฺโส เอโต ติสฺโส มขฺเม เอกาติ ทารุอมพณฺมตฺตา สตต สิตฺทาโย คจฺจนฺตฺ -อิตฺติ.

โส ตํ ทิวสํ เสนาปติฏฺฐานํ ปุฏฺฐตฺวา ลทฺตุํ สมตฺโถว, สามิกเส ปน สิเนเนน “อิมฺเวย เม สามิกเ โทนฺตฺ -อิตฺติ ปตถนํ ฐฺเปสิ.

ปัจเจกพุทธโธ สพฺเพสปี วจฺนาวสาเน “เอว โทตฺ -อิตฺติ วตฺวา ปัจเจกพุทธคาถาหิ อนุโมทฺนํ กตฺวา

“มยา อิมฺสํ จิตฺตํ ปสาเทตฺ วฏฺฐติ -อิตฺติ จินฺเตตฺวา “ยาว คนฺธมาทนปพฺพตา อิม ชนา มํ ปสฺสนฺตฺ -อิตฺติ อธิฏฺฐทิตฺวา ปกฺกามิ.

เตปิ โอลฺลเณตฺวา อฏฺฐิสฺสุ.

โส คนฺตฺวา ตํ ภาตตํ ปญฺจหิ ปัจเจกพุทธฺสเทหิ สทฺธิ สฺวิภชิ.

ตํ ตสฺसानุภาเวเน สพฺเพสํ ปโหสิ.

เตปิ โอลฺลเณตฺวา อฏฺฐิสฺสุ.

๑ สี. ย. เอตถนฺตเร “ทินฺเน -อิตฺติ ทิสฺสติ.

๒ สี. ย. อาพฺพทถาลิกิ.

[อาณิสงส์ของการถวายทาน]

อติกกนเต ปน มชฌนติเก, เสฏฐิภริยา อุกขลี้ ไรวิตวา ปิทธิตวา ฐเปสิ.

เสฏฐิปิ ชิมจฉาย ปิสิโต นิปชิตวา นิทท์ โอกกมิ.

โส สายณหสมเม ปพชฌิตวา ภริยํ อาห “ภทเท อติวีย ฉาโตมทิ, อตถิ นุ โข อุกขลียา ตเล ฉามกสิตถานิ -อติ.

สา ไรวิตวา อุกขลียา ฐปิถวารํ ชานนตีปี “นตถิ -อติ อวตวา “อุกขลี้ วิวริตวา อาจิกขิสสามิ -อติ
อุกขุชาย อุกขลียา มุลํ คนตวา อุกขลี้ วิวริ.

ดาวเทว สุมณมกุลสทิสวณณสส ภตตสส ปุรา อุกขลิ ปีรานํ อุกขิปีตวา อภูฐาสิ.

สา ตํ ทิสวา ปีติยา ญุญฐสิริรา เสฏฐิ อาห “อุกฺฺฐุหิ สามิ, อห อุกขลี้ ไรวิตวา ปิทธิ, สา ปเนสา สุมณมกุลสทิสวณณสส ภตตสส ปุรา,
ปฺญญานิ นาม กตตพพุตตกํ; ทานิ นาม ทาทพพุตตกํ; อุกฺฺฐุหิ สามิ, ภูยชสสุ -อติ.

สา ทวินนํ ปีตาปุตตานํ ภตตํ อทาสิ.

เตสุ ภูยชิตวา อุกฺฺฐุเตสุ, สุนิสาย สทธิ นิสีทิตวา ภูยชิตวา ปุณณสส ภตตํ อทาสิ.

คหิตคคหิตฎฐานิ น ชียติ. กฏจจฺณา สกิ คหิตฎฐานเฆว ปญญายติ.

ตํ ทิวสเมว โกฏฐาทโย ปุพเพ ปุริตนิยาเมเนว ปุน ปุริสุ.

“เสฏฐิสส เคเห ภตตํ อุปปนํ, วิชภตเตหิ อติถิกา อากนตวา คนฺหนตฺ -อติ นครเ โฆสนํ กಾರೆสิ.

มนุสสา ตสส เคหโต วิชภตตํ คนฺหิสฺ.

สกลชมพทูปวาสิโนปี ตํ นิสาย ชีวิทํ ลภิสฺเยว.

[เศรษฐีและคณะไปเกิดที่ภักทียนคร]

โส ตโต จุโต เทวโลกะ นิพพตติตวา เทวมนุสเสสสุ สฺสรนโต อิมสมิ พุทฺฐุปปาเท ภทฺทียนครเ เสฏฐิภูเล นิพพตติ.

ภริยาปิสส มหาโภคกุลเ นิพพตติตวา วยปุตตา ตสเสว เคหํ อคมาสิ.

ตสส ปุพพกมมํ นิสาย ปจฉาเคเห วุตตปการา เมณฑกา อุกฺฺฐุหิสฺ.

ปุตโตปี เนสํ ปุตโตว, สุนิสา สุนิสาว, ทาส ทาสเ อโหสิ.

อเถกทิวส เสฏฐิ อตฺตโน ปุณฺญํ วิมสิตุกาโม อพฺตมเตรสานิ โภฏฐุตตานิ^๑ โสชาเปตวา สีสํ นหาโต ทวาเร นิสีทิตวา อุกฺฺฐุ อุลโลเกสิ.

สพพานิปี วุตตปการานํ รัตตาสลีนํ ปุริสุ.

โส เสสานปี ปุณฺญานิ วิมสิตุกาโม ภริยญจ ปุตตาทโย จ “ตุมฺหากปี ปุณฺญานิ วิมฺสถ -อติ อาห.

อถสส ภริยา สพพาลงกาเรหิ^๑ อลงกริตวา, มหาชนสส ปสสนตสเสว, ตณฺหุเล มินาเปตวา เตหิ ภาตตํ ปจาเปตวา ทวารโกฏฐุเก ปญญุตตาสเน นิสีทิตวา สุวณณกภูจฺจํ อาทาย “ภตเตน อตถิกา อากจฉนตฺ -อิติ โฆสาเปตวา อาคตาคตานิ คหิตภาชนานิ” ปุเรตวา อทาสี.

สกลทิวสมปิ เทนติยา, กภูจฺจนา คหิตภูฐานเมว ปญญายี.

ตสสา ปน ปุริมพุทธานปิ ภิกฺขุสงฺขสส วามहतเถน อุกฺขลํ ทกฺขิมहतเถน กภูจฺจํ คเหตุวา เอวเมว ปตเต ปุเรตวา ภตตสส ทินนตฺตวา วามहतถตลํ ปุเรตวา ปทุมลกขณํ นิพพตติ, ทกฺขิมहतถตลํ ปุเรตวา จนทลกขณํ นิพพตติ.

ยสฺมา ปน ฌมกรํ อาทาย ภิกฺขุสงฺขสส อุกฺกํ ปริสสาเวตวา ทพมานา อปราปรํ วิจริ;

เตนสสา ทกฺขิมปาทลํ ปุเรตวา จนทลกขณํ นิพพตติ, วามปาทลํ ปุเรตวา ปทุมลกขณํ นิพพตติ.

ตสสา” อิมินา การเถน “จนทปทุมมา -อิติ นามํ กรีสฺ.

ปุตโตปิสส สีสํ นหาโต สหสสตถวิกํ อาทาย “กหาปณเหิ อตถิกา อากจฉนตฺ -อิติ วตฺวา อาคตาคตานิ คหิตภาชนานิ ปุเรตวา อทาสี.

ถวิกาย กหาปณสทสฺ อโหสิเยว.

สุนิสปิสส สพพาลงกาเรหิ อลงกริตวา วิหิปฏิกํ อาทาย อากาสงคเณ นิสินฺนา “วิษภตเตน อตถิกา อากจฉนตฺ -อิติ วตฺวา อาคตาคตานิ คหิตภาชนานิ ปุเรตวา อทาสี.

ปิฏกํ ยถาปุริตเมว อโหสิ.

ทาสปิสส สพพาลงกาเรหิ อลงกริตวา^๔ สุวณณยุเค สุวณณโยตเตหิ โคเณ โยเซตวา สุวณณปโตพญฺฐี อาทาย โคณานํ คนธปญจจฺจฺกิกานิ ทตฺวา วิสาเณสฺ สุวณณโกสเก ปฏิมุญฺจิตฺวา เขตตํ คนตฺวา ปาเชสิ.

“อิตโต ติสฺโส เอโต ติสฺโส มชเณ เอกา -อิติ สตต สิตา ภิชฺชิตฺวา อคมฺสฺ.

ชมพทิวาสิน ภาตตวิษทริณญฺสุวณณนาทิสฺ ยถารุจิตํ เสฏฐีเคหโตเยว คนฺหิสฺ.

เอวํ มหานุภาโว เสฏฐี “สตถา กิร อากโต -อิติ สุตฺวา “สตถุ ปจฺจคฺคมนํ กริสฺสามิ -อิติ นิกฺขมนฺโต อนฺตรามคเค ติตฺถิเย ทิสฺวา, เตหิ “กสฺมา ตฺวํ คหปติ กิริยวาทอ สมานอ อกิริยวาทสส สมณสส โคตมสส สนฺติกํ คจฉสิ -อิติ นิวาริยมาโนปิ เตสํ วจณํ อนาทยิตฺวาว คนตฺวา สตถารํ วนทิตฺวา เอกมนตํ นิสีทิ.

[โทษของคนอื่นเห็นได้ง่าย]

อถสส สตถา อนฺพุพฺพิกถํ กเถสิ.

โส เทสนาวสาเน โสตาปตติผลํ ปตฺวา สตถุ ติตฺถิเยหิ อวณฺณ วตฺวา อตฺตโน นิวาริตภาวํ อาโรเจสิ.

อถ นํ สตถา “คหปติ อิม สตถา นาม มหนตฺปิ อตฺตโน โทสํ น ปสสนติ, อวิชฺชมานปิ ปเรสํ โทสํ วิชฺชมานกํ กตฺวา ตตถ ตตถ ภูสํ วิย โอปนฺนติ -อิติ วตฺวา อิมํ คากมาท

๑ ส. ย. สพพาลงการ.

๒ ม. ส. ย. อุปนิตภาชนานิ.

๓ ส. ย. ตสฺมา.

๔ ปมาทลิตฺตํ มณเญ. อธิ ‘สีสํ นหาโต -อิติ ลิตฺตพฺ.

“สุทสส์ วชฺชฌณฺเณสฺ, อตตโน ปน ทุททสฺ;
ปเรสฺสิ หิ โส วชฺชานิ โอปนฺนาติ ยถา ภูสฺ,
อตตโน ปน ฉาเทติ กลีว กิตฺวา สโรสฺ -อิติ.

[แก้บรรณ]

ตตถ “สุทสส์ -อิติ; ปเรสฺสิ อณฺมตฺตปิ วชฺช ขลิตฺ สฺทสฺสิ สฺเชเนว ปสฺสิตฺ สกฺกา, อตตโน ปน อติมหนฺตปิ ทุททสฺ.
ปเรสฺสิ หิ -อิติ: เตเนว การณฺน โส ปคฺคโล สงฺฆมชฺฌมาทิสฺ ปเรสฺสิ วชฺชานิ อุกฺกฏฺฐาเน รุทฺวา ภูสฺ โอปนฺนฺโต วีย โอปนฺนาติ.
กลีว กิตฺวา สโรสฺ -อิติ เอตถ สกฺเณสฺ อปรชฺฌนฺวเสน อตตภาโว กลิ นาม,
สาขาภงฺคาทิกํ ปฏิจฺฉาพฺน กิตฺวา นาม,
สากฺุณฺโ สโรสฺ นาม.
ยถา สฺกฺณลฺุทฺทโก สกฺเณ คเหตฺวา มาเรตฺกามา กิตฺวาย อตตภาวํ ปฏิจฺฉาเทติ; เอวํ อตตโน วชฺช ฉาเทติ -อิติ อตฺถ.
เทสนาวสาเน พฺหุ โสตาปตฺติผลาทินิ ปาปฺณิสฺ -อิติ.

เมณฑกเสฏฐีวตถุ.

๑๑. อุชฌมานสยญิตถะรวตถุ.

“ปรวชชานุปสสิสส -อิติ อิมิ ฌมมเทสนน สตุถา เขตวเน วิหรนโต อุชฌมานสยญิน นามกั เถริ อารพภ กเถสิ.

[คุณวิเศษไม่เกิดแก่ผู้เพ่งโทษผู้อื่น]

โส กิร “อัย เอวั นินวาเสติ, เอวั ปารุปติ -อิติ ภิกขุณฺ อุนตรเมว” คเวสนโต วิจรติ.

ภิกขุ “อสุโก นาม ภนเต เถโร เอวั กโรติ -อิติ สตุถุ อารโจะสุ.

สตุถา “ภิกขเว วตตสีเส ฐตฺวา เอวั โอวทนโต อนนฺวาทิ,^๒ โย ปน อุชฌมานสยญิตาย ปเรสฺ อนตรํ ปริเยสมาโน เอวั วตฺวา วิจรติ;
ตสฺส ฌานาทีสุ เอโกปิ วิเสโส นุปฺปชฺชติ, เกวลิ อาสาเยว วทฺฒนติ -อิติ วตฺวา อิมิ คาถมาห

“ปรวชชานุปสสิสส นิจจํ อุชฌมานสยญิน
อาสา ตสฺส วทฺฒนติ อารา โส อาสวภฺชยา -อิติ.

[แก้อรธ]

ตตถ “อุชฌมานสยญิน -อิติ: “เอวั นินวาเสตพฺพิ, เอวั ปารุปิตพฺพิ -อิติ ปเรสฺ อนตรํ คเวสิตาย”

อุชฌมานพหุลสฺส ปุคฺคลสฺส ฌานาทีสุ เอกรรมโมปิ น วทฺมิติ, อถโช อาสา วทฺฒนติ;

เตน การณน โส อรหตฺตสงฺฆาตา อาสวภฺชยา อารา ทูโรโตว โหติ.

เทสนาวสานน พหุ โสตาปตฺติผลาทีนึ ปาปฺณิสฺสุ -อิติ.

อุชฌมานสยญิตถะรวตถุ.

๑ สี่. ยุ. รนฺธเมว.

๒ “อนนฺวชฺช -อิติ ยุตตตรํ.

๓ สี่. ยุ. รนฺธคเวสิตาย.

๑๒. สุภททตถ.

“อากาศเสว ปท นตถิ -อิติ อิมม เทสนน สุตถา กุสินาราย อูปตตเน มลลानं सालเน परिणพพานมจเก निपुโน
สุภทท परिणพพก อารพก กเถสิ.

[บุรพกรรมของสุภทท]

โส กิร อตีเต, กนิฐฐภาตริ เอกสมิ สสเส นวกชตตุ อคคทานं เทนเต, ทาตุ อนิจจันโต โอสกุกิตวา อวसाने อทาสि.
ตสมา ปฐมโพธิยปี มชฉิมโพธิยปี สตถารं ทญจัน นาลตถ,

| ปจฉิมโพธิยปี ปน สตถุ परिणพพานกาเล

“อหิ तीसु प्लवहेसु अत्तनो गङ्गं महल्लेक परिणपपके पुज्जित्वा समन् कोत्मं ‘त्तโรति सण्णाय न पुज्जि,

त्तस ज्ञानि परिणपपकालो, पज्जा मे समनसस कोत्मसस अप्पुण्णकरणे विपुण्णसारो उपपชชयेय -อิติ

สตถารं ออุปสงกมิตวา อานนตเถเรณ นินวาริยามานปี สตถารา โอภาสं กตวา

“อานนต มา สุภทท นินวาริ, ปุจจตุ มं ปลพหิ -อิติ วุตตตตา อนโตसानิ ปริสิตวา เหมฐา มจเก^๑ นิสินโน

“โภ สมณ^๒ กิณนุ โข อากาเส ปท อตถิ, อิตโต พหิทธา สมโณ นาม อตถิ, สงขารา สสสตา นาม อตถิ -อิติ อิมเ ปลพเห ปุจจि. |

[พระศาสดาทรงแก้ปัญหของสุภทท]

อถสส สุตถา เตส อภาว อัจจกขนโต อิมมาหิ คาคาหิ ธมม เทเสสิ

“อากาศเสว ปท นตถิ, สมโณ นตถิ พาทิโร;
ปปลยจาภิรตา ปชา, นิปปลยจา ตถาคตา.
อากาศเสว ปท นตถิ, สมโณ นตถิ พาทิโร^๓,
สงขารา สสสตา นตถิ, นตถิ พุทธานมิลลิตติ -อิติ.

[แก้อรธ]

ตตถ “ปท -อิติ: อิมสมิ อากาเส วณณสนฐานวนเสน” “เอวรूप -อิติ ปณญาเปตพพ กสสจि ปท นาม นตถิ.

พาทิโร -อิติ: มม สาสนโต พหิทธา มคคผลฐโฐ สมโณ นาม นตถิ.

ปชา -อิติ: อัย สตตโลกสงฆาตา ปชา ตณหาทิส ปปลยเจสเยว อภิรตา.

นิปปลยจา -อิติ: โพธิมูเลเยว ปน สพพปปลยจัน สมุจฉินนตตา นิปปลยจา ตถาคตา.

สงขารา -อิติ: ปลยจกขนธา. เตส เอโก สสสโต นาม นตถิ.

อิลลิตติ -อิติ: พุทธาน ปน, ตณหามานทิลลิตติอิลลิตเตส เยน “สงขารา สสสตา -อิติ คณเหยย; ต์ เอภ อิลลิตติปี นตถิ -อิติ อตถโ.

๑ “มจจสส ปาทปเส -อิติ ยุตตตร.

๒ “โคตม -อิติ ปเทณ ภาวิตพพ.

๓ ส. ย. พาทิเร.

๔ ปมาทลิลิตเตน ภาวิตพพ.

เทศนาวสาน สุภทโท อนาคามีผล ปติภุทธิ.

สมปตตปริสาयी สาคติกา ธมฺมเทศนา อโหสิ -อิติ.

สุภททวตถุ.

มลลวคควณณา นิกฺขิตตา.

อภุจฺจาสโม วคฺโค.

๑๙. ธรรมภูฏวคคควณณนา

๑. วินิจจยมหามตตตต.

“น เตน โหติ ฌมมฏฐุ -อิติ อิมิ ฌมมเทสนิ สตถา เซตวเน วิหรนโต วินิจจยมหามตเต อารพภ กเถสิ.

[พวกภิกษุเห็นมหาอมาตย์รับสินบน]

เอกทิวสํ ทิ ภิกขุ สาวตถิยา อุตตรทวารคามे ปิณฑาย จริตวา ปิณฑปาตปฏิกกนตา นครมชเมเน วิหาริ อากจณติ.

ตสมิ ฌเน มหาเมโฆ อฏฐาย ปาวสสิ.

เต สมมุขคตํ วินิจจยสาลํ ปวิสิตวา วินิจจยมหามตเต ลญจํ คเหตุวา สามิเก อสสามิเก กโรนเต ทิสวา

“อโห อิม อธมมิกา, มย ปน ‘อิม ฌมเมเน วินิจจยิ กโรนตีติ สญญินอ อหุมหา -อิติ จินเตตวา,
วสเส วิคเต, วิหาริ คนตวา^๑ สตถาริ วนทิตวา เอกมนตํ นิสินนา ตมตถํ อารโจะสิ.

[ลักษณะบุคคลผู้ตั้งอยู่และไม่ตั้งอยู่ในธรรม]

สตถา “น ภิกขเว ฉนทาทิวสิกา หุตวา สาหเสน อตถํ วินิจจนินตา ฌมมฏฐา นาม โหนติ,

อปราธํ ปน อนุวิชฌิตวา อปราธานุรูปิ อสาหเสน วินิจจยิ กโรนตา เอว ฌมมฏฐา นาม โหนติ -อิติ วตวา อิมา คาถา อภาสิ

“น เตน โหติ ฌมมฏฐุ,	เยนตถํ สหสา นเย;
<u>โย</u> จ อตถํ อนตถลญจ	อุโฆ นิจเจยย ปณทิตโต
อสาหเสน ฌมเมเน	สเมเน นยตี ปเร,
ฌมมสส คุตโต เมธาวี	‘ฌมมฏฐุติ ปุจจติ -อิติ.

[แก้อรธ]

ตตถ “เตน -อิติ: เอตตเกเนว การณน.

ฌมมฏฐุ -อิติ: ราชุทธิ อตตนา กตตพเพ วินิจจยฌมเม จูโต ฌมมฏฐุ นาม น โหติ.

เยน -อิติ: เยน การณน.

อตถํ -อิติ: โอตถณนํ วินิจจิตพพํ อตถํ.

สหสา นเย -อิติ: ฉนทาที่สุ ปติฏฐิตโต สาหเสน มุสาวาเทเน วินิจเจยย.

โย ทิ ฉนเท ปติฏฐาย อตตโน ญาตี วา มิตตํ วา มุสาวาทํ วตวา อสสามิกเมว สามิกิ กโรติ,

โหเส ปติฏฐาย อตตโน เวรินํ มุสา วตวา สามิกเมว อสสามิกิ กโรติ,

โหมเ ปติฏฐาย ลญจํ คเหตุวา วินิจจยกาเล อญญาวิทโต วิย อิตโต จิตโต จ โอลเกนโต มุสา วตวา “อิมินา ชิตํ, อยํ ปราชิตโต
-อิติ ปริ นีหริ,

ภเย ปติฏฐาย กสสจเทว อิสสรชาติกสส ปราชยํ ปาปุณนตสสาปิ ชยํ อโรเปสิ;

อัย สาหเสน อตถํ เนติ นาม. โส ฌมมฏฐุ นาม น โหติ -อิติ อตถ.

๑ หมายเหตุ “อากจณติ -อิติ ปเทเน น สมมติ.

โย จ อตถํ อนตถญจ -อิตติ: ญตถญจ อญตถญจ การณํ.

อุโถ นิจฉเยย -อิตติ: โย ปน ปณตฺโถ อุโถ อตถานตถเอ วินิจฉินิตฺวา วทติ.

อสาหเสน -อิตติ: อมุสวาเวเน.

ธมเมเน -อิตติ: วินิจฉยธมเมเน, น ฉนทาทิวเสน.

สเมเน -อิตติ: อปราธานรูเปเนว ปเร นยติ ชยํ วา ปราชยํ วา ปาเปติ.

ธมมสฺส คฺคฺตํ -อิตติ: โส ธรรมคฺคฺตํ ธรรมรทฺธิตํ ธรรมชยปญญา ย สมนนาคํโต เมธาวิ วินิจฉยธมเม ฐิตตฺตา

‘ธมมญฺฐํ -อิตติ ปวฺจจติ -อิตติ อตฺถโถ.

เทสนาวसाने พหุ โสตาปตติผลาทีนิ ปาปุณีสฺสุ -อิตติ.

วินิจฉยมหามตตวตถุ.

๒. ฉพพคคิยวตถุ.

“น เตน ปณชิตโต โหติ -อิตติ อิมิ ธรรมเทศนํ สตถา เขตวเน วิหรนโต ฉพพคคิเย ภิกขุ อารพภ กเถสิ.

[ภิกขุฉัพพัคคีย์ทำโรงภัตตรให้อากุล]

เต กิร วิหารเรปี คามะปี ฆตตคคํ อากุลํ กโรนตา วิจรนติ.

อเถกทิวสํ คามะ ฆตตคคิจจํ กตวา อากเต ทหเร จ สามเณเร จ ภิกขุ ปุจฉีสํ “กิตฺติสํ อาวุโส ฆตตคคํ -อิตติ.

“ภนเต มา ปุจฉิตถ, ฉพพคคิยา ‘มยเมว พยตฺตา มย ปณชิตา อิมะ ปหริตฺวา สีเส กจวริ อากิริตฺวา นีหริสสาม -อิตติ วตฺวา
อมเห ปิฏฐุญญํ คเหตุวา กจวริ ออกรินตา ฆตตคคํ อากุลํ กรีสํ -อิตติ.

ภิกขุ สตถุ สนฺติกํ คนฺตฺวา ตมตถํ อารโจะสุ.

[ลักษณะบัณฑิตและไม่ใช่มบัณฑิต]

สตถา “นาหิ ภิกขเว พหุ ภาสิตฺวา ปเร วิหฺรุษฺยานํ ‘ปณชิตโตติ วทามิ, เขมิมํ ปน อเวริ อภยเมว ปณชิตํ วทามิ -อิตติ วตฺวา
อิมิ คากมาห

“น เตน ปณชิตโต โหติ, ยาวตา พหุ ภาสติ;
เขมิ อเวริ อภโย ‘ปณชิตโตติ ปวฺจจติ -อิตติ.

[แก้อรธ]

ตตถ “ยาวตา -อิตติ: ยตฺตเกน การเณน สงฆมชฺฌาทีสุ พหุ กเถติ, น เตน ปณชิตโต นาม โหติ;

โย ปน สยํ เขมิ ปณฺจนนํ เวรานํ อภาเวน อเวริ นิพฺภโย, ตํ” อากมฺม มหาชนสฺส ภย น โหติ; โส ปณชิตโต นาม -อิตติ อตถ -อิตติ.

เทสนาวसानะ พหุ โสตาปตฺติผลาทีนิ ปาปุณีสํ -อิตติ.

ฉพพคคิยวตถุ.

๓. เอกุทานตเถรวตถุ.

“น ตาวตา ธรรมธโร -อติ อิมิ ธรรมเทศนัง สตถา เขตวเน วิหรนโต เอกุทานตเถรณนาม ชีณาสวี อารพภ กเถสิ.

[พวกเทวดาให้สาธุการแก่เทศนาของพระเถระ]

โส กิร เอกโกว เอกสมิ วนสนฺเขต วิหริติ.

เอกเมวสส อุทานิ ปคฺฉิ

“อติเจตโส อปฺมชฺชโต
มุนิโน โมนปถสฺ สิกฺขโต
โสกา น ภวนฺติ ตาทิโน
อุปสนฺตสส สทา สติมโต -อติ.

โส กิร อุโปสถทิวเส สยเมว ธรรมสฺสวณิ โขเสตฺวา อิมิ คาลํ วทติ.

ปฐฺวีอุทฺทริยนสทโท วิย เทวตานํ สาธุการสทโท โหติ.

อเถกสมิ อุโปสถทิวเส ปญฺจปญฺจสทปริวารรา เทว เตปิฏกา ภิกฺขุ ตสฺส วสนฺนฺฐานํ อคฺมสิ.

โส เต ทิสฺวา ตุฏฺฐมานโส “สาธุ โว กตํ อธิคจฺจนฺเตหิ, อชฺช มยิ ตุมหากํ สนฺติเก ธรรมํ สุนฺธิสฺสาม -อติ อาห.

“อติ ปน อาวุโส อธิ ธรรมํ โสตาโร -อติ.

“อติ ภนฺเต, อยํ วณฺสนฺทิ ธรรมสฺสวณทิวเส เทวตานํ สาธุการสทฺเทน เอกนินฺนาโท โหติ -อติ.

[พวกเทวดาไม่ให้สาธุการแก่เทศนาของภิกษุ ๒ รูป]

เตสุ เอโก เตปิฏกตเถโร ธรรมํ โอสาทเรสิ, เอโก กเถสิ.

เอกเทวดาปิ สาธุการํ น อทาสิ.

เต อาหสิ “ตฺว อาวุโส ‘ธรรมสฺสวณทิวเส อิมสมิ วนสนฺเขต เทวตา มหนฺเตน สทฺเทน สาธุการํ เทนฺตีติ วเทสิ, กิณฺนาเมตํ -อติ.

“ภนฺเต อถฺญสฺส ทิวเสสุ เอวํ โหติ, อชฺช ปน น ชานามิ ‘กิเมตนฺติ.

“เตนฺหิ อาวุโส ตฺว ตาว ธรรมํ กเถหิ -อติ.

โส วิชฺณี คเหตุวา อาสเน นิสินฺโน ตเมว คาลํ วเทสิ.

เทวดา มหนฺเตน สทฺเทน สาธุการมกิสฺส.

[พวกภิกษุติเตียนเทวดา]

อถ เนสํ ปริวารภิกฺขุ อุชฺฌายีสฺ “อิมสมิ วนสนฺเขต เทวดา มุโขโลกเนน สาธุการํ ททฺนติ. เตปิฏกภิกฺขุสุ เอตตํ ภณฺนเตสุปิ, กิณฺจึ ปสฺสนมตฺตปิ อวตฺวา, เอเกน มหฺลลกตเถเรน เอกคทาย กเถตาย, มหาสทฺเทน สาธุการํ ททฺนติ -อติ.

เต วิหารปี คนฺตฺวา สตฺถุ ตมตถํ आरोเจสฺ.

[ลักษณะผู้ทรงธรรมและไม่ทรงธรรม]

สตถา “นาห ภิกขเว, โย พหุ อุกคณหาติ वा भासति वा, तं ‘म्मธरोति ववामि; โย पन ऐगिपि कात् अकुकण्हित्वा सज्जानि पण्णिविधमि,
อัย म्मธโร नाम -อิति वत्ता อิม काถमाह

“น ตาวตา <u>म्मธโร</u> ,	ยวตา พหุ भासति;
<u>โย</u> ज अपपि सुत्तवान	म्मं गायेन पससति,
<u>स्</u> वे <u>म्मธरो</u> होति,	<u>यो</u> <u>म्मं</u> नपपमच्छति - <u>อิ</u> ति.

[แก้อรธ]

ตत्त “ยวตา -อิति: यत्तकेन अकुकण्ह चारण वाजनाथिना कारणेन पหุ भासति, तवता तत्तकेन म्मธरो न होति,
वसानुरकुโข पवेणिपालโก नाम होति.

अपपि -อิति: यो पन अपपत्तकिपि सुत्तवा म्मनवय अत्तमनवय म्ममानुम्मपण्णिपनो हुत्ता
नामगायेन तुक्खाथिनि परिचानुत्ते जत्तसज्जम्मं पससति, स् वे म्मธरो होति.

यो म्मं नपपमच्छति -อิति: योपि आरुत्तविय हुत्ता “अख अखेव -อิति पण्णिवे अगखनुत्ते म्मं नपपमच्छति, อัย म्मธरोयेव -อิति อत् โ.

เทसनवासने พห โสตาปत्तिผลาथिनि पाप्पणीสุ -อิति.

เอกุทานตเถรวตถ.

๔. ลक्षणภททียตเถรวตถุ.

“น เตน เถโร โหติ -อิติ อิมं ฌมมเทสนัน สตถา เซตวเน วิหระนโต ลक्षणภททียตเถเร อารพภ กเถสิ.

[พวกภิกษุเห็นพระเถระเข้าใจว่าเป็นสามเณร]

เอกทิวสสฺหิ, ตสฺมี เถเร สตถุ อุกฺกุฏานันฺ คณฺตฺวา ปกฺกนฺตมตฺเต,

ตีสมตฺตา อารณฺญกา ภิกฺขุ ตํ ปสฺสนฺตฺยาเยว อาคณฺตฺวา สตถารํ วนฺทิตฺวา นิสฺสีทิสฺสุ.

สตถา เตสํ อรหตฺตฺปนฺนสฺสยํ ทิสฺวา อิมํ ปญฺหํ ปุจฺฉิ “อิตฺโต คตฺถ์ เอกํ เถรํ ปสฺสถ -อิตฺติ.

“น ปสฺสาม ภนฺเต -อิตฺติ.

“นनु ทิฏฺฐโฐ โส -อิตฺติ.”

“เอกํ ภนฺเต สามเณรํ ปสฺสสิมฺหา -อิตฺติ.

“น โส ภิกฺขเว สามเณโร, เถโร เอโส -อิตฺติ.

“อติวีย ขุทฺทโก ภนฺเต -อิตฺติ.

[ลักษณะเถระและมีใช้เถระ]

“นาหํ ภิกฺขเว มหฺลลภภาเวน เถรฺราสเน นิสฺสินฺมตฺตเกน ‘เถโรติ วทามิ, โย ปน สจฺจจฺานิ ปฏฺวีชฺฉิตฺวา มหาชนสฺส อหีสกภาเว ฐิตฺโต,
อโย เถโร นาม -อิตฺติ วตฺวา อีมา คธา อภาสิ

“น เตน เถโร” โหติ,

เยนสฺส ปลิตํ สีโร,

ปริปกฺโก วโย ตสฺส,

‘โมชฺฉินฺโณติ วุจฺจติ;

“ยมฺหิ สจฺจญฺจ จมฺโม จ

อหีสฺสา สณฺญโม ทโม,

ส เว วนฺตมโล ธีโร,

โส ‘เถโรติ ปุจฺจติ -อิตฺติ.

[แก้้อรรถ]

ตตฺถ “ปริปกฺโก -อิตฺติ: ปริณโต” วุฑฺฒภาวํ ปตฺโต -อิตฺติ อตฺถโถ.

โมชฺฉินฺโณ -อิตฺติ: อนฺโต เถรกรณานํ ฌมฺมานํ อภาเวน ตฺวจฺฉินฺโณ นาม.

สจฺจญฺจ -อิตฺติ: ยมฺหิ ปน ปุคฺคเล โสพฺสหาการฺเหติ ปฏฺวีชฺฉตฺตา จตฺตฺพิธสจฺจ ญาเนน สจฺฉิกตฺตฺตา นววิโส โลกุตฺตรจฺมโม จ อตฺถิ.

อหีสฺสา -อิตฺติ อหีสฺนภาเวน” เทสนามตฺตเมตฺถ. “ยมฺหิ ปน จตฺตฺพิธธาปี อปฺปมณฺญาภาวนา อตฺถิ -อิตฺติ อตฺถโถ.

สณฺญโม ทโม -อิตฺติ: สีลญฺเจว อินฺทริยสํวโร จ.

๑ ส. ย. ทิฏฺฐโฐ โว -อิตฺติ.

๒ ม. เอตฺถนฺตเร “โส -อิตฺติ อตฺถิ.

๓ ส. ย. ปริชฺฉินฺนวุฑฺฒภาวปตฺโต.

๔ อติเรกปทํ วีย ขายติ. ถว วา “อหีสฺนภาโว -อิตฺติ ภวิตฺทพฺพิ.

วณตมโล -อติ: มคฺคณฺญาณน นีหตมโล.

ชึโร -อติ: ชิตฺติสมปนฺโน.

เถโร -อติ: โส อิมหิ ธิรภาวกรณหิ สมณฺนาคตตฺตา 'เถโร -อติ ปฺวฺจจติ -อติ อตฺเถ.

เทสนาวसान เต ภิกฺขุ อรหตเต ปติภฺรฺฐหึสุ -อติ.

ลกฺณณฺภททียตเถรวตฺถ.

๕. สมพหุลภิกขุวตถุ.

“น วาภกรรมตเตน -อิติ อิมิ ฌมมเทสนิ สุตถา เขตวเน วิหรนโต สมพหุเล ภิกขุ อารพภ กเถสิ.

[พระเถระบางพวกอยากได้ลากสักการะ]

เอกสมิ ทิ สมเย ทหเร จ สามเณเร จ อตตโน ฌมาจริยานเวย จีวรธนาทีนิ เวยยาวจจานิ กโรนเต ทิสวา เอกจเจ เถรา จินตยีสู
“มยปิ พยถชนสมเย กุสลา, อมหากเมว กิลย นตถิ; ยนฺนุน มย สตถาริ อุปสงกมิตวา เอว วเทยยาม
‘ภนเต มย พยถชนสมเย กุสลา, ‘อญญะสํ สนตฺเถ ฌมฺ อุกคณฺหิตวาปิ อิมสํ สนตฺเถ อโสเธตฺวา มา สขมฺมายิตถาติ
ทหฺรสามเณเร อาณาเปถาติ, เอว ทิ อมหากิ ลาภสกกาโร วชฺฉิสสตี -อิติ.

เต สตถาริ อุปสงกมิตวา ตถา วทีสู.

สุตถา เตสํ วจัน สุตฺวา “อิมสมิ สาสเน ปเวณฺวิเสเนว เอว วตฺตํ ลภตี, อิม ปน ลาภสกกการณิสฺสิตา -อิติ” ญุตฺวา
“อหิ ตุมเห วาภกรรมตเตน “สาธฺรฺรูปาติ น วทามิ, ยสฺส ปเนเต อีสสาทโย ฌมฺมา อรหตฺตมคฺเคน สมฺจฉินฺนา, เอโสเอว สาธฺรฺรูปาติ
วตฺวา อีมา คาถา อภาสิ

“น วาภกรรมตเตน	วณฺณโปกฺขรตาย วา
สาธฺรฺรูป <u>นโร</u> โหตี	อิสฺสุกิ มจฉริ สโร,
ยสฺส เจตํ สมฺจฉินฺนํ	มูลชจฉิ สมฺหตํ,
<u>ส</u> วนตฺโทโส เมธาวิ	‘สาธฺรฺรูปาติ วุจจตี -อิติ.

[แก้อรธ]

ตตถ “น วาภกรรมตเตน -อิติ: วจิกกรรมตเตน ลกฺขณสมฺปนฺนวจนมตเตน.

วณฺณโปกฺขรตาย วา -อิติ: สริรฺวณฺณสมฺปนฺนมนาปภาเวเน.

นโรติ: เอตตเถเนว การเณน ปรลาภาทีสุ อีสสามนโก ปญจวิเชน มจฉเรเน สมฺนนาคโต เกรวฺภิกปฺกขภชเนน สโร นโร
สาธฺรฺรูป นาม น โหตี.

ยสฺส เจตํ -อิติ: ยสฺส จ ปุคฺคลสฺส เอตํ อิสฺสาทโทสชาต อรหตฺตมคฺคญาเณน สมฺจฉินฺนํ มูลชชาตํ กตฺวา สมฺหตํ,
โส วนตฺโทโส ฌมฺไมชฺชลญฺญาย สมฺนนาคโต ‘สาธฺรฺรูปาติ วุจจตี -อิติ อตเถ.

เทสนาวสาเน พหุ โสตาปตฺติผลาทีนิ ปาปฺณีสู -อิติ.

สมพหุลภิกขุวตถุ.

๖. หตถกาวตถุ.

“น มุณฺหเกณ สมฺโนติ อิมํ ฌมฺมเทสนํ สตถา สวาทถียํ วิหรนฺโต หตถกํ อารพฺภ กเถสิ.

[พระหัตถกะพูดอวดดี]

โส กิร วาทกฺขิตฺโต “ตมฺเห อสุกฺเวลาย อสุกฺภูฏานํ นาม คจฺเจยฺยถ,^๑ วาท์ กิรฺสสาม -อิติ วตฺวา ปุเรตรเมว ตตถ คนฺตฺวา
“ปสฺสถ, ติตฺถิยา มม ภเยน น อาคตา, เอเสว เนสํ ปราชโยติอาทินิ วตฺวา วาทกฺขิตฺโต อญฺเญนญญํ ปฏฺิจจนฺโต วิจฺรติ.

[ลักษณะสมณะและผู้มิใช่สมณะ]

สตถา “หตถโก กิร เอวํ กโรติ -อิติ สุตฺวา ตํ ปกฺโกสาเปตฺวา “สจฺจํ กิร ตฺวํ หตถก เอวํ กโรสิ -อิติ ปุจฺฉิตฺวา, “สจฺจํ -อิติ วุตฺเต,
“กสฺมา เอวํ กโรสิ? เอวรूपํ ทิ มุสวาทํ กโรนฺโต สีสฺมฺนุชฺณาทิมตฺเตเนว” สมฺโน นาม น โหติ;

โย ปน อญฺนิ วา ญฺลานิ วา ปापานิ สเมตฺวา ฐิตฺโต, อยเมว สมฺโนติ วตฺวา อีมา คธา อภาสิ

“น มุณฺหเกณ สมฺโน	อพฺพโต อลิกํ ภาณํ,
อิจฺฉาโลภสฺมาปนฺโน	สมฺโน ก็ ภาวิสฺสตี:
<u>โย</u> จ สเมติ ปापานิ	อญฺญูญฺลานิ สพฺพโส,
สมิตฺตฺตา ทิ ปापานํ	‘สมฺโนติ ปวฺจจติ -อิติ.

[แก้อรธ]

ตตถ “มุณฺหเกณ -อิติ: สีสฺมฺนุชฺมตฺเตน.

อพฺพโตติ: สีสฺวเตน จ ฐตฺถควเตน จ วิริทฺโต.

อลิกํ ภาณํ -อิติ: มุสวาทํ ภาณนฺโต อปฺตเตสฺสุ อารมฺมเณสฺสุ อิจฺฉาย ปตฺเตสฺสุ จ โลเภณ สมนฺนาคโต สมฺโน นาม ก็ ภาวิสฺสตี.

สเมติ -อิติ: โย จ ปริตฺตานิ วา มหฺนฺตานิ วา ปापานิ วุสเมติ, โส เตสํ สมิตฺตฺตา ‘สมฺโนติ ปวฺจจติ -อิติ อตฺถอ.

เทสนาวสาเน พฺพุ โสตาปตฺติผลาทินิ ปापญฺิสฺสุ -อิติ.

หตถกาวตถุ.

๑ สี. ม. ย. อาคจฺเจยฺยถ.

๒ สี. ย. สีสฺมฺนุชฺณาทินา วิจฺรณฺมตฺเตน.

๗. อถยญตรพราหมณวตถุ.

“น เตณ ภิกขุ โส โหติ -อติ อิมั ฌมมเทสนั สตถา เซตวเน วิหรนโต อถยญตรั พราหมณั อารพภ กเถสิ.

[พราหมณัอยากให้พระศาสดาเรียกตนว่าภิกขุ]

โส กิร พาทิรสมเย ปพพิชิตวา ภิกขั จรณโต จินเตสิ “สมโณ โคตโม อตตโน สาวเก ภิกขาเย จรณเต ‘ภิกขุติ วทติ, มปิ ‘ภิกขุติ วตตุ วฏฐติ -อติ.

โส สตถารั อุปสงกมิตวา “โภ โคตม อหปิ ภิกขั จริตวา ชีวามิ, มปิ ‘ภิกขุติ วเทหิ -อติ อาห.

[ลักษณะภิกขุและผู้มิใช่ภิกขุ]

อถ นั สตถา “นารั พราหมณ ภิกขนมตเตณ ‘ภิกขุติ วทามิ, น หิ วิสั ฌมมัสมาทาย วตตโนโต ภิกขุ นาม โหติ;

โย ปน สพพสงฆาเร สงฆาย จรติ, โส ภิกขุ นาม -อติ วตวา อิมา คาคา อภาสิ

“น เตณ ภิกขุ โส โหติ	ยาวตา ภิกขเต ปเร,
วิสั ฌมมัสมาทาย	ภิกขุ โหติ น ตาวตา;
โยธ ปุณญญจ ปาปญจ	วาเหตุวา ^๑ พรหมจริยวา
สงฆาย โลก จรติ,	ส เว ‘ภิกขุติ วจจติ -อติ.

[แก้อรธ]

ตตถ “ยาวตา -อติ: ยตตเกณ ปเร ภิกขติ, เตณ ภิกขนมตเตณ ภิกขุ นาม น โหติ.

วิสั -อติ: วิสมั ฌมมัสสนั วา กายกมมาทิกั ฌมมัสมาทาย จรณโต ภิกขุ นาม น โหติ.

โยธ -อติ: โย อธิ สาสเน อูภยเปตั ปุณญญจ ปาปญจ มคคพรหมจริเยณ วาเหตุวา ปนุทิตวา พรหมจริยวา โหติ.

สงฆาย -อติ: ญาณน.

โลก -อติ: ขนธาทีโลก “อิมั อชมตติกา ขนธา, อิมั พาทิรา -อติ เอวั สพเพปิ ฌมเม ชานิตวา จรติ,

โส เตณ ญาณน กิเลสานั ภินนตตา ‘ภิกขุ -อติ วจจติ -อติ อตถุ.

เทสนาวसानะ พหุ โสตาปตติผลาทีนึ ปาปญัสสุ -อติ.

อถยญตรพราหมณวตถุ.

๘. ติตถียวตถุ.

“น โมนเนน -อิติ อิมั ฆมมเทสนัน สตถา เซตวเนน วิหระนโต ติตถิเย อารพภ กเถสิ.

[เหตุที่ทรงอนุญาตอนุโมทนาภา]

เต กิร ภูตตภูฏาเนสุ มนุสสานัน อนุโมทนน กตวา, “เขม โหตุ, สุข โหตุ, อายุ วฑฒตุ; อสุกภูฏาเน นาม กถล อตถิ,
อสุกภูฏาเน นาม กถนุโก อตถิ, เอวรูปัน ฐานัน คนตุ น วฏฐิตีตอาทินา เนยเน มงคัล วตวา ปกภมณติ.

ภิกขุ ปน ปฐมโพธิยั อนุโมทนาทินัน อนุญญาตกาเล ภาตตคเค มนุสสานัน อนุโมทนน อกตวาว ปกภมณติ.

มนุสสา “มย ติตถियานัน สนตีกา มงคัล สุณาม, ภทนต์ ปน ตุนทีกุตวา ปกภมณติ -อิติ อุชฌายีสสุ.

ภิกขุ ตมตถล สตถุ อาโรเจสสุ.

สตถา “ภิกขเว อิตโต ปฏฐาย ภาตตคคาทิสสุ ยถาสุขัน อนุโมทนน กโรธ, อุปนีสินนถล กเถล -อิติ อนุชานนิ.

เต ตถา กรีสสุ.

[พวกเดียรถีย์ติเตียนพุทธสาวก]

มนุสสา อนุโมทนาทินัน สุนนตา อุตสาหปุตตวา ภิกขุ นิมนเตตวา สกการัน กโรนตวา วิจเรณติ.

ติตถิยา “มย มุนินโน โมนัน กโรม, สมณสส โคตมสส สาวกา ภาตตคคาทิสสุ มหาถล กเถนตวา วิจเรณติ -อิติ อุชฌายีสสุ.

[ลักษณะมุนีและผู้ไม่ใช่มุนี]

สตถา ตมตถล สุตวา “นาห ภิกขเว ตุนทีกาวมตเตน ‘มุนีติ วทามิ; เอกจเจ ทิ อชานนตวา น กเถนติ, เอกจเจ อวิสารทตยา,
เอกจเจ ‘มา โน อิมั อตีสยตถล อถญเย ชานีสุตติ มจเจเรณ; ตสฺมา น โมนมตเตน มุนิ โหติ, ปาปวูปสมเนน ปน มุนิ นาม โหติ -อิติ วตวา
อิมา คธา อภาสิ

“น โมนเนน มุนิ โหติ	มุพฺพหุโป อวิททสุ,
<u>โย</u> จ ตลลว ปคคยห	วรมาทาย ปณจทิโต
ปาปานิ ปริวชเชติ,	<u>ส</u> มุนิ, เตน <u>โส</u> มุนิ;
<u>โย</u> มุนาติ อุโฆ โสเก,	มุนิ เตน ปวจจติ -อิติ.

[แก้อรธ]

ตตถ “น โมนเนน -อิติ: กามัน ทิ โมนเนยปฏิบัติปทาสงฆาเตน มคคญาณโมเนน มุนิ นาม โหติ, อิส ปน ตุนทีกาวัน สนธาย “โมเนน -อิติ วุตถ.

มุพฺพหุโปติ: ตจจจรูป.

อวิททสุ -อิติ: อวิญญ.

“เอวรูป ทิ ตุนทีกุโตปี มุนิ นาม น โหติ; อถวา, โมนเนยมุนิ นาม น โหติ, ตจจจสภาโว ปน อถญญาณิน จ โหติ -อิติ อตถ.

โย จ ตลั้ว ปคคยหาติ: ยถา หิ ตลั้ว คเหตุวา ฐิตโต, อติเรกญเจ โหติ, หารติ, อุณกญเจ โหติ, ปกขิปติ;
เอวเมว โย อติเรกั หารนโต วย ปาปั หารติ ปริวชเชติ อุณกั ปกขิปนโต วย กุสลั ปริปุเรติ;
เอวณจ ปน กโรนโต สีสสมาธิปญญาวิมุตติวิมุตติญาณทสสนสงฆาตั วรึ อุตตมเมว อาทาย ปापานิ อกุสลกมมานิ ปริวชเชติ.

ส มุณี -อิติ: โส มุณี นาม -อิติ อตโถ.

เตน โส มุณี -อิติ: “กสมา ปน โส มุณี -อิติ เจ; ยั ฆญฐา วุตตการณั, เตน โส มุณี -อิติ อตโถ.

โย มุนาติ อุโก โลเก -อิติ: โย ปุคคโล อิมสมึ ขนธาทีโลเก ตลั้ว อารोเปตวา มินนโต วย

“อิม อชมตติกา ขนธา, อิม พาทิราติอาทินา นเยน อิม อุโก อตเถ มุนาติ.

มุณี เตน ปวุจจติ -อิติ: เตน การณน ‘มุณี -อิติ ปวุจจติ เอว -อิติ อตโถ.

เทสนาวसाने พหุ โสตาปตติผลาทีนึ ปापुณिसु -อิติ.

ติตถียวตถุ.

๙. อริยพาลีสีกวตฺถุ.

“น เตน อริโย โหติ -อิติ อิมิ ฌมมเทสนนํ สตฺถา เขตวเน วิหรนโต เอกิ อริยํ นาม พาลีสิกิ อารพภ กเถสิ.

[พรานเบ็ดต้องการให้พระศาสดาตรัสเรียกตนว่าอริยะ]

เอกทิวสํ ทิ สตฺถา ตสฺส โสตาปตฺติมคฺคสฺส อุนิสฺสยํ ทิสฺวา

สวตฺถิยา อุตฺตรทวารคามे ปิณฺฑทาย จริตฺวา ภิกฺขุสงฺฆปริวุโต ตโต อากฺขณฺติ.

ตสมิ ฆณเ ส พาลีสิกิ พฺลิเสน มจฺเณ คณฺหนโต พุทฺธปฺมุขํ ภิกฺขุสงฺฆํ ทิสฺวา พฺลิสฺยภูฏิ ฌพฺเพตฺวา อภูฏาสิ.

สตฺถา ตสฺส อวิหฺเว ฐาเน นินฺวตฺติตฺวา ฐิตฺวา “ตฺวํ กิณฺนาโม, ตฺวํ กิณฺนาโม -อิติ สารีปุตฺตตฺเถราทินํ นามานิ ปุจฺฉิ.

เตปิ “อหํ สารีปุตฺโต, อหํ โมคคฺคฺลาโนติ อตฺตโน อตฺตโน นามานิ กถยิสฺสุ.

พาลีสิกิ จินฺเตสิ “สตฺถา สพฺเพสํ นามานิ ปุจฺฉติ, มมาปิ นามํ ปุจฺฉิสฺสติ มณฺเญ -อิติ.

[ลักษณะผู้เป็นอริยะและไม่ใช่อริยะ]

สตฺถา ตสฺส อิจฺฉิ ญตฺวา “อุปาสก ตฺวํ โก นาม -อิติ” ปุจฺฉิตฺวา, “อหํ ภนฺเต อริโย นาม -อิติ วุตฺเต,

“น อุปาสก ตาทีโส ปาณฺดาปตี อริโย นาม โหติ, อริโย ปน มหาชนสฺส อวิหีสฺนภาเว ฐิตฺวา อิมิ คากฺขมาห

“น เตน อริโย โหติ เยน ปาณฺดานิ หีสฺติ;

อหีสฺสา สพฺพปาณานํ ‘อริโยติ ปุจฺฉติ -อิติ.

[แก้อรธ]

ตตฺถ “อหีสฺสา -อิติ: อหีสฺเนน.

อหํ วุตฺตํ โหติ “เยน ปาณฺดานิ หีสฺติ, น เตน การณเณ อริโย โหติ;

โย ปน สพฺพปาณานํ ปาณฺดาปตีนา อหีสฺเนน เมตฺตาทีภาวนาย ปติภูฏิตฺตฺตา หีสฺโต อารา ฐิตฺวา, อโย ‘อริโยติ ปุจฺฉติ -อิติ อตฺถโถ.

เทสนาวสานเ พาลีสิกิ โสตาปตฺติมเล ปติภูฏหิ.

สมปตฺตานปี สาดฺธิกา เทสนา อโหสิ -อิติ.

อริยพาลีสีกวตฺถุ.

๑๐. สมพหุลภิกขุวตถุ.

“น สीलพพตมตเตน -อิตติ อิมิ ฌมมเทสนิ สุตถา เขตวเน วิหรนโตะ สมพหุเล สีลาทิสมนนเน ภิกขุ อารพภ กเถสิ.

[ยังไมลีนิกเลส ก็อย่าประมาทในคุณธรรมที่มี]

เตสุ กิร เอกจจัน เหว อโหสิ “มยิ สมปนนสีลา, มยิ ฐตงคธรา, มยิ พหุสุตธา, มยิ ปนตเสนาสนวาสิโน, มยิ ฌานลาภีโน”,
น อมหากิ อรหตติ ทุลลภิ, อิจฉิตทิวเสเยว อรหตติ ปาปุณิสสาม -อิตติ.

เยปิ ตตถ อนาคามีโน, เตสปี เอตทโหสิ “น อมหากิ อิทานิ อรหตติ ทุลลภิ -อิตติ.

เต สพเพปิ เอกทิวสิ สตถาริ อุปสงกมิตวา วนทิตวา นิสินนา “อปปี นุไซ โว” ภิกขเว ปพพิชิตกัจจิมตถกั ปตติ -อิตติ สตถารา ปุฎฐา
เอวมาหสิ “ภนเต มยิ เอวรูปา จ เอวรูปา จ; ตสมา ‘อิจฉิตทิวเสเยว อรหตติ ปตติ สมตถมาหิติ จินเตตวา วิหราม -อิตติ.

สตถา เตสั วจัน สุตวา “ภิกขเว ภิกขุณา นาม ปริสุทธีสีลาทิมตเตน วา อนาคามีสมตเตน วา ‘อปปีโน ภาวทกขณติ ทฏฐัน วฏฐติ,
อาสวภขยั ปน อปตวา ‘สุขิตโตมทิติ จิตติ น อุปปาเทตพพิ -อิตติ วตวา อีมา คาถา อภาสิ

“น สीलพพตมตเตน	พาหุสจเจเน วา ปน
อถวา สมาธิลาเภเน	วิวิตตสยเนเน วา
‘มุขามิ เนกขมมสุขั	อปุชชชเนเสวิตั’
ภิกขุ วิสสาสมาปาทิ	อปตโต อาสวภขยั -อิตติ.

[แก้อรธ]

ตตถ “สีลพพตมตเตน -อิตติ: จตุปริสุทธีสีลตเตน วา เตรสธตงคคณมตเตน วา.

พาหุสจเจเน วา -อิตติ: ตินณั ปิฎกานั อุกคทิตมตเตน วา.

สมาธิลาเภเน -อิตติ: อฏฐสมาปตติลาเภเน วา.

เนกขมมสุขั -อิตติ: อนาคามีสุขั. ตสมา ‘อนาคามีสุขั มุขามิ -อิตติ เอตตกมตเตน วา.

อปุชชชเนเสวิตั -อิตติ: ปุชชชเนหิ อเสวิตั อริเยหิ เสวิตเมว.

ภิกขุ -อิตติ: เตสั อญญตรมालปนโตะ อาห.

วิสสาสมาปาทิ -อิตติ: วิสสาสั น อาปชเชยย.

อิทัง วุตติ โหติ “ภิกขุ, อิมินา สมปนนสีลาทิมตเตน

‘มยหิ ภโว อปปีโก ปริตตโกติ อาสวภขยสงฆาต อรหตติ อปตโต หุตวา ภิกขุ นาม วิสสาสั น อาปชเชยย;

ยถา ทิ อปมตตโกปิ คุโธ ทุคคณโธ, เหว อปมตตโกปิ ภโว ทุกโข -อิตติ.

เทสนาวสาเน เต ภิกขุ อรหเต ปติฎฐหิสสุ.

๑ ส. ย. ฌานาภินญาบาลาภีโน.

๒ ส. ย. “โหวติ นตถิ.

สมปตตานปี สาคติกา เทศนา อโหสิ -อติ.

สมพหุลภิกขุวัตถุ.

ชมมภูจวคควณนา นิภูจिता.

เอกุนวีสติโม วคโค.

๒๐. มคควคควณณา

๑. ปญจสตภิกขุขัตถุ.

“มคคานภุจฺจติโกติ อิมํ ฐมฺมเทสนํ สตุถา เซตวเน วิหรนฺโต ปญจสเต ภิกขุ อารพภ กเถสิ.

[พวกภิกษุพูดถึงทางที่ตนเที่ยวไป]

เต กิร, สตุถริ ชนปทจาริกํ จริตฺวา ปุณฺ สวาทถิมาคเต, อุปฏฺฐานสาลาเย นิสิตฺตฺวา “อสุกคามโต อสุกคามสส มคโค สโม, อสุกคามสส มคโค วิสโม, สสภฺขโร, อสภฺขโรติอาทินา นเยน อตฺตนา^๑ วิจริตมคคํ อารพภ มคคกถํ กเถสิ.

[อริยมรรคเป็นทางให้พ้นทุกข์]

สตุถา เตสํ อรหตฺตสส อุปนิสฺสยํ ทิสฺวา ตํ ฐานํ อาคนฺตฺวา ปญญตฺตาสเน นิสินฺโน “กาย นุตฺถ ภิกขเว เอตฺรหิ กถาย สนฺนินฺนินา -อิตฺติ ปุจฺฉิตฺวา, “อิมาย นาม -อิตฺติ วุตฺเต, “ภิกขเว อโย พาทริภมคโค, ภิกขุณา นาม อริยมคฺเค กมฺมํ กาตุ วฏฺฏติ, เอวํ กโรนฺโต ภิกขุ สพฺพทฺทฺชา ปมฺุจฺจติ -อิตฺติ วตฺวา อีมา คธา อภาสิ

“มคคานภุจฺจติโก เสฏฺฐุ	สจฺจานํ จตุโร <u>ปทา</u> ,
<u>วิราโค</u> เสฏฺฐุ ฐมฺมานํ	ทิปทานญจ จกฺขุมา;
เอเสว <u>มคโค</u> นตถญญ	ทสฺสนสฺส วิสุทฺธิยา,
เอตถฺหิ <u>ตฺมเห</u> ปฏฺิปปชถ	มารเสนปโปมฺหนํ,
เอตถฺหิ <u>ตฺมเห</u> ปฏฺิปนฺนา	ทฺกฺขสฺสนตํ กริสฺสถ;
อกฺขาโต โว ^๒ มยา <u>มคโค</u>	อญฺญาเย สลลสฺตถนํ
ตฺมเหหิ กิจฺจํ <u>อาตปโป</u> ,	อกฺขาตาโร <u>ตถาคตา</u> ,
ปฏฺิปนฺนา ปโมกฺขนฺติ	ฉายิโน มารพฺนธนา -อิตฺติ.

[แก้บรรณ]

ตตฺถ “มคคานภุจฺจติโกติ: ชงฺฆมคคาคาทย วา โหนฺตุ ทฺวาสุจฺจติภุจฺจติคตฺมคคา วา.

สพฺเพสฺปิ มคคานํ สมมาทิภุจฺจติอาทิจฺจ อญฺเจหิ มิจฺฉาทิภุจฺจติอาทิจฺจ อญฺฐนฺนํ ปทานกโร^๓ นิโรธมารมฺมณํ กตฺวา จตฺตฺสปี สจฺเจสุ ทฺกฺขปฺริชานนาทิจฺจจํ สารยมาโน อญฺฐนฺนํ มคโค เสฏฺฐุ อุตฺตโม.

| สจฺจานํ จตุโร ปทา -อิตฺติ: “สจฺจํ ภณฺ, น กฺุชฺฌเยย -อิตฺติ อาคตํ วจฺจิจฺจ วา โหตุ

“สจฺจํ พฺราหฺมณ, สจฺจํ ชตฺติโยติอาทิจฺจ สมมติสจฺจ วา “อิทฺเมว สจฺจํ, โมฆมฺมญฺญ^๔ -อิตฺติ^๕ ทิภุจฺจิจฺจ วา

“ทฺกฺข อริยสจฺจนฺติอาทิจฺจ ปรมตฺถสจฺจ วา,

สพฺเพสฺปิ อิมสํ สจฺจานํ ปฺริชานิตฺตฺพตฺเถน ปทาตฺตฺพตฺเถน สจฺจิกาทฺตฺพตฺเถน ภาเวตฺตฺพตฺเถน เอกปฏฺิเวรณตฺเถน จ ตถปฏฺิเวรณตฺเถน จ “ทฺกฺข อริยสจฺจนฺติอาทิจฺจ จตุโร ปทา เสฏฺฐา นาม. |

๑ ส. ม. ย. อตฺตโน.

๒ ส. ม. ย. มารสเสตํ ปโมมฺหน.

๓ ส. ย. เว.

๔ ส. ม. ย. ปทานํ กโรนฺโต.

๕ อจ. ทสก. ๒๔/๒๑๐.

วิราโค เสฏฐิโณ ฐมมานัน -อิติ: “ยาวตา ภิกขเว ฐมมา สงขตา वा असंगता वा, วิราโค เตส [ฐมมานัน] อคคมกขายติ -อิติ” วจนโต
สพพฐมมานัน นิพพานสงขาโต วิราโค เสฏฐิโณ.

ทิปทานญจ จกขุมา -อิติ: สพเพสปี เทวมนุสสาทิเกทานัน ทวิปทานัน ปณจहि จกขุहि จกขุมา ตถาคโต เสฏฐิโณ.

จสทโท สมปิณฑนตโต อรูปฐมเม สมปิณฑเทติ; ตสมา อรูปฐมมานันปี ตถาคโต เสฏฐิโณ อุตตโม.

ทสสนสส วิสุทฐิยา -อิติ: มคคผลทสสนวิสุทฐตถ โย มया “เสฏฐิโณติ วุตโต, เอเสว มคโค; นตถญโย.

เอตํ हि -อิติ: ตสมา ตุมहे เอตमेव ปฏิปชช.

मारसेनपुमोहनं -อิติ: เอตं हि “मारमोहनं मारवणजनं -อิติ वुज्जति.

ทุกขสส -อิติ สกลสสาปี วญ्ञุทุกขสส อนตํ ปริจเจทํ กริสสธ -อิติ อตโธ.

สลดสตถนํ -อิติ:

ราคสลาทีนํ สตถนํ นิम्मถนํ อพพาหณํ เอตं มคคํ मया विना अनुसस्वातीहि อตตปจจกขโต ญत्वาว อयं มคโค อกขาโต,

อิทานิ तुमहेहि गिलेसानं आतापनेन “आतपुपं -อิติ संगं कत्तं तसस अठिमत्तथा सम्मपप्रानविरियं गिज्जं ग्रณियं,

गेवलं हि अकขาतारो ตถาคता; तसमा तेहि अकखतवसेन ये पुप्पिपनना त्वीहि णानेहि णायिโน,

ते तेणुमिक्खुण्णसंगता मारणणा पโมक्खन्ति -อิติ อตโธ.

เทसनาวसाने ते ภิกขु อรहतเต ปติญ्ञุหิสु.

สมปตตานปี सात्थिका ธम्मเทसना ओहसि -อิติ.

ปณจสตภิกขุวตถุ.

๒. อปรํ ปณจสตภิกขุวตฺถ.

“สพเพ สงฺขารธา -อิตฺติ อิมํ ฌมฺมเทสนํ สุตถา เขตฺตวเน วิหรนฺโต ปณจสเต ภิกขุ อารพฺภ กเถสิ.

[ภิกษุเรียนกัมมฐาน]

เต กิร สตฺถุ สนฺติเก กมฺมฐานัน คเหตฺวา อรณฺเณ ฆเณตฺวาปี วายมนตฺวาปี อรหตฺตํ อปรตฺวา

“วิเสเสตฺวา กมฺมฐานัน อุกคณฺหิสสาม -อิตฺติ สตฺถุ สนฺติเก อคฺมฺสุ.

[ทางแห่งความหมจดจ]

สุตถา “กีนฺนุ โข อิมสํ สปรายํ -อิตฺติ วิมฺสนฺโต “อิมํ กสฺสปทฺตกาเล วิสตีวสฺสทฺสสาณิ อนิจฺจลภฺขณเณ อนฺนุญฺญชฺชีสุ:

ตฺสมา อนิจฺจลภฺขณเณเนว เตสํ เอกํ คถํ เทเสตฺถุ วฏฺฐติ -อิตฺติ จินฺเตตฺวา

“ภิกฺขเว กามภวาทิสฺสุ สพฺเพปิ สงฺขารธา หุตฺวา อภวตฺถเณ อนิจฺจาเอว -อิตฺติ อิมํ คถมาห

“สพเพ สงฺขารธา อนิจฺจาติ ยทา ปณญาย ปสฺสตี,
อถ นินฺพินฺทติ ทฺกฺเข, เอส มคฺโค วิสุทฺธิยา -อิตฺติ.

[แก้อรธ]

ตตถ สพฺเพ สงฺขารธา -อิตฺติ: “กามภวาทิสฺสุ อปรปฺนนา ขนฺธา ตตถ ตตฺถเณว นินฺรฺชมนฺโต อนิจฺจา -อิตฺติ ยทา วิปฺสสนาปณญาย ปสฺสตี,

อถ อิมสฺมี ขนฺธปริหรณฺทฺกฺเข นินฺพินฺทติ. นินฺพินฺทนฺโต ทฺกฺขปริชานนาทิวเสณ สจฺจานิ ปฏฺวิวิชฺชตี.

เอส มคฺโค วิสุทฺธิยา -อิตฺติ: วิสุทฺตถาย โวทานตถาย เอส มคฺโค -อิตฺติ อตฺถเณ.

เทสนาวสาเน เต ภิกฺขุ อรหตฺเต ปติภฺฐทิสฺสุ.

สมปตฺตปริสายปี สาทถิกา เทสนา อโหสิ -อิตฺติ.

อปรํ ปณจสตภิกขุวตฺถ.

ทฺติยคากายปี เอวรฺฐปเมว วตฺถ.

ตทา ทิ ภควา เตสํ ภิกฺขุณฺ ทฺกฺขลภฺขณเณ กตาทิโยคภวํ ญตฺวา “ภิกฺขเว สพฺเพปิ ขนฺธา ปฏฺวีพฺนตฺถเณ ทฺกฺขา เอว -อิตฺติ วตฺวา

อิมํ คถมาห

“สพเพ สงฺขารธา ทฺกฺขาติ ยทา ปณญาย ปสฺสตี,
อถ นินฺพินฺทติ ทฺกฺเข, เอส มคฺโค วิสุทฺธิยา -อิตฺติ.

[แก้อรธ]

ตตถ “ทฺกฺขา -อิตฺติ: ปฏฺวีพฺนตฺถเณ ทฺกฺขา.

เสสํ ปุริมสทิสเมว.

ตฺติยคากายปี เอสว นโย.

เกวลํ ติ เอตถ ภควา เตสํ ภิกขุณํ ปุพฺเพ อนตฺตลขณเณ อนนฺยุตฺตภาวํ ญตฺวา

“ภิกฺขเว สพฺเพปิ ขฺนฺธา อวสวตฺตนตฺเถน อนตฺตา เอว -อิตฺติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

“สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตาติ ยทา ปณฺญาย ปสฺสตี,
อถ นินฺพิณฺหิตี ทฺกฺเข. เอส มคฺโค วิสุทฺธิยา -อิตฺติ.

[แก้อรธ]

ตตถ “สพฺเพ ธมฺมา -อิตฺติ: ปณฺจกฺขฺนฺธาเอว อธิปฺเปตา.

อนตฺตา -อิตฺติ: “มา ชีรฺนตฺถ มา มียนฺตฺถ -อิตฺติ วเส วตฺเตตฺถํ น สกฺกา -อิตฺติ อวสวตฺตนตฺเถน อนตฺตา สฺสญฺญา อสฺสามิกกา อนิสฺสรา -อิตฺติ อตฺถโ.

เสสํ ปุริมสฺทิสเมว -อิตฺติ.

๓. ปธานกมมิกตีสสตุเถรวตถุ.

“อุฏฐานกาลมहि -อิติ อิมั ฌมมเทสนั สตุถา เขตวเน วิหรนโต ปธานกมมิกตีสสตุเถรึ อารพภ กเถสิ.

[พวกภิกษุประสงค์จะกราบทูลคุณที่ตนได้]

สาวตถิวาสินั กิร ปญจสตา กฺลปุตฺตา สตุถุ สนฺติเก ปพฺพชิตฺวา กมฺมภูฏานั คเหตุวา อรณฺญํ อคฺมัสสุ.

เตสุ เอโก ตตฺถเว โอหึยิ.

อวเสสา อรณฺญเ สมณธมฺมํ กโรนฺตา อรหตฺตํ ปตฺวา “ปฏิทฺทชฺคฺคณั สตุถุ อารุเจสฺสาม -อิติ ปุน สาวตถึ อคฺมัสสุ.

เต สาวตถึโต โยชนมตฺเต เอกสมึ คามเก ปินฺชาย จรฺนเต ทิสฺวา เอโก อุปาสโก ยาคฺคตฺตาทีหิ ปฏิมานตฺวา
อนุโมทณั สุตฺวา ปุนทิวสตุถาย นิมนฺเตสิ.

เต ตทเหว สาวตถึ คนฺตฺวา ปตฺตจิวริ ปฏิสามตฺวา สายณฺหสมเย สตุถารึ อุปสงกมิตฺวา วนฺทิตฺวา นิสึทิสฺสุ.

สตุถา เตหิ สทฺธิ อติวिय ตฺมฺญึ ปเวทยมาโน ปฏิสนฺถารมกาสิ.

[ความไม่รู้จักกาลให้เกิดความเดือดร้อน]

อถ เนสึ ตตฺถ โอหึโน^๑ สหายภิกฺขุ จินฺเตสิ “สตุถุ อิมเหทึ สทฺธิ ปฏิสนฺถารึ กโรนฺตสฺส มุขึ นปฺโปหติ,
มยหึ ปน มคฺคผลภาวาเน มยา สทฺธิ น กเถติ, อชฺเชว อรหตฺตํ ปตฺวา สตุถารึ มยา สทฺธิ กถาเปสฺสามิ -อิติ.

เตปิ ภิกฺขุ “มยึ อาคมนมคฺเค เอเกน อุปาสเกน สาวตฺตนาย นิมนฺติตา ปาโตว ตตฺถ คมิสฺสาม -อิติ สตุถารึ อปฺโลเกสฺสุ.

อถ เนสึ สหายภิกฺขุ สพฺพรตฺตี จงกมนโต นิทฺทาวเสน จงกมนโกฏฺธิยึ เอกสมึ ปาสาณผลเก ปติ.

อฺรุญฺญิ ภิกฺขชึ.

โส มหาสทฺเทเน วิรวิ.

ตสฺส เต สหายกา ภิกฺขุ สทฺทํ สยชานิตฺวา อิตโต จิตโต จ อุปชาริวิสฺสุ.

เตสึ ทิปฺ ขาเลตฺวา ตสฺส กตตพฺพกิจฺจํ กโรนฺตานมฺเยว, อฺรุโณ อฺรุญฺญหิ.

เต ตํ คามํ คนฺตุํ โอภาสํ น ลภิสฺสุ.

[ทรงแสดงขาดกในเรื่องไม่รู้จักกาล]

อถ เน สตุถา อาห “กึ ภิกฺขเว ภิกฺขาจารคามํ น คมิตฺถ -อิติ.

เต “อาม ภนฺเต -อิติ ตํ ปวตฺตี อารุเจสฺสุ.

สตุถา “น ภิกฺขเว เอส อิทาเนว ตฺมฺหากํ ลากนฺตรายํ กโรตฺติ, ปุพฺเพปิ อกาสิเยว -อิติ วตฺวา เตหิ ยาจิตโต อตีตํ อารหิตฺวา

“โย ปุพเพ กรณียานิ ปจฉา โส กาคุมิจฉติ,
วรุณกภูฏฐิ ภาณโฆว” ส ปจฉา อนุตปติ -อิติ

ชาตก^๑ วิตถารเสสิ.

ตทา กิร เต ภิกขุ ปญจस्ता มาณวกา อหสิ, กุสีตมาณวโก อโย ภิกขุ อโหสิ, อัจฉริโย ปน ตถาคโตว อโหสิ -อิติ.

สตถา อิมม ฆมมเทสนน อหริตวา “ภิกขเว โย หิ อญฺฐานกาลเ อญฺฐานน กโรติ อวสนนสงกปโป โหติ กุสีโต,
โส ฆานาภิเกท วิเสส นาคิจฉติ -อิติ วตวา อิมม คาคมาท

“อญฺฐานกาลมท อญฺฐหาโน
ยฺวา พลี อาลสิย อูปเต
สสนนสงกปโปโน กุสีโต
ปญญา มคค อลโส น วินทติ -อิติ.

[แก้อรธ]

ตตถ “อญฺฐหาโนติ: อญฺฐหาโนติ: อวายนโต.

ยฺวา พลี -อิติ: ปฐมโยพเพเน ฐิต พลสมปนโนปิ หตวา.

อาลสิย อูปเตติ: อลสกาวิ อูปเต โหติ ภูตวา ภูตวา สยติ.

สสนนสงกปโปโนติ: ตีหิ มิจฉาวิตถเกท สสุจฺจวสนนสงกปโปจิตโต.

กุสีโตติ: นิพพิริโย.

อลโสติ: โส มหาอลโส ปญญา ทญฺฐพ อริยมคค อปสสนโต น วินทติ น ลภติ -อิติ อตถ.

เทสนาวสานเ พหุ โสตาปตติผลาทินี ปาปุณีสสุ -อิติ.

ปธานกมมิกตีสสตุเถรวตถุ.

๒ ส. ม. ย. วรุณกภูฏฐิภาณโฆว.

๒ วรุณชาตก. ขุ. ชา. เอก. ๒๗/๒๓. ตพญฺฐกถา. ๒/๑๑๙.

๔. สูกรเปตวตถุ.

“วาจาอนุรกษี - อิติ อิมิ ฌมมเทสนิ สตถา เวฬุวเน วิหรนโต สูกรเปตี อารพภ กเถสิ.

[พระมหาโมคคัลลานเถระเห็นเปรต]

เอกสมิ ทิ^๑ ทิวเส มหาโมคคัลลานเถโร ลกขณตเถเรน สหธิ คิขมกุฎา โอรุหนโต เอกสมิ ปเทเส สิตัง กตวา

“โก นุ โข อวูโส เหตุ สิตสส ปาตุกมมาย - อิติ^๒ ลกขณตเถเรน ปุฏฐู “อกาโล อวูโส อิมสส ปณหสส, สตถุ สนติเก มัง ปุจเฉยยาสิ - อิติ วตวา ลกขณตเถเรน สหธิเยว ราชคเห ปิณฺขาย จริตวา ปิณฺขปาตปฏิกนโต เวฬุวนัง คนฺตวา^๓” สตถารัง วนฺทิตวา นิสิทิ.

อด นัง ลกขณตเถโร ตมตถัง ปุจฺฉิ.

โส อาห “อวูโส อหัง เอกัง เปตี อททส, ตสส ติวาตุตปฺปมาณัง สรริวั, ตัง มนุสฺสสรริสทิสัง, สิสั ปน สูกรสส วิย, ตสส มุเข นงคฺคฺกุ ชาตัง, ตโต ปุพฺวา ปคฺขรนฺติ; สุวาทัง ‘น เม เอวรูโป สตโต ทิฏฐูปุพฺโพติ ตัง ทิสวา สิตัง ปาตวากาสิ - อิติ.

[พระศาสดาตรัสรับรอง]

สตถา “จกฺขุภูตา วต ภิกฺขเว มม สาวกา วิหรนฺติ - อิติ วตวา

“อหฺมเปตี สตตัง โพรธมฺนฺเตเยว อททส, ‘เย ปน เม น สทฺทเหยฺยํ, เตสํ อหิตาย อสฺสาตี ปเรสํ อนุกมฺปาย น กเถสิ, อิทานิ^๔” โมคคฺลลนัง สกฺขี ลภิตวา กเถมิ, สจฺจํ ภิกฺขเว โมคคฺลลน อาห - อิติ.

ตัง สุตวา ภิกฺขุ สตถารัง ปุจฺฉิสฺสุ “กั ปน ภนฺเต ตสส ปุพฺพกมฺม - อิติ.

สตถา “เตนหิ ภิกฺขเว สฺมุณฺดา - อิติ อตีตัง อหริตวา ตสส ปุพฺพกมฺม กเถสิ:

[บุรพกรรมของสูกรเปต]

กสฺสปุพฺพทกาเล กิเรกสมิ คามกาวาเส เทว เถรา สมคฺควาสัง วสิสฺสุ.

เตสุ เอโก สฺมุจฺจิวสโส, เอโก เอกฺกนฺตฺจิวสโส.

โส อิตฺรสฺส ปตฺตจิวรมาทาย วิจิริ สามเณโร วิย สพฺพํ วตฺตปฏฺิวตฺตัง อกาสิ.

เตสํ เอกมาตุกฺจฺฉิยํ วุตฺตภาตานิ^๕ วิย สมคฺควาสัง วสนฺตานัง, วสนฺนฺฐานัง เอโก ฌมฺมกถิโก อาคมิ.

ตทา จ ฌมฺมสฺสวนทิวโส โหติ.

เถรา ตัง สงฺกณฺหิตวา “ฌมฺมกถิโน กเถหิ สປุริส - อิติ อาหังสุ.

โส ฌมฺมกถิ กเถสิ.

๑ ส. โส กิร เอกทิวส.

๒ ส. ย. ปาตุกมเม.

๓ ส. ย. อาคนตวา

๔ ส. ย. เอตถนฺตเร ‘เม - อิติ อตถิ.

๕ ส. ม. ย. วุตตภาตุน.

เถรา “ธมมกถิกโก โน ลทโร -อติ ตุมภูจิตตา ปุนทิวเส ตมาทาย จุรคามัม ปิณชทาย ปวิสิตวา ตตถ กตมตตกิจจา
“อาวุโส หิโยโย จิตฺตภูฐานโต^๑ โลกั ธมมกถั กเถหิ -อติ มนุสฺसानันฺ ธมมัม กถาเปสฺสุ.

มนุสฺสา ธมมกถั สุตวา ปุนทิวเสตถายปิ นิมนตยีสฺสุ.

เอวํ สมนตฺตา ภิกฺขวาจรรคาเมสฺสุ เทว เทว ทิวเส ตมาทาย ปิณชทาย จริสฺสุ.

ธมมกถิกโก จินฺเตสิ “อิม เทว อติมุกฺกา, มยา อุโภเปเต ปลาเปตฺวา อิมสฺมี วิหารเ วสิตฺ วฏฺฏติ -อติ.

โส สายํ เถรฺภูฐานันฺ คนฺตฺวา ภิกฺขุณฺ” อุกฺกุชฺชาย คตฺกालเ นีวตติตฺวา มหาเถรํ อุปสงฺกมิตฺวา “ภนฺเต กิณฺจิ วตตพฺพํ อตฺถิ -อติ วตฺวา,
“กเถหิ อาวุโส -อติ วุตเต, โลกั จินฺเตตฺวา “ภนฺเต กถา นาม มหาสาวชฺชา -อติ วตฺวา อกเถตฺวาว ปกฺกามิ.

อนฺุเถรสฺสาปิ สนฺติกั คนฺตฺวา ตเถว อกาสิ.

โส ทฺุคฺยทิวเส ตเถว กตฺวา, ตตฺยทิวเส เตสํ อตฺถิย โกตฺุทฺเหล อุปฺปนเน, มหาเถรํ อุปสงฺกมิตฺวา “ภนฺเต กิณฺจิ วตตพฺพํ อตฺถิ,
ตฺุมหากั ปน สนฺติเก วตฺตุนฺ วิสฺหามิ -อติ วตฺวา, เถเรน “โหตฺุ อาวุโส, กเถหิ -อติ นิปฺปิฟิโต อาห
“กั ปน ภนฺเต อนฺุเถโร ตฺุมเหหิ สทฺธิ วิสฺภาโค -อติ.

“สฺปฺบุริส กั นามตฺ กเถสิ, มย เอกมาตฺุจฺฉยิํ วุตฺถปฺุตฺตา วิย, อมฺเหสฺ อเกน ลทฺธํ อิตเรนาปิ ลทฺธเมว โหติ,
มยา เอตฺสส เอตตฺกั กาลั อฺคุณ ทิฏฺฐปฺุพฺโพ นตฺถิ -อติ.

“เอวํ ภนฺเต -อติ.

“อาม อาวุโส -อติ.

“ภนฺเต มํ อนฺุเถโร เอวมาห ‘สฺปฺบุริส ตฺุ กุลปฺุตฺโต,

‘อຍ มหาเถโร ลชฺซี เปสฺโลติ เอเตน สทฺธิ สมโภคั กโรนฺโต อุปฺปริกฺขิตฺวา กรเยยาสีติ. เอวเมส มํ อาคตฺทิวสโต ปฏฺฐาย วเทติ -อติ.

มหาเถโร ตํ สุตฺวาว กุทฺธมานโส ทนฺชากิหิตํ กุลาภาชนํ วิย ภิชฺชิ.

อิตฺโรปิ อุกฺกุชฺชาย อนฺุเถรสฺส สนฺติกั คนฺตฺวา ตเถว อโวจ.

โสปิ ตเถว ภิชฺชิ.

เตสฺสุ กิณฺจาปิ เอตตฺกั กาลั เอโกปิ วิสฺสุ ปิณชทาย ปวิฏฺฐปฺุพฺโพ นาม นตฺถิ, ปุนทิวเส ปน วิสฺสุ ปิณชทาย ปวิสิตฺวา,
อนฺุเถโร ปฺุเรตฺรํ อาคนฺตฺวา อุปฺภูฐานสาลาຍ อุกฺกุชฺชสิ, มหาเถโร ปจฺฉา อคฺมาสิ.”^๓

ตํ ทิสฺวา อนฺุเถโร จินฺเตสิ “กั นฺุ โช อิมสฺส ปตฺตจิวริ ปฏฺิคฺคเหตพฺพํ อุทาหฺ โน -อติ.

โส “นทานิ ปฏฺิคฺคเหตฺสสามิ -อติ จินฺเตตฺวาปิ “โหตฺุ, น มยา เอวฺรูป กตฺปฺุพฺพํ, มยา อตฺตโน วตฺตํ หาเปตฺ น วฏฺฏติ -อติ
จิตฺตํ มุทฺกั กตฺวา เถรํ อุปสงฺกมิตฺวา “ภนฺเต ปตฺตจิวริ เทถ -อติ อาห.

๑ ม. กถิตฺภูฐานโต ว.

๒ “ตตถ เทวเยว เถรา วสิสฺสุ -อติ ปุพฺเพ ทสฺสิตํ วิย อโหสิ.

๓ อาคจฺฉิ -อติ ยุตฺตตฺร.

อิติโร “คจจ พุพินิต, น ตฺว มม ปตตจิวริ ปฏิกคเหตุ ยุตตรูป -อิติ อจจริ ปหริตวา,
เตน “อาม ภนเต, อหปี ‘ตุมหากิ ปตตจิวริ น ปฏิกคเหตุสามิตี จินเตสี -อิติ วุตเต,
“อาวุโส นวก ก็ ตฺว จินเตสี ‘มม อิมสมิ วิหารเ โกจิ สงโค อตถิ -อิติ อาห.

อิติโรปี “ตุมเห ปน ภนเต กิเมว มณญญ ‘มม อิมสมิ วิหารเ โกจิ สงโค อตถิ -อิติ, เอโส โว วิหารเ -อิติ วตวา ปตตจิวรมาทาย นิกขมิ.

อิติโรปี นิกขมิ.

เต เอกมคเคนาปี อคนตวา, เอโก ปจฉิมทวารเณ มคค คณหิ, เอโก ปุรตถิมทวารเณ.

ธมมกถิโก “ภนเต มา เอว กโรถ, มา เอว กโรถ -อิติ วตวา “ติฏฐาวุโส -อิติ วุตเต, นิวตติ.

โส ปุนทิวเส จุรคามิ ปวิฏฐู, มนุสเสหิ “ภนเต ภทนต์ตา กุหิ -อิติ วุตเต, “อาวุโส มา ปุจจถ,
ตุมหากิ กฺลุปกา หิโย กลห กตวา นิกขมิสุ, อห ยาจนโตปี นิวตเตตุ นาสกขี -อิติ อาห.

เตสุ พาลา ตุนหิ อเหตุ, ปณชิตา ปน “อมเหหิ เอตตก กาลิ ภทนต์ตานิ กิถจิ ขลิต นาม น ทิฏฐูปุพพิ,
เตสิ ภย อุปปชชมานิ อิมิ นิสสาย อุปปนนิ ภวิสสติ -อิติ โทมนสสปตตวา อเหตุ.

เตปี เถรา คตถฐาเน จิตตสุขิ นาม น ลภิสสุ.

มหาเถโร จินเตสี “อโห นวกสส ภิกขุโน ภารिय กम्म กต, มุหุตต ทิฏฐุ นาม อาคนตฺกภิกขุ อาห ‘มหาเถเรณ สหธิ สมโภค มา อกาสิ -อิติ.

อิติโรปี จินเตสี “อโห มหาเถรสส ภารिय กम्म กต, มุหุตต ทิฏฐุ นาม อาคนตฺกภิกขุ อาห ‘อิมินา สหธิ สมโภค มา อกาสิ -อิติ.

เตสิ เนว สชฌาโย น มนสิกาโร อโหสิ.

เต วสสสตจเจเนน ปจฉิมทิสาย เอกิ วิหาริ อคมสุ.

เตสิ เอกเมว เสนาสน ปาปฺถนิ.

มหาเถเร ปวิสิตวา มลจเก นิสินเน, อิติโรปี ปาวิสิ.

มหาเถโร ตํ ทิสวาว สยชานิตวา อสฺสูนิ สนธาเรตุ นาสกขิ.

อิติโรปี มหาเถริ สยชานิตวา อสฺสุปฺณณหิ เนตเตหิ “กเถมิ นุ โข มา กเถมิ -อิติ จินเตตวา “น ต สทเธยยรูป -อิติ เถริ วนทิตวา อาห
“ภนเต อห เอตตก กาลิ ตุมหากิ ปตตจิวริ คเหตุวา วิจริ, อปี นุ เม กายทวาราทิสฺ ตุมเหหิ กิถจิ อसारูป ทิฏฐูปุพพิ -อิติ.

“น ทิฏฐูปุพพิ อาวุโส -อิติ.

“อถ กสมมา ธมมกถิกิ อโวจฺจถ ‘มา เอเตน สหธิ สมโภค อกาสิ -อิติ.

“นาห อาวุโส เอว กเถมิ, ตยา กิร มม อนฺตเร เอว วุตต -อิติ.

“อหปี ภนเต น วทามิ -อิติ.

เต ตสมิ ขณ “เตน อมเห ภินทิตฺกามาเนน เอว วุตต ภวิสสติ -อิติ ญตวา อณญมณญฺ อจจย เทสยิสฺ.

เต วสสสต จิตตสสาทํ อลภนต์ตา ตํ ทิวสํ สมคคา หุตวา “อายาม, ตํ ตโต วิหารา นิกกชฺตมิสสาม -อิติ ปกกมิตวา
อนฺอุปฺพเพน ตํ วิหาริ อคมสุ.

ธมมกถิโกปี เถเร ทิสวา ปตตจิวริ ปฏิกคเหตุ อุปคณฺหิ.

เถรา “น ตฺว อิมสมิ วิหาเร วสิตุํ ยุตตฺรโป -อิติ อจฺฉริ ปหฺริสุ.

โส สณฺฐาตุํ อสฺกโกนฺโต ตาวเทว นิกฺขมิตฺวา ปลาเย.

อถ นํ วิสตีวสฺสสทฺสทานิ กโต สมณฺธมโม สนฺธาเรตุํ นาสกฺขิ.

ตโต จริตฺวา อวิจิมฺหิ นิพฺพตฺโต เอกํ พุทฺธนฺตรํ ปจิตฺวา อิธานิ คิซฺมกฺกุญฺเฏ วุตฺตปฺปกาเรน อตฺตภาเวน ทุกฺขํ อนุโมติ.

[พระศาสดาตรัสพระธรรมเทศนา]

สฺตถา อิหํ ตสฺส ปุพฺพกมฺมํ อหริตฺวา “ภิกฺขเว ภิกฺขุณา นาม กายาทิหิ อุปสนฺตฺรเปณ ภวิตพฺพํ -อิติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

“วาจानุรฺกฺขี มนสา สุสํวฺโต
กาเยน จ อกฺุสลํ น กยิรา
เอเต ตโย กมฺมปเถ วิโสธเย
อาราธเย มคฺคมิสิปฺปเวทิตํ -อิติ.

[แก้อรธ]

ตสฺสโต “จตุณฺนํ วจีทฺวจริตานํ วชฺเชน วาจानุรฺกฺขี, อภิชฺมาทินํ อนุปฺปาทเนน มนสา สุกฺกุ สํวฺโต,
ปาณาติปาตาทโย ปชฺชนฺโต กาเยน จ อกฺุสลํ น กยิรา, เอว^๑ เอเต ตโย กมฺมปเถ วิโสธเย;
เอวํ วิโสธเนโต หิ สิลกฺขนฺธาทินํ เอสเกหิ พุทฺธาทิหิ อีสึหิ ปเวทิตํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ อาราธเยย -อิติ.

เทสนาวसान พฺหุ โสตาปตฺติผลาทินิ ปาปุณฺสีสุ -อิติ.

สูกรเปตวตถุ.

๕. โปฐิตตเถรวตถุ.

“โยคา เว -อิตติ อิมั ฌมมเทสนั สุตถา เขตวเน วิหรนโต โปฐิลั นาม เถร์ อารพภ กเถสิ.

[รู้มากแต่เอาตัวไม่รอด]

โส กิร สตตณนั พุทธานั สาสเน เตปิฏโก ปถจนนั ภิกขุสตันนั ฌมม วาเจสิ.

สุตถา จินเตสิ “อิมสส ภิกขุโน ‘อตตโน ทุกขนิสสรณั กิริสสามิ -อิตติ จิตตปิ นตถิ, สัเวเชสสามิ นั -อิตติ.

ตโต ปถุชชาย ตั เถร์ อตตโน อุปถุชชานัน อากตกาเล “เอहि ตัจฉโปฐิล, นิสสิท ตัจฉโปฐิล, ยahi ตัจฉโปฐิล -อิตติ วเทติ,
อุชชชาย คตกาเลปิ “ตัจฉโปฐิล คโตติ วเทติ.

โส จินเตสิ “อหัง สาธุภูทธานิ ตีณิ ปิฏกานิ ธาเรมิ, ปถจนนั ภิกขุสตันนั อชฺชารส มหาคเณ ฌมม วาเจมิ,
อถ จ ปน มั สุตถา อภิกขณั ‘ตัจฉโปฐิลาติ วเทติ, อพธา มั สุตถา ฌมานาทินั อภาเวเน เอวั วเทติ -อิตติ.

โส อุปปนนสัเวโค “อรณญั อิทานิ ปวิสิตวา สมณฌมม กิริสสามิ -อิตติ สยเมว ปตตจิวรั สัวิทิตวา
ปจจุสกาลเล สพพจจา ฌมม อุกคณหิตวา^๑ นิกขมนเตน ภิกขุณา สหสิ นิกขมิ.

ปริเวเณ นิสสิทิตวา สชฌายนตตา ตั “อาจริโยติ น สลลกเชสุ.

โส วิสั โยชนสตั คนตวา, เอกสมิ อรณญวาเส ตีส ภิกขุ วสนติ, เต อุปสงกมิตวา สงฆตเถร์ วนทิตวา
“ภนเต อวสสโย เม โทถ -อิตติ อาห.

“อาวุโส ตวั ฌมมภถิโก, อมเหหิ นาม ตั นิสสาย ภิกขุ ชาณิตพพิ ภเวย, กสมมา เอวั วเทสิ -อิตติ.

“มา ภนเต เอวั กโรถ, อวสสโย เม โทถ -อิตติ.

[วิธีขจัดมานะของพระโปฐิละ]

เต ปน สพเพ ชีณาสวาว.

อถ นั มหาเถโร “อิมสส อุกคหัง นิสสาย มาโน อตถิเยว -อิตติ อนุเถรสส สนตีกั ปหิณิ.

โสปิ ตั เตถวาท.

อิมินา นีหาเรณ สพเพปิ ตั เปเสนตทา ทิวาฐุชชานเน นิสสิทิตวา สัจจิมม กโรนตสส สพพนวกสส สตตวสสิกสามเณรสส สนตีกั ปหิณิสสุ.
เอวมสส มานั นีหริสสุ.

[พระโปฐิละหมดมานะ]

โส นีหตมานโน สามเณรสส สนติเก อถชลิ ปคคเหตวา “อวสสโย เม โทหิ สปัปฺริส -อิตติ อาห.

“อโห อาจริย กิ นามตัง กเถถ, ตุมเห มหุลลกา พุสสุตทา, ตุมหากัง สนตีกะ มยา ภิกขุ การณั ชาณิตพพิ ภเวย -อิตติ.

“มา เอวั กิริ สปัปฺริส, โทหิเยว เม อวสสโย -อิตติ.

๑ ส. ย. ปคคณหิตวา.

“ภนเต สเจ โอวาทกขมา ภวิสสธ, ภวิสสามิ โว อวสสโย -อติ.

“โหมิ สปุริส. อหิ, ‘อคคิ ปวิสาดิ วุตเต, อคคิปี ปวิสสสามิ เอว -อติ.

[พระโปฐิตะปฏิบัติตามคำสั่งสอนของสามเณร]

อด นั โส อวิทุเร เอกิ สริ ทสเสตวา “ภนเต ยถา นินตถปารุตวา อิมิ สริ ปวิสธ -อติ อาห.

โส หิสส มหคฆานัน พุฏญจิวรานัน นินตถปารุตกาวิ ญตวาปี “โอวาทกขโม นุ โข โน -อติ วิมนโต เอวมาห.

เถโรปี เอกวจนเนว โอตริ.

อด นั จิวรกณณานัน เตมนกาเล “เอถ ภนเต -อติ วตวา, เอกวจนเนว อาคนตวา ฐิติ อาห “ภนเต เอกสมิ วมมิเก ฉ ฉิททานิ, ตตถ เอเกน ฉิทเทน โคธา อนโต ปวิฏฐา, ตั คณหิตุกาโม อิตรานิ ปญจ ฉิททานิ ถเกตวา ฉญฐัน ฆินทิตวา ปวิฏฐจฉิทเทเนว คณหาติ; เอวิ ตุมเหปี ฉทวาริเกสุ อารมมณเสสุ^๑ เสสานิ ปญจ ทวารานิ ปิธาย มโนทวาเร กम्म ปญฐเปถ -อติ.

พหุสสุตสส ภิกขุโน เอตตเกเนว ปทิปุชชลนั วิย อโหสิ.

โส “เอตตกเมว โหตุ สปุริส -อติ กรชกาเย ญานัน โอตาระตวา สมณธมมึ อารภิ.

[ทางเจริญและทางเสื่อมแห่งปัญญา]

สตถา วิสโยชนสต มตถเก นิสินโนว ตั ภิกขุ โอลเกตวา “ยถายายิ ภิกขุ ฐริปลโย; เอวเมว เตน อตตานัน ปติฏฐาเปตึ วญญติ -อติ จินเตตวา เตน สทธิ กเถนโต วิย โอภาสั ผริตวา อิมิ คากมาห

“โยคา เว ชายเต <u>ฐริ</u> ,	อโยคา <u>ฐริสงขโย</u> ,
เอตึ เทวธาปลั ญตวา	ภวาย วิภวาย จ
ตถตตานัน นินเวเสย;	ยถา <u>ฐริ</u> ปวฑฒติ -อติ.

[แก้อรธ]

ตตถ “โยคา -อติ: อญฐตตีสาย อารมมณเสสุ โยนิโส มนสิการา.

ฐริ -อติ: ปฐวิสมาย วิตถตาย ปญญาเยตึ นามิ.

สงขโยติ: วินาโส.

เอตึ เทวธาปลั -อติ: เอตึ โยคญจ อโยคญจ.

ภวาย วิภวาย จ -อติ: วฑฒนิยา จ อวฑฒนิยา จ.

ตถตตานัน -อติ: ยถา อัย ฐริสงขตา ปญญา ปวฑฒติ; เอวิ อตตานัน นินเวเสย -อติ อตโถ.

คากาวसान โปฐิตเถโร อรหตเต ปติฏฐหิ -อติ.

โปฐิตเถรวตถ.

๖. มหาลกตเถรวตถุ.

“วนํ ฉินฺทถ -อิตฺติ อิมํ ฌมฺมเทสํ สตถา เซตวเน วิหฺรณฺโต สมฺพหุเล มหาลลเก ภิกฺขุ อารพฺภ กเถสิ.

[พวกภุมมพิละฆราวาสออกบวช]

เต กิร คิหิกาลे สวตถิยํ ภูมฺมพิกา อพฺพมา มหฺทธนา อลฺลยฺมณฺญํ สหายกา เอกโต ปุณฺณยานิ กโรนฺตนา สตถุ ฌมฺมเทสํ สุตฺวา
“มยํ มหาลลกา, กั โน ฆราวาเสณ -อิตฺติ สตถารํ ปพฺพชฺชํ ยาจิตฺวา ปพฺพชฺสี.

มหาลลกาเวณ ปน ฌมฺมํ ปริยาปุณฺนิตํ อสฺสโกนฺตนา วิหฺรณฺตปริยนฺเต ปณฺณสาละ กาทเรตฺวา เอกโต วสีสุ,

ปิณฺฑทาย จรณฺตปิ เยภฺยเยน ปุตฺตทารสเสว เคหํ คนฺตฺวา ภูณฺชฺสี.

[พวกภิกษุแสร้งให้รำพันถึงอุบาสิกา]

เตสุ เอกสฺส ปุราณหฺตฺติยิกา มธฺรปาณิกา นาม.

สา เตสํ สพฺเพสํปิ อูปการิกา ओहिสี; ตสฺมา สพฺเพปิ อตฺตนา ลทฺธํ อาหารํ คเหตฺวา ตสฺสาเอว เคเห นิสีทิตฺวา ภูณฺชนฺติ.

สาปิ เนสํ ยถาสนฺนิติตํ สุปฺพยณฺชนํ เทติ.

สา อลฺลยฺตเรณ อาพาธเณ ภูณฺฐา กาลมกาสิ.

อถ เต มหาลลกตเถรวา สหายกตเถรสฺส ปณฺณสาลาโย สนฺนิปตฺติตฺวา อลฺลยฺมณฺญํ คีวาสุ คเหตฺวา

“มธฺรหฺตฺตธฺรสา อุบาสิกา กาลกตา -อิตฺติ วิลปนฺตนา โรทิสฺสุ,

ภิกฺขุหิ จ สมฺนตโต อูปชาวิตฺวา “กิมิทํ อาวุโสติ ภูณฺฐา “ภนฺเต สหายสฺส โน ปุราณหฺตฺติยิกา กาลกตา,

สา อมฺหากํ อตีวีย อูปการิกา, อิทานิ กุโต ตถารูปํ ลภิสฺสาม, อิมินา การเณน โรทาม -อิตฺติ อาหํสุ.

[พระศาสดาตรัสถามพวกภิกษุทั้งหลาย]

ภิกฺขุ ฌมฺมสภายํ กถํ สมฺภูฐาเปสฺสุ.

สตถา อากนฺตฺวา “กาย นุตถ ภิกฺขเว เอตฺรหิ กถาย สนฺนินฺนินา -อิตฺติ ปุจฺฉิตฺวา, “อิมาย นาม -อิตฺติ วุตฺเต, “น ภิกฺขเว อิทาเนว,

ปุพฺเพเปเต, ตสฺสา กากโยนินํ นินฺพตฺติตฺวา สมฺพุทฺทตีเร จรฺมานาย สมฺพุทฺทอุมิยา สมฺพุทฺทํ ปเวเสตฺวา มาริตาย,

กากา หุตฺวา โรทิตฺวา ปริเทวิตฺวา, ‘ตํ นีหฺริสฺสามาติ มฺขตฺถนฺนเกหิ มหาสมฺพุทฺทํ อุสฺสยฺจนฺตนา กิลมฺสี -อิตฺติ วตฺวา อตีตํ อาหฺริตฺวา

“อปี นุ หนฺนกา สนฺตา, มฺขลฺยจ ปริสฺสสฺสติ,

โอรัมม น ปาเรม, ปุเรตฺว มโหฺตฺริ -อิตฺติ

อิมํ กากชาตกํ^๑ วิตถาเรตฺวา เต ภิกฺขุ อามนฺเตตฺวา “ภิกฺขเว รากโทสโมหวนํ นิสาย ตฺมเหหิ อิทํ ทุกฺขํ ปตฺตํ, ตํ วณํ ฉินฺทิตํ วฏฺฐติ,

เอวํ นินฺททุกฺขา ภวิสฺส -อิตฺติ วตฺวา อีมา คธา อภาสิ

“วนํ ฉินฺทถ มา รุกฺขํ, วนโต ชายเต ภยํ,

เฉตฺวา วณํ วนภูณฺญจ นินฺพนา โทถ ภิกฺขโว;

ยวณฺหิ วณฺฺฐุ น ฉิขฺชติ
อนฺมตฺโตปิ นรฺสฺส นาริสุ
ปฏฺิพฺพทฺธมฺโนว ตาว โส
วจฺโฉ ชีรฺปโกว มาตริ -อิติ.

[แก้อรรถ]

ตตถ “มา รุกข์ -อิติ: สตถารธา หิ “วณฺ ฉินฺทถ -อิติ วุตฺเต, เตสํ อจิริปฺพพฺพิชิตานํ “สฺตถา อมฺเห วาสีอาทีนํ คเหตฺวา วณฺ ฉินฺทาเปติ
-อิติ รุกข์ ฉินฺทิตฺกามตาจิตฺตํ” อุปฺปชฺชติ; อถ เณ “มยา รากาทีกิลฺสวณฺ สนฺธาเยตฺ” วุตฺตํ, น รุกฺเข -อิติ ปฏฺิเสเนโต “มา รุกข์ -อิติ อาห.

วณฺโตติ: ยถา ปกฺติวณฺโต สีหาทิภยํ ชายติ; เอว ชาติอาทิภยํ ปิ กิลฺสวณฺโต ชายติ -อิติ อฺตโถ.

วณฺ วณฺฐุญฺจ -อิติ เอตถ มหฺนตา รุกฺขา วณฺ นาม, ขุพฺพทฺกา ตสฺมี วเน จฺฐิตา วณฺฐุญา นาม;

ปฺพพฺพตฺติกา รุกฺขา วา วณฺ นาม, อปฺราปรุพฺตติกา วณฺฐุญา นาม;

เอวเมว มหฺนตฺมหฺนตา ภาวทฺธมฺนกา กิลฺสา วณฺ นาม, ปวตฺตียํ วิปากทายกา วณฺฐุญา นาม;

ปฺพพฺพตฺติกา วา วณฺ นาม, อปฺราปรุพฺตติกา วณฺฐุญา นาม.

ตฺ ปน อุกฺยํ จตฺตถมคฺคญฺญาเณน ฉินฺทิตฺพฺพํ, เตนาห “เฉตฺวา วณฺ วณฺฐุญฺจ -อิติ.

นิพฺพนา โถถ -อิติ: นิกฺกิลฺสา โถถ.

ยวณฺหิ วณฺฐุติ: ยว เอส อนฺมตฺโตปิ กิลฺสวณฺฐุ นรฺสฺส นาริสุ น ฉิขฺชติ;

ตาว โส ชีรฺปโก วจฺโฉ มาตริ วีย ปฏฺิพฺพทฺธมฺโน ลคฺคจิตฺโต ว โหติ -อิติ อฺตโถ.

เทสนาวसानเ เต มหฺลลกตเถรวา โสตาปตฺติมฺเล ปติฏฺฐุหิสุ.

สมฺปตฺตานปี สาทฺถิกา เทสนา อโหสิ -อิติ.

มหฺลลกตเถรวตฺถุ.

๗. สารีปุตตตเถรสุสสทวิหริกวตถุ.^๑

“อุจฉินท -อิติ อิมั ฌมมเทสนั สตถา เขตวเน วิหระนโต สารีปุตตตเถรสุส สทวิหริกั อารพภ กเถสิ.

[บุตรช่างทองบวชแล้วได้กัมมัญฐานไม่ถูกจริต]

เอโก กิร สุวณณการกปุตโต อภิรุโป เถรสุส สนติเก ปพพิช.

เถโร “ตฺรณานั ราโค อุตสนโน โหติ -อิติ จินเตตวา ตสส รากปฏิกขาตาย อสุกมมญฺฐานัน อทาสี.

ตสส ปน ตํ อสปปายั; ตสฺมา อรณญฺํ ปริสิตวา เตมาสํ วายมนโต จิตเตกคคตตามตตปิ อลภิตวา ปุน เถรสุส สนติกั อากนตวา,
เถเรน “อุปฏฺฐิตํ เต อาวุโส กมมญฺฐานัน -อิติ วุตเต, ตํ ปวตตี อารเเจสิ.

อถสส เถโร “กมมญฺฐานัน น สมฺปชชตีติ โวसानัน อาปชฺชิตัน น วญฺญตี -อิติ วตวา ปุน ตเทว กมมญฺฐานัน สาธุกั กเถตวา อทาสี.

โส ทุตติยวเรปี กถจิ วิเสสํ นิพพตเตตฺตํ อสกโกนโต อากนตวา เถรสุส อารเเจสิ.”

เถโรปิ สการณํ สอุปมํ กตวา ตเทว กมมญฺฐานัน อากิจฺช.

โส ปุนปิ อากนตวา กมมญฺฐานสส อสมฺปชชชนภาวํ กเถสิ.

| เถโร จินเตสิ “การโก ภิกฺขุ อตฺตนิ วิชชมาเน กามฉนทาทโย ‘วิชชมานาติ อวิชชมาเน ‘อวิชชมานาติ จ ชานาติ;
อยถจาปี ภิกฺขุ การโก โน อการโก, ปฏฺฐิปนโน โน อปปฏิปนโน; อหํ ปเนตสส อชฌาสยํ น ชานามิ, พุทฺธเวเนโย เอโส ภวิสสตี -อิติ.

ตํ อาทาย สายณฺหสมเย สตถารํ อุปสงกมิตวา

“อัย ภาเต มม สทวิหริโก, อิมสส มยา อิมินา การณเน อิทํ นาม กมมญฺฐานัน ทินนํ -อิติ สพฺพํ ตํ ปวตตี อารเเจสิ. |

[พระศาสดาประทานกัมมัญฐานที่เหมาะสมแก่ภิกษุนั้น]

| อถ นั สตถา “อาสยานุสยญฺญานัน นามเต ปารมิโย ปุเรตวา ทสสทสสโลกธาตํ อุนนาเทตวา สพฺพพญฺมุตํ ปตฺตานัน พุทฺธานเยว โหติ
-อิติ วตวา “กตฺรกุลลา นุ โข เอโส ปพพิชิต -อิติ อวชชนโต “สุวณณการกุลลา -อิติ อุตฺตวา อตีเต อตฺตภาเว โอลเเกนโต
ตสส สุวณณการกุลเลเยว ปฏฺฐิปาภฺฐิยา นิพพตฺตานิ ปลจ อตฺตภาวสตานิ ทิสวา

“อิมินา ทฺเรเน ทิฆฺรตฺตํ สุวณณการกมมํ กโรนเตเน ‘กถณิกการปุปฺพปทุมปุปฺฟาทีนิ กริสฺสามีติ รตฺตสุวณณเมว สมฺปริวตตีตํ,
อิมสส อสุภปฏฺฐิกลกมมญฺฐานัน น วญฺญตี, มนาปเมวสส กมมญฺฐานสปปายัน -อิติ จินเตตวา

“สารีปุตต ตยา กมมญฺฐานัน ทตวา จตฺตารอ มาเส กิลมิตํ ภิกฺขุํ อชช ปจฉนากตเตเยว อรหตฺตํ ปตฺตํ ปสฺสิสฺสตี, คจจ ตฺวํ -อิติ

เถโร อูโยเชตวา อิทฺธิยา จกมตตํ สุวณณปทุมํ มาเปตวา ปตเตหิ เจว นาเสน จ อุกกพิณฺฑุณี มุญจนตํ วิย กตวา

“หนท ภิกฺขุ อิมํ ปทุมํ อาทาย วิหารปจจนเต วาลุกราสิมหิ ฐฺเปตวา สมฺมุญฺญฺฐานเน ปลงเกเน นิสิตฺตวา ‘โลหิตกํ โลหิตกนฺตี ปริกมมํ กโรหิ
-อิติ อทาสี. |

ตสส สตถุ หตถโต ปทุมํ คณฺหนตฺสเสว, จิตฺตํ ปสฺสีทิ.

๑ สี. ม. ย. สุวณณการตเถรสุส วตถุ.

๒ สี. ม. ย. เอตถนฺตเร “อถสส -อิติ อตถิ.

โส วิหารปัจจนต์ คนตวา วาลุก์ อุตสาเปตวา, ตตถ ปทุมนาฬิ ปเวเสตวา สมมุเข ปลลลงเคน นิสินโน
“โลหิตกั โลหิตกั -อิติ ปริกมมัม อารภิ.

[ภิกษุเหล่านั้นสำเร็จคุณวิเศษ]

อถสส ตัม ขณเวย นิวรณานิ วิกขมภิสฺสุ.

อุปจารชฌมานิ อุปปชชฺชิ.

ตทนนตฺร ปฐมชฌมานิ นิพพตเตตวา ปลจหากาเรหิ วสิภาวุ ปาเปตวา ยถานิสินโนว ทุตติยชฌมานาทินิ ปตวา
วสิภุเต จตตถชฌมานเณ ฌานกัฬิ กัฬินุโต นิสฺสิทฺติ.

สตถา ตสส ฌานานัม อุปปนณภาวุ ญตวา “สกขิสฺสตี นุ โข เอส อตตโน ฌมมตตาย อุตตริ วิเสสํ นิพพตเตตฺถุ -อิติ โอลเณโต
“น สกขิสฺสตี -อิติ ญตวา “ตัม ปทุมัม มิลาตตุ -อิติ อธิฐฺฐหิ.

ตัม หตเถหิ มททิตปทุมัม วิย มิลาตตุ กาทพวณณัม อโหสิ.

โส ฌานา วุญฺญาย ตัม โอลเณตวา “กั นุ โข อิทัม ปทุมัม ชราย ปหฺมํ ปลญายตี,
อนุปาทินนเกปิ เอว ชราย อภิกุยฺยมาเน, อุปาทินนเก กถา นาม นตถิ, อิทปิ หิ ชรา อภิวิสฺสตี -อิติ อนิจจลกขณัม ปลสิ.

ตสฺมิ ปน ทิฏฺฐเณ, ทกขลกขณัม อนตตลกขณณจ ทิฏฺฐเมว โหตี.

ตสส ตโย ภาวา อาทิตตา วิย กณฺฐเณ พทฺธกุนปํ วิย จ ขายีสฺสุ.

ตสฺมิ ขเณ ตสส อวิทุเร กุมารกา เอกํ สรํ โอตริตวา กุมฺทานิ ภณฺชิตวา ถเล ราสี กโรนตี.

โส ถเล จ ชเล จ กุมฺทานิ โอลเณสิ.

อถสส ชเล กุมฺทานิ อภิวปานิ อุกกํ ปคฺฆรณตานิ วิย อุปฺภูทฺทิสฺสุ.

อิตฺรานิ อคคคเคสฺสุ ปริมิลาตานิ.

โส “อนุปาทินนํ ชรา เอวํ ปหฺรตี, อุปาทินนํ กั น ปหฺริสฺสตี -อิติ สฺฐฐฺฐตฺรํ อนิจจลกขณาทินิ อทพส.

[จงตัดความเยื่อใย เจริญทางสงบ]

สตถา “ปากภฺมิภูตัม อิทานิ อิมสฺส ภิกฺขุโน กมมัญฐานัม -อิติ ญตวา คนฺธกฺุยฺยํ นิสินโนว โอลาสํ มุญจิ.

โส ตสส มุขํ ปหฺริ.

อถสส “กัณฺนุ โข เอตัม -อิติ โอลเณตสส, สตถา อาคนตวา สมมุเข ฐิตโต วิย อโหสิ.

โส อญฺญาย อลฺขลํ ปคคณฺหิ.

อถสส สตถา สปปายํ สลลกฺเขตวา อิมํ คาถมาห

“อุจฺฉินฺท สิเนหตตฺตโน
กุมฺทํ สารทิกว ปาณินา
สนตฺติมคฺคเมว พฺรฺุหย,
นิพพานํ สฺคเตน เทสิตํ -อิติ.

[แก้อรธ]

ตตถ “อุจฉินฺท -อิติ: อรหตฺตมคฺเคน ฉินฺท.

สารทิกํ -อิติ: สรทกาเล นิพพตฺตี.

สนตฺติมคฺคํ -อิติ: นิพพานคามี อภูจฺจคิกํ มคฺคํ.

พฺรหฺม -อิติ: วพฺพมย.

นิพพานํ -อิติ นิพพานํ ทิ สุกฺเตน เทสิตี; ตสฺมา ตสฺส มคฺคํ ภาเวหิ -อิติ อตฺเถ.

เทสนาวसानเ โส ภิกฺขุ อรหตฺเต ปติภฺรฺวหิ -อิติ.

สารีปุตตตเถรสนสทวิหริกวตฺถ.

๘. มหาธนวาณิชาตถุ.

“อิธ วสฺสํ -อิติ อิมํ ฌมฺมเทสนํ สตถา เซตวเน วิหรนฺโต มหาธนวาณิชา นาม อารพฺภ กเถสิ.

[พ้อคำไม่ทราบความตายที่จะมาถึงตน]

โส กิร พาราณสีโต กุสุมภรตตานํ วดถานํ ปญจ สกกุสตานิ ปุเรตวา วณิชาชาย สาวตถึ อาคโต.

โส นทีตีรํ ปตวา “เสว นที อุตตริสสามิ -อิติ ตตถเว สกกุวานิ โมเจตวา วสิ.

รตถึ มหาเมโฆ อุกฺกุหิตวา วสสิ.

นที สตตทาหํ อุกกสส ปุรา อุกฺกุธาสิ.

นคเรปิ สตตทาหํ นกขตตํ กิฬิสุ.

กุสุมภรตเตหิ กัจจ นตถิ.

วาณิโช จินเตสิ “อหํ ทูรมาคโต, สเจ ปุน คมิสสามิ, ปปฺยโจ ภวิสสตี,

อิเชว วสฺสญจ เหมนตญจ คิมหญจ มม กมมํ โกรนฺโต วสิตวา อิมานิ วิกกีณิสสามิ -อิติ.

สตถา นคเร ปิณฺหาย จรฺนโต ตสฺส จิตตํ ญตฺวา สิตํ ปาตุกริตวา อานนฺทเถเรน สิตการณํ ปุณฺณํ อาห

“ทิฏฺฐุ เต อานนฺท มหาธนวาณิโช -อิติ.

“อาม ภนฺเต -อิติ.

“โส อตตโน ชีวิตนฺตรายํ อชานิตวา อิมํ สํวจฺจรํ อิเชว วสิตวา ภณฺทํ วิกกีณิตํ จิตตํ อกาสิ -อิติ.

“กิ ปนสฺส ภนฺเต อนฺตราโย ภวิสสตี -อิติ.

สตถา “อาม อานนฺท สตตทาเหมว ชีวิตวา โส มจฺจมุখে ปติฏฺฐุหิสฺสตี -อิติ วดวา อีมา คาถา อภาสิ

“อชเชว กัจจ อาตปฺปิ, โก ชลฺญา ‘มรณํ สุเว’

น หิ โน สงฺครนฺเตน มหาเสเนน มจฺจนา;

เอวํ วิหารี อาตปฺปิ อโหฺรตตมตฺนทิตํ

ตํ เว ‘ภทฺเทภรตโตติ สนฺโต อาจิกฺขเต มุณี -อิติ.

“คจฺจามิสฺส ภนฺเต อาโรเจสสามิ -อิติ.

“วิสฺฐุญฺญุ คจฺจ อานนฺท -อิติ.

เถโร สกกุณฺฐานํ^๑ คนฺตวา ภิกฺขาเย จริ.

วาณิโช เถรํ อหาเรน ปฐฺมิมาเนสิ.

อถ นํ เถโร อาห “กิตตํ กาลํ อิธ วสิสฺสตี -อิติ.

“ภนฺเต อหํ ทูรโต อาคโต, สเจ ปุน คมิสสามิ, ปปฺยโจ ภวิสสตี; อิมํ สํวจฺจรํ อิธ วสิตวา ภณฺทํ วิกกีณิตวา คมิสสามิ -อิติ.

“อุปาสก พุชชาโน ชีวิตนุตราโย, อปปมาท กาตุ วมุฏฺติ -อิติ.

“กั ปน ภนฺเต อนุตราโย ภวิสฺสตี -อิติ.

“อาม อุปาสก, สุตตาหเมว เต ชีวิต ปวตฺตีสฺสตี -อิติ.

โส สวีคฺคมานโส หุตฺวา พุทฺธปฺมุขิ ภิกฺขุสงฺฆิ นิมฺนเตตฺวา สุตตาห มหาทานํ ทตฺวา อนุโมทนตฺถาย ปตฺติ คณฺหิ.

[คนเขลาที่ย่อมไม่รู้อันตรายแห่งชีวิต]

อถสฺส สตุถา อนุโมทนี กโรนฺโต “อุปาสก ปณฺชิตฺเตน นาม ‘อิเชว วสฺสาทีนึ วสิสฺสามิ, อิทฺถจิทฺถจ กมฺมํ ปโยเชสฺสามีตี จินฺเตตุ น วมุฏฺติ, อตฺตโน^๑ ชีวิตนุตราโยเมว จินฺเตตุ วมุฏฺติ -อิติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

“อิธ วสฺสํ วสิสฺสามิ

อิธ เหมนฺตคิมฺหิสฺสุ’

อิติ พาลี วิจินฺเตตี

อนุตราโย น พุชฺฌตี -อิติ.

[แก้้อรรถ]

ตตฺถ “อิธ วสฺสํ -อิติ: อิมสฺมี ฐาเน อิทฺถจิทฺถจ กมฺมํ กโรนฺโต จาตุมฺมาสํ วสฺสํ วสิสฺสามิ.

เหมนฺตคิมฺหิสฺสุ -อิติ: “เหมนฺตคิมฺหิสฺสุ จตฺตารो^๒ มาเส อิทฺถจิทฺถจ กมฺมํ กโรนฺโต อิเชว วสิสฺสามิ -อิติ

เอวํ ทิฏฺฐธมฺมิกสมฺปรายิกํ อตฺถํ อชานนฺโต พาลี วิจินฺเตตี.

อนุตราโย -อิติ: “อสุกฺสมิ นาม กาเล วา เทเส วา เวย วา มริสฺสามิ -อิติ อตฺตโน ชีวิตนุตราโย น พุชฺฌตี -อิติ.

เทสนาวसानเ โส วาณิไซ โสตาปตฺติผล ปติฏฺฐหิ,

สมฺปตฺตานปี สาทฺถิกา เทสนา อโหสิ.

วาณิไซปี สตุถารํ อนุคนฺตฺวา นินฺตตีตฺวา “สึโรโค วิย เม อุปฺปนฺโน -อิติ สยเน นปฺชชิตฺติ, ตถานิปฺปนฺโนว กาลํ กตฺวา ตฺสึตีวฺมาเน นินฺทตฺติ -อิติ.

มหาวรรณชาตฺถุ.

๑ สึ. ยุ. เอตฺถนฺตเร “ปน -อิติ อตฺถิ.

๒ อามณฺชิตฺเตน ภวิตฺพุทฺ.

๙. กิสาโคตมีวตถุ.

“ตํ ปุตตปสุสมมตต์ -อิตติ อิมํ ฌมมเทสนํ สตถา เขตวเนน วิหรนโต กิสาโคตมี อารพภ กเถสิ.

[ความตายเป็นของเที่ยง]

วตถุ สหสสวคเค

“โย จ วสสสत् ชีเว อปสฺสํ อมตํ ปทํ,
เอกาหํ ชีวิตํ เสยโย ปสฺสโต อมตํ ปทํ -อิตติ

คาถาวณณนาย วิตถาเรตวา กถิตํ.

ตทา หิ สตถา “กิสาโคตมี ลทธา เต เอกจจรมตตา สิทธตถกา -อิตติ อาห.

“น ลทธา ภาเน, สกลคาเม ชีวนเตหิ มตกา พหุตรา -อิตติ.

[มัจจย้อมพานระไป เหมือนห้วงน้ำใหญ่]

อถ นํ สตถา “ตวํ ‘มเมว ปุตโต มโตติ สลลภขสิ, ฐวธมโม เอส สพพสตตานํ,

มจจจวรา หิ สพพสตเต อปริปฺณณชมาสเยเอว มโหโฆ วย ปริกขตมมานํ อปายสมุเท ปกฺขิปติ -อิตติ วตวา ฌมมํ เทเสนโต อิมํ คาถมาห

“ตํ ปุตตปสุสมมตต์ พยาสตตมนสํ นรํ
สุตต์ คามํ มโหโฆว มจจ อาทาย คจจติ -อิตติ.

[แก้อรธ]

ตตถ “ตํ ปุตตปสุสมมตต์ -อิตติ: ตํ รูปพลาทิสมฺปนเนน ปุตเต จ ปสุ จ ลภิตวา “มม ปุตตา อภิรูปา พลสมฺปนฺนา ปณฺธิตา สพพกิจจสมตถา,
มม โคโณ อภิรูปํ อโรโค มหาภารสโห, มม คาวี พหุชฺชรา -อิตติ เอวํ ปุตเตหิ จ ปสุหิ จ สมมตต์ ปมตต์ นรํ.

พยาสตตมนสํ -อิตติ: หิรณฺญสุวณฺณาทีสุ วา ปตตจิวราทีสุ วา กิลฺยจิเวว ลภิตวา ตโต อุตตริตรํ ปตถนตาย อาสตตมานสํ.

จกฺขุวิญญูญยาทีสุ อารมฺมณฺสุ วุตตปกาเรสุ วา ปริกฺขาเรสุ ยํ ยํ ลทธํ โหติ ตตถ ตตเถว ลคฺคนตาย พยาสตตมานสํ วา.

สุตต์ คามํ -อิตติ: นินทํ อูปคตํ สตตนิกายํ.

มโหโฆว -อิตติ: ยถา เอวรูปํ คามํ คมภีรวิตถโต มหนโต มหานทีโอโฆ อนตมโส สุนชฺปิ อเสเสตวา สพพํ อาทาย คจจติ;

เอวํ วุตตปการํ นรํ มจจ อาทาย คจจติ -อิตติ อตถโธ.

เทสนาวसानเน กิสาโคตมี โสตาปตติเมเล ปติฏฺฐหิ.

สมปตตานปี สาดถิกา เทสนา อโหสิ -อิตติ.

กิสาโคตมีวตถุ.

๑๐. ปุจฉาราวตถุ.

“น สนฺติ ปุตฺตา -อิตฺติ อิมํ ฌมฺมเทสนํ สฺตถา เซตวเน วิหรนฺโต ปุจฉารํ อารพภ กเถสิ.

[ไม่มีใครต้านทานมัจจุได้]

วตฺถุ สหสฺสวคเค

“โย จ วสฺสสฺตํ ซีเว อปฺสฺสํ อุทฺยพฺพยํ,
เอกาหํ ซีวิทํ เสยโย ปสฺสโต อุทฺยพฺพยํ -อิตฺติ

คากาวณณนาย วิตถาเรตฺวา กถิตํ.

ตทา ทิ สฺตถา ปุจฉารํ ตนฺนุตฺโสภํ ญตฺวา “ปุจฉาเร ปุตฺตาทโย นาม ปโรภํ คจฺจนฺตสฺส ตามํ วา เสนํ” วา ภวิทํ น สกฺโกนฺติ;
ตสฺมา วิชฺขมานาปิ เต น สนฺติเยว; ปณฺชิตฺเตน ปน สีสํ วิโสธฺเตวา อตฺตโน นีพฺพานคามิมคฺคเมว โสธฺตํ วฏฺฏติ -อิตฺติ วตฺวา
ฌมฺม เทเสนฺโต อีมา คากา อภาสิ

“น สนฺติ ปุตฺตา ตามาย, น ปิตา, นปิ พฺนธฺวา,
อนฺตเกนาธิปนฺนสฺส นตฺถิ ญฺาตีสุ ตามฺตา’
เอตมตฺถวสํ ญตฺวา ปณฺชิตฺโต สีสํวุโต
นีพฺพานคฺคมนํ มคฺคํ จิปฺเปเมว วิโสธฺเย -อิตฺติ.

[แก้อรรถ]

ตตถ “ตามาย -อิตฺติ: ตามภาวาย ปติฏฺฐานตถาย.

พฺนธฺวา -อิตฺติ: ปุตฺเต จ มาตาปิตโร จ ฐฺเปตฺวา อวเสสา ญฺาตีสุหฺชชา.

อนฺตเกนาธิปนฺนสฺส -อิตฺติ: มรเณน อภิวตฺตสฺส.

ปวตฺตียํ ทิ ปุตฺตาทโย อนฺนปนาทิตาเนน เจว อุปฺปนฺนกิจฺจนิตฺถเรณน จ ตามํ หุตฺวาปิ

มรณกาลเ เกนจฺ อูปาเยน มรณํ ปฏฺฐิทํ อสมตฺถตฺตาย ตามตถาย เสนตถาย น สนฺติ นาม; เตนฺว วุตฺตํ “นตฺถิ ญฺาตีสุ ตามฺตา -อิตฺติ.

เอตมตฺถวสํ -อิตฺติ: เอตํ เตสํ อญฺญมญฺญสฺส ตามํ ภวิทํ อสมตฺถภาวสงฺขาตํ การณํ ชานิตฺวา ปณฺชิตฺโต

จตฺตฺปาริสฺสฺสฺสฺสฺส เสนํ รกฺขิตํ โคปิโต หุตฺวา นีพฺพานคฺคมนํ อฏฺฐจฺจิกํ มคฺคํ สีสํ สีสํ วิโสธฺเยย -อิตฺติ อตฺถเ.

เทสนาวสาเน ปุจฉารา โสตาปตฺติผลเ ปติฏฺฐทฺธิ.

อญฺเยปิ พฺนุ โสตาปตฺติผลาทินิ ปาปฺณิสฺสฺ -อิตฺติ.

ปุจฉาราวตถุ.

มคฺควคฺคณณนา นิฏฺฐิตา.

วีเสติโม วคฺโค.

๒๑. ปกิณณกาคควณณา

๑. อุตตโนปุพพกมมวตถุ.

“มตตาสุขปริจจาคา -อิตติ อิมิ ฌมมเทสนิ สุตถา เวฬุเวเน วิหรนโต อุตตโน ปุพพกมม อารพภ กเถสิ.

[เกิดภัย ๓ อย่างในเมืองไพศาลี]

เอกสมิ ทิ สมเย เวสาลี อิทธา อโหสิ ผีตา พุชชา อากิณณมนุสสา.

ตตถ ทิ วาเรน รชชั โกรนตานิ ขตติยานเนว สตตสตาธิกานิ สตต สหสทานิ สตต จ ขตติยา อเหตุ.

เตสิ วสนตถาย ตตตกาเยว ปาสาหา.

ตตตกาเนว ภูฏาคารานิ.

อุยยานे วิหารตถาย ตตตกาเยว อารามา จ โปกขรณิโย จ อเหตุ.

สา อปเรน สมเยน พุทธิกา อโหสิ ทุสสสสา.

ตตถ ฉาตโกเทเสน ปฐุมิ ทุกคตมนุสสา กาลมกัสุ.

เตสิ ตตถ ตตถ ฉชชิตานิ กุณปานิ คนเรน อมนุสสา นครี ปริสิสุ.

อมนุสสุปทเวเน พหุตรา กาลมกัสุ.

เตสิ กุณปนธปฏิกุลตถาย สตตานิ อิทิวาตโกโรโค อุปปชชิต.

เอว “พุทธิกขภัย อมนุสสภัย โรคภัย -อิตติ ตินิ ภยานิ อุปปชชิต.

นครวาสิโน สนนิปิตตวา ราชานิ อาหุสุ “มหาราช อิมสมิ นคร ตินิ ภยานิ อุปปชชิต,

อิโต ปุพเพ ยาว สตตมา ราชปริวภูฏา เอวรूपิ ภย นาม น อุปปชชิต; ฌมมิกราชูนุ ทิ กาลเอ เอวรूपิ ภย น อุปปชชิต -อิตติ.

ราชา สณฐาคาเร สพเพสิ สนนิปาติ กาทตวา “สเจ เม อธมมิกภาโว อตถิ, ตัง วิจिनถ -อิตติ อาท.

เวสาลีวาสิโน สพพิ ปเวณิ วิจिनตทา รณโณ กณจิ โทสิ อทิสวา “มหาราช นตถิ เต โทโส -อิตติ วตวา

“กถนุ โช อิทิ อมหากิ ภย วุปสมิ คจเจย -อิตติ มนตยิส.

ตตถ เอกจเจท “พสิกมเมเน อายาจนาย มจคคกริยาย -อิตติ วุตเต, สพพมปิ ตัง วิธึ กตวา ปฏิพาหิตุ นาสกชิส.

อญญ เอวมาหุสุ “ฉ สตถาโร มหานุภาวา. เตสุ อิชาคตมตเตสุ, ภย วุปสมเยย -อิตติ.

อปเร “สมมาสมพุทโธ โลเก อุปปชชิต, โส ทิ ภควา สพพสตตทิตาย ฌมม เทเสสิ มหิทธิโก มหานุภาโว;

ตสมิ อิชาคเต, อิมานิ ภยานิ วุปสมิ คจเจย -อิตติ อาหุสุ.

เตสิ วจัน สพเพปิ อภินนทิตวา “กหัง นุ โช โส ภควา เอตริ วิหรติ -อิตติ อาหุสุ.

[ชาวเมืองไพศาลีให้ไปทูลเชิญพระศาสดา]

ตทา ปน สตถา, อุปกฐาย วสสุปนายิกาย, รณโณ พิมพิสารสส ปฏิญญุ ทตวา เวฬุเวเน วิหรติ.

เตน จ สมเยน พิมพิสารสส สมากเม พิมพิสารเสน สทธิ โสตาปตติผลิ ปตโต มหาสิ นาม ลิจฉวิ ตสสิ ปริสาย สนตติเก นิสินโน โทติ.

เวสาลีวาสิน มหนต์ ปณณการัง สุขเขตฺวา “ราชานัง พิมพิสารัง สญญาเปตฺวา สตถารัง อธิ อาเนถ -อิตติ มหาสิญฺเจว ลิจฺฉวี ปุโรหิตปุตฺตถจ ปหิณฺสีสุ.

เต คนฺตฺวา รมฺโณ ปณณการัง ทตฺวา ตํ ปวตฺตี นิเวเทตฺวา “มหาราช สตถารัง อมฺหากัง นครัง เปสเสถ -อิตติ ยาจฺสีสุ.

ราชา “ตุมฺเหว ชานาถ -อิตติ น สมฺปฏิจฺฉิ.

เต ภควนฺตํ อุตฺตงกมิตฺวา วนฺทิตฺวา ยาจฺสีสุ “ภนฺเต เวสาลิยํ ตีณิ ภยานิ อุตฺตปฺนฺนานิ.

ตานิ, ตุมฺเหสุ คเตสุ, วุตฺตสมฺมสนฺติ. เอถ ภนฺเต, คจฺฉาม -อิตติ.

สตถา เตสํ วจฺนํ สุตฺวา อวาชชนฺโต “เวสาลิยํ, รตนฺตฺตํ^๑ วุตฺเต, สารกฺขา จกฺกฺวาพานํ โภกฺกิสฺตสฺส สฺสํ ฝริสฺสตี, สุตฺตปริโยसानเณ จตฺตฺราสีติยา ปาณสฺสสฺสานํ ธมฺมาภิสฺมโย ภวิสฺสตี, ตานิ ภยานิ วุตฺตสมฺมสนฺติ -อิตติ ญตฺวา เตสํ วจฺนํ สมฺปฏิจฺฉิ.

[พระศาสดาเสด็จเมืองไพศาลี]

ราชา พิมพิสารโ “สตถา^๒ กิร เวสาลิคมฺนํ สมฺปฏิจฺฉิตํ -อิตติ สุตฺวา นครเ โขเสนํ การेतฺวา สตถารัง อุตฺตงกมิตฺวา

“กี ภนฺเต เวสาลิคมฺนํ สมฺปฏิจฺฉิตํ -อิตติ ปุจฺฉิตฺวา, “อาม มหาราช -อิตติ วุตฺเต, “เตนฺทิ ภนฺเต อากเมถ, ตาว มคฺคํ ปฏฺฐิยาเทสฺสามิ -อิตติ วตฺวา ราชคฺคสฺส จ คจฺคาย จ อนฺตเร ปญฺจโยชนฺภูมि สมนํ การेतฺวา โยชนเ โยชนเ วิหารัง ปฏฺฐิยาเทตฺวา สตถุ คมนกาลัง อารโจะสิ.

อถ สตถา ปญฺจหิ ภิกฺขุสฺเตหิ สหฺธิ มคฺคํ ปฏฺฐิพฺชชฺชิ.

ราชา โยชนนฺตเร โยชนนฺตเร ชนฺนุกมตฺเต^๓ อธินา ปญฺจวณฺณานิ ปุปฺพานิ อภิราเปตฺวา ธชปตาทกทฺทลิตฺวา อุตฺตสาเปตฺวา ภควโต ฉตฺตาทิตฺตตํ กตฺวา เทว เสตจฺฉตฺตานิ เอเกกฺสฺส ภิกฺขุโน เอกเมกํ เสตจฺฉตฺตํ อุตฺตารेतฺวา สปริวารัง ปุปฺพคนฺธาทีหิ ปุชฺชํ กโรนฺโต สตถารัง เอเกกฺสมิ วิหารเ วสาเปตฺวา มหาทานานิ ทตฺวา ปญฺจหิ ทิวเสหิ คจฺคาคีรํ ปาเปตฺวา ตตฺถ นาวํ อลงฺกโรนฺโต เวสาลิกานํ สาสนํ เปสเสสิ “มคฺคํ ปฏฺฐิยาเทตฺวา สตถุ ปจฺจคฺคมนํ กโรนฺตุ -อิตติ.

[ชาวเมืองไพศาลีจัดการต้อนรับพระศาสดา]

เต “ทฺวิคฺคณํ ปุชฺชํ กริสฺสาม -อิตติ เวสาลิยา จ คจฺคาย จ อนฺตเร ติโยชนฺภูมि สมนํ การेतฺวา

ภควโต จตฺหิ เสตจฺฉตฺเตหิ เอเกกฺสฺส ภิกฺขุโน ทฺวิหิ ทฺวิหิ เสตจฺฉตฺเตหิ ฉตฺตาทิตฺตตานิ สุขเขตฺวา

ปุชฺชํ กุรฺมฺมานา อากนฺตฺวา คจฺคาย ตีเร อฏฺฐิสฺสุ.

พิมพิสารโ เทว นาวา สงฺฆาญฺเจตฺวา มณฺทปํ การेतฺวา ปุปฺพทามาทีหิ อลงฺการาเปตฺวา สพฺพรตฺนมยํ พุทฺธาสนํ ปญฺญาเปสิ.

ภควา ตสมิ นิสีหิ.

ภิกฺขุปิ นาวํ อภิรฺหิตฺวา ภควนฺตํ ปริวารेतฺวา นิสีหิสฺสุ.

ราชา อนุกจฺฉนฺโต คลปฺปมาณํ อุกํ โอตฺตริตฺวา “ยาว ภนฺเต ภควา อากจฺฉตี, ตาวา^๓ อิวเ คจฺคาคีเร วสิสฺสามิ -อิตติ วตฺวา นาวํ อุตฺตโยเขตฺวา นิวตฺติ.

สตถา โยชนมตฺตํ อุตฺตารณํ คจฺคาย คนฺตฺวา เวสาลิกานํ สิมํ ปาปฺถมิ.

๑ ชุ. ๕. ๒๕/๕. ชุ. สฺ. ๒๕/๓๖๗.

๒ สตถารัง -อิตติ ยุตฺตตฺตร.

๓ สี. ย. ชนฺนุกมตฺเตน.

ลิจฉวีราชาโน สตถารุ ปจฺจุกคฺคฺนตฺวา คลปฺปมาณํ อุทกํ ปวิสิตฺวา นาวํ ตีรํ อุปนตฺวา สตถารุ นาวาโต โอตารยีสฺส.

สตถารุ อุตฺตริตฺวา นทีตีเร อุกฺกนตฺมตฺเตยฺว, มหาเมโฆ อุกฺกฺขฺหิตฺวา โปกฺขรฺวสฺสํ วสฺสี.

สพฺพตฺถ ชนฺนุกฺปฺปมาณอุรฺปฺปมาณกฺกฺกฺปฺปมาณาทีนึ อุทกานึ^๑ สฺนฺหนตฺวานึ สพฺพกฺุณฺปาณึ คฺงคฺายํ ปวเสยีสฺส.

ปฺริสฺสุทฺโธ ภูมิกาคโ อโหสิ.

ลิจฉวีราชาโน สตถารุ โยชเน โยชเน วสาเปตฺวา มหาทานานึ ทตฺวา ทฺวิกุณฺํ ปุชฺ ภัโรนฺตา ตีหึ ทิวเสหึ เวสาลี นยีสฺส.

สกโก เทวราชา เทวคณฺปฺริวฺโต อคฺมาสิ.

มฺหเสกฺขานํ เทวตฺานํ สฺนฺนิปาเตน อมฺนุสฺสา เยภฺยเยน ปลายีสฺส.

[นํามนต์แห่งพระปริตรมีอำนาจมาก]

สตถา สายํ นครทฺวาเร รุตฺวา อานนฺทเถเร อามนฺเตสิ

“อิมิ อานนฺท รตนฺสุตฺตํ อุกฺคณฺหิตฺวา ลิจฉวิกฺกฺมาเรหึ สทฺธิ วิจฺรนฺโต เวสาลียํ ตินฺณํ ปาการานํ อนฺตเร ปฺริตฺตํ ภัโรหึ -อิตฺติ.

เถโร สตถารุ ทินนํ รตนฺสุตฺตํ อุกฺคณฺหิตฺวา สตถุ เสลมยปฺตเตน อุทกํ อาทาย นครทฺวาเร สฺฐิต

ปณฺธานโต ปฏฺฐาย ตถาคตฺสส “ทส ปารมฺมีย ทส อุปปารมฺมีย ทส ปฺรมตฺตปารมฺมีย -อิตฺติ สมตีส ปารมฺมีย ปญฺจ มหาปฺริจฺจาเค

“โลกตฺถจฺริยา ญฺาตตฺถจฺริยา พฺุทตฺถจฺริยา -อิตฺติ ติสฺโส จฺริยาโย ปจฺฉิมภเว คพฺภาวกฺกนฺตี ชาตี อภินิภฺขมนํ ปชานจฺริยํ

โพธิปฺลลฺงเก มารวิชฺยํ สพฺพญฺญตฺถญฺาณปฺปฏิเวธํ ฐมฺมจกฺกปฺปวตฺตนํ นว โลกุตฺตรฐมฺเม -อิตฺติ สพฺเพปิเม พฺุทฺตคฺุณฺ อวาชฺชิตฺวา

นคฺริ ปวิสิตฺวา ตियามรตฺตี ตีสฺส ปาการนฺตเรสุ ปฺริตฺตํ ภัโรนฺโต วิจฺริ.

เตน “ยงฺกิลฺจ -อิตฺติ วุตฺตมตฺเตยฺว, อุทฺธํ ชิตฺตํ อุทกํ อมฺนุสฺसानํ อุปฺริ ปติ.

“ยานีส ภูตานิ -อิตฺติ คากากณฺโต ปฏฺฐาย รชตฺวภูสฺกา วิย อุทกพิณฺฑุณี อากาเส อุกฺคณฺตฺวา คิลานานํ มนฺุสฺसानํ อุปฺริ ปตีสฺส.

ตาวเทว วุปฺสนฺตโรคา มนฺุสฺสา อุกฺกฺขฺาย เถเร ปฺริวาเรสุ.

“ยงฺกิลฺจ -อิตฺติ วุตฺตปทฺโต ปฏฺฐาย ปน อุทกคฺุสฺสิตฺเทหึ คฺุณฺฐา คฺุณฺฐา ปุพฺเพ อปฺลาเยนฺตา สงฺการกฺุณฺมิตฺติปเทสาทินึ นิสฺสิตา อมฺนุสฺสา

เตน เตน ทฺวาเรน ปลายีสฺส.

ทวารานึ อโนกาसानึ อเหสุ.

เต โเอกาสํ อลภนฺตา ปาการํ ภันฺทิตฺวา ปลายีสฺส.

มหาชฺโน นครมฺขเฆ สณฺฐาคารํ สพฺพคฺนฺเรหึ อุปลิมฺปิตฺวา อุปฺริ สุวณฺณตารกาทิวิจิตฺตํ วิตฺวานํ พนฺุชิตฺวา พุทฺธาสนํ ปญฺญาเปตฺวา

สตถารุ อานเสสิ.

สตถา ปญฺญตฺตาสเน นิสฺสิทึ.

ภิกฺขุสงฺโฆ ลิจฉวิกฺโค นปี สตถารุ ปฺริวาเรตฺวา นิสฺสิทึ.

สกโก นปี เทวราชา เทวคณฺปฺริวฺโต ปฏฺฐึเป โเอกาเส อุกฺกฺขฺาสึ.

เถโร นปี สกฺลนคฺริ อานุวิจฺริตฺวา วุปฺสนฺตโรคเณ มหาชเนน สทฺธิ อากณฺตฺวา สตถารุ วนฺทิตฺวา นิสฺสิทึ.

สตถา ปริส อโโลเกตวา ตเทว รตนสุตต์ อภาสี.

เทศนาวสานน จตุราสีติยา ปาณสทสสานํ ธมมาภิสมโย อโหสิ.

เอวํ “ปุณทิวเสปิ ปุณทิวเสปิ -อิตี สตตาทํ ตเทว รตนสุตต์ เทเสตวา สพพภยานํ วุปสนตภาวํ ญตวา
ลิจฉวีคณํ อามนเตตวา เวสาลีโต นิกขมิ.

ลิจฉวีราชาโน ทวิคณํ สกการํ กโรนตา ปุณ ตีหิ ทิวเสหิ สตถารํ คงคาตีรํ นยีสฺ.

[พวกพญานาคทำการบูชาพระศาสดา]

คงคาย นีพพตตา นาคราชาโน จินตยีสฺ “มนุสสา ตถาคตสส สกการํ กโรนติ, มยํ ก็ นุ กโรม -อิตี.

เต สุวณฺณรชตมณฺนิมยา นาวาโย มาเปตวา สุวณฺณรชตมณฺนิมเย ปลลงเก ปญญาเปตวา ปญจวณฺณปทุมสณฺณนํ อุทกํ กตวา
“ภนเต อมหากปิ อนุคฺคหํ กโรธ -อิตี อตตโน อตตโน นาวํ อภีรฺหณตถาย สตถารํ ยาจีสฺ.

มนุสสา จ นาคา จ ตถาคตสส ปุชฺ กโรนติ.

“มยํ ก็ นุ กโรม -อิตี ภูมมฺภูฏกเทเว อาที กตวา ยาว อกนิภูฏพรมฺโลกา สพพเทวตา สกการํ กรีสฺ.

ตตถ นาคา โยชนิกานิ ฉตตตติฉตตตานิ อุกฺขิปีสฺ.

เอวํ “เหฏฐา นาคา ภูมิตเล มนุสสา รุกฺขคจฺจปพพตาทีสฺ ภูมมฺภูฏกเทวตา อนตฺติเก อากาสฺภูฏกเทวตา -อิตี

นาคภวานํ อาที กตวา จกฺกวาหฺพริยนฺเตน ยาว พรมฺโลกา ฉตตตติฉตตตานิ อุกฺสาปิตานิ อเหตุ.

ฉตตตตเรสุ ธชา. ธชนตเรสุ ปตภากา. เตสํ อนตรนตรา ปุพฺพทามวาสจฺจวณฺณฐาปิสกกาโร อโหสิ.

สพฺพาลงการปฺภิมฺณชิตา เทวปุตฺตา ฉณเวสํ คเหตุวา อุกฺโขสยมาณา อากาเส วิจีสฺ.

ตโยเอว กิร สมาคมา มหนตฺตา อเหตุ “ยมกปาฏิหาริยสมาคโม เทโวโรหนสมาคโม อยํ คจฺโคโรหนสมาคโม -อิตี.

[พระเจ้าพิมพิสารให้เตรียมรับเสด็จพระพุทธเจ้าอีก]

ปรตีเร พิมพิสารโปิ ลิจฉวีหิ กตสกการโต ทวิคณํ สกการํ สชฺเชตวา ภควโต อาคมนํ อุทิกฺขมาโน อญฺฐาสี.

สตถา คงคาย อโฆสฺ ปสเสสฺ ราชูนํ มหนตํ ปริจจาคํ อโโลเกตวา

นาคาทินญจ อชฺฉมาสยํ วิทิตวา เอเกกาย นาวาย ปญจปญจภิกฺขุสฺตปรีวารํ เอเกกํ นิมฺमितพฺพุทํ มาเปสิ.

โส เอเกกสฺส เสตจฉตตสส เจว กปฺปฺรุกฺขสฺส จ มาลาปุพฺพทามสฺส จ เหฏฐา นาคคณปรีวโต นิสินฺโน โหติ.

ภูมมฺภูฏกเทวตาทีสฺปิ เอเกกสมิ อากาเส สปรีวารํ เอเกกํ นิมฺमितพฺพุทํ มาเปสิ.

เอวํ สกลกฺกวาหฺพคพฺเพ เอกฺสฺสเว เอกฺจฉณ เวย จ ชาเต, นาคานํ อนุคฺคหํ กโรนโต เอกํ รตนนาวํ อภีรฺหิ.

ภิกฺขุสฺสปี เอเกโก เอเกกเมว อภีรฺหิ.

นาคราชาโน พฺพุทปฺปมฺขํ ภิกฺขุสงฺฆํ นาคภวานํ ปเวเสตวา สพฺพพรตตี สตถุ สนฺติเก ธมฺมกถํ สุตวา

ทฺติยทิวเส ทิพฺเพน ชาทนีเยน โภชนีเยน พฺพุทปฺปมฺขํ ภิกฺขุสงฺฆํ ปรีวีสฺ.

สตถา อนุโมทนํ กตวา นาคภวานา นิกฺขมิตวา สกลกฺกวาหฺพเทวตาทิ ปุชฺยมาโน ปญฺจหิ นาวสเทหิ คงคานที อติภกมิ.

ราชา ปจจุคนตวา สตถาริ นาวาโต โอตารตวา อากมนกาลล ลิจฉวีหิ กตสกุการโต ทวิคฺฌุณฺ สกุการิ กตวา
ปุริมเนยเนว ปถจหิ ทิวเสหิ ราชคหิ อานลล.

[พวกภิกษุชมพุทธานุภาพ]

ทุติยทิวเส **ภิกษุ** ปินชปาตปฏิกกนตา สายณหสมเย ฐมมสภายิ สนฺนินฺนา กถํ สมุฏฐาเปสุํ “อโห พุทธานิ **อานุกาโว**,
อโห สตถริ เทวมนุสสานิ **ปสาโท**; คงคาย นาม โอรโต จ ปารโต จ อฏฐโยชนมคเค พุทคเตน ปสาเทน ราชูหิ สมตลํ ภูมिํ กตวา
วาลุกา ออกริตวา ชนฺนุตเตน โอธินา นานาวณฺณานิ **ปุปฺพานิ** สนฺนตานิ, คงคาย **อุทฺทํ** นาคานุกาเวน ปถจวณฺณเมหิ ปทุมเมหิ สณฺณนํ,
ยาว อกนิฏฐภาวนา **ฉตฺตาคฉตฺตานิ** อุสสาปิตานิ, **สกลจกกวาหคพฺภํ** เอกาลงการิ เอกุสสุวํ วिय จ ชาตํ -อิตติ.

สตถา อากนตวา “กาย นุตถ ภิกษเว เตธรหิ กถาย สนฺนินฺนา -อิตติ ปุจฉิตวา, “อิมาย นาม -อิตติ วุตเต,
“น ภิกษเว เอส **ปุชสาสกาโร** มยหํ พุทธานุกาเวน นิพพตโต, น นาคเทวพรหฺมานุกาเวน,
อตีเต ปน อปฺมตตกปริจจาคานุกาเวน นิพพตโต -อิตติ วตวา ภิกษุหิ ยาจิตํ ตมตถํ ปกาเสตฺกาโม อตีตํ อาทริ:

[เรื่องสุลิมมานพ]

“อตีเต ตกฺกสิลาเย สงฺไซ นาม **พฺราหฺมโณ** อโหสิ.

ตสฺส **ปุตฺโต** สุลิม นาม มาณโว โสฬสวสสุทฺเทสิโก.

โส เอกทิวสํ ปิตฺรํ อูปลงกมิตวา “อิจฉามหํ ตาต พฺราหฺมสี คนตวา มนฺเต สชฌายิตุํ -อิตติ.

อถ นํ **ปิตา** อาห “เตนหิ ตาต อสุโก นาม **พฺราหฺมโณ** มม สหายโก, ตสฺส สนฺติกํ คนตวา อธิยสฺสุ -อิตติ.

โส “สาธู -อิตติ ปฏิสฺสณิตวา อนุปฺพเพน พฺราหฺมสี ปตวา ตํ พฺราหฺมณํ อูปลงกมิตวา ปิตรา ปหิตภาวํ อัจจิกฺขิ.

อถ นํ **โส** “สหายกสฺส เม ปุตฺโต -อิตติ สมฺปฏิจฉิตวา ปฏิปฺปสฺสทฺธรณํ ภาทฺทเกน ทิวเสน มนฺเต วาเจตुํ อารภิ.

โส ลหุญจ คณฺหนโต พหุญจ คณฺหนโต คหิตคคหิตถญจ สุวณฺณภาชเน ปกฺขิตตสีหเตลมิมิ อวินสฺสมานํ ธาเรนโต

น จิรฺสเสว อางริยสฺส มุชฺโต อุกคณฺหิตพฺพํ สพฺพํ อุกคณฺหิตวา

สชฌายิ กโรนโต อุตตโน อุกคหิตสิปฺปสฺส อาทิมชฌเมว ปสฺสตี, โน ปริโยसानิ.

โส อางริยํ อูปลงกมิตวา “**อหํ** อิมสฺส สิปฺปสฺส อาทิมชฌเมว ปสฺสामी, โน ปริโยसानิ -อิตติ วตวา,

อางริเยน “อหํ ปิตา น ปสฺสामी -อิตติ วุตเต, “อถ **โก** อางริย ปริโยसानิ ชานาตี -อิตติ ปุจฉิตวา,

“อิมเ ตาต **อิสฺสโย** อีสิปเตน วิหรนฺตี, **เต** ชานเยยฺยํ, เตสํ สนฺติกํ อูปลงกมิตวา ปุจฉสฺสุ -อิตติ อางริเยน วุตเต,

ปจเจกพฺพุเต อูปลงกมิตวา ปุจฉิ “**ตฺมเห** กิร ปริโยसानิ ชานาถ -อิตติ.

“อาม ชานาม -อิตติ.

“เตนหิ เม อัจจิกฺขถ -อิตติ.

“**มยํ** อปฺพพชิตสฺส น อัจจิกฺขาม; สเจ เต **ปริโยसानนตโถ**, ปพฺพชสฺสุ -อิตติ.

โส “สาธู -อิตติ สมฺปฏิจฉิตวา เตสํ สนฺติเก ปพฺพชิ.

อถสฺส **เต** “อหํ ตาว ลิกฺขสฺสุ -อิตติ วตวา “เอวํ เต นิวาเสตพฺพํ, เอวํ ปาฐปิตพฺพนฺติอาทินา นเยน อภิสมาจาริกวตฺตํ อัจจิกฺขิสฺสุ.

โส ตตถ สิกฺขนฺโต อุปนิสฺสยสมฺปนฺนตฺตา น จิรฺสฺเสว ปจฺเจกสมโโพธิ อภิสมฺพุชฺฉิมิตฺวา
สกลพาราณสีนคฺเร คคนตฺเล ปุณฺณจฺนฺโท วีย ปากโฏ ลากคฺคยสคฺคปฺตฺโต อโหสิ.

โส อปฺปายุกสํวตฺตนิกฺสส กมฺมสฺส กตตฺตา น จิรฺสฺเสว ปรินิพฺพายี.

อถสฺส ปจฺเจกพุทฺธา จ มหาชนฺ จ สรีริกัจจํ กตฺวา ธาตุโย คเหตุว นครทฺวาเร ญูปํ ปติฏฺฐาเปสุ.

สงฺฆิปี พฺรหฺมโณ “ปุตฺโต เม จิรํ คโต, ปวตฺติมฺสส ชานิสฺสामी -อิติ ตํ ภูฏุกาโม ตกฺกสิลโต นิกฺขมิตฺวา อนฺุพฺพเพน พาราณสี ปตฺวา
มหาชนกาเย สฺนฺนปิตฺติ ทิสฺวา “อทุธา อิมฺสุ เอโกปิ เม ปุตฺตสฺส ปวตฺติ ชานิสฺสตี -อิติ อุปสงฺกมิตฺวา ปุจฺฉิ
“สุสฺโม นาม มาณโว อีธาคฺมิ, อปี นุ ตสฺส ปวตฺติ ชานาถ -อิติ.

“อาม พฺรหฺมณ ชานาม, อสุกฺสส นาม พฺรหฺมณสฺส สฺนฺติเก ตโย เวเท สขฺมายิตฺวา ปพฺพชิตฺวา ปจฺเจกโโพธิ สจฺฉิกิตฺวา ปรินิพฺพายี,
อยมสฺส ญูปํ ปติฏฺฐาปิโต -อิติ.

โส ภูมฺิ หตฺถเณน ปหริตฺวา โรทิตฺวา กนฺทิตฺวา เจตฺตยงฺคณฺ์ คนฺทวา ติณฺมานิ อทุทฺธิตฺวา อุตฺตรสาฎฺเณน วาลุกํ อหริตฺวา เจตฺตยงฺคเณน อากิริตฺวา
กมฺณทฺลฺลทฺเณน ปริปฺปิเสตฺวา วณฺุพฺพเมหิ ปุชฺ์ กตฺวา สาฎฺเณน ปตํ อโรเปตฺวา ญูปสฺส อุปริ อุตฺตโน ฉตฺตํ พนฺธิตฺวา ปกฺกามิ.

[อานิสฺงส์แห่งการบริจาตฺสุขพฺระมาณ]

สฺตถา อิทํ อตีตํ อหริตฺวา “ตทา ภิกฺขเว อหิ สงฺฆิ พฺรหฺมโณ อโหสิ,

มยา สุสฺิมสฺส ปจฺเจกพุทฺธสฺส เจตฺตยงฺคเณ ติณฺมานิ อทุทฺธานิ,
ตสฺส เม กมฺมสฺส นิสฺสนฺเทน อญฺญุโยชนมคฺคํ วิทฺตชาณฺุณฺณญฺ์ กตฺวา สุทฺธํ สมตลํ กรีสุ;

มยา ตตถ วาลูกา โอิกิณฺณา, ตสฺส เม นิสฺสนฺเทน อญฺญุโยชนมคฺเค วาลุกํ โอิกิริสุ;

มยา ตตถ วณฺุสฺเมหิ ปุชา กตา, ตสฺส เม นิสฺสนฺเทน อญฺญุโยชนมคฺเค^๑ นานาวณฺุณฺยานิ ปุพฺพานิ โอิกิณฺณานิ,
เอกโยชนญฺุณฺยานเณ คจฺจาย อุทกํ ปญฺจวณฺุณฺเหหิ ปทฺเมหิ สลฺยณฺุณฺ:

มยา ตตถ กมฺณทฺลฺลทฺเณน ภูมฺิ ปริปฺปิเสตฺวา, ตสฺส เม นิสฺสนฺเทน เวสาลิโย โปกฺขรวสฺสํ วสฺสิ;

มยา ตตถ ปตํ อโรปิตา ฉตฺตญฺุจ พุทฺธํ,
ตสฺส เม นิสฺสนฺเทน ยาว อกฺนิญฺุณฺณวณฺา ธชปตํ ฉตฺตติฉตฺตาทิทิ สกลจกฺกวาพคฺคํ เอกุสฺสวํ วีย ชาตํ;

อิติ โช ภิกฺขเว เอส ปุชาสกฺกาโร มยหิ เณว พุทฺธานุภาเวเน นินฺพตฺโต, น นาคเทวพฺรหฺมานุภาเวเน,
อตีเต ปน อปฺปมตฺตกปริจฺจาตฺตานุภาเวเน -อิติ วตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาทมาห

“มตฺตาสฺสุขปริจฺจาตฺตา ปสฺเส เจ วิปุลํ สุขํ,
จเช มตฺตาสฺสุขํ ธีโร สมปสฺสํ วิปุลํ สุขํ -อิติ. |

[แก้้อรรถ]

ตตถ “มตฺตาสฺสุขปริจฺจาตฺตา -อิติ: “มตฺตาสฺสุขํ -อิติ ปมาณยฺุตตํ ปริตฺตสุขํ วุจฺจติ, ตสฺส ปริจฺจาเคน.

วิปุลํ สุขํ -อิติ: อุพาริ สุขํ นิพฺพานสุขํ วุจฺจติ, “ตถเจ ปสฺเสยฺย -อิติ อตฺถ.

๑ ย. อญฺญุโยชนเณ มคฺเค.

อิหิ วุตฺตํ โหติ “เอกํ หิ โภชนปาตี สชฺชาเปตฺวา ภูณฺชนตฺสส มตฺตาสฺส นาม อฺปฺปชฺชติ,
ตํ ปน ปริจฺจชิตฺวา อฺโปสถํ วา กโรนตฺสส ทานํ วา เทนตฺสส วิปฺปลํ อฺพาริ นิพฺพานสฺส นาม นิพฺพตฺตติ;
ตสฺมา สเจ เอวํ ตสฺส มตฺตาสฺสสฺส ปริจฺจาคา วิปฺปลํ สฺสํ ปสฺสติ, อเถตํ วิปฺปลํ สฺสํ สมฺมา ปสฺสณฺโต ปณฺชิตฺโต ตํ มตฺตาสฺสํ จเชยฺย -อิตฺติ.
เทสนาวสานเณ พฺหุ โสตาปตฺติผลาทินิ ปาปฺณิสฺสุ -อิตฺติ.

อตตโนปฺพพกมมวตฺถุ.

๒. กุกกุณฺณชชาทิกาวตฺถ.

“ปรทุกุชฺฐาเนน -อิตฺติ อิมํ ฐมฺมเทสนํ สฺตถา เซตวเน วิหรนฺโต เอกํ กุกกุณฺณชชาทิกํ อารพฺภ กเถสิ.

[แม่ไก่ผูกอาฆาตในนางกุมาริกา]

สาวตถิยา กิร อวิหุเร ปณฺฑุรํ นาม เอโก คาโม.

ตตเถโก เกวณฺโณ วสติ.

โส สาวตถิ คจฺจนฺโต อจิรวตฺติเร กจฺจนฺทานิ ทิสฺวา ตานิ อาทาย สาวตถิ คนฺตฺวา

เอกสฺมี เคเห ปจาเปตฺวา ชาทฺนโต ตสฺมี^๑ เคเห กุมาริกาย เอกํ อดฺธํ อทาสิ.

สา ตํ ชาทิตฺวา ตโต ปฏฺฐาย อดฺธํ ชาทฺนียํ นาม น อิจฺฉิ.

อดสฺสา มาตา กุกกุณฺณิยา วิชาตฺถฐานโต เอกํ อดฺธํ คเหตฺุวา อทาสิ.

สา ตํ ชาทิตฺวา รสตณฺหยา พฺพธา ตโต ปฏฺฐาย สยเมว กุกกุณฺณิยา อดฺธานิ คเหตฺุวา ชาทิ.

กุกกุณฺณิ วิชาตกาเล ตํ อตฺตโน อดฺธานิ คเหตฺุวา ชาทฺนตี ทิสฺวา ตาย อฺปทฺหฺตฺวา อาฆาตํ พนฺธิตฺวา

“อิตฺทานิ จฺตฺวา ยกฺขินี หุตฺวา” ตว ทารเก ชาทิตฺถ สฺมตฺถา หุตฺวา นิพฺพตฺเตยฺย -อิตฺติ ปตฺถนํ ฐฺเปตฺวา กาลํ กตฺวา

ตสฺมีเยว เคเห มชฺชาริ หุตฺวา นิพฺพตฺติ.

[การจ้องแค้นให้เกิดทุกข์]

อิตรปิ กาลํ กตฺวา ตตเถว กุกกุณฺณิ หุตฺวา นิพฺพตฺติ.

กุกกุณฺณิ อดฺธานิ วิชายิ.

มชฺชาริ อาคนฺตฺวา ตานิ ชาทิตฺวา หุตฺยปี ตตฺยปี ชาทิเยว.

กุกกุณฺณิ “ตโย วาเร มม อดฺธานิ ชาทิตฺวา อิทานิ มํ ชาทิตฺถกามาสิ, อิตฺ จฺตฺวา สฺปฺตตํกํ ตํ ชาทิตฺถํ ลเฆยฺย -อิตฺติ ปตฺถนํ กตฺวา

ตโต จฺตฺวา ทิปินิ หุตฺวา นิพฺพตฺติ.

อิตรปิ กาลํ กตฺวา มิตฺติ หุตฺวา นิพฺพตฺติ.

ตสฺสา วิชาตกาเล ทิปินิ อาคนฺตฺวา ตํ สหฺธิ ปฺตฺเตหิ ชาทิ.

เอว ชาทฺนตา ปณฺจสฺส อตฺตภาวสฺเตสฺส อณฺณมณฺณสฺส หุทฺธํ อฺปฺปาเทตฺวา

อวसानเ อเกา ยกฺขินี หุตฺวา นิพฺพตฺติ, อเกา สาวตถิยํ กุลธิตฺตา หุตฺวา นิพฺพตฺติ.

อิตฺ ปรํ “น ทิ เวเรน เวรานิ -อิตฺติ คากาย วุตฺตนเยเนว เวทิตฺพฺพ.

อิช ปน สฺตถา “เวรํ ทิ อเวเรน อฺปฺสมฺมตฺติ, โน เวเรน -อิตฺติ วตฺวา อฺภินฺนํ ฐมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คากมาห

๑ ตตถ -อิตฺติ ยุตฺตตฺตร.

๒ ปมาทฺลิตฺเตน ภวิตฺพฺพ.

“ปรทุกุชุปธานน โย อตตโน สุขมิจจติ,
เวรสัคคัสสกุโฐ เวร่า โส น ปริมุจจติ -อิติ.

[แก้อรธ]

ตตถ “ปรทุกุชุปธานน -อิติ: ปรสมิ ทุกุชฎุปนน. “ปรทุกุชุปธานน -อิติ อตโต.

เวรสัคคัสสกุโฐ -อิติ: โส บุคคล อุกโกสนปปัจจกโกสนปพหฺรณปปฏิปพหฺรณาทีนํ วเสน อญญมญญํ กเตน เวรส์ศคเคน สัสกุโฐ.

เวร่า โส น ปริมุจจติ -อิติ: นิจจกาลํ เวรรวเสน ทุกุชเมว ปาปุณาติ -อิติ อตโต.

เทสนาวसान ยักษิณี สรณสุ ปติฏฐาย ปญจ สีลानी สมายิตวา เวรโต มุจจ.

อิตราปี โสตาปตติผล ปติฏฐหิ.

สมปตตานปี สาคติกา เทสนา อโหสิ -อิติ.

กุกกุณฺณชชาทิกาวตฺถ.

๓. ภาททียภิกขุวตถุ.

“ ยํ ทิ กิจจํ -อิตติ อิมํ ฌมฺเมเตสนํ สตถา ภาททียํ นิสฺสาย ชาตียาวเน วิหรนฺโต ภาททียเ ภิกขุ อารพฺภ กเถสิ.

[ภิกษุละเลยสมณกิจ]

เต กิร ปาทุกมณฺหเน อุตฺตตฺตา อเหตุ.

ยถาห? เตน โข ปน สมเยน ภาททียา ภิกขุ อนนฺทวิหิตํ ปาทุกมณฺหณานํ โยคฺมนฺยุตฺตา วิหรนฺติ: ตินฺปาทุํ กโรนฺติปิ กาเรนฺติปิ มฺฤชปาทุํ^๑ ปพฺพชปาทุํ หินฺตาลปาทุํ กมฺพลปาทุํ กโรนฺติปิ กาเรนฺติปิ, ริณฺจนฺติ อุตฺเตสํ ปริจฺจํ อธิสฺสํ อธิจฺจิตํ อธิปฺปณฺญํ -อิตติ.^๒

ภิกขุ เตสํ ตถาการณภาวํ อุตฺตมยิตฺวา สตถุ อารุโรเจสฺสุ.

[พระศาสดาทรงตำหนิโทษแล้วเทศนา]

สตถา เต ภิกขุ ครหิตฺวา “ภิกขเว ตุมฺเห อณฺเฏน กิจฺเจเน อาคนฺตฺวา อณฺณสมฺมึเยว กิจฺเจ อุตฺตตฺตา -อิตติ วตฺวา ฌมฺมํ เทเสนฺโต อิมา คาถา อภาสิ

“ ยํ ทิ <u>กิจจํ</u> , ตทปวิทฺธํ,	<u>อกิจจํ</u> ปน กยฺริตฺติ ^๓ ;
อนฺนพานํ ปมตฺตานํ	เตสํ วทณฺนฺติ <u>อาสา</u> ;
เยสฺสจฺจ สฺสสมารฺทธา	นิจจํ กายคฺตา <u>สติ</u> ,
อกิจจํ <u>เต</u> น เสวนฺติ,	กิจฺเจ สาทจฺจการฺโร;
สตานํ สมฺปชานานํ	อตถํ คจฺฉนฺติ <u>อาสา</u> -อิตติ.

[แก้อรธ]

ตตถ “ ยํ ทิ กิจจํ -อิตติ:

ภิกขุโน ทิ ปพฺพชิตกาลโต ปฏฺฐาย “ อปฺริมาณสฺสีกฺขนธโคปนํ อรณฺญวาโส ชฺตฺตคฺคปริหรณํ ภาวนารามตฺติเอวมาทิ กิจจํ นาม.

อิมทิ ปน, ยํ อตฺตโน กิจจํ; ตํ อปวิทฺธํ ฉทฺทิตํ.

อกิจจํ -อิตติ: ภิกขุโน ปน ฉตฺตมณฺหณํ อฺปาหณมณฺหณํ ปาทุก ปตฺต ฤทท ฌมกรก กายพฺนฺชณ อํสพฺนฺชณ มณฺหณํ อกิจจํ นาม.

เยทิ ตํ กยฺริตฺติ, เตสํ มานนฬํ อุกฺขิปิตฺวา จรณฺเนน อนฺนพานํ สติโวสฺสคฺเคน ปมตฺตานํ จตฺตาโรปิ อาสา วทณฺนฺติ -อิตติ อตฺถโ.

สฺสสมารฺทธา -อิตติ: สฺสปคฺคหิตา.

กายคฺตา สติ -อิตติ: กายนฺปสฺสนาภาวนา.

อกิจจํ -อิตติ: เต เอตํ ฉตฺตมณฺหณาทิกํ อกิจจํ น เสวนฺติ น กโรนฺติ -อิตติ อตฺถโ.

กิจฺเจ -อิตติ: ปพฺพชิตกาลโต ปฏฺฐาย กตฺตพฺเพ อปฺริมาณสฺสีกฺขนธโคปนาทิเก กรณฺมึเย.

๑ ปาลิยมฺปน “มฺฤชปาทุํ กโรนฺติปิ กาเรนฺติปิ ปพฺพชปาทุํ กโรนฺติปิ กาเรนฺติปิ หินฺตาลปาทุํ กโรนฺติปิ กาเรนฺติปิ กมฺลปาทุํ กโรนฺติปิ กาเรนฺติปิ กมฺพลปาทุํ -อิตติ ทิสฺสนฺติ. ญ. ว.

๒ มหาวคฺเค ๕/๒๐.

๓ ม. กรียติ.

สาตจจการิโน -อิติ: สดตํ การิโน อฏฐิตการิโน.

เตสํ สติยา อวิปวาเสน สदानํ “สาตถกสมปชญญํ สปปายสมปชญญํ โคจรสมปชญญํ อสมโมหสมปชญญํ -อิติ
จตุหิ สมปชญญเหหิ สมปชานานํ จตตารโหปี อาสา อตถํ คจจณตติ ปริกขยํ อภาวํ คจจณตติ -อิติ อตถ.

เทสนาวसाने ते ภิกขु อรहतเต ปติภุทฺธิสุ.

สมปตตานปี สาตถิกา เทสนา อโหสิ -อิติ.

ภัททิยภิกขุวตถุ.

๔. ลक्षणภททียตเถรวตถุ.

“มาตร ปิตร หนตวา -อิติ อิม ฌมมเทสนนิ สตถา เซตวเน วิหรนโต ลक्षणภททียตเถรวตถุ อารพภ กเถสิ.

[อาคันตูกภิกขุเข้าเฝ้าพระศาสดา]

เอกทิวสสิ ทิ สมพหุลา อาคณตูกา ภิกขุ สตถาริ ทิวาภูฐานเน นิสินนุ ออุปสงกมิตวา วนทิตวา เอกมนตํ นิสสิทิสสุ.

ตสมมิ ขณ ลक्षणภททียตเถโร ภควโต อวิหุเร อติกกมตี.

สตถา เตสสิ ภิกขุณิ จิตตวารี ญตวา “ปัสสเถ ภิกขเว, อัย ภิกขุ มาตาปิตโร หนิตวา นิตทุกุโข หุตวา ยาทิ -อิติ วตวา,
เตททิ [ภิกขุททิ] “กั นุ โข สตถา วทตี -อิติ อญญมณญญ มุขานิ โอลเกตวา สัสสิ ปกขนเตททิ “กั นามตํ วทเถ -อิติ วุตเต,
เตสสิ ฌมมิ เทเสนโต อิม คากมาห

“มาตร ปิตร หนตวา

ราชาโน เทว จ ขตติเย

รฎฐิ สานุจริ หนตวา

อนิโฆ ยาทิ พราหมโณ -อิติ.

[แก้อรธ]

ตตถ “สานุจริ -อิติ: อายสาธเกน อายุตตเกน สหิติ,

เอตถ ทิ “ตณหา ขเนตี ปุริสสิ -อิติ วจนโต ตีสสุ ภเวสุ สตตานิ ชนนโต ตณหา มาตา นาม.

“อหิ อสุกสส นาม รญญเ ว ราชมหามตตสส วา ปุตโต -อิติ ปิตร นิสสาย อสมิमानสส อูปชชนโต อสมิमान ปิตา นาม.

โลโก วิย ราชานิ ยสมา สพพานิ ทิวจิตตานิ เทว สสสตุจเฉททิวจิวโย ภชนตี; ตสสมา สสสตุจเฉททิวจิวโย เทว ขตติยราชาโน นาม.

ทวาทสายตนาณิ วิตถตตเถน รฎฐสทิสตตา รฎฐิ นาม.

อายสาธโก อายุตตกปุริโส วิย ตํ นิสสิโต นันทิราโค อญจโร นาม.

อนิโฆ -อิติ: นิตทุกุโข.

พราหมโณ -อิติ: ชินาสโว.

เอเตสสิ ตณหาทินิ อรหตตมคคญญาณาสินา หตตตา ชินาสโว นิตทุกุโข หุตวา ยาทิ -อิติ อเยเมตถ อตโถ.

เทสนาวसाने เต ภิกขุ อรหตเต ปติฎฐทิสสุ.

หุติยคากายปิ วตถ ปุริมสทิสเมว.

ตทาปิ สตถา ลक्षणภททียตเถรวตถุ อารพภ เตสสิ ฌมมิ เทเสนโต อิม คากมาห

“มาตร ปิตร หนตวา

ราชาโน เทว จ โสตถิเย

เวยยกขปถจมิ หนตวา

อนิโฆ ยาทิ พราหมโณ -อิติ.

[แก้อรธ]

ตตถ “เทว จ โสตถิเย -อิติ: เทว จ พราหมณ.

อิมิสฺสา หิ คาทาย สฺตถา อตฺตโน ฌมฺมิสฺสรตฺตาย จ เทสนาวธิกุสลตฺตาย จ สสฺสตุจฺเจทฺทิกฺขุญฺโญ เทว พฺราหฺมณฺราชาโน กตฺวา กเถสิ.

เวยฺยคฺขมฺปญฺจมํ -อิตฺติ เอตฺถ พยคฺขมานุจฺริโต สປปฏิภโย ทุປปฏิປฺนโน มคฺโค เวยฺยคฺโข นาม,

วิจิจฺจมานีวฺรณฺปิ เตน สทิสตฺตาย เวยฺยคฺขมํ นาม, ตํ ปญฺจมํ อสฺส -อิตฺติ นีวฺรณฺปญฺจกํ เวยฺยคฺขมฺปญฺจมํ นาม.

อิทฺยจ เวยฺยคฺขมฺปญฺจมํ อรหตฺตมคฺคณฺญาณาสิณา นิสฺเสสํ หนตฺวา อนิโฆ ยาทิ พฺราหฺมโณ -อิตฺติ อยฺเมตฺถ อตฺถโถ.

เสสํ ปุริมสทิสเมว -อิตฺติ.

ลกฺขณฺณภทฺทียตเถรวตฺถ.

๕. ทารุสภาภิกขิตถุ.

“สุปปพุทฺธ - อิติ อิมิ ฌมมเทสนํ สุตถา เวฬุวเน วิหรนโต ทารุสภาภิกขิตถุ ปุตฺตํ อารพภ กเถสิ.

[เด็ก ๒ คนเล่นขลุบ]

ราชคหสมิํ ติ “สมมาทิฏฐิปุตฺโต จ มิจฉาทิฏฐิปุตฺโต จ - อิติ เทว ทารกา อภิกขณิํ คุฬกีฬิํ กิฬนติ.

เตสุ สมมาทิฏฐิปุตฺโต คุฬิํ ขิปมาโน พุทธานุสสติ อวาชิตฺวา “นโม พุทฺธสฺส - อิติ วตฺวา คุฬิํ ขิปติ.

อิตโร ติตถียานํ คุณเณ อุกทิสิตฺวา “นโม อรหนตฺตานํ - อิติ วตฺวา ขิปติ.

เตสุ สมมาทิฏฐิปุตฺโต ชินาติ, อิตโร ปราชยติ.

โส ตสฺส กิริยํ ทิสฺวา “อัย เหวํ อนุสฺสริตฺวา เหวํ วตฺวา คุฬิํ ขิปนโต มํ ชินาติ, อหิํ เหวรุปี กริสฺสามิ - อิติ พุทธานุสสติยํ ปริจยมาสิ.

[เด็กผู้เป็นสัมมาทิฐิไปปากับบิดา]

อถกทิวสํ ตสฺส ปิตา สกฺกั โยเชตฺวา ทารุนํ อตถาย คจฺจนโต ตปี ทารกํ อาทาย คนฺตฺวา อฏฺวิยํ ทารุนํ สกฺกั ปุเรตฺวา อาคจฺจนโต พหิณฺคเร สฺसानสามนฺเต อุกทิสฺสากฺกฺฐานเณ โคณเณ โมเจตฺวา ฆตฺตวิสฺสคฺคํ อกาสิ.

อถสฺส โคณา สายณฺหสมเย นครํ ปวิสฺนเตน โคคเณน สทฺธิํ นครเมว ปวิสฺสี.

สากฺกัโกปี โคณเณ อนฺุพฺนธฺนโต นครํ ปวิสฺิตฺวา สายํ โคณเณ ทิสฺวา อาทาย นิกขมฺนโต ทวารํ น สมปาปุณฺนิ.

ตสมิํ ติ อสมปตเตเยว, ทวารํ ปิทฺติ.

อถสฺส ปุตฺโต เอกโกว รตฺติภาเค สกฺกฺสฺส เหมฐฺฐา นิขฺขิตฺวา นิทฺทํ โอกกมิ.

[เจริญพุทธานุสสติป้องกันอมนุษย์ได้]

ราชคหํ ปน ปกตฺติยาปี อมนุสฺสพฺหุลํ.

อญฺญจ สฺसानสนฺติเก นิปนฺโน.

ตถถ นํ อมนุสฺสา ปสฺสี.

เอโก สาสนฺสส ปฏิกณฺโณโก มิจฉาทิฏฐิโก, เอโก สมมาทิฏฐิโก.

เตสุ มิจฉาทิฏฐิโก อาห “อัย โน ภกฺโข, อิมิ ขาทาม - อิติ.

อิตโร “อลํ, มา เต รุจฺจิ - อิติ ตํ นิวาเรสิ.

โส เตน นิวาริยาโมปี ตสฺส วจฺนํ อนาทยิตฺวา ทารกํ ปาเทสุ คเหตุวา อากทฺถมิ.

โส พุทธานุสสติปริจิตฺตฺตา ตสมิํ ขเณ “นโม พุทฺธสฺส - อิติ อาห.

อมนุสฺโส มหาภยภีโต ปฏิกกมิตฺวา อฏฺฐาสิ.

[อมนุษย์รักษาและบำรุงเด็กผู้นอนให้ป่าคนเดียว]

อด นั อิตโร “อมเหที อกิจจ กต, ทณชกมมมสส กโรม -อิตี วตวา ตํ รกขมาโน อฏฐาสี.

มิจฉาทิฏฐิโก นครี ปวิสิตวา รณโณ โภชนปาที ปุเรตวา โภชนํ อหาริ.

อด นั อุโภปิ ตสส มาตาปิตโร วีย หุตวา ตํ อฏฐาเปตวา โภเชตวา

“อิมานิ อกขรานิ ราชา ปสสตุ, มา อณโณ -อิตี ตํ ปวตตี ปกาเสตวา ยกขานุกาเวน โภชนปาทิย อกขรานิ ฉินทิตวา คตา.

ปุณทิวเส “ราชกุลโต โจเรที ภาชนภณฺหิ อวหฺมฺ -อิตี โกลาหลํ กโรนฺตา ทวารานิ ปิทิตวา โอลเถตวา ตตถ อปสสนฺตา

นคฺรา นิภขมิตวา อีโต จีโต จ โอลเถนฺตา ทารุสกฏฺฐ สุวณฺณปาที ทิสฺวา “อโย โจโร -อิตี ตํ ทารกํ คเหตุวา รณโณ ทสเสสุ.

[เด็กถูกไล่สวน]

ราชา อกขรานิ ทิสฺวา “กิเมต ตาต -อิตี ปุจฉิ.

“นาหิ เทว ชานามิ, มาตาปิตโร เม อาคนฺตวา รตตี โภเชตวา รกขมานา อฏฐัสสุ,

อหิ ‘มาตาปิตโร มํ รกขนฺติ -อิตี นิพภโยว นิทฺทํ อุกฺโต, เอตตํ อหิ ชานามิ -อิตี อาท.

อดสส มาตาปิตโรปิ ตํ ฐานํ อคมฺสุ.

ราชา ตํ ปวตตี ญตฺวา เต ตโยปิ ชเน อาทาย สตถุ สนฺติกํ คนฺตวา สพฺพิ อโรเจตวา

“กินฺนุ โข ภนฺเต พฺพธานุสฺสตีเยว รกฺขา โหตี อฺทาทุ ธมฺมานุสฺสตีอาทโยปิ -อิตี ปุจฉิ.

[พระศาสดาทรงแสดงฐานะ ๖]

อดสส สตถา “มหาราช น เกวลํ พฺพธานุสฺสตีเยว รกฺขา,

เยสํ ปน ฉพฺพิเชน จิตฺต สุภาวิทํ, เตสํ อณฺเฏน รกฺขาวรณฺน วา มนฺโตสเชที วา กิจจ นตฺถิ -อิตี วตวา

ฉฺฉฐานานิ ทสเสนโต อีมา คาคา อภาสิ

“สุปฺพพฺพุธํ ปพฺพชมนฺติ	สทา โคตมสาวกา,
ยสํ ทิวา จ รตโต จ	นิจฺจํ พฺพุทฺตตา <u>สตี</u> .
สุปฺพพฺพุธํ ปพฺพชมนฺติ	สทา โคตมสาวกา,
ยสํ ทิวา จ รตโต จ	นิจฺจํ ธมฺมคตา <u>สตี</u> .
สุปฺพพฺพุธํ ปพฺพชมนฺติ	สทา โคตมสาวกา,
ยสํ ทิวา จ รตโต จ	นิจฺจํ สงฺฆคตา <u>สตี</u> .
สุปฺพพฺพุธํ ปพฺพชมนฺติ	สทา โคตมสาวกา,
ยสํ ทิวา จ รตโต จ	นิจฺจํ กายคตา <u>สตี</u> .
สุปฺพพฺพุธํ ปพฺพชมนฺติ	สทา โคตมสาวกา,
ยสํ ทิวา จ รตโต จ	อหีสาย รโต <u>มโน</u> .
สุปฺพพฺพุธํ ปพฺพชมนฺติ	สทา โคตมสาวกา,
ยสํ ทิวา จ รตโต จ	ภาวนาย รโต <u>มโน</u> -อิตี.

[แก้้อรรถ]

ตตถ “สุปฺปพฺพุธํ ปพฺพชฺฌนฺติ -อิตฺติ: พุทฺธคตฺ สตี คเหตฺวา สุปนฺตาเยว ปพฺพชฺฌนฺตา สุปฺปพฺพุธํ ปพฺพชฺฌนฺติ นาม.

สทา โคตมสวากา -อิตฺติ: โคตมโคตตสฺส พุทฺธสฺส สวณฺนเต ชาตตฺตา ตสฺเสว อนุสาสนีสวณฺตยา โคตมสวากา.

พุทฺธคตา สตี -อิตฺติ: เยส^๑ “อิตฺติปิ โส ภควาติอาทิปฺเปเกเท พุทฺธคฺเณ อารพฺภ อุปฺปชฺชมานา สตี นิจฺจกาลํ อตฺถิ,
เต สทาปิ สุปฺปพฺพุธํ ปพฺพชฺฌนฺติ -อิตฺติ อตฺถิ^๒.

ตถา อสฺกโกนฺตา ปน เอกทิวสํ ตีสฺส กาลสฺส ทฺวิสฺส กาลสฺส เอกสมฺมึปี กาลे พุทฺธานุสฺสตี มนสิกรโณนฺตา สุปฺปพฺพุธํ ปพฺพชฺฌนฺติเยว นาม.

ธมฺมคตา สตี -อิตฺติ: “สวากุขาโต ภควตา ธมฺมโตอาทิปฺเปเกเท ธมฺมคฺเณ อารพฺภ อุปฺปชฺชมานา สตี.

สงฺฆคตา สตี -อิตฺติ: “สุปฺปฏิปนฺโน ภควโต สวากสงฺฆโตอาทิปฺเปเกเท สงฺฆคฺเณ อารพฺภ อุปฺปชฺชมานา สตี.

กายคตา สตี -อิตฺติ

ทวตฺตีสาการวเสน วา นวสิวภูจฺฉิกาวเสน วา จตุธาตฺตวภูจฺฉานวเสน วา อชฺฌตฺตนิลลสิณาทิรูปชฺฌานวเสน วา อุปฺปชฺชมานา สตี.

อหีสาย รโต -อิตฺติ: “โส กรุณาสหคเตน เจตฺสา เอกํ ทิสฺส ฝริตฺวา วิหริตี -อิตฺติ” เอวํ วุตฺตยา กรุณาภาวนาย รโต.

ภาวนาย -อิตฺติ: เมตฺตภาวนาย.

กิญฺจาปี ทิ เภฏฐา กรุณาภาวนาย วุตฺตตฺตา อธิ สพฺพาปี อวเสสา ภาวนา, อธิ ปน เมตฺตภาวนาย อธิปฺเปตา.

เสสฺสํ ปฐุมคากายํ วุตฺตตนเยเนว เวทิตพฺพ.

เทสนาวสานे โส ทารุโก มาตาปีตฺตฺทิสฺส สทฺธี โสตาปตฺติมเล ปตฺติภูจฺฉิตฺติ.

ปจฺฉา ปน ปพฺพชิตฺวา สพฺเพปิ อรหตฺตํ ปาปุณฺนีสฺส.

สมปตฺตานปี สาทถิกา เทสนา อโหสิ -อิตฺติ.

ทารุสากฎีกวตฺถ.

๑ ส. ย. “เยส -อิตฺติ นตฺถิ.

๒ ท. ส. ๙/๓๑๐.

๖. วชชีปุตตกภิกขุวตถุ.

“ทุปพพชชั ทุรกริรมิ -อติ อิมิ ธมมเทศน สุตถา เวสาลีย นิสสาย มหาวเน วิหรนโต อณฺญตร วิชชีปุตตก ภิกขุ อารพภ กเถสิ,
ยิ สนธาย วุตติ “อณฺญตร วิชชีปุตตโก ภิกขุ เวสาลีย วิหรติ อณฺญตรสมิ วนสนเท.

เตน โข ปน สมเยน เวสาลีย สพพรตตี ฉณวารโ ไหติ.

อถโย โส ภิกขุ เวสาลีย ตริยตาพิตวาทิตนิกโฆสสพท สุตวา ปริเทวมาโน ตายิ เวลา ยิ อิมิ คาคมาห

“เอกกา มยิ อรณฺญเอ วิหราม
อปวิทฐว วนสมิ ทารุกิ,
เอตาทิสิกาย รตติยา
โก สุ ทานิ อมเหติ ปาปิโย -อติ.

[เสียงกึ่งก้องเป็นปรบักซ์ต่อสมณเพศ]

| โส กิร วชชีรฎฐ ราชปุตโต วาเรน สมปตติ รชชิ ปหาย ปพพชิต, เวสาลีย

จาคมหาราชิกเกหิ สทธี เอกาพทธี กตวา สกลนคเร ธชปตาทาทิหิ ปฎิมณฺฑิตเต,

โกมุทียา ปุณฺณมมาย สพพรตตี ฉณวารเอ วตตมานเ,

เถริอาทินิ ตริยานิ ตาพิตานิ นิคโฆสสิ วิณาทินญจ วาทิตานิ สทธี สุตวา,

ยานิ เวสาลีย สตต ราชสทธานิ สตต ราชสทานิ สตต จ ราชาน, ตตตกาเยว จ เนสิ อุปราชเสนาปติอาทโย,

เตสุ อลงกตปฏิยตเตสุ นกขตตทิกพนตถาย วิถิ โอติณฺเณสุ,

สฎฐิตเหตุเถ มหัจงกเม จงกมมาโน คคนมชเณ สุตติ ปุณฺณจจนท ทิสวา จงกมโกฎฐิย ผลก นิสสาย จูโต

เวฐนาลงการวิริทิตตตา วเน ฉชิตททารุกิ วิย อตตภาว โอลเกตวา

“อตถิ นุ โข อณฺญเอ อมเหติ ลามกตโร -อติ จินฺเตนโต ปกตียา อารณฺญกาทิกุณฺยุตโตปิ ตสมิ ขเณ อนนริตียา ปิพิโต เอวมาห. |

[เทวดากล่าวคาถาให้เกิดความสังเวช]

โส ตสมิ วนสนเท อธิวตถาย เทวตาย “อิมิ ภิกขุ สเวเสสสามิ -อติ อธิปาเยน

“เอกโก ตว อรณฺญเอ วิหรสิ
อปวิทฐว วนสมิ ทารุกิ,
ตสส เต พหุกา ปิพยนติ
เนรยิกา วิย สคคคามินิ -อติ

วุตติ อิมิ คาค สุตวา ปุนทิวเส สตถาริ อุปสงกมิตวา วนทิตวา นิสสิท.

[พระศาสดาทรงแสดงทุกข์ ๕ อย่าง]

สตถา ตปวตตี ญุตวา ฆราวาสสส ทุกขตติ ปกาเสตูกาโม ปญจ ทุกขานิ สโมธานตวา อิมิ คาคมาห

“ทุปฺปพฺพชฺชํ ทฺรภีรํ ทฺรราวาสา ขฺรธา ทฺกฺขา
ทฺกฺโข สมานสฺวาโส ทฺกฺขานุปตฺตทฺธคฺ;

ตสฺมา น จทฺธคฺ สฺยา น จ ทฺกฺขานุปตฺโต สฺยา -อิตฺติ.

[แก้อรรถ]

ตตถ ทุปฺปพฺพชฺชํ -อิตฺติ อูปปี วา มหนตฺ วา โภคกฺขนฺธํ เจว ญฺาติปริวฏฺฏญจ ปหาย อิมสฺมี สาสเน อูร์ ทตฺวา ปพฺพชฺชํ นาม ทฺกฺโข.
ทฺรภีรํ -อิตฺติ: เอวํ ปพฺพชิตฺตนาปี ภิกฺขาจริยาย ชีวิตฺตตฺถี ฆญฺนเตน อปริมาณสฺลลกฺขนฺธโคปนธมมานุธมมปฏฺิบัติปุณฺวเสน
อภีรํ ทฺกฺโข.

ทฺรราวาสา -อิตฺติ: ยสฺมา ปน ฆรํ อวสนฺเตน ราชนํ ราชกิจจํ อีสฺสรานํ อิสฺสรกิจจํ วิตฺตพฺพ,
ปฺริชฺโน^๑ เจว ธมฺมิกา จ สมณพฺราหมณา สงฺคหิตฺตพฺพา, เอวํ สนฺเตปี, ขฺรราวาส ฉิตฺตทฺธคฺ วีย มหาสมฺพุทฺโธ วีย จ ทุปฺปุโร;
ตสฺมา ขฺรธา นามเต ทฺรราวาสา ทฺกฺขา อวสฺสิตฺตํ เตเนว การณฺน ทฺกฺขา -อิตฺติ อตฺถ.

ทฺกฺโข สมานสฺวาโส -อิตฺติ: คิทฺธิโน ทิ เย ชาติโคตฺตตฺถกฺโภเคทฺติ ปพฺพชิตฺตา วา สฺลาจารพาทฺสจฺจาทฺธิ สมานาปี ทฺตฺวา
“โกสิ ตฺวํ, โภ อหนฺตฺวาทฺธิ นิตฺตวา อธิกรณฺนปฺสฺตฺตา โหนฺติ, เต อสมานา นาม, เตทฺติ สทฺธิ สฺวาโส นาม ทฺกฺโข -อิตฺติ อตฺถ.

ทฺกฺขานุปตฺตทฺธคฺ -อิตฺติ: เย วฏฺฏสงฺฆาตํ อทฺธานํ ปฏฺิปนฺนตฺตา อทฺธคฺ; เต ทฺกฺเขน อนุปตฺติตฺวา.

ตสฺมา น จทฺธคฺ -อิตฺติ: ยสฺมา ทฺกฺขานุปตฺตทฺธา วโรปี ทฺกฺโข อทฺธคฺ วโรปี ทฺกฺโข;

ตสฺมา วฏฺฏสงฺฆาตํ อทฺธานํ คมนตฺยา อทฺธคฺปี น ภเวยฺย วุตฺตปฺปกาเรน ทฺกฺเขน อนุปตฺติตฺตีปี น ภเวยฺย -อิตฺติ อตฺถ.

เทสนาวสานเ สอ ภิกฺขุ ปญฺจสุ ฐฺาเนสุ ทสฺสิตฺเต ทฺกฺখে นิตฺตพินฺนโต ปญฺจธรรมภาคิยานิ จ ปญฺจทฺธมภาคิยานิ จ สฺยเชนานิ ปทาเลตฺวา
อรหตฺเต ปตฺติฏฺฐทฺธิ -อิตฺติ.

วชชีปุตตตถกภิกขุวตถุ.

๗. จิตตคหปติวตถุ.

“สหโร สี่เลน สมปนโน -อิติ อิมั ฌมมเทสนั สตถา เซตวเน วิหระนโต จิตตคหปตี อารพภ กเถสิ.

[ลามสัการะเกิตขึ้นแกจิตตคหปตี]

วตถุ พาลวคเค “อสนตัง ภาวมิจเจยย -อิติ คาถาถนณนาย วิตถาริตัง.

คาถาปี ตตถเววาคตา.

วุดตัง หิ ตตถ “กั ปน ภาเน เตตสส ตุมหากัง สนตัง อากจณตสเสวาย สกาโร อุปปชชติ

อุพาหุ อญญตถ คจณตสสาปี อุปปชชชย -อิติ.”

“อานนท มม สนตัง อากจณตสสาปี อญญตถ คจณตสสาปี ตสส อุปปชชชติเยว, อัย หิ อุปาโส สหโร ปสนโน สมปนโน สี่โล,
เอวรูปโย ยั ยั ปเทสั” ภาชติ; ตตถ ตตถเววาส ลามสกาโร นิพพตตติ -อิติ วตวา อิมั คาถมาห

“สหโร สี่เลน สมปนโน

ยโสโภคสมปิโต

ยั ยั ปเทสั ภาชติ;

ตตถ ตตถเวว ปุชิตโต -อิติ.

[แก้อรรถ]

ตตถ “สหโร -อิติ: โลกียโลกุตตราย สหุชาย สมณนาคโต.

สี่เลน -อิติ: “อการียสี่ลั อนาคารียสี่ลั -อิติ” ทิวริ สี่ลั, เตสุ อธิ อการียสี่ลั อธิปเปตัง, “เตน สมณนาคโต -อิติ อติโล.

ยโสโภคสมปิโต -อิติ: ยาทีโส อนาถปิณฑิกาทินิ ปญจอุปาสกสทปริวารสงฆาโต อการียยโส, ตาทิเสเนว ยเสน

ธนธญญาทีโก เจว สตติวริธอริยธนสงฆาโต จ ทิวริ โภโค เตน จ สมณนาคโต -อิติ อติโล.

ยั ยั -อิติ: ปุรตถิมาทิสู ทิสาสู เอวรูปโย กุลปุตโต ยั ยั ปเทสั ภาชติ; ตตถ ตตถ เอวรูปเน ลามสกาเรณ ปุชิตโต ว โหติ -อิติ.

เทสนาวसान พหุ โสตาปตติผลาทินิ ปาปณีสสุ -อิติ.

จิตตคหปติวตถุ.

๑. ย. อุปปชชชย -อิติ.

๒. ย. ทิสั.

๓. ย. อการียสี่ลั อนาคารียสี่ลั -อิติ.

๔. อนุตตทานตตทูปนาย อนาคารียสี่ลั -อิติ ทิสสติ.

๘. จุฬสุภททาวตถุ.

“ทุเร สมนโต ปกาเสนติ -อิตติ อิมิ ฌมมเทสนัน สตุถา เซตวเน วิหรนโต อนาถปิณฑิกสส ชีตริ จุฬสุภทท นาม อารพภ กเถสิ.

[สองเศรษฐีทำกติกาก่อกัน]

อนาถปิณฑิกสส กิร ทหกรกาลโต ปญญาเย อุกคณครวาสี อุกโค นาม เสฏฐิปโต สหายโก อโหสิ.

เต เอกาจริยกุลเส สิปปี อุกคณหนดา อณญมณญ กติกิ กรีสสุ

“อมหากิ วยปปตตกาเล ปุตตธิตาสู ชาตาสู, โย ปุตตสส อตถาย ชีตริ วาเรติ; เตเน ตสส ธิตา ทาตพพา -อิตติ.

เต อุโภปิ วยปปตตกา อตตโน อตตโน นคเร เสฏฐิฐาเน ปติญฐหีสสุ.

เอกสมิ สมเย อุกคเสฏฐิ วณิซซ์ ปโยเชนโต ปญจหิ สกภูสเทหิ สาวตถิ อคมาสิ.

อนาถปิณฑิกิ อตตโน ชีตริ จุฬสุภทท อามนเตตวา

“อมม ปิตา เต อุกคเสฏฐิ นาม อากโต, ตสส กตตพพกัจจ ทว ภาโร -อิตติ อาณาเปสิ.

[อุคเศรษฐีขอนางจุฬาสภททาเพื่อบุตร]

สา “สาธ -อิตติ ปฐิสสุณิตวา ตสส อากตทิวสโต ปญญาเย สหตเถเนว สุปพยณชานาทีนิ สมปาเทติ,

มาลาคนฐวิเลปนาทีนิ อภิสงขโรติ, โภชนกาเล ตสส นหानโทกั ปญญาเยทาเปตวา นหานกาลโต ปญญาเย สพพกัจจานิ สาธุกิ กโรติ.

อุคเศฐฐิ ตสสา อากจรสมปตตี ทิสวา ปสนนจิตโต เอกทิวส อนาถปิณฑิกเนน สหธิ สุขกถาย นิสินโน

“มย ทหกรกาล เอวิ นาม กติกิ กริมทา -อิตติ สาเรตวา จุฬสุภทท อตตโน ปุตตสสตถาย วาเรสิ.

| โส ปน ปกตียา มิจฉาทิญฐิโก; ตสมา ทสพลสส ตมตถิ อโรเจตวา สตถารา อุกคเสฏฐิโน อุปนิสสย ทิสวา อนุญญาโต,

ภริยาย สหธิ มนเตตวา ตสส วจัน สมปญญิจฉิตวา ทิวส ฐูเปตวา

ชีตริ วิสาขิ ทตวา อโยเชนโต ฌนญชยเสฏฐิ วิย มหนต สกการิ กตวา สภทท อามนเตตวา

“อมม สสสุรกุล เวสนติยา นาม อนโต อคคิ พหิ น นีหริตพโพ -อิตติ ฌนญชยเสฏฐินา วิสาขาย ทินนเนเนเนว ทส โอวาเท ทตวา

อโยเชนโต “สเจ เม คตฐาเน ธิต โทโส อุปชชติ, ตุมเหหิ โสเรตพโพ -อิตติ อญฐ กุมภพิเก ปาฐิโกเค คเหตุวา,

ตสสา อโยเชนทิวเส พุทฐปมุขสส ภิกขุสงฆสส มหาทาน ทตวา,

บุริมภเว ชีตรา กทานิ สุจริทานิ ผลวิภูตี โลกสส ปากภู กตวา ทสเสนโต วิย มหนเตน สกกาเรน ชีตริ อโยเชสิ. |

ตสสา อนุปุพเพน อุกคณคริ ปตตกาเล สสสุรกุลเนน สหธิ มหาชโน ปจจุคคมน อกาสิ.

สา ป อตตโน สิริวิภว ปากภู กาคู วิสาखा วิย สกลนครสส อตทานิ ทสเสนตี เรถ ฐตวา นคริ ปวิสิตวา

นาคเรหิ เปสิต ปณณการิ คเหตุวา อนรูปวเสน เตส เตส เปเสนตี สกลนคริ อตตโน คุณเหหิ เอกพพธ อกาสิ.

[พ่อผู้ให้นางจุฬาสภททาให้ชีเปลือย]

มมงคลทิวสาทีสุ ปนสสา สสุโร อเจลกานิ สกการิ กโรนโต “อาคนตวา อมหากิ สมเน วนทต -อิตติ เปเสสิ.

สา ลชชขาย นคเค ปสสิตตุ อสกโกนตี คนตุ น อิจฉติ.

โส ปุณฺณํ เปเสตวาปิ ตาย ปฏิกฺขิตฺโต กุชฌิตฺวา “นึทรณํ นํ -อิตฺติ อาห.

สา “น สกกา มม อการณน โทสํ อโรเปตุํ -อิตฺติ กุญฺมพิเก ปกโกสาเปตฺวา ตมตฺถํ อโรเจสฺสิ.

เต ตสฺสา นิตฺโธสกา วญฺตฺวา เสฏฺฐี สณฺญาเปสฺสุ.

โส “อํ มม สมณฺเ ‘อิทฺริกาติ น วญฺตฺติ -อิตฺติ ภาวียาย อโรเจสฺสิ.

สา “กิตฺติสา นุ โข อิมิสฺสา สมณฺา, อติวีย เน ปสฺสตี -อิตฺติ ตํ ปกโกสาเปตฺวา อาห

“กิตฺติสา <u>สมณฺา</u> ตฺยหํ	พาพหํ โข เน ปสฺสตี.
กิตฺติสา กัสมาจารา	ตํ เม อุกฺขาหิ ปุจฺฉิตฺวา -อิตฺติ.

อถสฺสา สุภททา พุทฺธานญฺเจว พุทฺธสวากานญฺจ कुณฺเ ปกาเสนตี

[ลูกสะใภ้บอกสมณภาพแก่แม่ผู้]

“สนตฺตินฺทริยา สนตฺมานสา	สนตํ เตสํ <u>คตํ รุตํ</u> ,
โอกฺขิตตจกฺขุ มิตภาณิ,	ดาทิสฺสา <u>สมณฺา</u> มม.
<u>กายกมฺมํ</u> สฺวจิ เตสํ,	<u>วาจากมฺมํ</u> อนาวิลิ,
<u>มโนกมฺมํ</u> สฺวิสุทฺธํ,	ดาทิสฺสา <u>สมณฺา</u> มม.
วิมลฺา สงฺขมุตตภา	สุทฺธา อนฺตรพาหิรา ^๑
ปุณฺณฺา สฺุทฺเทหิ รมฺเมหิ,	ดาทิสฺสา สมณฺา มม.
ลาเภณ อุณฺนโต <u>โลโก</u>	อลาเภณ จ โอนโต,
ลาภาลาเภณ เอกฺกุฐฺา,	ดาทิสฺสา สมณฺา มม.
ยเสน อุณฺนโต <u>โลโก</u>	อยเสน จ โอนโต,
ยสાયเสน เอกฺกุฐฺา,	ดาทิสฺสา สมณฺา มม.
ปสฺสํสา ย อุณฺนโต <u>โลโก</u>	นินฺทายาปิ จ โอนโต,
สมา นินฺทาปสฺสํสา,	ดาทิสฺสา สมณฺา มม.
สุเขน อุณฺนโต <u>โลโก</u>	ทุกฺเขนาปิ จ โอนโต,
อภมฺปา สฺุทฺทุกฺเขสุ,	ดาทิสฺสา สมณฺา มม -อิตฺติ

เอวมาทิตฺติ วจเนหิ สสฺสุํ ตฺเสสฺสิ.

[นางจุฬสุภททานิมนต์ภิกษุสงฆ์ฉันอาหาร]

อถ นํ “สกกา ตว สมณฺเ อมฺหากปิ ทสฺเสตุํ -อิตฺติ วตฺวา, “สกกา -อิตฺติ วุตฺเต, “เตนหิ ยถา มํยํ เต ปสฺสาม; ตถา กโรหิ -อิตฺติ [อาห].

สา “สาธุ -อิตฺติ พุทฺธปฺมุขสฺส ภิกฺขุสงฺฆสฺส มหาทานํ สขฺเขตฺวา อุปริปาสาทเล รุตฺวา เขตฺวานาภิมุขี^๒

สกกจจํ ปญฺจปติภฺภูตฺเตน วญฺตฺติวฺวา พุทฺธคุณฺเ อาวชฺชิตฺวา คนฺธวาสปุณฺณฺาเปหิ ปุชฺชํ กตฺวา

๑ สนฺตรพาหิรา [?]
 ๒ เขตฺวานาภิมุขินิ -อิตฺติ ยุตฺตตร.

“ภนเต สวาตนาย พุทฺธปฺมุขํ ภิกษุสงฆ์ นิมนฺตมิ, อิมินา เม สญฺญาณน สตถา นิมนฺติตถาวํ ชานาคฺ -อติ วตฺวา
สมฺนปฺปผานํ อฏฺฐ มุฏฺฐิโย อากาเส ชิปี.

ปฺปผานิ คนตฺวา จตฺปริสมฺชเม ฌมฺมิ เทเสนตฺสส สตฺถโน อฺปริ มาลาวิตานํ พฺตฺวา อฏฺฐิสฺสุ.

[สັตฺตบุรุษย้อมปรากฏฺในทึไกล]

ตสมฺมิ ขณ อนาถปิณฺธิโกปี ฌมฺมกถํ สุตฺวา สวาตนาย สตถารํ นิมนฺตเส.

สตถา “อริวฺตถํ มยา คหปติ สวาตนาย ภตฺตํ -อติ วตฺวา, “ภนเต มยา ปฺเรตฺรํ อาคโต นตฺถิ, กสฺส นฺ โข โว อริวฺตถํ -อติ วตฺเต,

“จุฬสุภทฺทาย คหปติ นิมนฺตฺโต -อติ วตฺวา, “นนฺ ภนเต สุภทฺทา พฺเร วสตี อิตฺโต วิสตีโยชนสฺตมตฺถเก -อติ วตฺเต,

“อาม คหปติ, พฺเร วสนตฺวาปี หิ สพฺบุรีสา อภิมฺเช ฐิตา วิย ปกาเสนฺติ -อติ วตฺวา อิมํ คถมาห

“พฺเร สนฺโต ปกาเสนฺติ, หิมวฺนโตว ปพฺพโต;
อสนฺเตตฺถ น ทิสฺสนฺติ, รตฺตี ชิตฺตา ยถา สฺรา -อติ.

[แก้้อรรถ]

ตตถ “สนฺโต -อติ: ราคาทินํ สนตฺตตาย พฺพฺราทโย สนฺโต นาม.

อิช ปน ปพฺพพฺพฺเรสุ กตฺวาธิการา อฺสสนนฺกสฺลมูลา ภาวิตถาวานา สตฺตา “สนฺโต -อติ อธิปฺเปตา.

ปกาเสนฺติ -อติ: พฺเร ฐิตาปี พฺพฺรานํ ญานปถํ อากจจฺนตฺวา ปากฺภา โหนติ.

หิมวฺนโตว -อติ: ยถา หิ ตฺโยชนสฺสทฺสวิตถโต ปถจโยชนสฺตพฺเพโร จตฺราสีตฺยา กฺภูสทฺสเสหิ ปฏิมฺณชิตฺโต หิมวฺนตฺปพฺพโต

พฺเร ฐิตานปี อภิมฺเช ฐิตฺโต วิย ปกาเสตี; เอวํ ปกาเสนฺติ -อติ อตฺถ.

อสนฺเตตฺถ -อติ: ทิฏฺฐมฺมครุกา วิตฺถนฺนปฺรโลกา อามิสจกฺขฺวา ชีวิตฺตถาย ปพฺพชิตฺตา พาลปฺคฺคฺลา อสนฺโต นาม,

เต เอตถ พฺพฺรานํ ทกฺขินสฺส ชานมฺณทลสฺส สนตฺเก นิสฺนนาปี น ทิสฺสนฺติ น ปถญายนฺติ.

รตฺตี ชิตฺตา -อติ: รตฺตี จตฺรงฺกสมฺนนาคเต อนฺธกาเร ชิตฺตา สฺรา วิย.

ตถารุปฺสส” อฺปนิสฺสยภฺตสฺส พฺพฺพเหตุโน อภาเวน น ปถญายนฺติ -อติ อตฺถ.

เทสนาวसान พฺพ โสตาปตฺติผลาทินิ ปาปฺณิสฺสุ.

[วิสกรรมนิริมิตเรื่อนยอต ๕๐๐ หลัง]

สฺกโกปี โข เทวราชา “สตถารา จุฬสุภทฺทาย นิมนฺตนํ อธิวาสิตํ -อติ ญตฺวา วิสกรรมมเทวปฺตฺตํ อาณาเปสิ

“ปถจ กฺภูการสฺตานิ นิมนฺนิตฺวา เสว พฺทฺธปฺมุขํ ภิกษุสงฆ์ อุกฺคนครํ เนหิ -อติ.

โส ปฺนทิวเส ปถจสฺตานิ กฺภูการานิ นิมนฺนิตฺวา เขตวณทฺวาเร อฏฺฐาสิ.

สตถา อฺจจฺนิตฺวา วิสทฺชชีนาสวานํเยว ปถจ สฺตานิ อาทาย สปริวารโ กฺภูการเสสุ นิสีทิตฺวา อุกฺคนครํ อคฺมาสิ.

[อุคคเศรษฐีกลับเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา]

อุคคเสฏฐิปี สปริวาริ สุภททาย ทินนเนน ตถาคตสส อากมนมคค โอลิเกนโต สตถาริ มหนเตน สิริวิภเวณ อากจจนตํ ทิสวา ปสนนมนโส หุตวา มาลาทีหิ สกการิ กโรนโต สมปฏิจฉิตวา วุนทิตวา มหาทานํ ทตวา ปุนปุนํ นิมนเตตวา สตดาหิ มหาทานํ อทาสิ.

สตถาปิสส สปปายํ สลลกเขตวา ฆมมํ เทเสสิ.

ตํ อาที กตวา จตุราสีติยา ปาณสทสสานํ ฆมมาภิสมโย อโหสิ.

สตถา สุภททาย อนุกคหนดถลํ “อิเชว โหที -อิติ อนुरुทตเถริ นีวตตาเปตวา สวตถิเมว อคมาสิ.

ตโต ปฏฐาย ตํ นคริ สทธํ ปสนนํ อโหสิ -อิติ.

จุฬสุภททาวตถุ.

๙. เอกวิหาริตเถรวตถุ.

“เอกาสน์ -อิตติ อิมั ฐมมเทศน์ สตถา เขตวเน วิหรนโต เอกวิหาริตเถร์ นาม อารพภ กเถสิ.

[พวกภิกษุทูลเรื่องพระเถระแต่พระศาสดา]

โส กิร เถโร “เอโกว นิสิตติ เอโกว จงกมติ เอโกว ตัญญุตติ -อิตติ จตุปริสนตเร ปากโฏ อโหสิ.

อน นั ภิกขุ “ภนเต เอวรูปุ นามายั เถโร -อิตติ ตถาคตสส อโรเจสุ.

[ภิกษุพึงเป็นผู้สั่ง]

สตถา “สาธู สาธู -อิตติ สาธูการุ ทตวา “ภิกขุณา นาม วิวิตเตน ภวิตพพิ -อิตติ วิเวเก อานิสส์ กเถตวา อิมั คถมาท

“เอกาสน์ เอกเสยยั	เอโก จรมตนะทีโต
เอโก ทมยมตตานั	วณนเต รมีโต สียา -อิตติ.

[แก้อรธ]

ตถ “เอกาสน์ เอกเสยยั -อิตติ: ภิกขุสทสมชเมปิ มุลกมมฏฐานัน อวิชิตวา เตเนว มนสิกาเรน นิสินนสส อาสน์ เอกาสน์ นาม.

โลทปาสาทสทีเสปี จ ปาสาเท ภิกขุสทสมชเมปิ ปณญตเต วิจิตรปจจตถรณุปธานे महारहे स्यने स्तौ उपगुणुपेतवा
ทกขิเณน ปสเสน มุลกมมฏฐานมนสิกาเรน นิปนนสส ภิกขุโน เสยยา เอกเสยยา นาม.

เอวรูปุ เอกาสนนจ เอกเสยยนจ ภเชถ -อิตติ อตโถ.

อตนะทีโต -อิตติ: ชงขพลั นิสสาย ชีวติกปปเนน อุกุสึโต หุตวา สพพิริยาปเสสุ เอโกว จรนโต -อิตติ อตโถ.

เอโก ทมยมตตานัน -อิตติ: รตติฏฐานาที่สุ กมมฏฐานัน อนุยูลุชิตวา มคคผลาธิคมนวเสน เอโกว หุตวา อตตานัน ทเมนโต -อิตติ อตโถ.

วณนเต รมีโต สียา -อิตติ: เอวมตตานัน ทเมนโต อิตถิปุริสสททาที่หิ วิวิตตวณสนเทเยว อภิรโต ภเวย.

น หิ สกกา อากิณณวิหารินา เอว อตตานัน ทเมตุ -อิตติ อตโถ.

เทสนาวसाने พหู โสตาปตติผลาที่นิ ปาปุณิสสุ.

ตโต ปฏฐาย มหาชโน เอกวิหารเมว ปตเถติ -อิตติ.

เอกวิหาริตเถรวตถุ.

ปकिनकवकवณन นิฏฐิตา.

เอกวิสตีโม วคโค.

๒๒. นรยวคคควณณนา

๑. สุนทรปริพพาชิกาวตฺถ.

“อภุตวาที -อิตติ อิมม ฆมฺมเทสนํ สตฺถา เขตวเนน วิหฺรณโต สุนทรปริพพาชิกํ อารพฺภ กเถสิ.

[พวกเดียรถีย์คิดตัดลากลักการะพระศาสดา]

“เตน โข ปน สมเยน ภควา สกฺกโต โหติ ครุฑโต มานิตโต ปุชิตโต -อิตติ วตฺถุ วิตถารโต อุทาเน^๑ อาคตเมว.

อัย ปเนตถ สงฺเขโป:

ภควโต กิร ภิกฺขุสงฺฆสฺส จ ปญฺจนนํ มหฺนทินํ มโหฆสฺสเส ลภสฺสกาเร อุปฺปนฺเน,
หตฺถลภสฺสกาเร อณฺณตฺติยา สุริยคฺคมนกาเล ชฺชโชปนกา วิย นิปฺปภา หุตฺวา เอกโต สนฺนิปตฺติวา มนฺตยีสู
“มยฺ สมณสฺส โคตมสฺส อุปฺปนฺนกาลโต ปญฺญา หตฺถลภสฺสกาเร, น โน โกจิ อตฺถิภาวปี ชานาติ:
เกน นุ โข สทฺธิ เอกโต หุตฺวา สมณสฺส โคตมสฺส อวณฺณํ อุปฺปาเทตฺวา ลภสฺสกาเร มสฺส อนฺตรธาเปยฺยาม -อิตติ.

[พวกเดียรถีย์ให้นางสุนทรทำลายพระเกียรติพระศาสดา]

อถ เนสํ เอตฺท โหสิ “สุนทรียา สทฺธิ เอกโต หุตฺวา สกฺกณิสฺสาม -อิตติ.

เต เอกทิวสํ สุนทรํ ติตฺถิยารามํ ปวิสิตฺวา วนฺทิตฺวา ฐิตํ นาลปีสุ.

สา ปุนปฺปุนํ สมฺมุลลปฺนตีปิ ปญฺวณฺณํ อลภิตฺวา “อปิ อัยยา เกนจิ วิหฺลิตฺวา -อิตติ ปุจฺฉิ.

“ภคินี สมณํ โคตมํ อมเห วิหฺเรตฺวา หตฺถลภสฺสกาเร กตฺวา วิจฺรณตํ น ปสฺสสิ -อิตติ.

“มยา เอตถ ก็ กาตํ วญฺญติ -อิตติ.

“ตฺว โข ภคินี อภิรฺูปา โสภคคฺคปฺตฺตา สมณสฺส โคตมสฺส อยสํ อโรเปตฺวา มหาชนํ กถํ คาหาเปตฺวา หตฺถลภสฺสกาเร กโรหิ -อิตติ.

| สา “สาธุ -อิตติ สมฺปญฺจิตฺวา ปกฺกนฺตา ตโต ปญฺญา มาลาคนฺจวิเลปนกปฺปฺรภฺภูมฺพลาทีนํ คเหตฺวา

สาเย มหาชนสฺส สตฺถุ ฆมฺมเทสนํ สุตฺวา นครปฺปวิสฺนกาเล เขตฺวานาภิมุขี^๒ คจฺฉติ,

“กหํ คจฺฉสิ -อิตติ ปุญฺญา “สมณสฺส โคตมสฺส สนฺติกํ, อหํ เตน สทฺธิ เอกคนฺธกฺกฺกึยํ วสामी -อิตติ วตฺวา อณฺณตฺรสมิ ติตฺถิยารามे วสิตฺวา

ปาโตว เขตฺวานมคฺคํ โอตฺริตฺวา นคราภิมุขี^๓ คจฺฉติ,

“สุนทร กหํ คตาสิ -อิตติ ปุญฺญา “สมณฺเนน โคตเมน สทฺธิ เอกคนฺธกฺกฺกึยํ วสิตฺวา ตํ กิเลสฺตฺติยา รมาเปตฺวา อาคตามฺหิ -อิตติ วทฺติ. |

[พวกภิกษุถูกพวกเดียรถีย์หาว่าข่านางสุนทร]

ตโต ติตฺถิยา กติปาหจฺเจเนน ฐุตฺวานํ กหาปणे หุตฺวา

“คจฺฉสิ สุนทรํ มาเรตฺวา สมณสฺส โคตมสฺส คนฺธกฺกฺกึยํ เป มาลาจวฺรณตฺเร นิกฺขิปีตฺวา เอก -อิตติ วทฺสิ.

เต ตถา อกฺสู.

๑ พุ. อ. ๒๕/๑๓๗.

๒ เขตฺวานาภิมุขินี อิตติ ยุตฺตตฺตร. ญ. ๖.

๓ นคราภิมุขินี อิตติ ยุตฺตตฺตร. ญ. ๖.

| ตโต ติตฺถิยา “สุนทรึ น ปสสาม -อิติ, โกลาหลํ กตฺวา รณฺเณ อาโรเจตฺวา “กหํ โว อาสาสภา -อิติ วุตฺตา
“อิมํ ทิวเส”^๑ เขตฺวเน วสติ, ตตรสฺสา ปวตฺตี น ชานาม -อิติ วตฺวา “เตนทึ คจฺฉณ, นํ วิจฺฉินถ -อิติ รณฺญา อญฺญาตฺตา
อตฺตโน อุกฺกุฏาเก คเหตุวํ เขตฺวณํ คนฺตฺวา วิจฺฉินฺตฺวา มาลาจจฺรณฺตเร ตํ ทิสฺวา มลฺลจํ อาโรเปตฺวา นครํ ปวิสิตฺวา
“สมณฺสฺส โคตมสฺส สวากา ‘สฺตถารํ กตํ ปาปกมฺมํ ปฏฺิจฺฉาเทสฺสามาติ สุนทรึ มาเรตฺวา มาลาจจฺรณฺตเร นิกฺขิปีสุ -อิติ
रणฺเณ อาโรเจสุ. |

ราชา “เตนทึ คจฺฉณ นครํ อาหิณฺชถ -อิติ อาห.

เต นครวิธึสุ “ปสฺสถ สมณานํ สกฺยปฺุตฺตียานํ กมฺมณฺติอาทึนึ วตฺวา ปุณ รณฺเณ นิเวสนทฺวารํ อคมฺสุ.

ราชา สุนทรียา สรีรํ อามกฺสุสาเน อญฺญํ อาโรเปตฺวา รกฺษาเปสิ.

สาวตฺถิวาสึโน ฐเปตฺวา อริยสาเว เสสา เยภฺยเยน “ปสฺสถ สมณานํ สกฺยปฺุตฺตียานํ กมฺมณฺติอาทึนึ วตฺวา
อนฺโตนคเรปี พหิณคเรปี อรณฺเณสุปี ภิกฺขุ อุกฺโกสนฺตฺวา วิจฺรณฺติ.

ภิกฺขุ ตํ ปวตฺตี ตถาคตฺสส อาโรเจสุ.

สฺตถา “เตนทึ ตุมฺเหปี เต มนฺุเส เหว ปฏฺิจฺเจเทถ -อิติ วตฺวา อิมํ คาลมาห

“อภฺตฺวาทึ นึรยํ อูเปติ,

โย วาปี กตฺวา ‘น กโรมิจฺจาห,

อุโภปี เต เปจฺจ สฺมา ภวนฺติ

นึหึนกมฺมา มนฺุชา ปฺรตถ -อิติ.

[แก้้อรธ]

ตถถ “อภฺตฺวาทึ -อิติ: ปสฺสถ โทสํ อทิสฺวาว มุสฺวาทึ กตฺวา ตฺจฺฉเนน ปรี อพฺภาจิกฺขณฺโต.

กตฺวา -อิติ: โย วา ปน ปาปกมฺมํ กตฺวา “นาหึ เอตํ กโรมิ -อิติ อาห.

เปจฺจ สฺมา ภวนฺติ -อิติ: เต อุโภปี ชนา ปรีโลกํ คนฺตฺวา นึรยํ อุกฺคมเนน คตฺติยา สฺมา ภวนฺติ.

คฺติเยว เนสํ ปรีจฺฉินฺนา, อายุ ปน เนสํ น ปรีจฺฉินฺน; พหุํ ทึ ปาปกมฺมํ กตฺวา จึรึ นึรเย ปจฺจนฺติ, ปรีตฺตํ กตฺวา อปฺปมตฺตกเมว กาลํ:
ยสฺมา ปน เตสํ อุกฺกึนฺนึปี ลามกเมว กมฺม, เตน วุตฺตํ “นึหึนกมฺมา มนฺุชา ปฺรตถ -อิติ.

ปฺรตถ -อิติ ปทสฺส ปน ปรีโต เปจฺจปเทน สมพฺนโร.

เปจฺจ ปฺรตถ อีโต คนฺตฺวา เต นึหึนกมฺมา ปรีโลเก สฺมา ภวนฺติ -อิติ อฺตฺโถ.

เทสนาวสาเน พฺหุ โสตาปตฺติผลาทึนึ ปาปฺณึสุ -อิติ.

[พวกฆ่านางสุนทรถูกประหารชีวิต]

ราชา “สุนทรียา อญฺเณทึ มาริตภาวํ ชานาถ -อิติ ปุริเส อฺยโยเชสิ.

อถ เต วุตฺตา เตทึ กหาปเณทึ สุรึ ปิวณฺตฺวา อญฺญมญฺญํ กลหํ กรึสุ.

เอโก เอก์ อาห “ตวั สุนทรี เอกปฺพาเรเนว มาเรตฺวา มาลากจฺวรนฺตเร นิกฺขิปีตฺวา ตโต ลทฺธกหาปณฺเหสิ สุรํ ปิวสิ, โหตุ -อิติ.

ราชบุรีสา เต ชุตเต คเหตฺวา รณฺโณ ทสฺเสสุ.

อถ เน ราชา “ตุมเหสิ สา มาริตา -อิติ ปุจฺฉิ.

“อาม เทว -อิติ.

“เกน มารापิตา -อิติ.

“อณฺญตฺติเยหิ เทว -อิติ.

ราชา ติตฺติเย ปกฺโกสาเปตฺวา “คจฺฉถ ตุมเห เอวํ วทฺนฺตา นคฺริ์ อาหิณฺนทถ

‘อัย สฺนฺทรี สมณฺสส โคตมฺสส อวณฺณํ อโรเปตฺกามาหิ อมฺเหสิ มารापิตา;

เนว สมณฺสส โคตมฺสส สาวกานํ โทโส อตฺถิ, อมฺหากํเอว โทโส -อิติ.

เต ตถา กรีสุ.

พาลมฺหาชนฺ ตทา สทฺทหิ.

ติตฺติยาปี ชุตฺตาปี ปุริสฺวธทฺณฺหํ ปาปุณฺสีสุ.

ตโต ปญฺญาย พุทฺธานํ สกกฺกาโร มหา อโหสิ -อิติ.

สฺนฺทรีปริพพาชิกาวตถุ.

๓. วกคฺมุทาทิรียภิกขุวตฺถ.

“เสยโย อโยคฺโห -อิตติ อิมํ ฆมฺมเทสนํ สตุถา เวสาลียํ นิสฺสาย มหาวเน วิหรนฺโต วกคฺมุทาทิรีย ภิกขุ อารพฺภ กเถสิ.

[พระศาสดาทรงติเตียนภิกษุเห็นแก่ท้อง]

วตฺถ อุตฺตริมฺนุสฺสธมฺมปาราชิกเก^๑ อาคตเมว.

ตทา ทิ สตุถา เต ภิกขุ “กึ ปน ตุมฺเห ภิกขเว อุทฺรสฺสตุถาย คิหีนํ อญฺญมญฺญุสฺส อุตฺตริมฺนุสฺสธมฺมสฺส วณฺณํ ภาสีตถ -อิตติ วตฺวา, เตทึ
“อาม ฆนฺเตติ วุตเต, เต ภิกขุ อนนฺกปริยาเยน วิครหิตฺวา อิมํ คาลมาห

“เสยโย อโยคฺโห ภูตฺโต ตตฺโต อคฺคิสิชฺชุปฺโป,
ยญฺเจ ภูณฺเชยฺย ทฺสฺสีโล ฐฐฺฐปฺปณฺฑํ อสญฺญโต -อิตติ.

[แก้อรธ]

ตตถ “ยญฺเจ ภูณฺเชยฺย -อิตติ: ยํ ทฺสฺสีโล นิสฺสีลปฺคฺคฺโล กายาทิหิ อสญฺญโต ฐฐฺฐวาสิหิ สทฺธาย ทินนํ ฐฐฺฐปฺปณฺฑํ “สมฺโณมฺหิ -อิตติ
ปฏฺฐิขานนฺโต คเหตุวา ภูณฺเชยฺย, ตโต อาทิตฺโต อคฺคิวนฺโณ อโยคฺโห ภูตฺโต เสยโย สุนฺทรตโร.

กึการณา?

ตปฺปจฺจยา ทิ เอโก อตฺตภาโว ฌมาเยยฺย, ทฺสฺสีโล ปน สทฺธาเทยฺย ภูณฺชิตฺวา อนนฺกานิปี ชาติสฺตานิ นิริเย ปจฺเจยฺย -อิตติ อตฺถ.

เทสนาวสานน พฺหุ โสตาปตฺติผลาทินิ ปาปฺณิสฺสุ -อิตติ.

วกคฺมุทาทิรียภิกขุวตฺถ.

๔. เขมกเสฏฐิปุตตวตถุ.

“จตตาริ ฐานานิ -อิติ อิมั ฌมมเทสนั สตถา เขตวเน วิหรนโต อนาถปิณฑิกสสุ ภาคินเณยั เขมกั นาม เสฏฐิปุตตั อารพภ กเถสิ.

[เขมกะเป็นนักลองเจ้าชู้ ถูกจับถึง ๓ ครั้ง]

โส กิร อภิรุโป อโหสิ.

เยภุยเยน อิตถิโย ตั ทิสวา รากาภิกูตา สกภาเวเน สณฐาตุ๋ นาสกขีสุ.

โสปิ พรทารกมมาริโตว อโหสิ.

อถ นั รตตี ราชบุรีสา คเหตุวา รณโณ ทสเสสุ.

ราชา “มหาเสฏฐิสสุ ลขขามิ -อิติ ตั กิลจิ อวตวา วิสสชชาเปสิ.

โส ปน เเนว วิรมิ.

อถ นั พุติยปี ตติยปี ราชบุรีสา คเหตุวา รณโณ ทสเสสุ.

ราชา วิสสชชาเปสิเยว.

มหาเสฏฐิ ตั ปวตตี สุตวา ตั อาทาย สตุ สนตักั คนตวา ตั ปวตตี อาโรเจตวา “ภนเต อิมสสุ ฌมมั เทเสถ -อิติ อาท.

[พระศาสดาทรงแสดงโทษแห่งปรทารกรรม]

สตถา ตสสุ สัเวคกั กเถตวา พรทารเสวนาย โทสั ทสเสนโต อิมา คาถา อภาสิ

“จตตาริ ฐานานิ นโร ปมตโต

อาปชชตี พรทารูปเสวี:

อปุณญลาภั นนิกามเสยยั

นินห์ ตติยั นริยั จตุตถั.

อปุณญลาโภ จ, คติ จ ปาปิกา,

ภีตสสุ ภีตาย รตี จ โถกิกา,

ราชา จ ทณห์ ครุกั ปณตติ;

ตสมา นโร พรทารั น เสเว -อิติ.

[แก้้อรรถ]

ตตถ “ฐานานิ -อิติ: พุกขการณานิ.

ปมตโต -อิติ: สติโวสสคเคน สมณนาคโต.

อาปชชติ -อิติ: ปาปุนาติ.

ปรทารูปเสวี -อิติ: ปรสส ทารั อุปเสวนโต อูปปถจาริ.

อปุณญลาภั -อิติ: อุกุสลลาภั.

นนิกามเสยฺย -อิติ: ยถา อิจฺฉติ; เอวํ เสยฺยํ อลภิตฺวา อนิจฺฉิตํ ปริตฺตกเมว กาลํ เสยฺยํ ลภติ.

อปุณฺญลาโภ จ -อิติ: เอวํ ตสฺส อยญจ อปุณฺญลาโภ เตน จ อปุณฺญเณน นิรยสงฺขาตา ปาปิกา คติ โหติ.

รตี จ โลกิกา -อิติ: ยา^๑ ตสฺส ภูตสฺส ภูตํ อิตฺถิยา สหฺธิ รตี, สาปิ โลกิกา ปริตฺตา โหติ.

ครุํ -อิติ: ราชา จ หตฺถจฺเจทาทีวเสน ครุํ ทณฺฑํ ปณฺเติ.

ตสฺมา -อิติ: ยสฺมา พรหารํ เสวฺนโต เอตานิ อปุณฺญาทีนํ ปาปุณาติ; ตสฺมา พรหารํ น เสเวยฺย -อิติ อตฺถุ.

เทสนาวसानเ เขมโก โสตาปตฺติผลเ ปติฏฺฐหิ.

ตโต ปฏฺฐาย มหาชน สุขํ วีตินาเมสิ.

[บุรพกรรมของนายเขมกะ]

“กั ปนสฺส ปุพฺพกมฺม -อิติ.

“โส กิร กสฺสปุพฺพทกาเล อุตฺตมมลโล หุตฺวา เทว สุวณฺณปตฺตานิ ทสพลสฺส กาลญฺจนฺนเป อารोเปตฺวา ปตฺถนํ ฐฺเปสิ

“ฐฺเปตฺวา ญาติสาลโหติตฺถิโย อวเสสา มํ ทิสฺวา รชนฺตุ -อิติ.

อิทมสฺส ปุพฺพกมฺม -อิติ.

เตน ตํ นิพพตฺตฏฺฐาเน ทิสฺวา ปเรสํ อิตฺถิโย สกภาเวน สณฺฐาตุํ นาสกฺขีสุ -อิติ.

เขมกเสฏฐิปุตตวตฺถุ.

๕. ทุพพจกิกขุวตถุ.

“กุโส ยถา -อิตติ อิมม ฐมมเทสนน สตถา เซตวเน วิหระนโต อณฺญตรํ ทุพพจกิกขุ อารพภ กเถสิ.

[ภิกษุเด็ดหญ้าแล้วสงสัย]

เอโก กิร ภิกขุ อสณฺจิจจ เอกํ ตินฺนํ ฉินฺนิตฺวา, กุกุกุจเจ อูปฺปนเน,

เอกํ ภิกขุ อูปสงฺกมิตฺวา “อาวุโส โย ตินฺนํ ฉินฺนิตฺวา, ตสฺส กี โหติ -อิตติ อตตนา กตภาวํ อาโรเจตฺวา ปุจฺฉิ.

อถ นํ อิตโร “ตฺว ตินฺนสฺส ฉินฺนการณนา ‘ภิกฺขุ’ โหติตี สณฺญํ กโรสี, น เอตถ ภิกฺขุ โหติ, เทเสตฺวา ปน มุจฺฉสิ -อิตติ วตฺวา สยปี อุโภาหิ หตฺเถหิ ตินฺนํ ลฺลวจิตฺวา อคฺคเหสิ.

ภิกขุ ตํ ปวตฺตตี สตถุ อโรเจสุ.

[กรรมที่บุคคลทำย่อหย่อนไม่มีผลมาก]

สตถา ตํ ภิกขุ อเนกปริยาเยน วิครหิตฺวา ฐมมํ เทเสนโต อีมา คาคา อภาสิ

“ <u>กุโส</u> ยถา ทุคฺคหิตโต	หตถเมวานุกนฺตติ,
<u>สามณฺญ</u> ทุปฺปรามภฺภู	นิริยาเยปฺกทฺมตติ.
ยงฺกิลฺลํ สิลฺลํ <u>กมฺม</u> ,	สงฺกิลฺลํ ฐมฺมํ ยํ <u>วต</u> ,
สงฺกสฺสรํ <u>พรหมจริย</u> ,	น <u>ต</u> โหติ มหปฺพล.
กยิรา เจ กยิราเถน,	ทพฺพเมนํ ปฺรกกเม;
สิลฺลํ หิ <u>ปริพฺพาไซ</u>	ภิกฺขุโย อากิเรเต รชํ -อิตติ.

[แก้อรธ]

ตตถ “กุโส -อิตติ: ยงฺกิลฺลํ ตฺวิมฺหารํ ตินฺน อนฺตมโส ตาลปณฺณปี.

ยถา โส กุโส เยน ทุคฺคหิตโต ตสฺส หตถํ อนุกนฺตติ ฆาเลติ; เอวเมว สมณฐมฺมสงฺขาตํ สามณฺญ ฆณฺฑสึลาทิตาย ทุปฺปรามภฺภู.

นิริยาเยปฺกทฺมตติ -อิตติ: นิริเย นินฺนพตฺตาเปติ -อิตติ อตฺถ.

สิลฺลํ -อิตติ: โอยฺยิตฺวา^๑ กรณฺเนน สิลฺลคฺคหํ กตฺวา กตํ กิลฺลํ กมฺม.

สงฺกิลฺลํ -อิตติ: เวสิยาทิกเส อโคจเรสุ จรณฺเนน สงฺกิลฺลํ.

สงฺกสฺสรํ -อิตติ: สงฺกาหิ สริตพฺพํ อุโปสถกิจฺจาทีสุ อณฺญตฺเรเน กิจฺเจเน สนฺนิปตฺตปี สงฺฆํ ทิสฺวา

“อทฺธา อิม มม จริยํ ญตฺวา มํ อุกฺขิปิตฺกามา สนฺนิปตฺตา -อิตติ เอวํ อตฺตโน อาสงฺกาหิ สริตํ อุตฺตงฺกิตํ ปฺริสงฺกิตํ.

น ต โหติ -อิตติ: ตํ เอวรूपํ สมณฐมฺมสงฺขาตํ พรหมจริย ตสฺส ปุคฺคสฺส น มหปฺพลํ โหติ,

ตสฺส อมหปฺพลภาเวเน ภิกฺขาทายกานฺปิสฺส น มหปฺพลํ โหติ -อิตติ อตฺถ.

๑ วิติกมฺนํ

๒ ส. ม. ย. โอยฺยิตฺวา.

กยิรา เจ -อติ: ตสฺมา ยํ กมฺมํ กเรยฺย, ตํ กโรเตว.

ทพฺพเมณํ ปรกฺกเม -อติ: ติรฺกตเมตํ กตฺวา อวฺภูตฺติสฺมาทาโน หุตฺวา เอตํ กยิรา.

ปรีพฺพาไซ -อติ: สฺถิลคฺคาเหณ กโต ขณฺทาภิภาวปฺปตฺโต สมณธมฺโม.

ภียโย -อติ: อพฺพนตฺเร วิชฺชมาณํ ราครฺชาทึ เอวฺรุโป สมณธมฺโม อปเนตฺุ น สกฺโกติ,
อถฺไซ ตสฺส อฺปรี อปฺรี ราครฺชาทึ อากิรฺติ -อติ อตฺถ.

เทสนาวสานเ พฺพ โสตาปตฺติผลาทินิ ปาปุณฺีสุ.

โสปี ภิกฺขุ สํเว รุตฺวา ปจฺฉา วิปฺสสนํ วทฺเตตฺวา อรหฺตํ ปาปุณฺิ -อติ.

ทุพพจกิกขุวตถุ.

๖. อีสสาปทอติถิวตถุ.

“อกตํ -อิติ อิมํ ฌมมเทสนนํ สตุถา เซตวเน วิหระนโต อณญุตระ อีสสาปทํ อิตถิ อารพภ กเถสิ.

[หญิงชี้หิ้งทำกรรมชั่วแล้วคิดปกปิด]

ตสสา กิระ สามิโก เอกาย เคหทาสिया สหธิ สนถวํ อกาลิ.

สา อีสสาปทดา ตํ ทาสี หตถปาเทสุ พนชิตวา ตสสา กณณนาสํ ฉินทิตวา เอกสมิํ ตุจจคพเภ ปกขิปิตวา ทวารํ ปิททิตวา ตสส กम्मสส อตตนา กตถาวํ ปฏิจฉาเทตํ “เอหิ อยย, วิหารํ คนตวา ฌมมํ สุนนิสสาม -อิติ สามิกํ อาทาย วิหารํ คนตวา ฌมมํ สุนนตี นิสสิทิ.

อถสสา อากนตฺกา ญูตกา เคหํ อากนตวา ทวารํ วิวริตวา ตํ วิปฺปการํ ทิสวา ทาสี โมจยีส.

สา วิหารํ คนตวา จตฺปริสมชฺเฒ ตมตถํ ทสพลสส อาโรเจสิ.

[กรรมชั่วย่อแผาผลลาญในภายหลัง]

สตุถา ตสสา วจนํ สุตวา

“ทฺจจริตํ นาม ‘อิทํ เม อณญ ชฺนา น ชานนตีติ อปฺมตตกปิ น กาทพฺพ, อณญสมิํ อชานนเตปิ, สฺจจริตเมว กาทพฺพ.

ปฏิจฉาเทตวา กตฺปิ ทิ ทฺจจริตํ นาม ปจฺฉานตฺวาปํ กโรติ, สฺจจริตํ ปาโมชชเมว ชเนติ -อิติ วตวา อิมํ คาคมาห

“อกตํ ทฺกกฺกํ เสยโย, ปจฺฉา ตปฺปติ ทฺกกฺกํ;
กตถจ สุกตํ เสยโย, ยํ กตวา นานตปฺปติ -อิติ.

[แก้กรรม]

ตตถ “ทฺกกฺกํ -อิติ: สาวชชํ อปายสํวตฺตนิกํ กมฺมํ อกตเมว เสยโย วรํ อุตตมํ.

ปจฺฉา ตปฺปติ -อิติ: ตํ ทิ อนุสฺสริตานุสฺสริตกาลเอ ตปฺปติเยว.

สุกตํ -อิติ: อนวชชํ ปน สฺชทฺรยํ สุกตีสํวตฺตนิกเมว กมฺมํ กตํ เสยโย.

ยํ กตวา -อิติ: ยํ กมฺมํ กตวา ปจฺฉา อนุสฺสรณกาลเอ น ตปฺปติ นานตปฺปติ โสมนสฺสชาโตว โหติ, ตํ กตํ วรํ -อิติ อตฺถโ.

เทสนาวสาเน อุปาสโก จ สา จ อิตถิ โสตาปตฺติเมเล ปติภฺรฺหฺหิส.

ตถจ ปน ทาสี ตตเถว ภูชิสฺสํ กตวา ฌมมจารินิํ กโรสฺ -อิติ.

อีสสาปทอติถิวตถุ.

๗. อาคนตุกภิกขุขวตถุ.

“นคฺรึ ยถา -อิตฺติ อิมํ ฌมฺมเทสนํ สตุถา เซตฺวเน วิหรนฺโต สมฺพหุเล อาคนตุเก ภิกขุ อารพฺภ กเถสิ.

[พวกภิกษุไปกรุงสาวัตถีเพื่อเฝ้าพระศาสดา]

เต กิร เอกสมฺมึ ปจฺจนเต วสฺสํ อุกคนฺตฺวา ปฐฺมมาเส สุขํ วิหริสฺสุ.

มฺชณฺมิมาเส โจรา อาคนฺตฺวา เตสํ โคจรคามํ ปหฺริตฺวา กรมฺเร คเหตฺวา อคฺมํสุ.

ตโต ปฏฺฐาย มนุสฺสา โจรานํ ปฏิพาหนตฺถาย ตํ ปจฺจนตฺนคฺรึ อภิสงฺขโรนฺตา เต ภิกขุ สกฺกจฺจํ อุกฺกุฐาตุํ โอกาสํ น ลภิสฺสุ.

เต อฆาสุกํ วสฺสํ วสิตฺวา วุตถวสฺสา สตุถุ ทสฺสนาย สาวตฺถึ คนฺตฺวา สตุถารํ วนฺทิตฺวา เอกมฺนตํ นิสฺสีทิสฺสุ.

[พระศาสดาตรัสถามสุขทุกข์กะภิกษุเหล่านั้น]

สตุถา เตหิ สทฺธิ กตฺตปฏฺฐิสฺสนถาโร “กึ ภิกฺขเว สุขํ วสิตถ -อิตฺติ ปุจฺจิตฺวา,

“ภนฺเต มยํ ปฐฺมมาสเมว สุขํ วสิมฺหา, มฺชณฺมิมาเส โจรา คามํ ปหฺริสฺสุ,

ตโต ปฏฺฐาย มนุสฺสา นคฺรึ อภิสงฺขโรนฺตา สกฺกจฺจํ อุกฺกุฐาตุํ โอกาสํ น ลภิสฺสุ; ตสฺมา อฆาสุกํ วสฺสํ วสิมฺหา -อิตฺติ วุตเต,

“อลํ ภิกฺขเว, มา จินฺตยิตถ, ฆาสุวิหาโร นาม นิจฺจกาลํ ทุลลโฆ; ภิกฺขุณา นาม,^๑ ยถา เต มนุสฺสา นคฺรึ โคปยิสฺสุ;

เอวํ อตฺตภาวเมว โคปยิตฺตุ วฏฺฏติ -อิตฺติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

“นคฺรึ ยถา ปจฺจนตํ

คฺคตํ สนฺตรพาหิรํ;

เอวํ โคเปถ อตฺตานํ,

ขโณ โว มา อุกฺกจฺจกา;

ขณฺดาตีตา หิ โสจฺนติ

นิริยมฺหิ สมฺบปีตา -อิตฺติ.

[แก้อรธ]

ตตถ “สนฺตรพาหิรํ -อิตฺติ: ภิกฺขเว ยถา เตหิ มนุสฺเสหิ ตํ ปจฺจนตฺนคฺรึ ทวารปาการาทีนึ ธีรานึ กโรนฺเตหิ สอนฺตรํ

อฏฺฐาลกปริชาทีนึ ธีรานึ กโรนฺเตหิ สพาหิรํ -อิตฺติ สนฺตรพาหิรํ คฺคตํ กตํ;

เอวํ ตฺมฺเห หิ^๒ สตี อุกฺกุฐาเปตฺวา อชฺมตฺติกานึ ฉ ทวารานึ ปิพฺทิตฺวา ทวารรฺกชฺกํ สตี อวิสฺสชฺเซตฺวา,

ยถา คยฺหมานานึ พาหิรานึ ฉ อายตฺนานึ อชฺมตฺติกานํ อุกฺกมาตฺยา สํวตฺตฺนติ; ตถา อคฺคหณฺนตฺวานึ ธีรานึ กตฺวา

เตสํ อปฺปเวสฺยา ทวารรฺกชฺกํ สตี อปฺปหาเย วิจฺรนฺตา อตฺตานํ โคเปถ -อิตฺติ อตฺถโธ.

ขโณ โว มา อุกฺกจฺจกา -อิตฺติ: โย หิ เอวํ อตฺตานํ น โคเปติ,

ตํ ปุคฺคลํ “อโย พฺทฺธูปฺปาทฺทขโณ มฺชณฺมิปเทเส อุปฺตติกขโณ สมฺมาทิฏฺฐิยา ปฏิทฺทกขโณ ฉนฺนมาเยตฺนानํ อเวกฺลลกขโณ -อิตฺติ

สพฺโพปิ อโย ขโณ อตฺติกมฺติ; โส ขโณ ตฺมฺเห มา อตฺติกมฺตุ.

ขณฺดาตีตา -อิตฺติ: เย หิ ตํ ขณํ อตีตา, เต จ ปุคฺคเล โส ขโณ อตีโต; เต นิริยมฺหิ สมฺบปีตา ทฺตฺวา ตตถ นินฺพพฺตฺติตฺวา โสจฺนติ -อิตฺติ อตฺถโธ.

เทสนาวสาเน เต ภิกฺขุ อุกฺกปฺนฺนสํเวคา อรหฺตเต ปติฏฺฐุหิสฺสุ -อิตฺติ.

๑ ส. ย. ปน.

๒ ม. ส. ย. ปี.

.....
อากนตุกภิกขุวตฺถ.
.....

๘. นิคคณฐวตถุ.

“อลชชิตาเย -อิติ อิมิ ฌมมเทสนิ สตถา เซตวเน วิหรนโต นิคคณฐ อารพภ กเถสิ.

[พวกนิครนถ์ได้วาทะกับพวกภิกษุ]

เอกสมิ ทิ ทิวเส ภิกขุ นิคคณฐ ทิสวา ถัง สมภูฐาเปสึ “อาวุโส สพพโส อปปฏิจจนเนหิ อเจลกเถหิ อิมิ นิคคณฐา วรตธา,
เย เอกัง ปุริมปสสิปี ตาว ปฏิจจาเทนตี, สหิริกา มถญเญ เอเต -อิติ.

ตัง สุตวา นิคคณฐา “น มยิ เอเตน การเณน ปฏิจจาเทม, ‘ปัสสูชาทโย ปน ปุคคลาเอว ชีวิตินทริยปปปฏิพธา;
เอวเมเต โน ภิกขาภาชเนสุ มา ปตีสูตี อิมินา การเณน ปฏิจจาเทม -อิติ วตวา เตหิ สหริ วาทปปปฏิวาทวเสน พหุ กถัง กรีสสุ.^๑
ภิกขุ สตถาริ อุปสงกมิตวา นิสินนกาเล ตัง ปวตตี อารโจะสุ.

[ผู้สมททานผิตย้อมถึงทุกคตี]

สตถา “ภิกขเว อลชชิตพเพ ลชชิตวา ลชชิตพเพ อลชชมานา นาม ทุกคตีปรายนาว โหนตี -อิติ วตวา ฌมมิ เทเสนโต
อิมิมา คาลา อภาสิ

“อลชชิตาเย ลชชนตี	ลชชิตาเย น ลชชเร
มิจฉาทิภูฐิสมาทานา	สตถา คจจนตี ทุกคตี.
อภเย ภยทสสิโน	ภเย จ อภยทสสิโน
มิจฉาทิภูฐิสมาทานา	สตถา คจจนตี ทุกคตี -อิติ.

[แก้อรธ]

ตตถ “อลชชิตาเย -อิติ: อลชชิตพเพน ภิกขาภาชเนน.

ภิกขาภาชนัง ทิ อลชชิตพเพ นาม. เต ปน ตัง ปฏิจจาเทตวา วิจรณตา เตน ลชชนตี นาม.

ลชชิตาเยตี: อปปฏิจจนเนน หิริโกปิงเคน.

หิริโกปิงคยหิ ลชชิตพเพ นาม. เต ปน ตัง อปปฏิจจาเทตวา วิจรณตา ลชชิตาเย น ลชชนตี นาม.

เตน เตสั อลชชิตพเพน ลชชตัง ลชชิตพเพน อลชชตัง ตุจจนคคหณภาเวเน จ อญญถาคคหณภาเวเน จ มิจฉาทิภูฐิ โหตี,
ตัง สมททิตวา วิจรณตา เต มิจฉาทิภูฐิสมาทานา สตถา นิริยาทิเกทัง ทุกคตี คจจนตี -อิติ อตถโถ.

อภเย -อิติ: ภิกขาภาชนัง นิสสาย รากโทสโมหมานทิภูฐิกิเลสทุจจริตถายานัง ออนุปปชชนโต ภิกขาภาชนัง อภยิ นาม.

ภเยน ตัง ปฏิจจาเทตวา ปน อภเย ภยทสสิโน นาม.

หิริโกปิงคัง ปน นิสสาย รากาทินัง ออนุปปชชนโต ตัง ภยิ นาม.

ตสส อปปฏิจจาเทเนน ภเย จ อภยทสสิโน.

ตสส อญญถา จ คคหณสส สมททินนตตวา มิจฉาทิภูฐิสมาทานา สตถา ทุกคตี คจจนตี -อิติ อตถโถ.

เทศนาวสาเน พหุ นิคคณฐา สวิคคมานสา ปพพชิสฺส.^๒

สมปตตานปี สาดถิกา เทศนา อโหสิ -อิติ.

นิคคณฐวตถุ.

๙. ติตถียสาวกตถ.

“อวชเช -อิตี อิมั ฌมมเทสนั สตถา เซตวเน วิหรนโต ติตถียสาวเก อารพภ กเถสิ.

[บุตรพวกเดียรถีย์สอนบุตรไม่ให้ไหว้สมณะ]

เอกสมิ ्हิ สมเย อณฺญติตถียสาวกา อตตโน ปุตเตต สมมาทิฏฐิกานั อูปาสกานั ปุตเตหิ สหธิ สปริวารเ กิพมาเน ทิสวา
เคหิ อากตกาเล “น โว สมณเ สกายปุตติยา วนทิตพพา, นาปิ เตสั วิหารั ปวิสิตพพั -อิตี^๑ สปลั การยัสสุ.

เต เอกทิวสั เซตวเนวิหารสส พหิทวารโกฏฐกสามนุเต กิพนตา ปิปาสิตา อหะสุ.

อเถกั อูปาสกทารกั “ตุวั คนตุวา เอตถ ปานียั ปิวิตวา อมหากปิ อารหาหิ -อิตี วิหารั ปหิณัสสุ.

โส วิหารั ปวิสิตวา สตถารั วนทิตวา ตมตถั อารเเจสิ.

[บุตรพวกเดียรถีย์นับถือพระพุทธศาสนา]

อถ นั สตถา “ตวเมว ปานียั ปิวิตวา คนตุวา อิตเรปิ ปานียั ปิวนตถาย อีเรว เปเสหิ -อิตี อาห.

โส ตถา อกาสิ.

เต อาคนตุวา ปานียั ปิวีสสุ.

สตถา เต ปกโกสาเปตวา เตสั สปะบายั ฌมมกถั กเถตวา เต อจลสทเท กตวา สรณสุ จ สีเลสุ จ ปติฏฐาเปสิ.

เต สกานิ เคหานิ คนตุวา ตมตถั มาตาปิตูนั อารเเจสุ.

อถ เนสั มาตาปิตโร “ปุตตกา โน วิปนนทิฏฐิกา ชาตา -อิตี โทมนสสปะตตวา ปริเทวีสุ.

อถ เนสั เฉกา ปฏิวีสสกา มนุสสา อาคนตุวา โทมนสสวุปสมตถาย ฌมมึ กถยัสสุ.

เต เตสั ถถั สุตวา “อิมเ ทารเก สมณสส โคตมสเสว นียยาเทสสาม -อิตี มหนเตน ญาคิณเณน สหธิ วิหารั นยัสสุ.

[ความเห็นเป็นเหตุให้สัตัวไปทุกคิและสุคคิ]

สตถา เตสั อาสยั อโโลเกตวา ฌมมึ เทเสนโต อิมา คากา อกาสิ

“อวชเช วชชมติโน

วชเช อวชชทสสิโน

มิจฉาทิฏฐิสมาทานา

สตถา คจฉนติ ्हุคคตี.

วชชณจ วชชโต ญตวา

อวชชณจ อวชชโต

สมมาทิฏฐิสมาทานา

สตถา คจฉนติ สุกคตี -อิตี.

[แก้อรธ]

ตตถ “อวชเช -อิตี: ทสวตถุกาย สมมาทิฏฐิยา ตสสา อุนิสสยญเต ฌมเม จ.

วชชมนตโน -อติ: “วชช อิหิ -อติ อุปปนมนตโน.

ทสวตถุภมิจฉาทิภูจิสงขาเต ปน ตสสา อุปนิสสยธมมสงขาเต จ วชเช อวชชทสสินโน.

เอติสสา อวชช วชชโต วชชญจ อวชชโต ญตวา คหณสงขาตาย มิจฉาทิภูจียา สมาทินนตตา มิจฉาทิภูจิสมาทานา สตตา

ทคคตี คจฉนติ -อติ อตโต.

ทุตติยคากาย วุตตวิปริยาเยน อตโต เวทิตพโพ.

เทสนาวसान สพเพปี เต ตีสู สรณesu ปติภูจาย อปราปรี ธมมํ สุนนตา โสตาปตติผล ปติภูจิสู -อติ.

ติตถียสาวกตถุ.

นิริยวคควณณนา นิภูจิตา.

ทวาวีสติโม วคโค.

๒๓. นาคคุควณณา

๑. อตตโนวตถุ.

“อหํ นาโคว -อิตี อิมํ ฆมมเทสนํ สตถา โภสมพิยํ วิหรนโต อตตทานํ อารพภ กเถสิ.

[พระศาสดาถูกพวกมิจฉาทิฏฐิต่ำ]

วตถุ อปฺปมาทวคฺคสฺส อาทิกถาวณณนํ วิตถาริตเมว.

| วุตตํ เหตํ ตตถ “มคฺคทียา ตาสํ กิลฺจิก กาคุํ อสกุณฺณิตฺวา “สมณสฺส โคตมสเสว กตตพพํ กริสฺสามิ -อิตี นาครานํ ลญฺจํ ทตฺวา “สมณํ โคตมํ อนฺโตนคฺรํ ปริสิตฺวา วิจรนตํ ทาสกมฺมกรโปรเสหิ สทฺธิ อุกโกสิตฺวา ปริภาสิตฺวา ปลาเปถ -อิตี อาห.

มิจฺฉาทิฏฺฐิกิ ทิสฺสุ รตนฺสุ อปฺปสนฺนา อนฺโตนคฺรํ ปริวิธฺสู สตถารํ อนฺุพฺนฺธิตฺวา “โจโรสิ พาลोสิ มุฬฺโหสิ โองฺโฐสิ โคนฺโถสิ คทฺโรสิ เนรยฺโกสิ ตฺริจฺฉานคฺโถสิ, นตฺถิ ตฺยหํ สฺสคฺติ, ทฺคฺคตฺติเยว ตฺยหํ ปาฏิกฺงขา -อิตี ทสฺหิ อุกโกสวตฺถุหิ อุกโกสนฺติ ปริภาสนฺติ.

[พระอานนทให้เสด็จไปนครอื่น ก็ไม่เสด็จไป]

ตํ สุตฺวา อายสฺมา อานนฺโท สตถารํ เอตทโวจ “ภนฺเต อิม นาคฺรา อมฺเห อุกโกสนฺติ ปริภาสนฺติ, อีตํ อณฺุยฺตถ คจฺฉาม -อิตี.

“กุหิ อานนฺท -อิตี.

“อณฺุญํ นคฺรํ ภนฺเต -อิตี.

“ตตถ มนฺุสฺเสสฺสุ อุกโกสนฺเตสฺสุ ปริภาสนฺเตสฺสุ, ปุณฺ กตถ คมิสฺสาม อานนฺท -อิตี.

“ตโตปิ อณฺุญํ นคฺรํ ภนฺเต -อิตี.

“ตตถ มนฺุสฺเสสฺสุ อุกโกสนฺเตสฺสุ ปริภาสนฺเตสฺสุ, กุหิ คมิสฺสาม อานนฺท -อิตี.

“ตโตปิ อณฺุญํ นคฺรํ ภนฺเต -อิตี.

“อานนฺท น เหวํ กาคุํ วฏฺฐติ, ยตถ อธิกรณํ อฺุปฺปนํ, ตตถเวว ตสฺมิ วุสฺสนฺเต, อณฺุญํ คินฺตุ วฏฺฐติ; เก ปนฺ เต อานนฺท อุกโกสนฺติ -อิตี.

“ภนฺเต ทาสกมฺมกร อฺุปาทาย สพฺเพ อุกโกสนฺติ -อิตี.

[พระศาสดาทรงอดกลั้นคำล่วงเกินได้]

“อหํ อานนฺท สงคามํ โอตินฺนหตฺถิสฺทิสฺโส, สงคามํ โอตินฺนหตฺถินฺนํ ทิ จตฺุหิ ทิสฺสาหิ อาคเต สเร สทฺธิ ภาโร,

ตเถว พฺุหุหิปี ทฺุสฺสีเลหิ กถิตกถานํ สทฺหนํ นาม มยฺหํ ภาโร -อิตี วตฺวา อตตทานํ อารพภ ฆมฺมํ เทเสนฺโต นาควคฺเค^๑ อิมํ คธา อภาสิ

“อหํ นาโคว สงคาม

จาปาโต ปตฺติ สริ

อติวากฺยํ ตติกฺขิสฺส,

ทฺุสฺสีเล ทิ พฺุหุชฺชโน.

ทนฺตํ นยฺนติ สมิตฺตี,

ทนฺตํ ราชากรูหฺติ,

ทนฺโต เสฏฺโฐ มนฺุสฺเสสฺสุ,

โยติวากฺยํ ตติกฺขติ,

วรมสฺสตรา ทนฺตา

อาชานียา จ สินฺธฺวา

กฺุญฺชรา จ มหานาคา,

อตตทนฺโต ตโต วริ -อิตี. |

๑ ส. ม. ย. “นาควคฺเค -อิตี นตฺถิ.

[แก้อรธ]

ตตถ “นาโคว -อติ: หตถิ วีย.

จาปาโต ปตติ -อติ: ธนุโต มุตต.

อติวากย์ -อติ: อฏฐอนรียโวหารวเสน ปวตต วิติกุมวจน.

ติติกุขิส -อติ: ยถา สงคามาวจร สุนโต มหานาโค ขโม สติปปหาราที่น จาปาโต มุจจิตวา อตตนิ ปติเต เสธ อวิหณญมาโน ติติกุขติ;
เอวเมว เอวรूप อติวากย์ ติติกุขิส สหิสสามิ -อติ อตถิ.

ทุสสีโล หิ -อติ:

อภัย หิ โลกิยมหาชน พหุ ทุสสีโล อตตโน รุจิวเสน วาจ นิจฉาเรตวา ฆฎฏณโต วิจรติ, ตตถ อริวาสัน อชฌุเปกขณ เม ภาโร.

สมิติ -อติ: อูยยานกัฬามณฑลทาสู หิ มหาชนมชฌ คจฉนตา ทนตเมว โคนชาตี วา อสสชาติ วา ยานะ โยเชตวา นยนติ.

ราชา -อติ: ตถารูปาเนว ฐานานิ คจฉนโต ราชาปิ ทนตเมว อภिरูหติ.

มนุสเสสุ -อติ: มนุสเสสุปิ จตุหิ อริยมคเคหิ ทนโต นิพพิเสวโนว เสฎฐ.

โยติวากย์ -อติ: โย เอวรूप อติกกุมวจน ปุนปปุน วุจจมานปี ติติกุขติ^๑ น ปฏิปพริติ น วิหณญติ; เอวรूप ทนโต เสฎฐ -อติ อตถิ.

อสสตรา -อติ: วพวาย คทรณน ชาตา.

อาชานียา -อติ: ย อสสทम्मสารถิ การณ การติ, ตสส ชิปปิ ชานนสมตถา.

สินธวา -อติ: สินธวภูฏฐ ชาตา อสสา.

มหานาคา -อติ: กุญชรสงชาตา มหาหตถิโน.

อตตทนต์ -อติ: เอเต อสสตรา วา สินธวา วา กุญชรา วา ทนตาว วร, น อทนต์;

โย ปน จตุหิ อริยมคเคหิ อตตโน ทนตตาย อตตทนต์ นิพพิเสวโน, อัย ตโตปี วร, สพเพหิปี เอเตหิ อุตตริตโร -อติ อตถิ.

เทสนาวसानะ ลญจ คเหตุวา วิถิสิงฆาฎกาที่สุ ฐุตวา อุกโกสนโต สพโพปิ โส มหาชน โสตาปตติผล ปาปุณิ -อติ.^๒

อตตโนวตถุ.

๑ ส. ย. “ติติกุขติ -อติ นตถิ.

๒ ปรมมุข ภาสิตา ถัง เตส สาทถิกา โหติ?

๒. หตถาจริยปุพพกภิกขุวตถุ.

“น หิ เอเตหิ -อิตติ อิมิ ฌมมเทสนนํ สุตถา เชตวเน วิหรนโต เอกํ หตถาจริยปุพพกํ ภิกขุ อารพภ กเถสิ.

[ความยุ่งซำงฝีกซำงให้ตีได้ เพราะได้นัยจากภิกษุ]

โส ภิร เอกทิวสํ อจิรวตินทิตีเร หตถิทมกํ “เอกํ หตถิ ทเมสสามิ -อิตติ อตตนา” อิจฉิตการณํ สีขาเปตํ อสกุโกนตํ ทิสวา,
สมิเป ฐิตูเต ภิกขุ อามนเตตวา อาห

“อาวุโส สเจ อยํ หตถาจริโย อิมิ หตถิ อสุกฏฐาเน นาม วิชฌเมย, ขิปโปเมว อิมิ การณํ สีขาเปย -อิตติ.

โส ตสส กถํ สุตวา ตถา กตวา ตํ หตถิ” สุนทนต์ ทเมสิ.

เต ภิกขุ ตํ ปวตตี สตถุ อโรเจสุ.

[ฝีกตนตีแล้ว ย่อมไปสู่ที่ไม่เคยไปได้]

สุตถา ตํ ภิกขุ ปกุโกสาเปตวา “สจจํ ภิร ตยา เอวํ วุตตํ -อิตติ ปุจฉิตวา, “สจจํ ภาเนเต -อิตติ วุตเต, ตํ วิครทิตวา

“ภินเต โมฆปุริส หตถิยานเนน วา อณเฐน วา ทนเตน,

น หิ เอเตหิ ยานะหิ อคตปุพพํ ฐานํ คนตุํ สมตโถ นาม อตถิ, อตตนา ปน สุนทนต์ สกกา อคตปุพพํ ฐานํ คนตุ;

ตสมา อตตนาเมว ทเมหิ, ภินเต เอเตสํ ทเมเนน -อิตติ วตวา อิมิ คาถมาห

“น หิ เอเตหิ ยานะหิ คจฌเมย อคตํ ทิสํ,
ยถาตตนา สุนทนต์ ทนโต ทนเตน คจฉติ -อิตติ.

[แก้อรธ]

ตสสโต: ยานี เอตานิ หตถิยานาทินิ ยานานิ,

น หิ เอเตหิ ยานะหิ โภจิ ปุคคโล สุปินนเตนาปิ อคตปุพพตตา “อคตํ -อิตติ สงขาทํ นิพพานทิสํ คจฌเมย,

ยถา ปุพพภาเค อินทริยทเมเนน ทนเตน อปรภาเค อริยมคคภาวนาย สุนทนต์ อตตนา ทนโต นิพพิเสวโน สปปญญู ปุคคโล

ตํ อคตปุพพํ ทิสํ คจฉติ ทนตญมึ ปาปุณนติ; ตสมา อตตทมนเมว เต วริ -อิตติ.

เทสนาวสานะ พหุ โสตาปตติผลาทินิ ปาปุณิสสุ -อิตติ.

หตถาจริยปุพพกภิกขุวตถุ.

๓. ปริชฌณพราหมณปุตตวตถุ.^๑

“ชนปาลโก -อิตี อิมั ฌมมเทสนั สตถา สวตถึยั วิหรนุโต อญญตรสส ปริชฌณพราหมณสส ปุตเต อารพภ กเถสิ.

[บุตรบำรุงบิดาเพราะอยากได้สมบัติ]

สวตถึยั กิเรโก พราหมโณ อญฺฐสตสทสสวิโก วยปุตตานั จตุนนั ปุตตานั อวาทั กตวา จตตารี สตสทสธานี อทาสี.

อถสส พราหมณินา กาลกตยา, ปุตตา สมมณตยัสสุ

“สเจ อัย อญญั พราหมณินิ อาเนสสตี, ตสสา กุจฉิยั นิพพตตานั วเสน กัลล ภิชชิสสตี; หนท นั มัย สงคณหาม -อิตี.

เต ตั ปณิเตทธี ฆาสจฉาหนาทธี อุปญฺฐหนตา หตถปาหนั สมพาหนาทินี โกโรนตา

อุปญฺฐทิตวา, เอกทิวสมสส ทิวา นิททายิตวา ฐญฺฐิตสส, หตถปาเท สมพาหนานา ปาญฺญิเยกั ฆราวาเส อาทินวั วตวา

“มัย ตุมहे อิมินา นีหาเรณ ยาวชิว อุปญฺฐทิสสาม, เสสธนปิ โน เทถ -อิตี ยาจิสฺสุ.

พราหมโณ ปุน เอเกกสส สตสทสสั ทตวา อตตโน นินตถปารุปนมตตัม ฐุเปตวา สพพมฺุโปคคปริโณคั จตตาริ โภญฺฐาเส กตวา นียยาเทสิ.

ตัม เชฏฐปุตโต กติปาหัง อุปญฺฐทึ.

[พราหมณ์เที่ยวขทานเขากิน]

อถ นั เอกทิวสั นหาตวา อากจณนตัม ทวารโภญฺฐเก ฐตวา สุณหา เอวมาห

“กั ตยา เชฏฐปุตตสส สตี วา สทสส วา อตีเรกั ทินนั อตถิ, นนุ สพเพสั เทว เทว สตสทสธานี ทินนานิ,

กั เสสปุตตานั ฆรสส มคคั น ชานาสี -อิตี.

โสปี “นสส” วสลิ -อิตี กุชฉิตวา อญญสส ฆริ อคมาสิ.

ตโตปี กติปาหจเจเนน อิมินาว อุปาเยน ปลาปิโตว อญญสส -อิตี เอวั เอกฆเรปี ปเวสนั อลภมาโน ปณฺทรรคปพพชฺชั ปพพชิตวา

ภิกขาย จรณโต กาลจเจเนน ชราชินโณ ทพโฆชนททุกขเสยยาหิ” มิลาตสรีโร ภิกขาย จรณโต อากมม ปิญฺฐิกาย นิปนโน

นิททโ อิกกมิตวา อญฺฐาย นิสินโน ปญฺฐิสสททธรถั^๒ อตตานั โอลเกตวา ปุตเตสุ อตตโน ปติญฺฐั อุปสสนโต จินเตสิ

“สมโณ กิร โคตโม อพภากุฎฺฐิโก^๓ อตตานมฺุข สุขสมภาโส ปฐิสนถารกฺุสโล, สกกา สมณั โคตมัม อุปสงกมิตวา ปฐิสนถารั ลภิตุ^๔ -อิตี.

โส นีวาสนปารุปนั สณฺฐเปตวา ภิกขาภาชนั คเหตุวา ทณฺฑั อาทาย ภควโต สนตีกั อคมาสิ.

วุตตปิ เจต “อลโย อญญตโร พราหมณมหาสาโล ลูโข ลูขปาฐโร^๕ เยน ภควา, เตนุปลสงกมิ -อิตี.

สตถา เอกมณตัม นิสินเนน เตน สทธี ปฐิสนถารั กตวา เอตทโวจ “กั นุ โข ตวั พราหมณ ลูโข ลูขปาฐโร^๕ -อิตี.

“อึธ เม โภ โคตม จตตาริ ปุตตา, เต มั ทาเรทธี สปัจฉา ฆรา นิกขาเมนตี -อิตี.

๑ ย. อญญตรพราหมณสส ปุตตานั วตถุ.

๒ ส. ย. “นสส -อิตี นตถิ.

๓ ส. ย. เสยยาทธี.

๔ “ปญฺฐิสสททธรถั -อิตี นตถิ.

๕ ส. ย. อพโภกุฎฺฐิโก.

๖ ปาลีย “ลูขปาฐโร -อิตี ทิสสตี. ส. ส. ๑๕/๒๕๘.

[พระศาสดาให้พราหมณ์เรียนคาถา]

“เตนที ตฺว พราหมณ อีมา คากาโย ปริยาปุณิตฺวา, สกายํ มหาชนกาเย สนฺนิปตฺเต, ปุตเตสุ นิสินฺเนสุ, ภาส^๑”

“เยหิ ชาเตหิ นนฺทิสสํ,	เยสญจ ภวมิจฺฉิสํ;
<u>เต</u> มํ ทาเรหิ สंपุจฺฉา ^๒ ”	<u>สาว</u> วาเรนฺติ ^๓ สุกรํ.
อสนฺตา กิร มํ ชมฺมา	‘ตาท ตาตาติ ภาสเร,
<u>รทฺทสา</u> ปุตฺตรูปเณ	<u>เต</u> ชนฺติ วโยคตํ.
<u>อสฺสไว</u> ชินฺโณ นินฺโปกโค	ชาทฺนา อปฺนียติ,
พาลานมฺปิ ^๔ <u>ปิตา</u> เถโร	ปราคารเสสุ ภิกฺขติ.
<u>ทณฺโฑ</u> ว กิร เม เสยโย,	ยญจ <u>ปุตฺตา</u> อนสฺสวา,
จณฺทมฺปิ โคณํ วาเรติ,	อโถ จณฺทมฺปิ กุกฺกํ,
อนฺธกาเร ปุเร โหติ,	คมภีเร คาธเมธติ,
ทณฺทสฺส อานุกาเวณ	ชลิตฺวา ปฏฺติฏฺฐติ -อิตฺติ.

[พราหมณ์ได้อุบายดี]

โส ภควโต สนฺติเก ตา คากาโย อุกฺคณฺหิตฺวา, ตถารูป พราหมณานํ สมากมทิวเส สพฺพาลงฺการปฏฺิณฺหิตฺเตสุ ปุตเตสุ
ตํ สภํ โอคาทเหตฺวา พราหมณานํ มชฺเฌ มหารเสสุ อาสเนสุ นิสินฺเนสุ, “อโย เม กาลอ -อิตฺติ สกาย มชฺเฌ ปริสิตฺวา หตถํ อุกฺขิปิตฺวา
“โภ อหํ ตุมหากํ คากาโย ภาสิตุกาโม, สฺถนิสฺสถ -อิตฺติ วตฺวา, “ภาส ภาส พราหมณ, สฺโณม -อิตฺติ วุตเต, จฺฐิตโกว อภาสิ.

เตน จ สมเยน มนุสฺसानํ เอวํ วตฺต โหติ “โย มาตาปิตูนํ สนฺตํ ชาทฺนโต มาตาปิตโร น โปเสติ, โส มาเรตฺทโพ -อิตฺติ.

ตสฺมา เต พราหมณปุตฺตา ปิตู ปาเทสุ ปตฺติว “ชีวิตํ โน ตาท เทหิ -อิตฺติ ยาจิสฺสุ.

โส ปิตู ททฺยานํ มุฑฺตาย “มา เม โภ ปุตฺตเก วินาสยิตถ, โปสิสฺสนฺติ มํ -อิตฺติ อาห.

อถสฺส ปุตเต มนุสฺสา อาหํสุ “สเจ โภ อชฺช ปฏฺฐาย ปิตโร น สมมาปฏฺิซคฺคิสฺสถ, ชาเตสฺสาม โว -อิตฺติ.

เต ภูตํ ปิตโร ปิเร นิสินฺทาเปตฺวา สยํ อุกฺขิปิตฺวา เคหํ เนตฺวา สรีรํ เตเลน อพฺภชิตฺวา อพฺภฏฺเฏตฺวา คนฺธจฺณณฺมาทีหิ นหาเปตฺวา
พราหมณฺโย ปกฺโกสาเปตฺวา “อชฺช ปฏฺฐาย อมหากํ ปิตโร สมมาปฏฺิซคฺคถ; สเจ ปมาทํ อาปชฺชิสฺสถ, นิคฺคณฺหิสฺสาม โว -อิตฺติ วตฺวา
ปณฺตีตโกชนํ โภเชสฺสุ.

[พราหมณ์คิดถึงอุปการคุณของพระศาสดา]

พราหมโณ สฺโฆชนญจ สุขเสยฺยญจ อากมฺม กติปาหจฺเจน สญฺชาตฺพลอ ปินฺนทฺริโย อตฺตภาวํ โอลเกตฺวา

“อโย เม สมปตฺติ สมณํ โคตมํ นิสฺสาย ลทฺธา -อิตฺติ ปณฺณการตถาย เอกํ ทุสฺสยฺคํ อาทาย ภควโต สนฺติกํ คนฺตฺวา

๑ ส. ย. วทฺยยาสิ.

๒ สंपุจฺฉ อิตฺติ.

๓ “วาเรนฺติ -อิตฺติ.

๔ ปาลิยญฺหิ พาลกานํ -อิตฺติ ทิสฺสตี. ส. ส. ๑๕/๒๕๙. ญ. ว.

กตปฏิสนธารโ เอกมนต์ นิสินโน ตํ ทุสสยัค ภาควโต ปาทุมูเล ฐเปตวา

“มย โภ โคตม พราหมณา นาม อัจฉริยส อัจฉริยณ ปริเยสาม, ปฏิคคณหาตุ เม ภว โคตโม อัจฉริโย อัจฉริยณ -อิติ อาท.

ภควา ตสส อนุกมปาย ตํ ปฏิคคเหตวา ธम्म เทเสสิ.

เทสนาวसानะ พราหมโณ สรณะสุ ปติภูธาย เอวมาย

“โภ โคตม มยหิ ปุตเตหิ จตตาริ ธวภตตานิ ทินนานิ, ตโต อหิ เทว ตุมหากิ ทมมิ -อิติ.

อถ นํ สตถา “กลยณํ พราหมณ, มย ปน รุจจนฐฐานเมว คมิสสาม -อิติ วตวา อุยโยเชสิ.

พราหมโณ ฆริ คนตวา ปุตเต อาท

“ตาดา สมโณ โคตโม มยหิ สหาโย, ตสส เม เทว ธวภตตานิ ทินนานิ. ตุมเห, ตสมิ สมปตเต, มา ปมชชิตถ -อิติ.

“สาธู ตาต -อิติ.

[พระศาสดาโปรดบุตรพราหมณ์]

สตถา ปุนทิวเส ปินทาย จรนต์ เซฐฐปุตตสส ฆรทวาริ อคมาสิ.

โส สตถาริ ทิสวา ปตตํ อาทาย ฆริ ปเวเสตวา มหารเห ปลลงเก นิสีทาเปตวา ปณิตโฆชน อทาสิ.

สตถา “ปุนทิวเส อิตรสส, ปุนทิวเส อิตรสส -อิติ ปฏิปาฐิยา สพเพส ฆรานิ อคมาสิ.

สพเพ ตเถว สกุการิ อกิส.

อเถทิวส เซฐฐปุตโต, มงคเล ปจจุภุจฺฐิตะ, ปิตริ อาท “ตาต กสส มงคลิ เทม -อิติ.

“นาหิ อลญฺ ฆานามิ, นนุ สมโณ โคตโม มยหิ สหาโย -อิติ.

“เตนหิ นํ สวาตนาย ปญจหิ ภิกขุสเดหิ สหริ นิมนเตถ -อิติ.

พราหมโณ ตถา อทาสิ.

สตถา ปุนทิวเส สปริวาโร ตสส เคหิ อคมาสิ.

โส หริตฺพลิตเต สพพาลงการปฏิมณฺหิตะ เคเห พุทฺธปมฺขํ ภิกขุสงฺฆํ นิสีทาเปตวา

อปฺปิทกมธฺพายาเสน เจว ปณฺเตน จ ฆาทนฺเยน^๑ ปรีวสิ.

อนฺตราภตตสมิเยว ปน พราหมณสส จตตาริ ปุตตา สตถุ สนฺติเก นิสีทิตวา อาทิส.

“โภ โคตม มย อมหากิ ปิตริ ภิกขุคคาม นปฺปมชฺชาม, ปสสถิมสส อตตภาวํ -อิติ.

๑ ย. เอตถนฺตเร “โฆชนเยน จ -อิติ อตถิ.

[การบำรุงมารดาบิดาเป็นมงคล]

สตถา “กลยาณ^๑ โว กต^๒, มาต^๓ปิตโปสน นาม โปราณกปณชิตาน^๔ อาจิณณเมว -อิติ วตวา

“ตสส นาคสส วิบุวาเสน วิรุพพา สลลกิโย จ กุญชา จ -อิติ อิม^๕ เอกาทสนิปาเต มาต^๖โปสกนาคชาต^๗” วิตถาเรน กเถตวา อิม^๘ คาล^๙ อภาสี^{๑๐}

“ชนปาลโก นาม กุญชโร
กกุกปปเกทโน ทุนนิวารโย
พทโธ กพห^๑ น ภุญชติ
สุมรติ นาควนสส กุญชโร -อิติ.

[แก้รรถ]

ตถ “ชนปาลโก นาม -อิติ: ตทา กาสิกรณญา หตถาจริย^๑ เปเสตวา รมณีย^๒ นาควเน คาหาปิตสส หตถิสส เอต^๓ นาม^๔.

กกุกปปเกทโน -อิติ: ติชิณมโ.

หตถ^๕น^๖ หิ มทกาล กณณจุลิกา ปภิชนติ, ปกติยาปิ หตถิน ตสม^๗ี กาล องกุส วา ตุนน^๘ วา โตมร^๙ วา น คณณติ จณชา ภานติ,
โส^{๑๐} ปน อติจณโเทยว; เตน วุตต^{๑๑} “กกุกปปเกทโน ทุนนิวารโย -อิติ.

พทโธ กพห^๑ น ภุญชติ -อิติ:

น โส^๒ พทโธ, หตถิสล ปน นตวา วิจิตรสาณิยา ปริกชิปาเปตวา กตคนธปริภณชาย อุปริพทวิจิตรวิตานาย ภุมิยา ฐปิโต
รณญา^๓ “ราชารเน นานครสโฆเนน อุปภุธาปิโตปิ ภิญจิ ภุญชิต^๔ น อิจฉิ,
หตถิสล ปเวสิตมตต ปน สนธาย “พทโธ กพห น ภุญชติ -อิติ วุตต^๕.

สุมรติ นาควนสส -อิติ: น โส^๖ รมณิยเมว วสนภุธาน นาควน^๗ สริ, มาตา ปนสส อรณเย ปุตตวิโยคนน ทุกชปตตา อโหสี,
โส^๘ มาตาปิตอุภุธานธมมเว ปุเรติ; “กิ^๙ เม อิมินา โฆเนน -อิติ ธมมิก^{๑๐} มาตาปิตอุภุธานธมมเว สริ;
ต^{๑๑} ปน ยสมา ตสมี นาควนเว ฐิเตน สกกา ปุเรต^{๑๒}, เตน วุตต^{๑๓} “สุมรติ นาควนสส กุญชโร -อิติ.

สตถริ อิม^{๑๔} อตตโน ปุพพจริย อาหริตวา กณนเตยว, สพเพปิ อสสฐารา ปวตเตตวา มุทหทยา อโหิตโสตา สุณิสุ.^{๑๕}

อถ นเส ภควา สปาย วิทิตวา สจจานิ ปกาเสนโต^{๑๖} ธมม เทเสสิ.

เทสนาวสาเน สทิ ปุตเตหิ เจว สุณิสาหิ จ พราหมโณ โสตาปตติมเล ปติภุฐหิ -อิติ.

ปริชิณนพราหมนปุตตวตถ.

๑ ยู. เอตถนตเร ‘ปัสสามิ -อิติ อตถิ.

๒ ชุ. ซา. เอกาทส. ๒๗/๓๐๓. ตทภุทธกถา. ๖/๑.

๓ สී. ยู. คาลมาห.

๔ สී. ยู. รณเญ.

๕ สී. ม. ยู. ภวีสุ.

๖ ม. ปกาเสตวา. สී. ยู. ปกาเสสิ. ธมม เทเสสิ -อิติ นตถิ.

๔. ปเสนทิโกศลราชวตถุ.

“มิทธี ยทา -อิตี อิมิ ฐมมเทสนิ สุตถา เขตวเน วิหรนโต ราชานิ ปเสนทิโกศล อารพภ กเถสิ.

[พระเจ้าปเสนทิโกศลวง เพราะเสวยจุเกินไป]

เอกสมิ ทิ สมเย ราชานิ ตณพุลโทณสส โอนิ ตทปิเยน สุปพยณชเนน ภูชติ.

โส เอกทิวสึ ภูตตปาตราโส ภูตตสมมโท อวิเนเทตวาว สตถุ สนติกั คนตวา กิลนตรูโป อีโต จิต จ สมปริวตตติ
นิททาย อภิภูยมาโนปิ อุกุ กั นิปชชิตุ อสกโกนโต เอกมนตุ นิสสิทิ.

[พระศาสดาทรงติการปริโภค]

อถ น สุตถา อาท “กั มหาราช อวิสสมิตวาว อากโตสิ -อิตี.

“อาม ภนเต, ภูตตกาลโต ปญญาย เม มหาทุกุ โหติ -อิตี.

อถ น สุตถา “มหาราช อติพหูโฆชนสส เอว ทุกุ โหติ -อิตี วตวา อิมิ คากมาท

“มิทธี ยทา โหติ มหคชโส จ

นิททายิตา สมปริวตตสายี

มหาวราโหว นินวาปปญญู

ปุนปปุนิ คพภมเปติ มนโท -อิตี.

[แก้อรรถ]

ตตถ “มิทธี -อิตี: สนิมิทธานิภูโต.

มหคชโส -อิตี: มหาโฆชนิ อาหารทตถกอลิสากุทตถวณุกากกมาสกภูตตวามิกานิ อณญุตโร วิย.

นินวาปปญญู -อิตี: กุณชกาทินา สุกกรภตเตน ปญญู.

ขรสกุโร ทิ พาลกาลโต ปญญาย โปสิยมาโน ฐลสรีรกาลเอ เคหา พหิ นิทชมิตุ อลภนโต เหมฐามญจาทิสู สมปริวตตติว
อสสนโต ปสสนโต สยเตว.

อิท วุตตุ โหติ: ยทา ปุริโส มิทธี จ โหติ มหคชโส จ นินวาปปญญู มหาวราโหว วิย จ อณญเนน อิริยาปเถน ยาเปตุ อสกโกนโต นิททายน
สิโล สมปริวตตสายี; ตทา โส “อนิจจํ ทุกุ อนตตา -อิตี ตีณิ ลกขณานิ มนสิกาตุ น สกโกติ,
เตส อมนสิการา มนทปญญู ปุนปปุนิ คพภํ อูเปติ คพภวาโส น ปริมจจติ -อิตี.

[พระศาสดาทรงบอกอุบายบรรเทาการกินจุ]

เทสนาวสานเ สุตถา รณญู อูปการวเสน

“มนุชสส สทา สติมโต

มตตุ ชานโต ลทโฆชน

ตณฺหุสฺส ภวนฺติ เวทนา,
สณฺฑิกํ ชีรติ อายุ ฺปาลยํ -อิติ

อิมํ คาลํ ๑ วตฺวา อุตฺตรมาณวํ อุกฺคณฺหาเปตฺวา

“อิมํ คาลํ ๑ รณฺโณ โภชนเวลายเอว วเทยฺยาสี, อิมินา จ อฺปาเยน โภชนํ ปริหาเปยฺยาสี -อิติ อฺปาเย อจฺจิกฺขี.

โส ตถา อกาสิ.

ราชา อปรณ สมเยน นาฬิกาทนปรมตาย สณฺฐิตํ สลลหุสฺสโร สุขปฺปตฺโต สตฺถริ อฺปปนฺนวิสฺสาโส สตฺตาหํ อสทิสทานํ ปวตฺเตสิ.

ทานานฺโมทนาย สมปตฺตมหาชโน มหนฺตํ วิเสสํ ปาปุณฺนิ -อิติ.

ปเสนทิโกศลราชวตฺถุ.

๕. สำนุสามเณรวตถุ.

“อิหํ ปุเร -อิติ อิมํ ฌมมเทสนํ สตถา เขตวเน วิหรนโต สานํ นาม สามเณรํ อารพภ กเถสิ.

[สำนุสามเณรประกาศธรรม]

โส กิร เอภิสสา อูปาสิกาย เอกปุตตโก อโหสิ.

อถ นํ สา ทหระกาเลเยว ปพพาเชสิ.

โส ปพพชิตกาลโต ปฏฐาย สีลวา อโหสิ วตตสมปนโน.

อาจริยูปชฌายอาคนตุกานํ วตติ กตเมว โหติ.

มาสสส อฏฐ ทิวเส ปาโตว อฏฐาย อุกกมมาลเก อุกกํ อูปฏฐาเปตวา
ฌมมสสวณคคํ สมมุชชิตวา ทีป ชาเลตวา มจฺจรสฺสเรณ ฌมมสสวณํ โฆเสติ.

ภิกขุ ตสส ฌามํ ญตวา “ปทภาณํ ภณ สามเณร -อิติ อชฌเมสนติ.

โส “มยหํ ทหยํ วาโต วา รุชชติ, กาโส วา พารติ -อิติ กภจิจิ ปจจาหารํ อกตวา ฌมมาสนํ อภิริหิตวา
อากาสคคํ โอตาเรนโต วิย ปทภาณํ วตวา โอตรนโต “มยหํ มาตาปิตูนํ อิมสมิ ภณญเ ปตตี ทมมิ -อิติ วทติ.

ตสส มนุสสา มาตาปิตูนํ ปตติยา ทินนภาวํ น ชานนติ.

[ยักขณิเคยเป็นมารดาของสำนุสามเณร]

อนนตรตตภาเว ปนสส มาตา ยกขณิ หุตวา นิพพตติ.

สา เทวตาหิ สทธี อาคนตวา ฌมมํ สุตวา สามเณเรณ ทินนํ ปตตี^๑ “อนุโมทามิ ตาต -อิติ วทติ.

สีลสมปนนา จ นาม ภิกขุ สเทวกสส โลกสส ปิยา โหนติ;

ตสฺมา สามเณเร เทวตา สลชชชา สคารวา มหาพรหฺมานํ วิย อคคิกุขนธํ วิย จ ตํ มณญฺหนติ.

สามเณเร คารเวณ ตถจ ยกขณิ ครุํ กตวา ปสฺสนติ.

ฌมมสสวณยกุชสฺมาคมาทิสฺสุ “सानุมาตา -อิติ” ยกขณิยา อคคาสนํ อคคโคทกํ อคคปิณฺฑํ เทนติ.

มเหสกุขาปิ ยกขา ตํ ทิสฺวา มคคา โอกกมฺนติ, อาสนา วุฏฺฐนฺติ.

[ยักขณิเข้าสิงกายสามเณร]

อถ โส สามเณโร วุชฌิมนฺวาย ปริปกกิณฺทริโย อนภริตติยา ปิฬิตโต อนภริตี วิโนเทตฺตุํ อสฺสโกณฺโต ปฺรพฺพเกสฺสนโฆ กิลฺลิฏฺฐนฺนิวาสนปารุโปเน
กสฺสจิจิ อนาโรเจตวา ปตตจิวรมาทาย เอกโกว มาตุ ฆริ อคมาสิ.

๑ อโธ ปรี “อนุโมทหนติ -อิติ วา “อนุโมทมานา -อิติ วา ปเทณ นฏฺฐเณน ภวิตพฺพํ.

อถวา “สามเณเรณ -อิติ อาคตฏฺฐาเน “ตยา -อิติ ปเทณ ภวิตพฺพํ. ย. “สามเณเรณ ๆเปฯ วทติ.

๒ สี. ย. สานุมาตายน.

อุปาสิกา ปุตต์ ทิสวา วนทิตวา อาห

“ตต **ตุ** ปุพเพ อัจฉริยฺขมาเยเที วา ทหรสามเนเรเที วา สหฺวี อีธาจจลลิตี, กสฺมา เอกโกวาลี อชฺช อาคโต -อิตี.

โส อุกกณฺฐิตถาวํ อารโจะลลิตี.

สทฺธา **อุปาสิกา** นานปฺปการเณ ฆราวาเส อาทีนํ ทสเสตวา ปุตต์ โอวทมานาปี สณฺญาเปตฺตุ อสฺกโกนฺตี

“อุปเปวนาม อตฺตโน ฆมฺมตยาปี สลฺลกฺเขยฺย -อิตี อนฺนุโยเชตฺวา “ติฏฺฐ ตต, ยาว เต ยาคฺคตฺตํ สมฺปาเทมิ, ยาคฺ์ ปิวิตฺวา กตฺมตฺตกฺิจจสฺส เต มนาปานิ วตฺถานิ นีหริตฺวา ทสฺสามิ -อิตี วตฺวา อาสนํ ปณฺญาเปตฺวาว อทาลี.

นีสีเที **สามเนโร**.

อุปาสิกา มุหุตฺเตเนว ยาคฺชชฺชกํ สมฺปาเทตฺวา อทาลี.

อถ **สา** “ภตฺตํ สมฺปาเทสฺสามิ -อิตี อวิหฺเร นิสินฺนา ตณฺหุเล โหวติ.

ตสฺมี สมเย สา **ยักขิณี** “กหํ นุ โห **สามเนโร**, กจฺจิ ภิกฺขาหารํ ลภติ โน -อิตี อวาชฺชมานา ตสฺส วิภฺมิตฺตฺกามตยา นิสินฺนถาวํ ญตฺวา “มา เหว โห เม เทวตานิ อนฺตเร ลชฺชํ อุปฺปาเทยฺย”, คจฺฉามิสฺส วิภฺมเน อนฺตรายํ กริสฺสามิ -อิตี อาคนฺตฺวา ตสฺส สรีเร อธิมุจฺจิตฺวา คีวํ ปริวตฺเตตฺวา” ภูมียํ ปาเตลลิตี.”

โส อกฺขีเที ปริวตฺเตเที เขเพเน ปคฺฆรณฺเตเน ภูมียํ วิปฺพนฺเที.”

อุปาสิกา ปุตฺตสฺส ตํ วิปฺปการํ ทิสวา เวเคนาคนฺตฺวา ปุตต์ อาลิงฺกิตฺวา อูรฺสุ นิปฺชชาเปลลิตี.

สกลคามวาสีโน อาคนฺตฺวา พลิกฺมมาทีนํ กริสฺสุ.

[อุปาสิกาคร่ำครวญ]

อุปาสิกา ปน ปริเทวมานา อีมา คาถา อภาสี

“จาทฺทุทฺทลลิตี ปณฺจทลลิตี	ยา จ ปกฺขสฺส อฏฺฐมึ
ปาริหาริยฺปกฺขณฺจ	อฏฺฐจฺจคฺคฺสฺสมาคตํ
อุโปสถํ อุปฺวาสนฺติ	พฺรทฺมจฺริยํ จรณฺติ เย ,
น เตเที ยักขา กิพฺพนฺติ’	อิตี เม อรหตฺ สุตฺ:
สาทานิ อชฺช ปสฺสามิ	ยักขา กิพฺพนฺติ สาณฺนา -อิตี.

อุปาสิกาเย วจณํ สุตฺวา

“จาทฺทุทฺทลลิตี ปณฺจทลลิตี	ยา จ ปกฺขสฺส อฏฺฐมึ
ปาริหาริยฺปกฺขณฺจ	อฏฺฐจฺจคฺคฺสฺสมาคตํ

๑ ม. สามเนโร เม มหเสกฺขานํ เทวตานิ อนฺตเร ลชฺชํ อุปฺปาเทยฺย. ลี. มาเหว โห เม เทวตานิ อนฺตเร ลชฺชา อุปฺปชฺเขยฺย.

๒ ลี. ม. ย. เอตฺถนฺตเร “เขเพเน ปคฺฆรณฺเตเน -อิตี อตฺถลิตี.

๓ ม. นิปติ. ลี. ย. วิปฺพนฺเที.

๔ ลี. ม. ย. “โส อกฺขีเที ๗เปว วิปฺพนฺเที -อิตี นตฺถลิตี.

๕ ปาลิยณฺเที “ปาริหาริกฺกฺขณฺจ -อิตี ทิสฺสตี.

อุโปสถํ อุกุปวสนติ พรหมจริยํ จรณติ เย,
น เตหิ ยกุขา กิฬนติ' สาหุ เต อรหตํ สุตํ -อิตติ

วตวา อาห

“सानุํ ปพุทฺธํ วชชาหิ ยกุขานํ วจนํ อิทํ
‘มากาสิ ปापกํ กम्मํ อาวิ วา ยทิ วา รโห;
สเจ ตุวํ ปापกํ กम्मํ กริสสสิ กรโสสิ วา,
น เต ทุกุขา ปมุตยตถิ อุปจจาปี^๑ ปลาโยโต -อิตติ,

“เอวํ ปापกम्मํ กตวา สกุนสส วิย อุปตติตวา ปลาโยโตปิ เต โมกุโข นตถิ -อิตติ วตวา सा ยकुषिणि สามณेरํ มุณฺจि.

โส อุกุषิणि อุมมิเลตวา มาตฺรํ เกเส วิกุทฺธิรยนฺตี อสฺสสนฺตี” โรทมานํ สกคคามวาสินํ จ สนนปิเตเต ทิสวา
อตตโน ยกุเชน คหิตถาวํ อชานนฺโต “อหํ ปุพฺเพ ปิณฺธุ นิสินฺโน, มาตา เม อวิทฺฐเร นิสิตฺติตวา ตณฺหุเล โหวิ,
อิทานิ ปนฺมहि ภูมियํ นิปนฺโน; กิ นุ โข เอตํ -อิตติ นิปนฺนโกว” มาตฺรํ อาห

“มตํ วา อมมํ โรทนฺติ โย วา ชีวํ น ทิสฺสติ;
ชีวนตํ อมมํ ปสฺสสนฺตี กสฺมา มํ อมมํ โรทสิ -อิตติ.

อถสฺส มาตา วตถุกามกุทิลเสกาเม ปหาย ปพฺพชิตฺตสฺส ปุณฺ วิพฺภมฺนตถํ อากฺมเน อาทินวํ ทสฺเสนตี อาห

“มตํ วา ปุตฺตํ โรทนฺติ, โย วา ชีวํ น ทิสฺสติ;
โย จ กามे จชิตฺวาน ปุณฺรราวตฺตเต^๔ อิตฺ,
ตํ วาปี ปุตฺตํ โรทนฺติ, ปุณฺ ชีวํ มโต ทิ โส -อิตติ.

เอวณฺจ ปน วตวา ชฺรราวาสํ กุกกุสทิสฺสยเจว นรกสทิสฺสยจ กตวา ชฺรราวาเส อาทินวํ ทสฺเสนตี ปุณฺ อาห

“กุกกุลา^๕ อุกุภาโต ตาต กุกกุลี^๖ ปตติตุมฺจฉลสิ,
นรกา อุกุภาโต ตาต นรกํ ปตติตุมฺจฉลสิ -อิตติ.

อถ นํ “ปุตฺตํ ภทฺทํ ทว โหตุ, มยฺม ปน ‘อัย โน ปุตฺตโก ทฺยหฺมานเคหา ภณฺฑํ วิย นีหริตวา พุทฺธสาสเน ปพฺพชิตโต”
ชฺรราวาเส ปุณฺ ทฺยหิตฺตุํ อิจฺฉติ, อภิธาวถ ปริตฺตายถ โนติ อิมมตถํ กสฺส อุชฺฐมาปยามํ กํ นิชฺฐมาปยาม -อิตติ ทีเปตฺตุํ อิมํ คากฺมาห

“อภิธาวถ ภทฺทนฺเต, กสฺส อุชฺฐมาปยาม เส
อาทิตฺตา นีหฺนฺตี^๗ ภณฺฑํ ปุณฺ ทฺยหิตฺตุํ อิจฺฉลสิ -อิตติ.

๑ อุปจจาปี -อิตติ. ส. ส. ๑๕/๓๐๗. ญ. ๖.

๒ ม. เอตถนฺตเร ปสฺสสนฺตี -อิตติ อตถิ.

๓ ส. ย. นิสินฺนโก ว.

๔ ปาลิยถุทฺติ “ปุณฺรราวตฺตเต -อิตติ ทิสฺสติ.

๕ กุกกุฬา.

๖ ส. ย. กุกกุฬ.

๗ ปพฺพชิตโต [?]

๘ ปาลิย “นิพฺภตํ -อิตติ ทิสฺสติ. ส. ส. ๑๕/๓๐๘. ญ. ๖.

โส, มาตริ กเถนตียา, สลลกเขตวา “นตถิ มยหิ คิหิภาเวณ อตโถ -อิติ อาห.

อถสส มาตา ‘สาธฺ ตาต -อิติ ตุฏฐา ปณฺตีโฆชนิ โฆเขตวา “กติวสฺเสสิ ตาต -อิติ ปุจฉิตวา ปริปุณณวสสภาวํ ญตฺวา ติจีวรํ ปฏฺฐียาเทสิ.

โส ปริปุณณปตตจิวโร อุปสมปทํ ลภิ.

อถสส อจิริปสมปทฺนสส สตา จิตตนิคฺคเห อุตฺสาหํ ชเนนโต “จิตตํ นามเต นานารมมณฺเสสุ ทีฆรตตํ จาริกํ จริ^๑,
ตํ^๒ อนิคฺคณฺหนตฺสส โสตฺถิภาโว นาม นตถิ; ตสฺมา องฺกุเสน มตฺตตฺตฺติโน วีย จิตตสฺส นิคฺคณฺหน โยโค กรณฺนโย -อิติ วตฺวา
อิมํ คาถมาห

“อิทํ ปุเร จิตตมจาริ จาริกํ
เยนิจฉกํ ยตถกามํ ยถาสุขํ,
ตทชฺชหิ นิคฺคหิสฺสามิ โยนิโส
หตฺถิ ปภินฺนํ วีย องฺกุสคคาโ -อิติ.

[แก้อรธ]

ตสฺสตุโถ: อิทํ จิตตํ นาม อิตโต ปุเร รูปาทีสุ อารมมณฺเสสุ รากาทีนํ เยนากาเรน^๓ อิจฉติ ตสฺส วเสน เยนิจฉกํ
ยตถเวสส กาโม อุปปชฺชติ ตสฺส วเสน ยตถกามํ ยถา วิจรณฺตสฺส สุขํ โหติ ตถเว วิจรณฺโต ยถาสุขํ ทีฆรตตํ จาริกํ จริ,
ตํ อชฺช อิทํ ปภินฺนํ มตฺตํ หตฺถิ หตฺถาจิริยสงฺขาโต เณโก องฺกุสคคาโ องฺกุเสน วีย โยนิโส มนสิกาเรน นิคฺคณฺหนิสฺสามิ
นาสฺส วีตีกกมิตฺตุํ ทสฺสามิ -อิติ.

เทสนาวसाने สามุณา สหฺธิ ธรรมสฺสวนาย อุปสงฺกมฺนฺตานํ พหุณฺ ทเวตฺตานํ ธมฺมาภิสฺมโย อโหสิ.

โส จายสฺมา เตปิฏฺกํ พุทฺธวจนฺ อุกคณฺหิตฺวา มหาธมฺมกฺลิกโ หุตฺวา วิสวสฺสสฺตํ ฐตฺวา สกฺลชฺมพฺพิปี สงฺโฆเกตฺวา ปรินิพฺพายิ -อิติ.

สามุสามณเรวตถุ.

๑ สี่. ม. ยุ. จรณฺตํ.

๒ สี่. ม. ยุ. “ตํ -อิติ นตถิ.

๓ สี่. ม. เยน การณฺน. ยุ. เยน เกนจิ การณฺน.

๖. ปาเวรกหตถิตถ.

“อปปมาทรรตา -อิตติ อิมั ฌมมเทสนั สตถา เขตวเน วิหรนโต โกสลรณโณ ปาเวรกั” นาม หตถิ อารพภ กเถสิ.

[ข้างของพระเจ้าโกศลติดหล่ม]

โส กิร หตถิ ตรณกาลเ มหาพโล หุตวา อปรน สมเยน ชรราวตเวคพภาหโต เอกั มหนตั สรั โอรุยห กลเล ลคคิตวา อุตตริตัง นาสกขิ.

มหาชโน ตั ทิสวา “เอวรูโปปิ นาม หตถิ อิมั ทพพลาภาวั ปตโต -อิตติ กถั สมภูฐาเปสิ.

ราชา ตั ปวตตี สุตวา หตถาจริยั อาณาเปสิ “คจจ ตั หตถิ กลลโต อุทธรานิ -อิตติ.

โส คนตวา ตสมั ฐาเน สงคามสีสิ ทสเสตวา สงคามเกรี อาโกฎาเปสิ.

มานชาติโก หตถิ เวเคนภูฐาย ถเล ปติภูฐหิ.

ภิกขุ ตั การณั ทิสวา สตถุ อารโจะสิ.

สตถา “เตน ตาว ภิกขเว หตถินา ปกติปงกคคโต อตถา อุทธโต, ตุมहे ปน กิเลสทคเค ปกขนตวา;
ตสมมา โยนิโส ปททิตวา ตุมहेปิ ตโต อตถานั อุทธรธ -อิตติ วตวา อิมั คากมาห

“อปปมาทรรตา โทถ สจิตตมณรภถ
ทคคา อุทธรธตถานั ปงเก สนโนว กุณชโร -อิตติ.

[แก้อรธ]

ตถถ “อปปมาทรรตา -อิตติ: สติยา อวิปปวาเส อภิตตา โทถ.

สจิตต -อิตติ: รุปาทีสุ อารมมณเส อตตโน จิตตัง, ยถา วิติกกมัม น กโรติ; เอวั รภถ.

สนโน -อิตติ: ๑ ยถา โส ปงเก สนโน กุณชโร หตถเอหิ จ ปาเทหิ จ วายามั กตวา ปงกโต อตถานั อุทธริตวา ถเล ปติภูฐิตโต;
เอวั ตุมहेปิ กิเลสทคคโต อตถานั อุทธรธ นิพพานถเล ปติภูฐาเปเล -อิตติ อตถโถ.

เทสนาวสานเ เต ภิกขุ อรหตตผลเล ปติภูฐหิสุ -อิตติ.

ปาเวรกหตถิตถ.

๑ ม. ปาเวยกกั. ส. พทเธรกั.

๒ ส. ม. ย. ทคคา -อิตติ.

๗. สมพหุลภิกขุวตถุ.

“สเจ ลเถถ -อิตี อิมิ ฌมมเทสนน สตถา ปารีเลยยกั นิสสาย รกขิตวณสนนเต วิหรนโต สมพหุเล ภิกขุ อารพภ กเถสิ.

[ภิกษุ ๕๐๐ รุปอยากเข้าเฝ้าพระศาสดา]

วตถุ ยมกวกเค ‘ปเร จ น วิชานนติ -อิตี คากาณณณนาย อากตเมว.

| วตถุ เหต “ตถาคตสส ตตถ หตถินาเคน อูปัญญิมานสส วสนภาโว สกลชมพทีเป ปากโฏ อโหสิ.

สาวตถีนครโต ‘อนาถปณทโก วิสาชา มหาอุปาสิกาทิเอวมาทีนิ มหากุลานิ อานนทตเถรสส สาสน์ ปหิณีส
‘สตถาริ โน ภาเนต ทสเสถ -อิตี.

ทิสาวาสินปี ปญจสตา ภิกขุ วตถวสสา อานนทตเถร อุปสงกมิตวา ‘จิสส สุตตา โน อากุโส อานนท ภควโต สมมุขา ธम्मกถา,
สาธ มย อากุโส อานนท ลภยยาม ภควโต สมมุขา ธम्मกถ สวนาย -อิตี ยาจีส.

[ช้างป่าลีเลยกะจับไม้จะตีพระอานนท์]

เถโร เต ภิกขุ อาทาย ตตถ คนตวา ‘เตมาส อากวิหาริโน ตถาคตสส สนตักิ เอตตเกหิ ภิกขุหิ สหธิ อุปสงกมน อยุกต -อิตี จินเตตวา
เอโกว สตถาริ ออุปสงกมิ.

ปารีเลยยก ตั ทิสวา ทณชมาทาย ปกขนท.

สตถา อโโลเกตวา ‘อเปหิ ปารีเลยยก, มา นิวารย, พุทฐุปัญญาโก เอโส -อิตี อาท.

โส ตตถเอว ทณชั ฉชเทตวา ปตตจิวรปฏิคคหณ อापุกฉิ.

เถโร นาทาส.

นาโค ‘สเจ อุกคหิตวตโต ภวิสสติ, สตถุ นิสินทปาสาณผลเก อตตโน ปริกขาริ น รุเปสสติ -อิตี จินเตสิ.

เถโร ปตตจิวริ ภูมิมิ รุเปสิ.

วตตสมปนนา หิ ครุน อาสเน วา สยเน วา อตตโน ปริกขาริ น รุเปเนติ.

เถโร สตถาริ วนทิตวา เอกมนต นิสิต.

สตถา ‘เอโกว อากโตสิ -อิตี ปุกฉิตวา ปญจสเทหิ ภิกขุหิ สหธิ อากตภาว สุตวา ‘กห ปเนเต -อิตี วตวา,
‘ตุมหากิ จิตต อชานนโต พหิ รุเปตวา อากโตมท -อิตี วตเต, ‘ปกโกสาหิ เน -อิตี อาท.

เถโร ตถา อากาส.

[เที่ยวไปคนเดียว ดึกว่าไปกับเพื่อนชั่ว]

สตถา เตหิ สหธิ ปภิสนถาริ กตวา, เตหิ ภิกขุหิ “ภาเนต ภควา พุทฐัสซุมาโล เจว ชตติยัสซุมาโล จ,

ตุมเหหิ เตมาส อากเกหิ ติกุณฺเณเตหิ นิสินทเตหิ จ ทุกกร กต, วตตปฏิวตตการโกปี มุโขททาทิทยโกปี นาโหสิ มณญเ -อิตี วตเต,

“ภิกขเว ปาโรลยยกหตฺถินา มยฺหํ สพฺพกิจจานิ กตานิ, เอวรูปํ หิ สหายํ ลภนฺเตน เอกโต วฺสิตฺตํ ํชฺชตฺตํ,
อลภนฺตสฺส เอกจริยาไวว เสยโย -อิตฺติ วตฺวา นาคฺคคฺเค^๑ อีมา คาถา อภาสิ

“สเจ ลภถ นิปกํ สหายํ
สทฺธิจฺรํ สาธฺวาทริจฺรํ,
อภิกฺขุยฺย สพฺพานิ ปริสฺสยานิ
จเรยฺย เตนตฺตมโน สตีมา.
โน เจ ลภถ นิปกํ สหายํ
สทฺธิจฺรํ สาธฺวาทริจฺรํ,
ราชา รณฺฐํ วิชิตํ ปหาย
เอโก จเร มาตงฺครณญฺเว นาโค.

เอกสฺส จริตฺ เสยโย, นตฺถิ พาเล สหายตา:

เอโก จเร น จ ปาปานิ กยิรา
อโปปฺสสุโก มาตงฺครณญฺเว นาโค -อิตฺติ. |

[แก้บรรณ]

ตตฺถ “นิปกํ -อิตฺติ: เนปกกปถญฺยา ยสมนฺนาคตฺ.

สาธฺวาทริจฺรํ -อิตฺติ: ภาทททวาทริ ปถนฺชิตฺ.

ปริสฺสยานิ -อิตฺติ: ตาทิสํ เมตตวาทริ สหายํ ลภนฺโต ‘สึหพฺยคฺฆาพโย ปากฺกปริสฺสเย จ รากฺโทสาพโย ปฏิจฺจนฺนปริสฺสเย จ -อิตฺติ
สพฺเพว ปริสฺสเย อภิกฺวิทฺวา เตน สทฺธิ อตฺตมโน อูปฺภุตฺตสฺสตี หุตฺวา จเรยฺย วิหเรยฺย -อิตฺติ อตฺถ.

ราชา รณฺฐํ -อิตฺติ: รณฺฐํ หิตฺวา ปพฺพชนฺโต ราชิสฺ วิย.

อิหิ ํชฺชตฺตํ โหติ: ยถา วิชิตฺมฺมิปฺปะเทโส ราชา “อิหิ รชฺช นาม มหนฺตํ ปมาทฺธฺฐานํ, กี เม รชฺเชน การิเตน -อิตฺติ วิชิตํ รณฺฐํ ปหาย
ตฺโตว^๒ มหาอรณฺญํ ปวิสิตฺวา ตาปสพฺพพฺพชฺชํ ปพฺพชิตฺวา จตฺตฺส อิริยาปถฺส เอกโกว จรติ; เอวํ เอกโกว จเรยฺย -อิตฺติ.

มาตงฺครณญฺเว นาโค -อิตฺติ: ยถา จ “อหิ โข อากิณฺโณ วิหรามิ หตฺถิหิ หตฺถินิหิ หตฺถิกุลภเวหิ” หตฺถิจฺฉาเปหิ,
ฉินฺนคฺคานิ เจว ตินฺนนิ ขาทามิ, โอมกคฺคคคฺคญ^๔ สาขางคฺค ขาทนฺติ. อาวิลานิ จ ปานียานิ ปิวามิ.

โอมคคคคคคคค จ เม อุตฺตติณฺนสฺส จ, หตฺถินิโย กายํ อูปนิชฺสนฺตโย คจฺจนฺติ; ยนฺนุนา^๕ เอกโกว คณฺมหา วูปกฺกฺฐึ วิหเรยฺย -อิตฺติ^๕
เอวํ ปฏิสถฺจิกฺขิตฺวา มเตน^๖ คมนฺโต “มาตงฺโค -อิตฺติ ลทฺธนาโม อิมสฺมี อรณฺญเ อยํ หตฺถินาโค ญฺถํ ปหาย
สพฺพิริยาปถฺส เอกโกว สฺชํ จรติ; เอวํ เอโกว จเรยฺย -อิตฺติ อตฺถ.

๑ ส. ย. “นาคคคคค -อิตฺติ นตฺถิ.

๒ ส. ม. ย. เอกโก.

๓ ม. ส. หตฺถิกุลภเวหิ.

๔ ปาลียํ เอตฺถนฺตเร “เม -อิตฺติ อตฺถิ.

๕ วิ. มหาวคค. ๕/๓๔(๑) ๓๔๒.

๖ ส. ม. ย. มเตน -อิตฺติ นตฺถิ.

เอกสส -อิตติ: ปพพชิตสส หิ ปพพชิตกาลโต ปฏฐาย เอภิภาวาภิตสส เอกกสเสว จริตฺ เสยโย.

นตถิ พาลे สหายตา -อิตติ: “จุลลสีลํ มชฌิมสีลํ มหาสีลํ ทส กถาวตถุณี เตรส รุตตคคฺคา วิปสสนาญฺญํ จตตารโ มคคา จตตารี ผลานิ ติสฺโส วิชฺชา ฉ อภิญญา อมตมทานิพพานํ -อิตติ อโย หิ สหายตา นาม.

สา พाले นิสฺสาย อธิคนตุํ น สกกา -อิตติ นตถิ พาลे สหายตา -อิตติ.

เอโก -อิตติ: อิมินา การณน สพฺพิริยาปเสสุ เอกโกว หุตฺวา จเรยฺย, อปฺปมตฺตกานิปี น จ ปาปานิ กยิรา.^๑

เอโส, อปฺโปสฺสุโก นีราลโย อิมสฺมี อรณญเญ มาตงคฺนาโค อิจฺฉิตฺติจฺฉิตฺตภูฏานเญ สุขํ จรติ, เอวํ เอกโกว หุตฺวา จเรยฺย.

อปฺปมตฺตกานิปี น จ ปาปานิ กเรยฺย -อิตติ อตฺถโถ.

ตสฺมา “ตุมฺเหหิปี เอวรูปํ สหายํ อลภนฺเตหิ เอกจาริเหว ภวิตพฺพํ -อิตติ อิมมตถํ ทสฺเสนโต สตฺถา เตสํ ภิกฺขุณํ อิมํ ฌมฺมเทสนํ เทเสสิ.

เทสนาวสาเน ปญฺจสตาปี เต ภิกฺขู อรหตฺเต ปติภฺรุษิสฺสุ -อิตติ.

สมพหุลภิกขุวตถุ.

๘. มารวตถุ.

“อตุณฺหิ -อิตฺติ อิมํ ฌมฺมเทสนํ สตุถา หิมนฺตปสฺเส อรณฺญกฺฎิกายํ วิหรนฺโต มารี อารพฺภ กเถสิ.

[มารทูลให้พระศาสดาทรงครองราชสมบัติ]

ตสฺมี กิร กาลे ราชาโน มนุสฺเส ปิเพตฺวา รชฺชํ การเณติ.

อถ ภควา อฌมฺมิกฺราชนํ รชฺเช ทถฺชกรณฺปีฬิเต มนุสฺเส ทิสฺวา การุณฺญวเสน เหวํ จินฺเตสิ

“สกกฺกา นุ โข รชฺชํ การेतฺตุํ อหนํ อฆาตยํ อชินํ อชาปยํ อโสจํ อโสจาปยํ ฌมฺเมน -อิตฺติ.”^๑

มาโร ปาปิมา ตํ ภควโต ปริวิตกํ ญตฺวา “สมฺโณ โคตโม ‘สกกฺกา นุ โข รชฺชํ การेतฺตุณฺติ จินฺเตสิ, อิทานิ รชฺชํ การेतฺตุกาโม ภวิสฺสตี,

รชฺชญจ นามตํ ปมาทญฺฐานํ. ตํ การเณตฺสฺส, สกกฺกา โอกาสํ ลภิตฺตุํ; คจฺฉามิ, อุตฺตสาหมสฺส ชเนสฺสามิ -อิตฺติ จินฺเตตฺวา

สตุถารํ อุปสงฺกมิตฺวา อาท “การेतฺตุ กนฺเต ภควา รชฺชํ, การेतฺตุ สุคโต รชฺชํ, อหนํ อฆาตยํ อชินํ อชาปยํ อโสจํ อโสจาปยํ ฌมฺเมน -อิตฺติ.”^๒

[พระศาสดาตรัสถามเหตุผลที่มารทูล]

อถ นํ สตุถา “กี ปน เม ตฺวํ ปาปิเม ปสฺสสิ, ยํ มํ ตฺวํ เหวํ วเทสิ -อิตฺติ วตฺวา,

“ภควตา โข กนฺเต จตฺตารอ อิทธิปาทา สุภาวิตา, อากงฺขมาโน ทิ ภควา หิมนฺตํ ปพฺพตฺราชํ ‘สุวณฺณนฺติ อธิมฺจุเจยย,

ตฺยจ สุวณฺณเมว อสฺส, อหํปิ โว ธเนน ธนกรณฺมียํ กิรฺสสามิ, อิตฺติ ตฺมฺเห ฌมฺเมน รชฺชํ การสฺสธ -อิตฺติ เตน วุตฺเต,

“ปพฺพตสฺส สุวณฺณสฺส ชาตฺรูปฺสฺส เกวลี,^๓

ทฺวิตาปิ นาลเมกสฺส’ อิตฺติ วิทฺธา สมํ จเร.

โย ทฺกขมทฺทกฺขิ ยโตนิทานํ,

กาเมสุ โส ขนฺตุ กถํ นเมยฺย;

อุปฺธี วิทิตฺวา^๔ ‘สงฺโคติ โลเก

ตฺสเสว ขนฺตุ วินยาย สิกฺখে -อิตฺติ

อิมาทิ คาลาทิ^๕ สํเวชฺเตว “อณฺโณเอว โข ปาปิเม ตว โอวาท, อณฺโณ มม, ตยา สทฺธี ฌมฺมสมฺมมฺนตฺนา นาม นตฺถิ,

อหํ ทิ เหวํ โอวาทมิ -อิตฺติ วตฺวา อิมา คาลา อภาสิ

๑ ส. ส. ๑๕/๑๗๔. สารตฺถปฺปกาสินี. ๑/๒๑๒.

๒ ส. ส. ๑๕/๑๗๔. สารตฺถปฺปกาสินี. ๑/๒๑๒.

๓ ปาลิยํ “เกวลาติ ทิสฺสตี.

๔ ปาลิยเมว เอตฺถนฺตเร น -อิตฺติ อตฺถิ.

๕ ส. ส. ๑๕/๑๗๐. สารตฺถปฺปกาสินี. ๑/๒๑๒ -๒๑๓.

“อตถมहि ชาตมहि, สุขา สหายา,
ตฺถุจฺจ สุขา ยา อิตริตเรน,
ปฺลญฺญ สุขํ ชีวิตสงขมมहि,
สพพสส ทฺกขสส สุขํ ปหานํ.

สุขา มตเตยฺยตา โลก, อโถ เปตเตยฺยตา สุขา.
สุขา สามณฺญตา โลก, อโถ พรหมณฺญตา สุขา.
สุขํ ยาว ชรา สีลํ, สุขา สทฺธา ปตฺติภูจฺจิตฺตา,
สุขโช ปฺลญฺญาปฺภิลลาโภ ปาปานํ อกรรม สุขํ -อิตฺติ.

[แก้อรธ]

ตถล “อตถมहि -อิตฺติ: ปพฺพชิตฺตสสาปิ หิ จีวรกรรมาเทเก วา อธิกรรมวูปสมนาเทเก วา,
คิหิโนปิ กสิกรรมาเทเก วา พลวทฺกขสนนีสสิเตหิ อภิภวนาเทเก วา กิจฺเจ อุปฺปนเน,
เย ตํ กิจฺจํ นิปฺพาเทตฺตํ วา วูปสมตฺตํ วา สกฺโกณฺติ, เอวรูปา สุขา สหายา -อิตฺติ อตโถ.

ตฺถุจฺจ สุขา -อิตฺติ: ยสฺมา ปน คิหิโนปิ สเกน อสนตฺถุจฺจ สนฺธิจฺเจทาเทหิ อารณฺติ,
ปพฺพชิตฺตาปิ นานปฺปการํ อนสนนํ, อิตฺติ เต สุขํ น วินฺทเนติเยว;
ตสฺมา ยา อิตริตเรน ปริตเตน วา วิปฺลเนน วา อตฺตโน สนฺตเกน สนฺตฺถุจฺจ, อยเมว สุขา -อิตฺติ อตโถ.

ปฺลญฺญ -อิตฺติ: มรณกาลे ปน ยถาอชฺมาสเยน ปฺลญฺญเปตฺวา กตํ ปฺลญฺญกมฺเมว สุขํ.

สพพสส -อิตฺติ: สกฺลสส ปน วฏฺฏทฺกขสส ปหานสงฺขาตํ อรหตฺตเมว อิมสฺมี โลก สุขํ นาม.

มตเตยฺยตา -อิตฺติ: มาตริ สมฺมาปฺภิปตฺติ.

เปตเตยฺยตา -อิตฺติ: ปิตริ สมฺมาปฺภิปตฺติ.

อุภเยนาปิ มาตาปิตฺูนํ อุปฺภฺจฺจานเมว กถิตํ.

มาตาปิตฺโร หิ ปุตฺตานํ อุปฺภฺจฺจทฺทณฺทวํ ญตฺวา อตฺตโน สนฺตํ ภูมียํ วา นิทฺทเนติ ปรเสํ วา วิสฺสชฺเชนฺติ,

“มาตาปิตฺโร น อุปฺภฺจฺจทฺทเนติ -อิตฺติ จ เตสํ นินฺทา ปวตฺตติ, กายสส เกทา कुณฺนิริเยปิ นิพฺพตฺตเนติ;

เย ปน มาตาปิตฺโร สกฺกจฺจํ อุปฺภฺจฺจทฺทเนติ, เต เตสํ สนฺตํ ฌนํ ปาปฺพณฺนํ ปสฺสํ ลภฺนติ, กายสส เกทา สคฺเค นิพฺพตฺตเนติ;

ตสฺมา อุภยํ เปตํ “สุขํ -อิตฺติ วุตฺตํ.

สามณฺญตา -อิตฺติ: ปพฺพชิตฺเตสุ สมฺมาปฺภิปตฺติ.

พรหมณฺญตา -อิตฺติ: วาหิตปาเปสุ พุทฺธปฺจเจกพุทฺธพุทฺธสาวเกสุ สมฺมาปฺภิปตฺติเยว.

อุภเยนาปิ เตสํ จตฺุหิ ปจฺเจเยหิ ปฺภฺจฺจคฺคนภาโว กถิต.

อิหิปิ โลก สุขํ นาม กถิตํ.

สีลํ -อิตฺติ: มณฺนิภฺจฺจทฺทณฺทวตฺตาทโย หิ อลงฺการา ตสฺมี ตสฺมี เวเย จิตฺตานํเยว โสภณฺติ,

น ทหรานํ อลงฺกาโร มหฺลลกกาเล มหฺลลกานํ วา อลงฺกาโร ทหรกาเล โสภณฺติ,

“อุมมตตโก เอส มณญะ -อิติ ครหุปปาทเน^๑ ปน โทสมเว ชเนติ; ปณจสีลทสสีลาทีเกท^๑ ปน สีล ทหรสสาปี มหุลลกสสาปี สพพวเยสุ โสภติเยว, “อโห วตาย สีลวา -อิติ ปสัปปาทเนน โสมนสสมเว อวาทิ; เตน วุตต^๑ “สุขิ ยาว ชรา สีล -อิติ.

สทธา ปติฏฐิตา -อิติ: โลกียโลกุตตรา ทูริธาปี สทธา นิจจลา หุตวา ปติฏฐิตาว สุขา.

สุโข ปณญาปฐิลาโก -อิติ: โลกียโลกุตตรายปี ปณญา ปฐิลาโก สุขิ.

ปาปาน^๑ อกรณ^๑ -อิติ: เสตขมาตวเสน ปน ปาปาน^๑ อกรณ อิมสมิ โลก สุขิ -อิติ อตถ.

เทสนาวसान พุณ^๑ เทวตาน^๑ ธมมาภิสสมโย อโหสิ -อิติ.

มารวตถุ.

นาควคควณณา นิฏฐิตา.

เตวีสติโม วคโค.